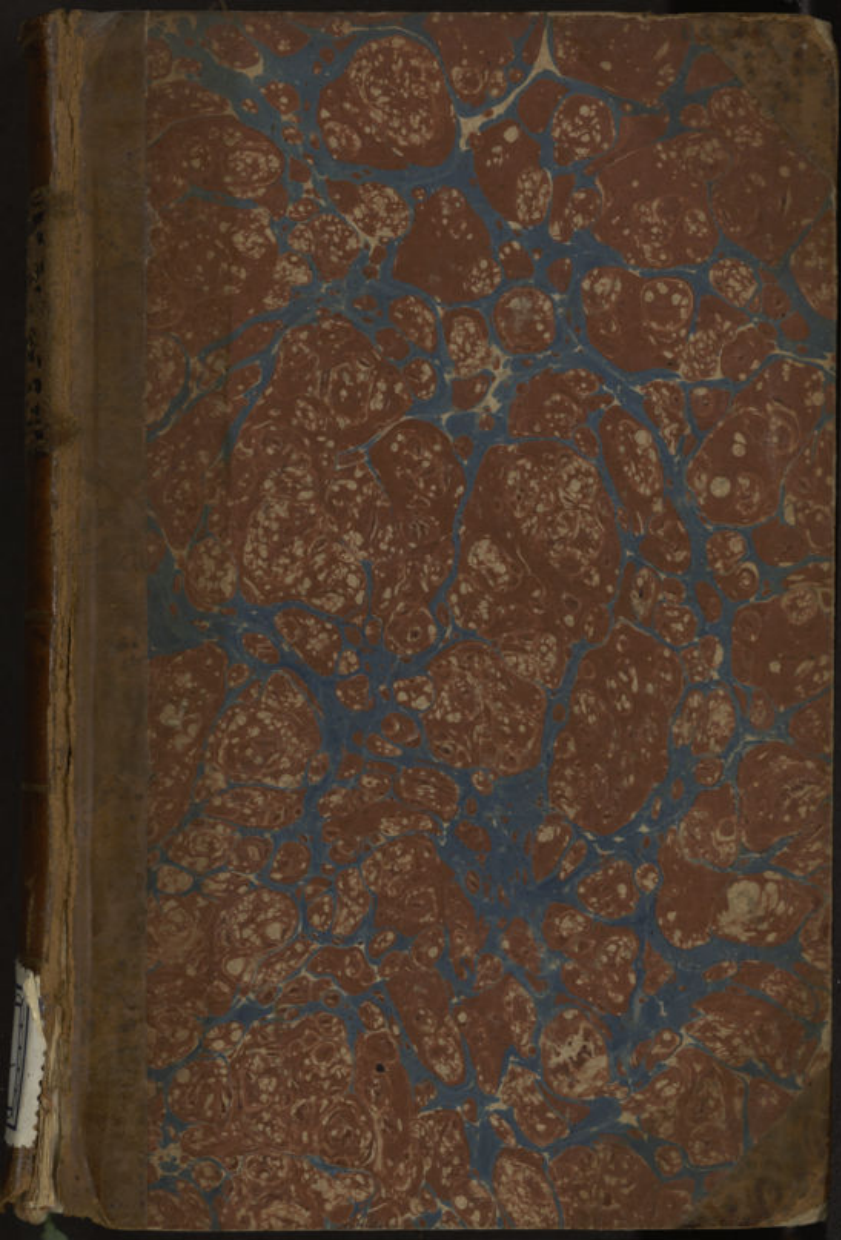

VALERIUS
MAXIMUS

A
1-385

Nov. 21
1502/11

Acquistato dal Porri
1. anno 1840. per £ 2. ---

1091

XIII 88

DIVISION OF THE
 UNITED STATES DEPARTMENT OF THE INTERIOR
 GEOLOGICAL SURVEY
 WASHINGTON, D. C.

GEOLOGICAL SURVEY
 WASHINGTON, D. C.

24678/35/12

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA
GRANADA

Solo: A
Estante: 1
Número: 385

V A L E R I I
M A X I M I D I C T O -
R V M F A C T O R V M Q .
M E M O R A B I L I V M
E X E M P L A .

Adiecto indice Propriorum nominum,
Rerumq; memoria dignarum
locupletissimo.

*

L V G D V N I , A P V D S E B .
G R Y P H I V M ,
1 5 5 6 .

P. F. DEI

Li. nova Balchovans Holly
4

215562621

V A L E R I I M A - X I M I V I T A .

ALERIVS Maximus ciuis Romanus, Patricio genere natus, omnem pueritiam, & magnā adolescentiæ partem literis percipiendis, & honestis artibus dedit. Inde, sumpta uirili toga, se contulit ad rei militaris disciplinam, ubi aliquandiu stipendia fecisse, & in Asiam cum Sexto Pompeio nauigasse dicitur. Vnde reuersus, cum uideret se patriæ suæ tam benedicendo, quā benefaciendo posse prodesse, à quo incepto studio militiæ gloria detinuerat, eodem regressus statuit urbis Romæ, exterrarūq; gentiū facta, simul ac dicta memoratu digna, ut ipse fatetur, literarum monumentis cōmendare: quod feliciter, & gloriose consecutus est. Floruit autem Tiberij Cæsaris temporibus, & sub eius imperio, hęc scripsit historiam, cuius etiam numen inuocat. Imperatores enim Romani, cum uirtute sua iuste sancteq; gessissent imperium, diuino celebrantur honore, & in deorum numerum transferebantur, unde etiam Diuos Imperatores appellamus. Genus uero suum paternum à gente Valeria, maternum, à Fabia duxisse fertur, Vnde Valerius Maximus ex utraq; familia ei nomen est, de cuius morte certi nihil potest afferri.

C A P I T V M I N D E X .

LIBRI PRIMI.	De Auspicijs.	IIII.
De cultu Deorum.	Cá- De Ominibus.	V.
put	I. De Prodigijs.	VI.
De neglecta religione.	II. De Somnijs.	VII.
De simulata religione.	III. De Miraculis.	VIII.
		LIBRI

LIBRI II.	LIBRI V.
De Institutis antiquis. cap. I.	De humanitate. Cap. I.
De Disciplina militari. II.	De gratis. II.
De Iure triumphandi. III.	De ingratis. III.
De Censoria nota. IIII.	De pietate Coriolani. IIII.
De Maiestate. V.	De pietate erga fratres. V.
LIBRI III.	De pietate erga patriā. VI.
De Indole. Cap. I.	De parentum amore, & indulgētia in liberos. VII.
De Fortitudine. II.	De parentum seueritate aduersus liberos. VIII.
De Patientia. III.	De parētū moderatione aduersus susceptos liberos. IX.
De ijs, qui humili loco nati, clari euaserunt. IIII.	De Horatio puluillo. X.
De ijs, qui à parentibus claris degenerauerunt. V.	LIBRI VI.
De ijs, qui ex illustribus, in ueste, aut cetero cultu licētius quàm mos patrius per mittebat, indulserunt. VI.	De pudicitia. Cap. I.
De fiducia sui. VII.	Quæ liberè dicta, aut facta.
De Constantia. VIII.	De seueritate. III. (II.
LIBRI IIII.	Graviter dicta, aut facta. IIII.
De animi moderatiōe. cap. I.	De iustitia. V.
De ijs, qui ex inimicis iuncti sunt amicitia, & necessitudine. II.	De fide publica. VI.
De abstinentia, & continentia. III.	De fide uxorum erga uiros. VII.
De paupertate. IIII.	De fide seruorum erga dominos. VIII.
De uerecundia. V.	De mutatione morum & fortune. IX.
De amore coniugali. VI.	De ijs, qui à statu humili ad altiora ascenderunt. X.
De amicitia. VII.	De uarietate casuum. XI.
De liberalitate. VIII.	LIBRI VII.
	De felicitate. Cap. I.

Sapiēter dicta, aut facta.	II.	posse.	XII.
Vasre dicta, aut facta.	III.	Suæ quēque artis & auto-	
De stratagematis.	IIII.	rem, & disputatorē opti-	
De repulsis.	V.	mum esse.	XIII.
De necessitate.	VI.	De senectute.	XIIII.
De testamentis, quæ recissa		De cupiditate gloriæ.	XV.
sunt.	VII.	Quæ cuiq; magnifica con-	
De testamētis, quæ rata man-		tigerunt.	XVI.
serunt.	VIII.	LIBRI IX.	
De Qu. Cecilio, & Lucio		De luxuria.	Cap. I.
Lucullo.	IX.	De crudelitate.	II.
LIBRI VIII.		De ira, & odio.	III.
Infames rei, quibus ex cau-		De avaritia.	IIII.
sis absoluti, aut damnati		De superbia, et impotētia.	V.
sunt.	Cap. I.	De perfidia.	VI.
De priuatis iudicijs.	II.	De ui & seditione, & de	
Quæ mulieres apud magi-		Populo Romano.	VII.
stratus pro se aut alijs cau-		De temeritate.	VIII.
sas egerunt.	III.	Quantum ualet error.	IX.
De quæstionibus.	IIII.	De ultione.	X.
De testibus.	V.	Dicta improba, aut facta sce-	
Qui quæ in alijs uindicarūt,		lerata.	XI.
ipsi commiserunt.	VI.	De moribus non uulgari-	
De studio, & industria.	VII.	bus.	XII.
De otio.	VIII.	De cupiditate uitæ.	XIII.
Quāta uis est eloquētiæ.	IX.	Quā exquisita custodia usi	
Quantum momentum sit in		sunt, quibus suspecti dome-	
pronuntiatione, & apto		stici fuerunt.	XIIII.
motu corporis.	X.	De similitudine formæ.	XV.
Quā magni effectus artiū		De ijs, q̄ infimo loco nati, mē	
sint.	XI.	dacio se clarissimis familijs	
Quædam nulla arte effici		inserere conati sunt.	XVI.

5

VALERII

MAXIMI FACTO-

RVM, AC DICTORVM

MEMORABILIVM LIBER

PRIMVS, AD TIBE-

RIVM CAE-

SAREM

PROLOGVS.

RBIS ROMAE, exte-
rarumq; gentium facta simul ac
dicta memoratu digna, quæ apud
alios latius diffusa sunt, quàm ut
breuiter cognosci possint, ab illu-
stribus electa autoribus deligere
constitui: ut documenta sumere uo-
lentibus longæ inquisitionis labor absit. Nec mihi cuncta
complectendi cupido incescit. Quis enim omnis æui gesta,
modico uoluminum numero comprehenderit? Aut quis
compos mentis, domesticæ, peregrinæq; historiæ seriem,
felici superiorum stylo conditam, uel attentiore cura, uel
præstantiore facundia, traditurum se sperauerit? Te igitur
huic cœpto, penes quem hominum, Deorumq; consen-
sus, maris, ac terræ regimen esse uoluit, certissima salus
patriæ Cæsar, inuoco: cuius cœlesti prouidentia uirtutes
de quibus dicturus sum, benignissimè fouentur: uitia seue-
rissimè uindicantur. Nam si prisca Oratores ab Ioue Opt.
Max. bene orsi sunt, si excellentissimi uates à numine ali-
quo principia traxerunt, mea paruitas eò iustius ad fauo-
rem tuum decurrerit, quòd cætera diuinitas opinione col-

ligitur: tua, presenti fide, paterno auitoq; syderi par uideatur: quorum eximio fulgore multū ceremonijs nostris inclytæ claritatis accessit. Reliquos enim deos accepimus, Cæsares dedimus. Et quoniam initium à cultu deorum petere in animo est, de conditione eius summatim disseram.

DE CULTU DEORVM.

CAPVT I.

MAIORES, statas, solennesq; ceremonias, Pontificum scientia: bene gerendarum rerum auctoritates, Augurū obseruatione: Apollinis prædictiones, uatum libris, portentorum depulsa, Hetrusca disciplina explicari uoluerunt: Prisco etiam instituto rebus diuinis opera datur: cum aliquid commendandum est, precatione: cum exposcendum, uoto: cum soluendum, gratulatione: cum inquirendum, uel extis, uel sortibus, impertito: cum solenni ritu peragendum, sacrificio: quo etiam ostentorum, ac fulgurum denuntiationes procurantur.

DE CERERE PLACANDA.

Tantum autem studium antiquis non solum obseruanda, sed etiam amplificanda religionis fuit, ut florentissimum, & opulentissima ciuitate, decem principum filij s. c. singulis Hetruriæ populis, percipiendæ sacrorum disciplinae gratia traderentur: Cereriq; quam more Græco uenerari instituerant, sacerdotem à Velia, cum id oppidum nondum ciuitatis nomen accepisset, Chalcitanam peterent: uel, ut alij dicunt, Caliphenam: ne deæ uetustis ritibus perita deesset Antistes. Cuius cum in urbe pulcherrimū templum haberent, Gracchano interitu pollutum, moniti Sibyllinis libris, ut uetustissimam Cererem placarent, Ennam (quoniam sacra eius inde orta credebant) quindecim uiros ad

eam propitiandam miserunt. Item matri Deum saepenumero Imperatores nostri, compotes uictoriarum, suscepta uota Pessinuntem profecti, soluerunt.

DE METELLO PONTIFICE.

Metellus uerò Pont. Max. Posthumium Consullem, eundemq; Flaminem Martialem, ad bellum gerendum Africam petentem, ne à sacris discederet, multa indicta, urbem egredi passus non est: religioniq; summum imperium cessit: quòd tutò se Posthumius Martio certamini commissurus non uidebatur, ceremonijs Martis desertis.

DE TIBERIO GRACCHO.

Laudabile XII. fascium religiosum obsequium: laudabilior quatuor & uiginti in consimili re obedientia: à Tiberio enim Graccho ad collegium augurum literis ex pro-uincia missis: quibus significabat se, cum libros ad sacra populi pertinentes legeret, animaduertisse uitio tabernaculum captum, comitijs consularibus, quæ ipse fecisset, eaq; re ab auguribus ad senatum relata, iussu eius C. Figulus è Gallia, Scipio Nasica è Corsica Romam redierunt, & se consultiu abdicauerunt.

DE P. CAELIO, M. CORNELIO.

Consimili ratione post P. Cælius, Marcus Cornelius, M. Cethegus, & C. Claudius propter exta parum curiosè admota aris deorum immortalium, uarijs temporibus, bel-lisq; diuersis, Flaminio abire iussi sunt, coactiq; etiam.

DE SULPITIO.

At Sulpitio inter sacrificandum è capite apex prolapsus, eidem sacerdotium abstulit.

DE FABIO MAX.

Occentusq; soricis auditus, Fabio Max. dictaturam, C. Flaminio magisterium equitù deponendi causam præbuit.

reuerentia
et sacerdoti
in manu
Nasica

unferio
topo

DE PVBLIO LICINIO.

Adijciendum his, quòd P. Licinio Pontifici Max. uirgo Vestalis, quia quadam nocte parum diligens æterni ignis custos fuisset, digna uisa est, quæ flagro admoueretur.

DE VIRGINE AEMILIA.

Maximè uerò uirginis Aemiliæ disciplinam, extincto igne, tutam ab omni reprehensione Vestæ numen præstitit, qua adorante, cum carbasum, quam optimam habebat, foculo imposuisset, subito ignis emicuit.

DE MARCELLO, ET
templo Honoris.

Non mirum igitur, si pro eo imperio augendo, custodiendoq; pertinax eorum indulgentia Deorum semper excubiuit, quòd tam scrupulosa cura, paruula quoque momenta religionis examinari uidentur: quia nunquam remotos ab exactissimo cultu ceremoniarum oculos habuisse nostra ciuitas existimanda est. In qua cum Marcellus quintum Consulatum gerens, templum Honori, & Virtuti, Clastidio prius, deinde Syracusis potitus nuncupatis debitum uotis consecrare uellet, à collegio pontificum impeditus est: negante unam cellam duobus Dijs rectè dicari: futurum enim, si quid prodigij accidisset in ea, ne dignosceretur, utri rem diuinam fieri oporteret: nec duobus nisi certis Dijs unà sacrificari solere: ea pontificum admonitione effectum est, ut Marcellus, separatis ædibus, Honoris, ac Virtutis simulachra statueret: neque aut collegio pontificum autoritas amplissimi uiri, aut Marcello adiectio impense impedimento fuit, quo minus religionibus suis tenor, suaq; obseruatio redderetur.

DE L. FVRIO BIBACVLO.

Obruitur etiam tot illustribus consularibus L. Furius
Bibac

Bibaculus, exempliq; locum uix post Marcellum inuenit. Sed pij simul, ac religiosi animi laude fraudandus non est: qui prætor à patre suo collegij Saliorum magistro iussus sex licitoribus præcedentibus arma ancylia tulit: quamuis uacationem huius officij, honoris beneficio haberet. Omnia nanque post religionem ponenda semper nostra ciuitas duxit: etiam in quibus summæ maiestatis conspici decus uoluit. Quapropter non dubitauerunt sacris imperia seruire: ita se humanarum rerum futura regimen existimantia, si diuinæ potentiæ bene, atque constanter fuissent famulata. Quod animi iudicium in priuatorum quoque peccatoribus uersatum est. Vrbe enim à Gallis capta, cum Flamen Quirinalis uirginesq; Vestales sacra onere partito ferrent, easq; Pontem Sublicium transgressas, & cliuum, qui ducit ad Ianiculum, descendere incipientes, L. Aluanius plauastro coniugem, & liberos uehens aspexisset, propior publicæ religioni, quàm priuati charitati, suis ut plauastro descenderent, imperauit: atque in id uirgines & sacra imposita, omisso cœpto itinere, Cerete oppidum peruexit: ubi cum summa ueneratione recepta, grata memoria, ad hoc usque tempus hospitalem humanitatem testantur. Inde enim institutum est sacra, Ceremonias uocari: quia Ceretani ea, in fracto Reipub. statu, perinde ac florente, coluerunt. Quare agreste illud & sordidum plaustrum, tempestiuè capax cuiuslibet fulgentissimi triumphalis currus, uel æquauerit gloriam, uel antecesserit.

DE CAIO FABIO.

Eadem Reipublicæ tempestate C. Fabius Dorso memorabile exemplum seruatiæ religionis dedit. Nanque Gallis Capitolium obsidentibus: ne statutum Fabiæ gentis sacrificium interromperetur, Gabino ritu cinctus, manibus hu-

merisq; sacra gerens, per medias hostium stationes, in Quirinalem collem peruenit: ubi omnibus solenni more peractis, in Capitolium post diuinam uenerationem, uictorium armorum perinde ac uictor, redijt.

DE P. CORNELIO, ET BEBIO

Pamphilo Consulibus.

¶ Magna conseruandæ religionis etiam Pub. Cornelio, & Bebio Pamphilo C O S S. apud maiores nostros acta cura est. Siquidem in agro Lucij Petilij scribæ sub Ianiculo cultoribus terram altius uersantibus: duabus arcis lapideis repertis, quarum in altera scriptura indicabat corpus Numæ, Pomponij filij fuisse: in altera libri reconditi erant, Latini septem de iure Pontificum, totidemq; Græci de disciplina sapientiæ: Latinos magna diligentia asseruandos curauerunt: Græcos, quia aliqua ex parte ad soluendam religionem pertinere existimabantur, Petilius prætor Urbanus ex autoritate Senatus per Victimarios facto igne, in conspectu populi cremauit. Noluerunt enim prisca uiri quicquam in hac ciuitate asseruari, quo animi hominum à Deorum cultu auocarentur.

DE TARQUINIO REGE.

Tarquinius autem rex M. Tullium Duumuirum, quod librum secreta ciuiliū sacrorum continentem, custodiæ suæ commissum, corruptus Petronio Sabino describendum dedisset, culeo insutum in mare abijci iussit: idq; supplicij genus non multò post parricidis lege irrogatum est. Iustissime quidem: quia pari uindicta parentum, ac deorum uiolatio expianda est.

DE M. REGULO ATTILIO.

Sed in ijs quæ ad custodiam religionis attinent, nescio an omnes M. Attilius Regulus præcesserit, qui ex uicto-

re speciosissimo, insidijs Hasdrubalis, & Xanthippi Lacedæmonij ducis, ad miserabilem captiui fortunā deductus, ac missus ad S. P. Q. R. legatus, ut ex se & uno, & sene complures Pœnorum iuuenes pensarentur: in contrarium dato consilio, Carthaginem petijt: non ignarus ad quā crudeles, quāq; etiam meritō sibi infestos deos reuertetur: uerū quia his iurauerat, si captiui eorum redditi non forent, ad eos sese rediturum. Potuerunt profectō Dij immortales efferatam mitigare sæuitiam: cæterum quo clarior esset Attilij gloria, Carthaginienses moribus suis uti passi sunt: tertio Punico bello religiosissimi spiritus tam crudeliter uexati, urbis eorum interitu, iusta exacturi piacula. Quanto nostræ ciuitatis Senatus uenerabilior in Deos? qui post Cannensem cladem decreuit, ne matronæ ultra trigessimū diem luctus suos extenderent, uti ab his sacra Cereris peragi possent: quia maiore penè Romanorū uirium parte inexecrabili, ac diro solo iacente, nullius penates mœroris expertes erant. Itaq; matres, ac filiæ, coniugesq;, & sorores, nuper interfectorum absterfis lachrymis, depositisq; doloris insignibus, candidam induere uestem, & aris thura dare coactæ sunt: qua quidem constantia obtinendæ religionis, magnus cœlestibus iniectus est rubor, ulterius aduersus eam sæuendi gentem, quæ ne iniuriarum quidem acerbitate ab eorum cultu absterreri potuerit.

DE PERSARVM IN

Apollinem religione.

Perse mille nauū numero Delū compulsi: templo Apollinis religiosas potius manus, quā rapaces adhibuerunt.

DE RELIGIONE ATHENIEN-

sium, qui philosophos etiam irreligiose disputantes non tulerunt.

Athen

Athenienses Diagoram philosophum pepulerunt, quia scribere ausus fuerat, primum ignorasse an Dij essent: deinde si sint, quales sint. Iidem Socratem damnauerunt, quod nouam religionem introducere uidebatur. Iidem Phidiam tulerunt, quandiu is marmore potius, quam ebore Mineruam fieri debere dicebat, quod diutius nitor esset mansurus: sed ut adiecit, & uilius, tacere iusserunt.

DE NEGLECTA RELIGIONE

CAPVT II.

DE VARRONE CONSULE

dimicant: cum Carthaginiensibus.

Creditum est Varronem Consulem apud Cannas cum Carthaginiensibus tam infeliciter dimicasse ob iram Iunonis: quod cum ludos Circenses Aedilis faceret in Iouis Optimi Maximi templo, eximia facie puerum histrionem ad excubias tenendas posuisset: quod factum post aliquot annos memoria repetitum, sacrificijs expiatum est.

DE POTITIO NON

obseruante sacra.

Hercules quoque detractae religionis suae, & grauem & manifestam poenam exegisse traditur. Nam cum Potitij sacrorum eius ritum, quem pro dono genti eorum ab ipso assignatum, uelut hereditarium obtinuerant, autore Appio Censore, ad humile seruorum ministerium transtulissent: omnes qui erant numero super xxx. puberes intra annum extincti sunt. Nomenque Potitium in duodecim familias diuisum prope interijt: Appius uero luminibus captus est.

DE APOLLINE VINDI-

cante se de sacrilegio.

Acer etiam sui numinis uindex Apollo, qui Carthagine
à Rom

à Romanis oppressa, ueste aurea nudatus, id egit, ut sacrilegæ manus inter fragmenta eius abscissæ inuenirentur. Brennus Gallorum dux Delphis Apollinis templum ingressus, Dei uoluntate in se manus uertit.

DE TURVLIO.

Nec minus efficax ultor contemptæ religionis filius quoque eius Aesculapius: qui consecratum templo suo lucum à Turulio præfecto Antonij, ad naues ei faciendas magna ex parte succisum dolens, inter ipsum nefarium ministerium deuictis partibus Antonij, imperio Cæsaris morti destinatum Turulium, manifestis numinis sui uiribus in eum locum, quem uiolauerat, traxit: effecitq; , ut ibi potissimum à militibus Cæsarianis occisus, eodem exitio, & euersis iam arboribus pœnas lueret, & adhuc superantibus, impunitatem consimilis iniuriæ pareret: suamq; uenerationem, quam apud colentes maximam semper habuerat, Deus multiplicauit.

DE Q. FVLVIO.

Quintus autem Fuluius Flaccus impunè non tulit, quòd in censura tegulas marmoreas ex Iunonis Laciniæ templo in ædem Fortunæ Equestris, quam Romæ faciebat, transtulit. Negatur enim post hoc factum mente constitisse: quin etiam per summam ægritudinem animi expirauit, cum ex duobus filijs in Illyrico militantibus, alterum decessisse, alterum grauiter audisset affectum: cuius casu motus Senatus, tegulas Locros reportandas curauit: decretiq; circumspectissima sanctitate impium opus Censoris retexuit.

DE PLEMINIO LEGATO Scipionis.

Tam mehercule, quàm Pleminij legati Scipionis in thesauro Proserpine spoliando sceleratam auaritiã iusta animad

Pyrrhi sor-
des.

animaduersione uindicauit. Cùm enim cum uinctum Romam protrahi iussisset, ante causæ dictionem in carcere teterrimo genere morbi consumptus est: pecuniam Dea eiusdem Senatus imperio, & quidem summam duplicando, recuperauit. Quæ quod ad Pleminij facinus pertinuit, bene à patribus C. uindicata. Quod ad uolentas regis Pyrrhi sordeis attinuerat, seipsam potenter atq; efficaciter defendit: coactis enim Locrensibus ex thesauro eius, magnam illi pecuniam dare: cùm onustus nefaria præda nauigaret, ui subitæ tempestatis tota cum classe, uicinis Deæ littoribus illisus est: in quibus pecunia incolumis reperia, sanctissimi thesauri custodia restituta est.

EXTERNA.

DE MASINISSA REGE.

At non similiter Masinissa Rex Numidarum: cuius cùm præfectus classis Melitam appulisset, eiq; fano Iunonis dentibus eburneos eximie magnitudinis sublatis, ad eum pro dono attulisset: ut comperit unde aduecti essent, quinqueremi reportandos Melitam, inq; templo Iunonis collocandos curauit, insculptos gentis suæ literis, significantibus regem ignorantem eos accepisse libenter Deæ reddidisse. Factum Masinissæ animo, quàm Punico sanguini conuenientius: quanquàm quid attinet mores natione pendere? in media barbaria ortus, sacrilegium rescidit alienum.

DE DIONYSIO SYRACVSANO.

Syraculis genitus Dionysius, tot sacrilegia sua, quot iam recognoscimus, iocosis dictis prosequi uoluptatis loco duxit: fano enim Proserpinæ spoliato Locris, cùm per altum, secundo uento classe ueheretur: ridens amicis, Videtis ne, ait, quàm bona nauigatio ab ipsis Dijs immortalibus sacrilegis tribuatur? Detracto etiam Ioui Olympio
magni

magnum ponderis aureo amiculo, quo eum Tyrannus Hiero
 è manubijs Carthaginensium ornauerat: iniecitoq; ei laneo
 pallio: dixit, Aestate grauem esse aureum amiculum, hyeme
 frigidum: laneum autem ad utrunq; tempus anni aptius.
 Idem Epidauri Aesculapio barbam auream denique iussit:
 quod affirmaret, non conuenire patrem Apollinem imber-
 bem, ipsum uero barbaturum conspici. Idem mensas argen-
 teas, atq; aureas è fanis sustulit. Quodq; in his more Græ-
 ciæ scriptum erat, bonorum deorum eas esse: Vt se boni-
 tate eorum prædicauit. Idem uictorias aureas, & pate-
 ras, & coronas, quæ simulacrorum porrectis manibus su-
 stinebantur, tollebat: & eas se accipere, non auferre, dice-
 bat: perquam stultum esse argumentando, à quibus bona
 precamur, ab his porrigentibus nolle sumere. Qui tametsi
 debita supplicia non exoluit: dedecore tamen filij, mortuus
 poenas rependit, quas uiuus effugerat. Lento enim gradu
 ad uindictam sui diuina procedit ira: tarditatemq; suppli-
 cij, grauitate compensat.

DE THYMASITHEO PRIN-
 cipe Liparitanorum.

In quam ne incideret Thymasitheus Liparitanorum
 princeps, consilio sibi aliter, atque uniuersæ patriæ, utili
 prouidit exemplo. Excepta nanque in freto à ciuibus suis
 piraticam exercentibus magni ponderis aurea cratera, in-
 citatoq; ad eam partiendam populo: ut comperit à Roma-
 nis Pythio Apollini decimarum nomine dicatam, eam Del-
 phos perferendam curauit.

DE VINDICTA CERERIS IN
 Alexandri milites exercita.

Milesia Ceres, Mileto ab Alexandro capta, milites, qui
 templū spoliaturi irruerāt, flāma obiecta priuauit oculis.

DE DIOMEDONTE.

Diomedon unus ex decem ducibus, qui eadem pugna Atheniensibus uictoriam, sibi uerò damnationem pepererunt: cum iam ad meritum supplicium duceretur: nihil aliud locutus est, quàm ut uota pro incolumitate exercitus ab ipso nuncupata soluerentur.

DE SIMVLATA RE-

LIGIONE.

CAP. III.

NVma Pompilius, ut populum Romanum sacris obligaret: uolebat uideri sibi cum dea Aegeria congressus esse nocturnos: eiusq; monitu, se, quæ accepta Dijs immortalibus sacra forent, instituire.

DE SCIPIONE AFRICANO.

Scipio Africanus non ante ad negotia publica, uel priuata ibat, quàm in cella Iouis Capitolini moratus fuisset: & ideo Ioue genitus credebatur.

DE L. SYLLA.

L. Sylla quoties prælium cõmittere destinabat, paruuum Apollinis signum Delphis sublatum, in conspectu militum complexus, orabat uti promissa maturaret.

DE Q. SERTORIO.

Q. Sertorius per asperos Lusitaniæ colles Ceruam albam trahebat: ab ea se, quæ nam aut agenda, aut uitanda essent, prædicans admoneri.

EXTERNÆ.

DE MINOE, CRETAE

insulæ rege.

Minos Cretensium rex nono quoque anno quoddam præaltum, & uetusta religione consecratum specus secedere solebat: & in eo moratus, tanquam à Ioue, quo se ortum ferebat, traditas sibi leges prærogabat.

DE

DE PISISTRATO ATHE-
nienfium tyranno.

Pifistratus in recuperandam tyrannidem, quam amiferat, simulatione reducentis fe in arcem Mineruæ eft ufus: cum per oftentationem ignotæ mulieris, quæ Phya uocabatur formatæ ad habitum Deæ, Athenienfes deciperet.

DE LYCVRGO LACEDÆ-
moniorum legiflatore.

Lycurgus confilio Apollinis grauiſimè Lacedæmoniorum ciuitati leges compoſitas ferre fe perſuaſit.

DE SELEVCHO.

Seleuchus ſub nomine Mineruæ apud Locrenſes prudētiſſimus habitus eſt. Bacchanalium ſacrorum mos nouus inſtitutus, cum ad pernicioſam ueſaniam iretur, ſublatus eſt.

DE AVSPICIIS. CAP. IIII.

DE LVCTATIO.

LVctatius, qui primum Punicum bellum cōfecit, à ſenatu prohibitus eſt ſortes Fortune Præneſtinæ audire. Auſpicijs enim patrijs, non alienigenis Remp. adminiſtrare oportere iudicabant.

DE C. CORNELIO HISPALO.

Caius Cornelius Hiſpalus prætor peregrinus M. Pōpilio Lenate, L. Calpurn. Coſ. edicto Chaldæos intra decimum diem abire ex urbe, atq; Italia iuſſit: leuibus, & ineptis ingenijs, fallaci ſyderum interpretatione quæſtuoſam mendacijs ſuis caliginem iniſcientes.

Idem qui Sabazij Iouis cultu ſublato mores Romanos inſicere conati ſunt, domos ſuas repetere cōgigit.

DE L. AEMILIO PAVLO.

Lucius Aemilius Paulus conſul, cum Senatus Iſidis & Serapis phana diruenda cenſuiſſet, ea que nemo opificum
b
ating

attingere auderet, posita prætexta securim arripuit, tem-
pliq; eius foribus infligit.

DE L. TARQUINIO.

Lucius Tarquinius Rex centurijs equitum, quas Ro-
mulus auspiciatò conscripserat, alias adijcere cupiens: cum
ab Decio Accio Nauio augure prohiberetur: offensus in-
terrogauit, Posset ne fieri, quod ipse mente conceperat. pos-
se fieri dicente: iussit nouacula cotem discindi: qua Decius
allata, administrato incredibili facto, effectum sue pro-
fessionis oculis regis subiecit.

DE TIBERIO GRACCHO.

Tiberius Gracchus, cum ad res nouas pararetur, auspi-
cia domi prima luce petijt: quæ illi perquam tristia respon-
derunt: & ianua egressus ita pedem offendit, ut digitus ei
decuteretur: tres deinde coriâ in eum aduersum occinentes,
partem tegulæ decussam ante ipsum protulerunt: quibus om-
nibus contemptis, à Scipione Nasica Pontifice maximo
decussus Capitolio, fragmento subsellij ictus procubuit.

DE PVBLIO CLAVDIO.

Publius Claudius bello Punico primo, cum præliû na-
uale committere uellet, auspiciâq; more maiorum petijisset,
& pullarius non exire pullos cauea nuntiaisset: abijci eos in
mare iussit: dicens, Quia esse nolunt, bibant.

DE L. IUNIO.

Lucius Iunius P. Cl. collega neglectis auspicijs, classem
tempestate amisit: damnationisq; ignominiam uoluntaria
morte præuenit.

DE METELLO.

Cum Metellus Pontifex Maximus, Tusculanum pe-
tens iret: corui duo in os eius aduersum ueluti iter impe-
dientes aduolauerunt: uixq; extuderunt, ut domum rediret:
inseq

insequente noctu ædes Vestæ arsit: quo incendio, Metellus inter ipsos ignes raptum Palladium incolumè seruauit.

DE M. TVL. CICERONE.

Marco Ciceroni mors imminens auspicio prædicta est: cum enim in uilla Caietana esset, coruus in conspectu eius horologij ferrum loco motū excussit, & protinus ad ipsum tetendit, ac laciniam togæ eò usq; morsu tenuit, donec seruus ad occidendum eum milites uenisse nuntiaret.

DE M. BRUTO.

Marcus Brutus cum reliquias exercitus sui aduersus Cæsarem & Antonium eduxisset, duæ Aquilæ ex diuersis castris aduolauerunt, & editis inter se pugna, ea quæ ex parte Bruti fuerat, malè multata, fugit.

EXTERNÆ.

DE REGE ALEXANDRO.

Cum rex Alexander urbem in Aegypto constituere uellet: architectus Democrates cum cretam non haberet, polentamq; futuræ urbis lineamenta deduxisset: ingens auium multitudo primo lacu emersa, polentam depasta est: quod sacerdotes Aegyptiorum interpretati sunt aduenarum frequentie alimentis suffecturam urbem.

DE DEIOTARO REGE.

Deiotaro uerò regi omnia ferè auspiciatò gerenti salutæris aquilæ conspectus fuit: qua uisa, abstinuit se ab eius tecti usu: quod nocte insequenti, ruina solo æquatum est.

DE OMINIBVS.

CAPVT V.

OMinum etiam obseruatio aliquo contactu religionis innexa est: quoniam non fortuito motu, sed diuina prouidentia constare creditur: quæ efficit, ut Vrbe à Gallis deleta, deliberantibus p. c. utrum Vcios migrarent,

rent, an sua moenia restituerent: fortè eo tempore è præstidio cohortibus redeuntibus, centurio in Comitio exclamaret: Signifer, statue signum: hic optimè manebimus: ea enim uoce audita, Senatus accipere omen se respondit: euestigioq; Veios transeundi consilium omisit. Quàm paucis uerbis de domicilio futuri summi imperij confirmata est conditio. Credo indignum Dijs existimantibus, prosperis auspicijs Romanum nomen ortum, Veientanæ urbis appellatione mutari: in clytæq; uictoriæ decus modo abiectæ urbis ruinis infundi. Huius tam præclari operis autor Camillus, cū esset precatus, ut si cui Deorum nimia felicitas Populi Rom. uideretur, eius inuidia, suo aliquo incommodo satiaretur: subito lapsu decidit, quod omen ad damnationem, qua postea oppressus est, pertinuisse uisum est: meritò autem de laude inter se, uictoria, & pia precatio amplissimi uiri certauerunt: æquè enim uirtutis est & bona patriæ auxisse, & mala in se transferre uoluisse.

DE L. PAVLO, ET FILIA.

Quid illud, quod L. Paulo consuli euenit, quàm memorabile? cū ei sorte euenisset, ut bellum cum rege Persa gereret, & domum è curia regressus, filiulam suam nomine Tertiam, quæ tum erat admodum paruula, osculatus: tristem animaduerteret: interrogauit, quid ita eo uultu esset. Quæ respondit, Persam perisse. decesserat autem catellus: quem puella in delitijs habuerat nomine Persa. arripuit igitur omen Paulus, eiq; fortuito dicto, quasi certam spem clarissimi triumphi animo præsumpsit.

DE CAECILIA METELLI.

At Cæcilia Metelli dū sororis filiæ adultæ ætatis uirginis, more prisco, nocte concubia nuptialia petit, omen ipsa fecit: nam cū in sacello quodam eius rei gratia aliquan-

diu

diu per sedisset, nec aliqua uox proposito congruens esset audita: fessa longa standi mora puella, rogauit materteram, ut sibi paulisper locum residendi accommodaret: cui illa: Ego uerò, inquit, libenter tibi mea sede cedo. Quod dictum ab indulgentia profectum, ad certi ominis processit euentum: quoniam Metellus non multò post, mortua Cecilia, uirginem de qua loquor, in matrimonium duxit.

DE CAIO MARIO, ET
Ominis obseruatione.

Caio autem Mario obseruatio ominis proculdubio salutis fuit, quo tempore hostis à Senatu iudicatus, in domum Fanniae Minturnis custodiæ causa deductus est: animaduertit enim asellum, cum ei pabulum obijceretur, neglecto eo, ad aquam procurrentem: quo spectaculo, Deorum prouidentia quod sequeretur, oblatum ratus: alioqui etiam interpretandarum religionum peritissimus: à multitudine, quæ ad opem illi ferendam confluerat, impetrauit, ut ad mare perduceretur: ac protinus nauiculam conscendit: eaq; in Africam prouectus, arma Syllæ uictorica effugit.

DE POMPEIO MAGNO.

Pompeius uerò Magnus in acie Pharsalica uictus à Cæsare: fuga quærens salutem, cursu in insulam Cyprum (ut aliquid in ea uirium contraheret) classem direxit: appellensq; ad oppidum Paphum, conspexit in littore speciosum ædificium: gubernatoremq; interrogauit, quod ei nomen esset: qui respondit, καροβασιλέα uocari: quæ uox spem eius, quantulacumq; restabat, comminuit. Neq; id dissimulanter tulit: auertit enim oculos ab illis tectis, ac dolorem, quem ex diro omine conceperat, gemitu patefecit.

DE M. BRUTO.

Marci etiam Bruti dignus, admissio parricidio, euen-

tus est omine designatus : si quidem post illud nefariū opus, natalem suum celebrans, cum Græcum uersum exprimere uellet, ad illud potissimum Homericum referendum animo tetendit.

ἀλλὰ με μοῖρ' ὄλον καὶ λητῆς ἐκταρεν ἕϊός.

qui Deus Philippenſi acie, à Cæsare & Antonio signo datus, in eum tela conuertit.

DE C. CASSIO.

Consentaneo uocis iactu C. Cassij aurem fortuna peruelit: quæ orantibus Rhodijs, ne ab eo cunctis deorum simulacris spoliarentur, Solem à se relinqui respondere uoluit: ut rapacissimi uictoris insolentiam, dicti tumore protraheret: abiectumq; Macedonica pugna, non effigiem Solis, quã tantummodo supplicibus ceſſerat: sed ipsum Solem re uera relinquere coëgit.

DE PETILIO.

Annotatu dignum illud quoq; omen, sub quo Petilius consul in Liguria bellum gerens occiderit. Nam cum montem, cui Letum cognomen erat, oppugnaret: interq; adhortationem militum dixisset: hodie ego Letum utiq; capiam: inconsideratius præliando, fortuitum iactum uocis leto suo confirmauit.

DE EXTERNIS OMINIBVS.

Adijci nostris duo eiusdem generis alienigena exempla non absurdè possunt. Samij Prienēſibus auxilium aduersus Carras implorantibus, arrogantia instincti, pro classe & exercitu, Sibyllam eis derisus gratia miserunt, quam illi uelut diuinitus datum præsidium interpretati, libenter receptam uera fatorum prædictione, Victoriæ ducem habuerūt.

DE APOLLONIATARVM OMINI.

Ne Apolloniatiæ quidem poenitentiam egerunt, qui cum bello

bello Illyrico preſſi, Epidamnios, ut ſibi opem ferrent, oraffent: atque illi flumen uicinum mœnibus ſuis nomine Acantem in adiutorium ſe mittere dixiſſent: Accipimus, quod datur, reſponderunt: ei que primum in acie locum, perinde ac duci aſſignauerunt: ex inſperato enim ſuperatis hoſtibus, ſucceſſum ſuum omni acceptum referentes, & tunc Acanti ut deo immolauerunt, & deinceps omnibus prælijs duce uti inſtituerunt.

DE PRODIGIIS. CAP. VI.

DE SERUIO TVLLIO.

Prodigiorum quoque, quæ aut aduerſa, aut ſecunda acciderunt, debita propoſito noſtro relatio eſt. Seruio Tullio etiam tum puerulo dormienti, circa caput flammam emicuiſſe domeſtici oculi annotauerunt. Quod prodigium Prisci Tarquinij regis uxor Tanaquil admirata, Seruium ſerua natum, in modum filij educavit, & ad regium faſtigi-um euexit.

DE MARTIO.

Aequè felicitatis euentus illa flamma, quæ ex L. Martij ducis duorum exercituum, quos interitus Publij, & Cnei Scipionum in Hiſpania debilitauerat, capite concionantis eluxit. Nanq; eius aspectu pauidi adhuc milites, priſtinam recuperare fortitudinem admoniti: octo & triginta hoſtium milibus caſis, magnoq; numero in poteſtatem redacto, bina caſtra, Punicis opibus reſerta, ceperunt.

DE LACV ALBANO.

Item cum bello acri, & diutino Veientes à Romanis intra mœnia compulſi, capi non poſſent, eaq; mora non minus obſidētib; quàm obſeſſis intolerabilis uideretur, exoptatæ uictoriæ iter nūro prodigio Dij immortales pate-

fecerunt. Subitò enim Albanus lacus, neq; cœlestibus auctus imbribus, neque inundatione ullius annis adiutus, solitum stagni modum excessit: cuius rei explorandæ gratia, legati ad Delphicum oraculum missi, retulerunt præcipi sortibus, ut aquam eius lacus emissam, per agros diffunderent: sic enim Veios in potestatem Populi Romani uenturos. Quod prius quàm legati renuntiarent, Aruspex Veictium à milite nostro (quia domestici interpretes deerant) raptus, & in castra perlatus futurum dixerat. Ergo senatus duplici prædictione monitus, eodem penè tempore, & religioni paruit, & hostium urbe potitus est. Nec parum prosperi successus est, quod sequitur.

DE L. SYLLA CONSULE.

Lucius Sylla Consul Sociali bello cum in agro Nolano ante prætorium immolaret, subitò ab una parte aræ prolapsam anguem prospexit: qua uisa, Posthumi aruspiciis hortatu continuo exercitum in expeditionem eduxit, ac fortissima Samnitum castra cepit: quæ uictoria futuræ eius amplissimæ potentiæ gradus, & fundamentum extitit.

DE C. VOLUMNIO, ET
Seruio Sulpitio.

Præcipuæ admirationis etiam illa prodigia, quæ C. Volumnio, & Ser. Sulpitio CONS. in urbe nostra inter initia, motusq; bellorum acciderunt. Bos nanque, mugitu suo in sermonem humanum conuerso, nouitate monstri, audientium animos exterruit. Carnis quoq; in modum nimbi dissipatæ partes ceciderunt: quarum maiorem numerum præpetes diripere aues, reliquum humi per aliquot dies, neque odore tetro, neque deforme aspectu mutatum iacuit. Eiusdem generis monstra alio tumultu cre-

di

dita sunt, puerum infantem semestrem in foro Boario triumphum proclamasse. Alium cum elephantino capite natum. In piceno lapides pluuisse. In Gallia lupum uigili è uagina gladium abstulisse. In Sicilia scuta duo sanguinem sudasse. Etiam metētibus cruentas spicas in corbem decidisse. Cerites aquas sanguine mistas fluxisse. Bello etiam Punico secundo constitit Cn. Domitio bouem dixisse: Caue tibi, Roma.

DE CAIO FLAMINIO.

Caius autem Flaminius inauspicatò Consul creatus, cum apud lacum Trasimenum, cum Annibale conflicturus conuelli signa iussisset, lapso equo, super caput eius humi prostratus est: nihilq; eo prodigio inhibitus, signiferis signa moueri sua sede posse negantibus, malum, ni continuo ea effodissent, minatus est. Verum huius temeritatis utinam sua tantum, non etiam populi Romani maxima clade poenas pependisset: in ea nanque acie x v. millia Romanorum cæsa, v l. millia capta, xx. millia fugata sunt. Consulis obruncati corpus ad funerandum ab Annibale quæsitum est: qui quantum in ipso fuerat, Romanum sepelierat imperium.

DE C. HOSTILIO.

Flaminij autem præcipitem audaciam C. Hostilius Mancinus uesana perseuerantia subsequitur: cui Consuli in Hispaniam ituro hæc prodigia acciderunt: cum Lanuuij sacrificium facere uellet, pulli cauea emissi in proximam soluam fugerunt, summaq; diligentia quæsi reperiri nequiverunt: cumq; ab Herculis portu, quò pedibus peruenerat, nauem conscenderet: talis uox sine ullo autore ad aures eius peruenit: Mancine, mane: qua territus, cum itinere conuerso Genuam petisset, & ibi scapham esset ingressus: anguis

eximie magnitudinis uisus e' conspectu abiit: ergo numerum prodigiorum numero calamitatum æquauit, infelici pugna, turpi scedere, deditioe funesta.

ALIVD DE TITO GRACCHO.

Minus miram in homine parum considerato temeritatē Titi Gracchi grauissimi ciuis exitus tristis, & prodigio denuntiatus, nec euitatus consilio, facit. Consul enim cū in Lucanis sacrificasset, angues duo ex occulto prolapsi repente hostiæ, quam immolauerat, adeso iocinore, in easdem latebras se retulerunt: ob id deinde factum, instaurato sacrificio idem prodigij euenit. Tertia quoque cæsa uictima, diligentiusq; asseruatis extis, neque allapsus serpentum arceri, neque fuga impediri potuit: quod quamuis Aruspices ad salutem imperatoris pertinere dixissent: Gracchus tamen non cauit, ne perfidi hospitis sui Flauij insidijs, in eum locum deductus, in quo Pœnorum Dux Mago cum armata manu delituerat, inermis occideretur.

DE MARCELLO.

Et Consulatus collegium, & erroris societas, & par genus mortis à Tito Graccho, ad Marcelli memoriam me trahit. Is enim captarum Syracusarum, & Annibalis ante Nolana moenia à se primū fugere coacti, gloria inflammatus, cū summo studio niteretur, ut Pœnorum exercitum aut in Italia prosterneret, aut Italia pelleret, solenni que sacrificio uoluntates Deorum exploraret: quæ prima hostia ante foculum decidit, eius iecur sine capite inuentum est: proxima iocinoris duplex caput habuit. quibus inspectis Aruspex tristi uultu, non placere sibi exta, quia prima trunca, secunda nimis læta apparuissent, respondit. Ita monitus M. Marcellus ne quid temere conaretur: insequenti nocte speculari gratia cum paucis egre-

di ausus, à multitudine hostium in Brutijs circumuentus, æque magnum dolorem, ac detrimentum patriæ, interitio suo attulit.

DE OCTAVIO CONSVLE.

Iam Octavius Consul dirum omen quemadmodum timuit, ita vitare non potuit: è simulacro enim Apollinis per se abrupto capite, & ita infixò humi, ut auelli nequireret, armis à Collega suo Cinna disidens, præsumpsit animo ea re significari exitium suum: in quem metus augurij, tristi sine vitæ incidit: ac tum demum immobile Dei caput terra refigi potuit.

DE M. CRASSO.

Nō finit nos M. Crassus inter grauissimas Romani imperij iacturas numerandus, hoc loco de se silentium agere: plurimis & euidentissimis, ante tantam ruinam monstrorum pulsatus ictibus (ducturus enim erat à Carris aduersus Parthos exercitum) pullum ei traditum est paludamentum, cum in prælium exeuntibus album, aut purpureum dari soleret: moesti, & taciti milites ad principia conuenerunt, qui uetere instituto cum clamore alacri accurrere debebant: aquilarum altera uix conuelli à primipilo potuit: altera ægerrimè extracta in contrariam, ac ferebatur, partem, seipsam conuertit. Magna hæc prodigia: sed & illæ clades aliquantò maiores, tot pulcherrimarum legionum interitus, tam multa signa hostilibus intercepta manibus, tantum Romanæ militiæ decus Barbarorum obtritum equitatu, optimæ indolis filij cruore paterni resperfi oculi, corpus Imperatoris inter promiscuas cadauerum strues, autum, ferarumq; laniatibus obiectum: uellem quidem placidius, sed relatu uerum est. Sic Deorum spreti præmonitus excanascunt. Sic humana consilia
castig

castigantur, ubi se cœlestibus præferunt.

DE CN. POMPEIO.

Cncium etiam Pompeium Iupiter omnipotens abunde monuerat, ne cum C. Cesare ultimam belli fortunam experiri contenderet. Egresso à Dyrrhachio aduersa agmini eius fulmina iaciens, examinibus apum signa obscurando, subita tristitia implicatis militum animis, nocturnis totius exercitus terroribus, ab ipsis altaribus hostiarum fuga: sed inuictæ leges necessitudinis, pectus alioqui procul ab amentia remotum, prodigia ista iusta æstimatione perpendere passæ non sunt. Itaque dum ille eleuat auctoritatem amplissimam, & opes priuato fastigio excelsiores, omnia ornamenta, quæ ab ineunte adolescentia ad inuidiam usque contraxerat, spatio unius diei confregit. Quo constat in delubris Deum, sua sponte signa conuersa: militarem clamorem, strepitumque armorum, adeo magnum Antiochiæ, & Ptolemaide auditum, ut in muros concurreretur: sonum tympanorum Pergami abditis delubris editum: palmam uiridem Trallibus in æde Victoriæ, sub Cæsaris statua inter coagmenta lapidum iustæ magnitudinis enatam: quibus appareret cœlestium numen, & Cæsaris gloriæ fauuisse, & Pompeij errorem inhibere uoluisse. Tuas aras, tuaque sanctissima templa, Diue Iuli ueneratus oro, ut propitio, ac fauente numine tantorum casus uirorum sub tui exempli præsidio, ac tutela delitescere patiaris. Te enim accepimus, eo die, quo purpurea ueste uelatus aurea in sella consedisti, ne maximo studio Senatus exquisitum, & delatum honorem spreuisse uidereris: prius quam exoptatum ciuium oculis conspectum tui offerres, cultui religionis, in quam mox eras transiturus, uacasse: mactatoque optimo boue cor in extis non reperisse: ac responsum tibi à

Spur

Spurina Aruspice, pertinere id signum ad uitam, & consilium tuum, quòd utraq; hæc corde continerentur: erupit deinde eorum parricidium, qui dum te hominum numero subtrahere uolunt, Deorum concilio adiecerunt. Claudatur hoc exemplo talium ostentorum domestica relatio, ne si ulterius Romana apprehendero, è cœlesti templo ad priuatas domos, non consentaneos usus transtulisse uidear. Attingam igitur externa: quæ Latinis inserta literis, ut auctoritatis minus habent, ita aliquid gratæ uarietatis afferre possunt.

EXTERNA.

DE EQVA PARIENTE LEPOREM.

In exercitu Xerxis, quem aduersus prouinciam Græciam contraxerat, equæ partu leporem editum constat: quo genere monstri tanti apparatus significatus est euentus. Nam qui mare clasibus, terrã pedestri operuit exercitu, ut fugax animal, pauido regressu regnum suum repetere est coactus. Eidem montem Athon iuxta Idam transgresso, prius quàm Athenas deleret, Lacedæmonis inuadendæ consilium agitanti, admirabile inter coenam prodigium incidit: infusum nanque patere eius uinum, in sanguinem nec semel, sed iterum, & tertio conuersum est. Quæ de re consulti magi monuerunt, ut se ab incepto proposito abstineret: & si quod uestigium in uecordi pectore sensus fuisset, cauere potuisset: antè de Leonida, & Spartanis abunde monitus.

DE MIDA.

Midæ uerò, cuius imperio Phrygia suit subiecta, puero dormienti formicæ in os grana tritici congesserunt, Parentibus deinde eius, quorsum prodigium tenderet explorantibus, Augures responderunt, omnium illum mortalium futu-
rum

rum ditissimum : nec uana prædictio extitit : Nam Midas cunctorum penè Regum opes , abundantia pecunie antecessit : infantiaeq; incunabula utilli Deorum munere donata, onustus auro, atq; argento gazis pensauit.

DE PLATONE ALIVD MIRVM.

Formicis Midæ , iure meritoq; apes Platonis prætulerim : illæ enim caducæ, ac fragiles : hæ solidæ, & æternæ felicitatis indices extiterunt , domientis in cunis paruuli labellis mel inferendo. Qua re audita, prodigiorum interpretes singularem eloquij suauitatem ore eius emanaturam dixerunt. At mihi quidem illæ apes non montem Hymetum thymi flore redolentem, sed musarum Heliconios colles omni genere doctrinæ uidentes, Dearum instinctu depastæ, maximo ingenio dulcissima alimenta summæ eloquentiæ instillasse uidentur.

DE SOMNIIS. CAP. VII.

Sed quoniam diuitias Midæ , disertumque Platonis somnum attigi : referam, quàm certis imaginibus, multorum quies adumbrata sit : quem locum unde potius ordiar quàm à diui Augusti sacratissima memoria ? Eius medico Artorio somnum capienti nocte, quam dies infecutus est, quo in campis Philippicis Romani inter se exercitus concurrere, Mineruæ species oborta præcepit, ut illum graui morbo implicitum moneret, ne propter aduersam ualitudinem proximo prælio non interesset. Quod cum Casar audisset, lectica se deferri in aciem iussit : ubi dum supra uires corporis pro adipiscenda uictoria excubat, castra eius à Brito capta sunt. Quid ergo aliud putamus, quam diuino munere effectum, ne destinatum iam immortalitati caput, indignam cœlesti spiritu Fortunæ uolentiam sentiret ? Augustum uerò præter naturalem animi in omnibus rebus

subt

subtiliter prospiciendis uigorem, etiam recens, & domesticum exemplum, ut Artorij somnio obtemperaret, admonuit. Audiuerat enim Diui Iulij patris sui uxorem Calphurniam nocte, quam is ultimam in terris egit, in quiete uidisse, multis eum confectum uulneribus in suo sinu iacentem, somniq; atrocitate uehementer exterritam, rogare non destitisse, ut proxima die à curia se abstineret. At illum, ne muliebri somnio motus id fecisse existimaretur, Senatum in quo ei parricidarum manus allatæ sunt, adire contendisse. Non est inter patrem, & filium ullius rei comparationem fieri, præsertim diuinitatis fastigio iunctos: sed iam alter operibus suis aditum sibi ad cælum instruxerat, alteri longus adhuc terrestrium uirtutum orbis restabat. Quapropter ab hoc tantummodo pendentem mutationem status cognosci, ab illo etiam differri Diu immortales uoluerunt, ut aliud cælo decus daretur, aliud promitteretur.

DE P. DECIO, ET T.
Manlio Torquato.

Illud etiam somnium magnæ admirationis, & clari exitus, quod eadem nocte duo C O S S. P. Decius, & T. Manlius Torquatus, Latino bello, & graui, & periculoso, non procul à Vesuuij montis radicibus positis castris uiderunt. Vtriq; enim quidã per quietis speciem prædixit, ex altera acie Imperatorem, ex altera exercitum, Dijs Manibus, Matriq; Terræ deberi. Vtrius autem dux copias hostium aggredere tur, superq; eas sese ipsum deuouisset, uictoriã habiturũ: id luce proxima à C O S S. sacrificio, uel expiaturis, si posset auerti, uel si certum Deorũ etiã monitum foret executuris: hostiarum extra somnio congrue-

runt

runt. Conuenitq; inter eos, cuius cornu prius laborare cepisset, ut is capite suo fata patriæ lueret: quæ neutro formidante, Decium depoposcerunt.

Sequitur æquæ ad publicam religionem pertinens somnium. Cùm plebeijs ludis quidam paterfamiliâs per circum Flaminium, prius quàm pompa induceretur, seruum suum uerberibus multatum, sub furca ad supplicium egisset, Latino homini ex plebe Iupiter in quiete præcepit, ut c o s s. diceret, sibi præsulatorem ludis Circensibus proximis non placuisse: quæ res, nisi attempta ludorum instauratione expiata esset, secuturum non mediocre urbis periculum. Ille ueritus ne cum aliquo incommodo suo religione summum implicaret imperium, silentium egit. Euestigioque filius eius subita ui morbi correptus, interiit. Ipse etiam per quietem ab eodem Deo interrogatus, an satis magnam pœnam neglecti imperij sui pependisset, in proposito perseuerans debilitate corporis solutus est: ac tum demum ex consilio amicorum, lectica ad tribunal c o s s. & inde ad Senatuum perlatus ordine totius casus sui exposito, magna cum omnium admiratione, recuperata membrorum firmitate, pedibus domum redijt.

D E M . C I C E R O N E .

Ac ne illud quidem inuoluendum silentio: Inimicorum conspiratione urbe pulsus M. Cicero, cum in uilla quadam campi Atinatis diuersaretur, is animo in somnum profuso, per loca deserta, & inuias regiones uaganti sibi C. Marium consulatus ornatum insignibus, putauit obuium factum, interrogantem eum, quid ita tam tristi uultu, incerto itinere ferretur: audito deinde casu, quo conflictabatur, comprehēdisse dexteram suam, ac se proximo licitori in monimentum ipsum deducendum tradidisse quod diceret ibi esse ei
letior

letiores status spem repositam : nec aliter euenit. Nam in
ede Iouis Mariana Senatusc. de reditu eius est factum.

DE C. GRACCHO.

Caio autem Graccho imminentis casus atrocitas palam,
 atque apertè per quietem denuntiata est : somno enim pres-
 sus, Tiberij Gracchi fratris effigiè uidit, dicentis sibi, nulla
 ratione eum uitare posse, ut eo fato non periret, quo ipse
 occidisset. Id ex Graccho prius, quàm tribunatum, in quo
 fraternum exitum habuit, iniret, multi audiuerunt. Coelius
 etiam certus Romanæ historiæ autor, sermonem de ea re
 ad suas aures, illo adhuc uiuo, peruenisse scribit.

DE CASSIO PARMENSI.

Vincit huiuscemodi somnij dirum aspectum, quod sequi-
 tur. Apud Actium M. Antonij fractis opibus, Cassius Parm-
 mensis, qui partes eius secutus fuerat, Athenas confugit: ubi
 concubia nocte, cùm solitudinibus, & curis, mente sopita,
 in lectulo iacèret, existimauit ad se uenire hominem ingen-
 tis magnitudinis, coloris nigri, squalidum barba, & ca-
 pillo demisso. Interrogatumq; quis nam esset, respondisse
κακὸν δαιμόνα. Perterritus deinde tam tetro uisu, & no-
 mine horrendo, seruos inelamauit. Sciscitatusq; est si quem
 talis habitus, aut intrantem cubiculum, aut exeuntem ui-
 didissent : quibus affirmantibus neminem illuc accessisse, ite-
 rum quieti & somno se dedit : atque eadem animo eius ob-
 uersata est species. Itaque fugato somno, lumen introferri
 iussit, puerosq; à se discedere uetuit. Inter hanc noctem, &
 supplicium capitis, quo eum Cæsar affecit, paruulum ad-
 modum tempus accessit.

DE ATTERIO RUFO.

Propioribus tamen (ut ita dicam) lineis Atterij Rufe
 equitis Romani somnium certo euentu admonitum est:

c qui

qui, cum gladiatorum munus Syracusis ederetur, inter quietem Retiarij se manu confodi uidit, idq; postero die in spectaculo confessoribus narrauit. Incidit deinde, ut proximo ab equite loco, Retiarius cum Mirmillone introduceretur: cuius cum faciem uidisset, idem dixit ab illo se Retiario trucidari putasse, protinusq; inde discedere uoluit. Illi sermone suo metu eius discusso, causam exitij misero attulerunt. Retiarius enim in eum locum compulso Mirmillone, & abiecto, dum iacentem ferire conatur, transiectum gladio Atterium interemit.

EXTERN A.

DE ANNIBALE.

Annibalis quoque ut detestandum Romano sanguini, ita certæ prædictionis somnium: cuius non uigiliæ tantum, sed etiam ipsa quies, hostilis imperio nostro fuit: hausit enim proposito & uotis suis conuenientem imaginem, existimauitq; missum sibi à Ioue mortali specie excelsoiorem iuuenem, inuadendæ Italiæ ducem: cuius monitu primò, uestigia nullam in partem secutis oculis, moxq; humani ingenij prona uoluntate uetita scrutandi ponere respiciens, animaduertit immensæ magnitudinis serpentem, concitato impetu, omne quicquid obuium fuerat, proterentem: postq; eam magno cum cœli fragore erumpentes nimbos, lucemq; caliginosis inuolutam tenebris. Attonitus deinde quid nam esset monstri, ecquid portenderet, interrogauit: hic Dux: Italiæ uides, inquit, uastitatem: proinde sile, & cætera tacitis permitte fati.

DE ALEXANDRO.

Quàm bene Macedoniæ Rex Alexander per quietem uisa imagine præmonitus erat, ut uitæ suæ custos esset diligentior, si eum etiam cauendi periculi consilio Fortuna
inst

instruere uoluisset. Nanque Cassandri pestiferam sibi dexteram somnio prius cognouit, quàm exitu sensit: existimauit enim se ab illo interfici, cum eum nunquam uidisset interposito deinde tempore, postquam in conspectum uenisset, nocturni metus patefacta imagine, ut Antipatri filium esse cognouit, adiecto uersu Græco, qui fidem somniorum eleuat, preparati iam aduersus caput suum ueneficij, quo occidisse Cassandri manu creditur, suspicionem animo repulit.

DE SIMONIDE POETA.

Longè indulgentius Dij in poëta Simonide, cuius salutarem inter quietem admonitionem consilij firmitate roborauerunt. Is enim, cum ad littus nauem appulisset, inhumatumq; corpus iacens, sepulturæ mandasset, admonitus ab eo, ne proximo die nauigaret, in terra remansit: qui inde soluerant, fluctibus & procellis, in conspectu eius obruti sunt. Ipse letatus est, quòd uitam suam somnio, quàm nauì credere maluisset. Memor autem beneficij, elegantissimo eum carmine æternitati consecrauit. Melius illi, & diuturnius, in animis hominum sepulcrum constituens, quàm in desertis, & ignotis arenis struxerat.

DE CROESO.

Efficax & illa quietis imago, quæ Cræsi regis animum maximo prius metu, deinde etiam dolore confecit. Nam è duobus filijs, & ingenti agilitate, & corporis dotibus præstantiorem, imperijq; successioni destinatum Atym, existimauit ferro sibi creptum. Itaq; quicquid ad euitandam denunciatae cladis acerbiter pertinebat, nulla ex parte patria cura cessauit auertere. Solitus erat iuuenis ad bella gerenda mitti: domi detentus est. Habebat armamentarium omnis generis telorum copia refertum: id quoq; amoueri

iussit. Gladio cinctis comitibus utebatur : uetiti sunt propius accedere : necessitas tamen aditū luctui dedit. Cū enim ingentis magnitudinis aper, Olympi montis culta, crebra cū agrestium strage uastaret, inusitatoq; malo regium imploratum esset auxilium: filius à patre extorsit, ut ad eū opprimendum mitteretur: eò quidē facilius, quòd non dentis, sed ferri seuitia in metureponebatur. Verum dum acri studio interficiendi suem omnes sunt intenti: pertinax casus imminentis uiolentiæ, lanceam petēdæ feræ gratia missã, in eum detorsit: & quidem eam potissimum dexteram nefariæ cædis crimine uoluit aspergi, cui tutela filij à patre mandata erat: quamq; Cræsus imprudentis homicidij sanguine uiolatam, hospitales ueritus Deos, supplicem sacrificio expiauerat.

D E C Y R O.

Nec Cyrus quidem superior inuictæ fatorum necessitatis paruulum argumentum est : cuius ortus ad imperium totius Asiæ spectantis, maternus auus Astyages, duos prænuncios somni frustra discutere tentauit : Mandanen filiam suam (quòd in quiete uiderat urina eius omnes Asiaticas gentes inundasse) non Medorum excellentissimo, ne in eius familiam regni decus transferretur : sed Persarum modicæ fortune uiro collocando, natumq; Cyrum exponi iubendo. Quia similiter quietis temporibus existimauerat genitali parte Mandanes enatam uitem eousque creuisse, donec cunctas dominationis suæ partes inumbraret : frustratus est enim se ipse, nepotis felicitatem, cœlestium iudicio destinatam, humanis consilijs impedire conando.

D E D I O N Y S I O.

Intra priuatum autem habitum Dionysio Syracusano adhuc se continente, Himera quædam, non obscuri generis foemina, inter quietem opinione sua cœlum conscendit,

atq;

atq; ibidem Deorum omnium lustratis sedibus, animaduertit praevalentem uirum flauo coloris, lentiginosi oris, ferreis catenis uinctum, Iouis solio, pedibusq; subiectum: interrogatoq; iuvene, quo gratia considerandi caeli duce fuerat usa: quisnam esset: audiuit illum Siciliae atq; Italiae dirum esse fatum, solutumq; uinculis multis urbibus exitio futurum: quod somnium postero die sermone uulgauit. Postquam deinde Dionysium inimica Syracusarum libertati, capitibusq; insontium infesta fortuna caelesti custodia liberatum, uelut fulmen aliquod otio, ac tranquillitati iniecit. Himera eum moenia inter effusam ad officium & ad spectaculum eius turbam intrantem ut aspexit: hunc esse, quem in quiete uiderat, uociferata est. Id cognitum tyranno, curam tollendae mulieris dedit. Tutioris somnij mater eiusdem Dionysij: quae cum eum conceptum utero haberet, parere uisa est Satyriscum: consultoq; prodigiorum interprete, clarissimum, ac potentissimum Graij sanguinis futurum, certo cum euentu cognouit.

DE AMILCARE.

At Carthaginensium dux Amilcar, cum obsideret Syracusas, inter somnium uocem exaudisse credidit nunciantem futurum, ut proximo die in ea urbe coenaret. Laetus igitur perinde, ac diuinitus promissa uictoria, exercitum pugnae comparabat: in quo inter Siculos, & Pœnos, orta dissensione, castris eius Syracusani subita irruptione oppressis, ipsum intra moenia sua uinctum pertraxerunt. Itaq; magis spe, quam somnio deceptus, coenauit Syracusis captiuus: non ut animo praesumpserat, uictor.

DE ALCIBIADE.

Alcibiades quoq; miserabilem exitum suum haud fallaci nocturna imagine speculatus est. quo enim pallio ami-

cae suae dormiens opertum se uiderat, eo interfectus, & insepultus iacens, coniectus est.

DE DVOBVS ARCADIBVS.

Proximum somnium, etsi paulò est longius, propter nimiam tamen euidentiam ne omittatur, impetrat. Duo familiares Arcades iter unà facientes, Megaram uenerunt: quorum alter ad hospitem se contulit, alter in tabernam meritoriam diuertit. Is, qui in hospitio erat, uidit in somnijs comitem suum orantem, ut sibi Cauponis insidijs circumuento subueniret: posse enim celeri eius accursu se imminente periculo subtrahi: quo uiso excitatus, prosiluit, tabernamq; in qua is diuersabatur, petere conatus est. Pestifero deinde fato eius humanissimum propositum tanquam superuacuum damnauit, & lectum, ac somnum repetijt. Tunc idem ei saucius oblatus obsecrauit, ut qui uitae suae auxilium ferre neglexisset, neci saltem ultionem non negaret. Corpus enim suum à caupone trucidatum, tum maximè plastro ferri ad portam stercore cooperatum. Tam constantibus familiaris precibus compulsus protinus ad portam cucurrit, & plastrum, quod in quiete demonstratum erat, comprehendit, cauponemq; ad capitale supplicium perduxit.

DE MIRACVLIS. CAP. VIII.

Multa etiam interdum, & uigilantibus acciderunt, perinde ac tenebrarum, somniq; nube inuoluta: quae quia unde manauerint, aut qua ratione constiterint, dignoscere arduum est, meritò miracula uocentur. Quorum e magno aceruo in primis illud occurrit. Cùm apud lacum Regillum Aulus Posthumius dictator, & Tusculanorum dux Manilius Octavius magnis uiribus inter se
conç

concurrerent, ac neutra acies aliquandiu pedem referret, Castor, ac Pollux Romanarum partium propugnatores uisi, hostiles copias penitus fuderunt.

DE P. VATINIO.

ITEM bello Macedonico Publius Vatinius, Reatinæ præfecturæ uir, noctu urbem petens, existimauit duos iuuenes excellentis formæ, albis equis residentes, obuios sibi factos nuntiare, die qui præterierat, Persen regem à Paulo captum. Quod cum Senatui indicasset, tanquam maiestatis eius, & amplitudinis, uano sermone contemptor, in carcerem coniectus, postquam Pauli literis illo die Persen captum apparuit, & custodia liberatus, & insuper agro, ac uacatione donatus est. Castorem uerò, & Pollucē, etiam illo tempore pro imperio pop. Rom. excubuisse cognitum est, quo apud lacum Iuturnæ, suum equorumq; sudorem abluisse uisi sunt. Iunctaq; fonti ædes eorum, nullius hominum manu referata patuit.

DE PESTILENTIA.

Sed ut cæterorum quoq; Deorum propensum huic urbi numen exequamur: triennio continuo uexata pestilentia ciuitas nostra, cum finem tanti, & tam diuturni mali, neq; diuina misericordia, neq; humano auxilio, imponi uideret: cura sacerdotum, inspectis Sibyllinis libris, animaduertit, non aliter pristinam recuperari salubritatem posse, quam si ab Epidaurio Aesculapius esset accersitus. Itaque eò legatis missis, unicam fatalis remedij opem autoritate sua, quæ iam in terris erat amplissima, impetraturâ se credidit: neq; eam opinio decepit: pari nanq; studio petatum ac promissum est præsidium: cuestigioq; Epidaurij, Rom. legatos in templum Aesculapij, quod ab eorum urbe quinque millibus passuum

distat, perductos: ut quicquid inde salubre patriæ laturos se existimassent, pro suo iure sumerent, benignissimè inuitauerunt: quorum tam promptam indulgentiam, numen ipsius Dei subsecutum, uerba mortalium, coelesti obsequio comprobauit. Siquidem is anguis, quem Epidaurij raro sed nunquam sine magno ipsorum bono uisum, in modum Aesculapij uenerati fuerunt, per urbis celeberrimas partes, mitibus oculis, & leni tractu labi coepit, triduoq; inter religiosam omnium admirationem conspectus, haud dubiam præ se appetitæ clarioris sedis alacritatem ferens, ad triremem Romanam perrexit: pauentibusq; inusitato spectaculo nauatis, eò conscendit, ubi Quinti Ogulini legati tabernaculum erat, inq; multiplicem orbem, per summam quietem est conuolutus. Tum legati perinde atq; exoptatæ rei compotes, expleta gratiarum actione, cultuq; anguis à peritis excepto, leti inde soluerunt: ac prosperam emensi nauigationem, postquam Antium appulerunt: anguis, qui ubique in nauigio remanserat, prolapsus in uestibulo ædis Aesculapij, myrto frequentibus ramis diffusæ, super eminentem excelssæ altitudinis palmam circundedit: perq; tres dies positus, quibus uesci solebat, non sine magno metu legatorum, ne in triremem reuerti nollet, Antiensis templi hospitio usus, ubi se nostræ ad uehendum restituit, atque in ripam Tyberis egressis legatis, in insulam, ubi templum dicatum est, transnauit: aduentuq; suo tempestatem, cui remedio quæsitus erat, dispulit.

DE FVRIO CAMILLO.

Nec minus uoluntarius in urbem nostram Iunonis transitus. Captis à Furio Camillo Veijs, milites iussu Imperatoris simulacrum Iunonis Monetæ, quod ibi præcipua religione cultum erat, in urbem tralaturi, sede sua mouere conab

conabantur : quorum ab uno per iocum interrogata Dea, an Romam migrare uellet: uelle se respondit. Hac uoce audita, lusus in admirationem uersus est. Iamq; non simulacrum, sed ipsam coelo Iunonem petitam, portare se credentes, leti in ea parte Auentini montis, in qua nunc templum eius cernimus, collocauerunt.

DE SIMVLACRO FORTVNAE.

Fortunæ etiam muliebris simulacrum, quod est in Latina uia ad quartum milliariū, eo tempore cum æde sua consecratum, quo Coriolanum ab excidio urbis maternæ preces repulerunt, non semel, sed bis locutum constitit, prius his uerbis: Rite me matronæ uidistis, riteq; dedicastis.

DE VALERIO PVBLICOLA.

Valerio autem Publicola C O S. qui post exactos reges bellum cum Veientibus, & Hetruscis gessit : illis Tarquinio pristinum imperium restituere, Romanis nuper partam libertatem retinere cupientibus : Hetruscis, & Tarquinio in cornu dextro prælio superioribus tantus terror subito incessit, ut non solum uictores ipsi profugerent, sed etiam pauoris sui consortes secum Veientes traherent : cui rei pro arguimento miraculum adiicitur ingens : repente uox è proxima sylua Arsia, quæ ore Syluani in hunc penemodum missa trahitur: Vno plus Hetrusci cadent : Romanus exercitus uictor abibit. Miram dicti fidem digesta numero cadauera exhibuere.

DE C. FABRICIO.

Quid? Martis auxilium, quo uictoriam Romanorum adiuuit : non ne memoria celebrandum est? cum Brutij, atq; Lucani, odio incitatissimo, maximisq; uiribus Turinæ urbis peterent exitium, ac præcipuo studio eius incolumitatem C. Fabricius Lucinus C O S. protegeret, resq; ancipi

piti euentu, collatis unum in locum utriusque partis copijs, gereretur: non audentibus Romanis prælium ingredi, eximie magnitudinis iuuenis, præmium eos hortari ad capefendam fortitudinem cœpit: deinde, ubi tardiores animaduertit, arreptis scalis per mediam hostium aciem ad contraria castra euasit: & admotis, uallum conscendit. Inde uoce ingenti clamitans, factum uictoriæ gradum, & nostros ad aliena castra capienda, & Lucanos, Brutiosq; ad sua defendenda, illuc traxit, ubi conferti dubio certamine tenebantur. Sed idem impulsu armorum suorum prostratos hostes iugulandos, capiendosq; Romanis tradidit. x x. enim millia caesa, quinq; millia cum Statio Statilio duce utriusq; gentis, & tribus atque x x. militaribus signis capta sunt. Postero die cum c o s. inter honorandos, quorum strenua opera fuerat usus, uallarem coronam ei se seruare dixisset, à quo castra erant oppressa, nec inueniretur qui id præmium peteret, cognitum pariter, atque creditum est, Martem patrem tunc populo suo affuisse. Inter cætera huiusce rei manifesta indicia, galea quoq; duabus distincta pinnis, qua cœleste caput tectum fuerat, argumentum præbuit. Itaq; Fabricij edicto, supplicatio Marti est habita: & à laureatis militibus, magna cum animorum lætitia oblatis auxiliij testimonium ei est redditum.

DE DIIS TROIANIS MIRVM.

Referam nunc quod suo seculo cognitum manauit ad posteros, Penates Deos Aeneam Troia aduectos Lavinij collocasse. Inde ab Ascanio filio eius Albam, quam ipse condiderat, translatos, pristinum sacrarium repetisse: & quia id humana manu factum existimari poterat, relatos Albam, uoluntatem suam altero transitu significasse. Nec me præterit de motu, & uoce Deorum immortalium humanis

manis oculis, auribusq; percepto, quàm ancipiti opinione
 aestimatio uersetur. Sed quia non noua dicuntur, sed tra-
 dita repetuntur, fidem autores uendicent: & nostrum sit,
 inelytis literarum monumentis consecrata, perinde ac uana
 non refugisse.

DE DIVO IULIO.

Facta mentione urbis, è qua primordia ciuitas nostrà
 traxit, Diuus Iulius fausta proles eius, se nobis offert: quem
 C. Casius (nunquam sine præfatione publici parricidij
 nominandus) cum acie Philippenfi ardentissimo animo
 perstaret, uidit humano habitu augustiorem, purpureo
 paludamento amictum, minaci uultu, & concitato equo,
 in se impetum facientem: quo aspectu perterritus, tergum
 hosti dedit, uoce illa prius emissa: Quid enim amplius
 agas, si occidisse parum est? Non occideras tu quidem Casi
 Casarem. Neque enim extingui ulla diuinitas potest: sed
 mortali adhuc corpore utentem uiolando, meruisti ut tam
 infestum haberes Deum.

DE L. LENTULO.

Iam quidem L. Lentulus littus prænatigans, in quo
 Cnei Pompeij Magni, perfidia Ptolemæi regis interempti,
 corpus conscissæ scaphæ lignis comburebatur: ignarus ca-
 sus eius, cum ipsi Fortunæ erubescendum rogam uidisset,
 commilitonibus dixit: Quid scimus an in hac flâma Cneus
 Pompeius cremetur? diuinitus missæ uocis miraculum est.
 Atq; hoc quidem hominis. Illud tamen ore ipsius Apollinis
 editum, quo Appij interitum ueridica Pythicæ uaticina-
 tionis fides præcurrit. Is bello Ciuili, quo se Cneus Pom-
 peius à Cæsaris concordia pestifero sibi, nec Reipub. utili
 consilio abruperat, euentum grauissimi motus explorare
 cupiens (uiribus nanq; imperij Achæiæ præerat) Antisti-
 tem

tem Delphicæ Cortinæ, in intimam sacri specus partem coëgit descendere: unde ut certæ consulentibus sortes petuntur, ita nimius diuini spiritus haustus reddentibus pestifer existit. Igitur impulsu capti numinis instincta uirgo horrendo sono uocis, Appio inter obscuras uerborum ambages fata cecinit. Nihil enim, inquit, adte hoc Romane, bellum: Eubœæ cellam obtinebis. At is ratus consilijs se Apollinis moneri, ne illi discrimini interesset: in eam regionem secessit, quæ inter Rhamnunta nobilem Attici soli partem, Caristumq; Chalcidico freto uicinam interiacens, cellæ Eubœæ nomen obtinet, ubi ante Pharsalicum certamen morbo consumptus, prædictum à Deo locum pro sepultura possedit. Possunt & illa miraculorum loco referri, quòd deusto sacrario Saliorum, nihil in eo, præter lituum Romuli integrum repertum est. Quòd Seruij Tullij statua, cum ædes Fortunæ conflagrasset, inuiolata permansit. Quòd Qu. Claudij statua in uestibulo templi Matris Deum posita, bis ea æde incendio consumpta, prius P. Nasica Scipione, & L. Bestia: item M. Seruilio, & L. Lamia COSS. in sua basi flammis intacta stetit.

DE ATTILIO.

Aliquid admirationis ciuitati nostræ Attilij etiam Auiole rogos attulit, qui & à medicis, & à domesticis mortuus creditus, cum aliquandiu humi iacuisset: elatus, postquam corpus eius ignis corripuit, uiuere se proclamauit, auxiliumq; pædagogij sui (nam is solus ibi remanserat) inuocauit. Sed iam flammis circumdatus fâto subtrahi non potuit. Lucio quoque Lamiæ prætorio uiro æquæ uocem fuisse super rogum constitit.

EXTERNÆ.

Quæ minus admirabilia Eri Pamphilij casus facit: quem
Plato

Plato scribit inter eos, qui in acie ceciderant, decem diebus iacuisse, biduoq; postquam inde sublatus esset, impositum rogo reuixisse, ac mira quaedam tempore mortis uisa narrasse. Et quoniam ad externa transgressi sumus, quidam Athenis uir eruditissimus, cum ictum lapidis capite excepisset, cetera omnia tenacissima memoria retinens, literarum tantum modo, quibus præcipue inseruierat, oblitus est. Dirum, malignumq; uulnus in animo percussu, quasi de industria scrutatis sensibus, in eum potissimum locum, quò maxime letabatur, acerbitate nocendi erupit, singularem doctrinam hominis pleno inuidiæ funere efferendo, cui si talibus studijs perfrui fas non erat, utilius aliquanto fuit ad illa aditum non impetrasse, quàm iam percepta eorum dulcedine caruisse.

DE NAVSIMENIS VXORE.

Mirabilior tamen sequentis casus narratio. Nausimennis enim Atheniensis uxor, cum filij, ac filia sue stupro interuenisset, inopinati monstri percussa conspectu, & in præsens tempus ad indignandum, & in posterum ad loquendum obmutuit. Illi nefarium concubitum uoluntaria morte pensarunt. Hoc modo fortuna sæuiens huic uocem, ijs uitam ademit: illi propitia donat.

DE AEGLE SAMIO.

Aegles Samius athleta mutus, cum ei uictoriæ, quam adeptus erat, titulus & præmium eriperetur, indignatione accensus, uocalis euasit.

DE GORGIA EPIROTA.

Gorgiæ quoque Epirotæ fortis, & clari uiri origo, qui in funere matris suæ utero elapsus, inopinato uagitu suo lectum ferentes consistere coëgit, nouumq; spectaculum patriæ præbuit: non tantum ex ipso genitricis rogo
lucem

lucem, sed etiam cunas affecutus: eodem enim momento temporis, altera iam fato functa parit, alter ante elatus quam natus est.

DE QVODAM IASONE.

Diuinæ fortunæ uulnus Pheræo Iasoni quidam exitij eius cupidus intulit. Nam cum inter insidias gladio eum percussisset, uomicam, quæ à nullo medicorum sanari potuerat, ita rupit, ut hominem pestifero malo liberaret.

DE SIMONIDE.

Aequè Dijs immortalibus acceptus Simonides, cuius salus ab imminente exitio defensa, ruinæ quoque subtracta est. Cœnanti enim apud Scopam in Cranone (quod est in Thessalia oppidum) nuntiatum est duos iuuenes ad ianuam uenisse, magnopere rogantes, ut ad eos continuo prodiret: ad quos egressus, neminem reperit ibi. Cæterum eo momento temporis triclinium in quo Scopas epulabatur, collapsum, & ipsum, & omnes cōuiuas oppressit: Quid hac felicitate locupletius, quam nec mare, nec terra sæuiens extinguere ualuit?

DE DAPHIDA.

Non inuitus huic subnecto Daphidam, ne quis ignoret quantum interfuerit cecinisse Deorum laudes, & numen obtrectasse. Hic cum eius studij esset, cuius professores Sophistæ uocantur: ineptæ, & mordacis opinationis Apollinem Delphis irridendi causa consuluit. An equum inuenire posset, cum omnino nullum habuisset. Cuius ex oraculo reddita uox est, inuenturum equum, sed ut eo perturbatus, periret. Inde cum iocabundus, quasi delusa sacrarum sortium fide, reuerteretur, incidit in regem Attalum, sæpe numero à se contumeliosis dictis absentem lacepsitum, eiusq; iussu, saxo cui nomen erat Equi, præcipitatus, ad
Deos

Deos usque cauillandos, dementis animi iusta supplicia
pependit.

DE REGE PHILIPPO.

Eodem oraculo Macedonum rex Philippus admonitus,
ut à quadrigæ uolentia salutem suam custodiret, toto regno
disiungi currus iussit, cumq; locum, qui in Bœotia Qua-
driga uocatur, semper uitauit: nec tamen denuntiatum
periculi genus effugit: nam Pausanias in capulo gladij, quo
eum occidit, quadrigam habuit cælatam.

DE CALANO.

Quæ tam pertinax necessitas in patre, & filio Alexan-
dro consimilis apparuit. Siquidem Calanus Indus sua sponte
se ardentissimo rogo superiacturus, interpellatus ab eo, ec-
quid aut mandaret, aut dicere uellet: Breui, inquit, te uide-
bo. Nec id sine causa, quia uoluntarium eius è uita exces-
sum, rapida mors Alexandri subsecuta est.

DE QVODAM REMIGE.

Regios interitus magnitudine miraculi Remigis casus
æquat: quem in littore Tyrriorum sentinam haurientem,
cum è naui fluctus abiecisset, altero latere repercussum,
contrarius fluctus in nauem retulit. Itaque miseri simul, ac
felicis, complorationi permista fuit gratulatio.

DE PRVSIA, FILIO

Regis Bithyniæ.

Quid illa? non'ne ludibria Naturæ in corporibus hu-
manis fuisse credenda sunt? tolerabilia quidem, quia se-
uicia caruerunt: cæterum & ipsa miraculis annumeran-
da. Nam & Prusiæ regis filius eodem nomine quo pater,
pro superiori ordine dentium unum os æqualiter exten-
tum habuit, nec ad speciem deforme, nec ad usum ulla ex
parte incommodum.

DE

DE FILIA MITHRIDATIS REGIS.

Mithridatis uerò regis filia Dripetine Laodice regina nata, duplici ordine dentium deformi admodum, comes fugæ patris, à Pompeio deuieti, fuit.

DE LYNCEO.

Nec illius quidem parue admirationis oculi, quem cõstat tam certa acie luminum usum esse: ut à Lilybæo portu Carthaginiensium egredientes classes intueretur. Oculis eius admirabilius Aristomenis Messenij cor: quod Athenienses ob eximiam calliditatem exectũ, pilis refertum inuenerunt: cum eum aliquoties captum, & astutia elapsum, cepissent.

DE ANTIPATRO POETA.

At poëta Antipater Sidonius, omnibus annis, uno tantummodo die, quo genitus erat, feбри implicabatur. Cumq; ad ultimam ætatem peruenisset: natali suo certo illo circuitu morbi consumptus est.

DE POLISTRATO, ET
Hippoclide.

Hoc loco aptè referantur Polistratus, & Hippoclideſ philosophi eodem die nati, eiusdem præceptoris Epicuri sectam secuti, patrimoniꝝ etiam possidendi, alendæq; scholæ communionẽ coniuncti, eodemq; momento temporis ultima senectute extincti. Tam æqualem fortunæ pariter, atque amicitie societatem, quis non ipsius cœlestis Concordiæ sinu genitam, nutritam, & finitam putet? Quapropter hoc potissimum fuerit, aut in liberis potentissimi regis, aut in rege clarissimo, aut in uate ingenij florentis, aut in uiris eruditissimis, aut in homine sortis ignotæ: ne ipsa quidem, omnis bonæ malæq; materiæ sæcunda artifex Natura rationem rerum reddiderit. Non magis quàm qui ita syluestres capreas, Cretæ genitas, tantopere dilex

dilexerit, quas sagittis confixas ad salutare auxilium her-
 bæ Dictami, tantum non suis manibus deducit : efficitq; ut
 concepta ea, continuo & tela, & uim ueneni, uulneribus
 respuant. Aut in Cephalenia insula, cum omnia ubiq; peco-
 ra haustu aquæ quotidie recreentur, in ea pecudes maiore
 ex parte anni ore aperto ex alto uentos recipientes, sitim
 suam sedare instituerit. Aut quapropter Crotonæ in tem-
 plo Iunonis Laciniæ aram ad omnes uentos immobili cine-
 re donauerit potissimum. Vel quare alteram in Macedo-
 nia, alteram in Caleno agro aquam proprietatem uini, qua
 homines inebrientur, possidere uoluerit. Non admiratione
 ista, sed memoria prosequi debemus : cum sciamus rectè
 ab ea plurimum licentiæ uendicari, penes quam infinitus
 cuncta gignendi labor consistit.

DE MIRABILI MAGNITVDINE,
 & longitudine serpentis.

Quæ quia supra usitatam rationem excedentia attigi-
 mus, serpentis quoque à Tito Liuiio curiosè pariter, ac fa-
 cundè relatæ fiat mentio. Is enim ait in Africa apud Ba-
 gradam flumen tantæ magnitudinis anguem fuisse, ut At-
 tilij Reguli exercitum usu annis prohiberet : multisq; mi-
 litibus ingenti ore correptis, compluribus uoluminibus
 caudæ elisis, cum telorum iactu perforari nequiret, ad ulti-
 mum ballistarum tormentis undique petitam, silicum cre-
 bris, & ponderosis uerberibus procubuisse, omnibusq; &
 cohortibus, & legionibus ipsa Carthagine uisam terribi-
 liorem: atq; etiam cruore suo gurgitibus imbutis, corporisq;
 iacentis pestifero affiatu uicina regione polluta, Romana
 inde summouisse castra. dicit bellæ corium cxx. pedum
 longum, in urbem missum.

VALERII MAXIMI

LIBER SECVN-

DVS.

DE INSTITVTIS AN-

TIQVIS.

CAP. I.

DIVES & præpotens Naturæ regnum scrutatus, iniiciam stylum tam nostræ urbis, quàm cæterarum gentium priscis, ac memorabilibus institutis. Opus est enim cognosci huiusce uitæ, quam sub optimo principe felicem agimus, quænam fuerint elementa, ut eorum quoq; respectus aliquid præsentibus moribus profsit.

DE NVPTIIS.

Apud antiquos non solum publicè, sed etiam priuatim nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumpto: quo ex more nuptijs etiamnum Auspices interponuntur: qui quamuis auspicia petere desierint, ipso tamen nomine ueteris consuetudinis uestigia usurpantur. Fœminæ cum uiris cubantibus sedentes cœnitabant: quæ consuetudo ex hominum conuictu ad diuina penetrauit: nam Iouis epulo ipse in lectulum, Iuno & Minerua in sellas ad cœnam inuitabantur. Quod genus seueritatis ætas nostra diligentius in Capitolio, quàm in suis domibus seruat: uidelicet quia magis ad rem pertinet Dearum, quàm mulierum disciplina contineri. Quæ uno contentæ matrimonio fuerant, corona pudicitie honorabantur. Existimabant enim eum præcipuè matronæ sincera fide incorruptum esse animum, qui post depositæ uirginitatis cubile, in publicum egredi nesciret: multorum matrimoniorum experientiam, quasi legitimæ cuiusdam in-

temp

temperantiæ signum esse credentes.

DE PRIMO REPVDIO.

Repudium inter uxorem & uirum, à condita Vrbe usq; ad uicesimum & quingentesimum annum nullum intercessit. Primus autem Spurius Carbilus uxorem sterilitatis causa dimisit. Qui quanquam tolerabili ratione motus uidebatur, reprehensione tamen non caruit: quia nec cupiditatem quidem liberorum coniugali fidei præponi debuisse arbitrabantur. Sed quò matronale decus uerecundie munimento tutius esset, in ius uocanti matronam corpus eius attingere non permisserunt, ut inuiolata manus alienæ tactu stolæ relinqueretur.

DE VSU VINI MULIERIBUS INTERDICTO.

Vini usus olim Romanis foemina ignotus fuit, ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consuevit. Cæterum ut non tristis earum & horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere temperata esset, indulgentibus maritis, & auro abundantibus, & multa purpura usæ sunt: & quò formam suam concinniores efficerent, summa cum diligentia capillos cinere rutilarunt. Nulli enim tunc subseffores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur: sed pariter & uidere sanctè, & aspici, mutuo pudore custodiebantur.

DE SAGELLO DEAE VIRIPLACAE.

Quoties uerò inter uirum & uxorem aliquid iurgij intercesserat, in sacellum deæ Viriplacæ, quod est in palatio, ueniebant: & ibi inuicem locuti, quæ uoluerant, contentione animorum deposita, concordēs reuertebantur. Dea nomen hoc à placandis uiris affecuta fertur: ueneranda

da quidem, & nescio an præcipuis, & exquisitis sacrificijs colenda: ut pote quotidiana ac domesticæ pacis custos, in pari iugo charitatis ipsa sui appellatione uirorum maiestati debitum ac foeminis reddens honorem. Huiusmodi inter coniuges uerecundia, quid? inter cæteras necessitudines, non ne apparet consentanea? Nam ut minimo indicio maximam uim eius significem, aliquandiu nec pater cum filio pubere, nec socer cum genero lauabatur. Manifestum igitur est tantum religionis sanguini & affinitati, quantum ipsis Dijs immortalibus tributum: quia inter ista tam sancta uincula, non magis, quam in aliquo sacro loco nudare se nefas esse credebatur. Conuiuium etiam solenne maiores instituerunt, idque Charistia appellauerunt, cui præter cognatos, & affines nemo interponebatur: ut si qua inter necessarias personas querela esset orta, apud sacra mensæ, & inter hilaritatem animorum, fautoribus Concordiæ adhibitis, tolleretur.

DE HONORE IMPENSO
senibus à iuuenibus.

Senectuti iuuentus ita cumulatum, & circumspectum honorem reddebat, tanquam maiores natu adulescentium communes patres essent. Quocirca iuuenes, Senatus die, utique aliquem ex patribus cõscriptis, aut propinquum, aut paternum amicum ad curiam deducebant, affixique ualuis expectabant, donec reducendi officio etiã fungerentur: qua quidem uoluntaria statione, & corpora, & animos, ad publica officia sustinenda impigrè roborabant, breuique processu morarum, claram in lucem uirtutum suarum uerecunda laboris meditatione, ipsi doctores erant. Inuitati ad coenam diligenter querebant, quinam ei conuiuio essent interfuturi: ne senioris aduentum discubitu præcurrerent: sublataque mensa priores

priores consurgere, & abire patiebantur: è quibus apparet coenæ quoq; tempore quàm parco, & quàm modesto sermone his præsentibus soliti sint uti.

DE MAIORIBVS DANTIBVS
exemplum uirtutis iuuenibus.

Maiores natu in conuiujs ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensâ pangebant, quo ad ea imitanda iuuentutem alacriorem redderent. Quid hoc splendidius, quid etiam utilius certamine? pubertas canis suum honorem reddebat: defuncta uirium cursu etas, ingredientiæ actuosam uitam fauoris nutrimentis prosequabatur. Quas Athenas? quam scholam? quæ alienigena studia huic domesticæ disciplinæ prætulerim? Inde oriebantur Camilli, Scipiones, Fabricij, Marcelli, Fabij, ac ne singula imperij nostri lumina simul percurrendo sim longior, inde inquam cœli clarissima pars diui fulserunt Cæsares. Adeo autem magna charitate patriæ tenebantur, ut arcana consilia patrum C. multis seculis nemo Senator enuntiauerit. Quintus Fabius Maximus tantummodo & is ipse per imprudentiam de tertio Punico bello indicendo, quod secretò in curia erat actum, Publio Crasso, rus petens, domum reuertenti in itinere narrauit, memor eum triennio ante Quæstorem factum, ignarusq; nondum à Censoribus in ordinem senatorum electum: quo uno modo etiam ijs, qui iam honores gesserant, aditus in curiam dabatur. Sed quamuis honestus error Fabij esset, uehementer tamen à C O S S. obiurgatus est. Nunquam enim taciturnitatem, optimum ac tutissimum administrandarum rerum uinculum labefactari uolebant.

DE EVMENE REGE ASIAE.

Ergo cum Asiæ rex Eumenes, amantissimus nostræ

d 3

urbis

urbis, bellum à Perse aduersus P. R. comparari Senatui nuntiasset, non antè sciri potuit, quid aut ille locutus esset, aut patres respondissent, quàm captū Persen cognitum est. Fidum erat, & altum Reipu. pectus cura, silentijq; salubritate munitum, & uallatum undiq; : cuius limen intrantes abiecta priuata charitate publicam induebant. Itaq; non dicam unum, sed neminem audisse crederes, quod tam multorum auribus fuerat commissum. Magistratus uerò prisca quantopere suam, pepulq; Romani maiestatem retinentes se gesserint, hinc cognosci potest, quòd inter cetera obtinendæ grauitatis indicia, illud quoq; magna cum perseuerantia custodiebant, ne Græcis unquam, nisi Latine responsa darent : quinetiam ipsa linguæ uolubilitate, qua plurimum ualent, excussa, per interpretem loqui cogebant, non in urbe tantum uostra, sed etiam in Græcia, & Asia: quo scilicet Latine uocis honos, per omnes gentes uenerabilior diffunderetur : nec illis deerant studia doctrinæ, sed nulla non in re pallium togæ subijci debere arbitrabantur : indignum esse existimantes illecebris, & suauitati literarum imperij pondus & auctoritatem donari.

DE C. MARIO.

Quapropter non es damnandus rigoris rustici crimine C. Mari, quia gemina lauro coronatam senectutē tuam Numidicis, & Germanicis illustrem trophæis, uictor deuictæ gentis facundia politioem fieri noluissti : credo ne alienigena ingenij exercitatione, patrij ritus seruus transfuga existeres. Quis ergo huic consuetudini, qua nunc Græcis actionibus aures curiæ exurdantur, ianuam patefecit ? ut opinor, Molo Rhetor, qui studia M. Ciceronis acuit. eum nanq; ante omnes exterarum gentium in senatu sine interprete auditum constat, quem honorem non im-

merito cepit, quoniam summam uim Romanæ eloquentiæ adiuuerat. Conspiciæ felicitatis Arpinas, unicum siue literarum gloriosissimum contemptorem, siue abundantissimum fontem intueri uelis.

DE MORE, QVEM MAIORES
obseruabant in urbe.

Maxima autem diligentia maiores hunc morem retinuerunt, ne quis se inter c o s. & proximum lictores, quamuis officij causa unâ progredere, interponeret: filio duntaxat, & ei puero ante patrem c o s. ambulandi ius erat. Qui mos adeò pertinaciter retentus est, ut Q. Fabius Maximus quinquies c o s. uir etiam pridem summæ auctoritatis, & tunc ultimæ senectutis à filio c o s. inuitatus, ut inter se, & lictores procederet, ne hostium Samnitum turba (ad quorum colloquium descendebant) elideretur, id facere noluerit. Idem à Senatu legatus missus ad filium c o s. Suessam, postquam animaduertit cum ad officium suum extra mœnia oppidi processisse, indignatus quoque quòd ex licitoribus nemo se equo descendere iussisset, plenus iræ sedere perseuerauit: quod cum filius sensisset, proximo licitori, ut sibi appareret, imperauit: cuius uoci Fabius continuo obsecutus, Non ego, inquit, fili summum imperium tuum contempsi, sed experiri uolui, an scires c o s. agere: nec ignoro quid patriæ uenerationi debeatur: uerùm publica instituta priuata pietate potiora iudico.

DE MIRA CONSTANTIA
legatorum Ro.

Relatis Q. Fabij laudibus, offerunt se mirificæ constantiæ uiri: qui legati à senatu Tarentum ad res petendas missi, cum grauissimas ibi iniurias accepissent, unus etiam urina respersus esset, in theatrum (ut est consuetudo Græ-

cia) introducti, legationem quibus acceperant uerbis, pegerunt: de his, quæ passi erant, quæsti non sunt: ne quid ultra ac mandatum esset, loquerentur: intimisq; pectoribus eorum antiqui moris respectus, dolore qui ex contumelia grauissimus sentitur, conuelli non potuit. Finem profecto fruendarum opum, quibus ad inuidiam diu abundaueras Tarentina ciuitas, quæfisti. Nam dum horridæ uirtutis in seipsum connexum stabilimentum, nitore Fortunæ præsentis inflata, fastidiosè æstimas, in præualidum imperij nostri mucronem cæca & amens irruisti. Sed ut à luxu perditis moribus, ad seuerissima maiorum instituta transgrediar, antea senatus assiduam stationem eo loci peragebat, qui hodie quoque Senaculum appellatur: nec expectabat, ut edicto contraheretur, sed inde citatus protinus in curiam ueniebat: ambiguae laudis ciuem existimans, qui debitis R. P. officijs non sua sponte, sed iussus fungeretur: quia quicquid imperio cogitur, exigenti magis, quam præstanti acceptum refertur.

ALIVD INSTITVTVM

contra Tribb. ple.

Illud quoque memoria repetendum est, quòd Tribb. ple. intrare Curiam non licebat: ante ualuas autem positæ subfellijs, decreta patrum attentissima cura examinabant: ut si qua ex eis improbassent, rata esse non sinerent. Itaque ueteribus Senatusconsultis T, litera subscribi solebat: eaq; nota significabatur, illa Tribb. quoque censuisse: qui quamuis pro commodis plebis excubabant, inq; imperijs compescendis occupati erant, instrui tamen ea argenteis uasis, & anulis aureis publicè præbitis, patiebantur, quò talium rerum usu autoritas magistratuum esset ornatior. Quorum quemadmodum maiestas amplificabatur, ita abstinentia

tia arctissime constringebatur. Immolatarum enim ab his
 hostiarum exta, ad Quæstores ærarij delata ueniebant.
 Sacrificijsq; pop. Rom. tum Deorum immortalium cultus,
 tum etiam hominum continentia increta. Imperatoribus no-
 stris quam sacras manus habere deberent, apud ista alta-
 ria discentibus: continentiæq; tantum tribuebatur, ut mul-
 torum æs alienum, quia prouincias syncerè administraue-
 rant, à senatu persolutum sit. Nam quorum opera, publi-
 cam auctoritatem, splendorem suum procul obtinuisse uide-
 rant: eorum dignitatem domi collabi indignum, sibiq; de-
 forme esse arbitrabantur.

DE ORDINE EQVESTRI.

Equestris uerò ordinis iuuentus omnibus annis bis ur-
 bem spectaculo sui, sub magnis autoribus celebrabat, die
 Lupercalium, & equitum probatione. Lupercalium enim Lupercalia.
 mos à Romulo, & Remo inchoatus est, tunc cum letitia
 exultantes, quòd his auus Numitor, rex Albanorum, eo lo-
 co, ubi educati erant, urbem condere permiserat sub mon-
 te Palatino (hortatu Faustuli educatoris sui) quem Euan-
 der Argiuus consecrauerat: factò sacrificio, caesisq; ca-
 pris, epularum hilaritate, ac uino largiore prouecti, diuisa
 pastorali turba, cincti omnes pellibus immolatarum hostia-
 rum, iocantes, obuios petiuerunt: cuius hilaritatis memo-
 ria annuo circuitu feriarum repetitur. Trabeatos uerò
 equites Idibus Iulij Q. Fabius transuehi instituit. Idem cen-
 sor cum P. Decio seditionis finiendæ gratia, quia Comitia
 in humilissimi cuiusque potestatem redacta accesserant,
 omnem forenses turbam, in quatuor tantummodo Tribus
 descripsit, easq; urbanas appellauit: quo tam salubri R. P.
 factò, uir alioqui bellicis operibus excellens, Maximus co-
 gnominatus est.

Laudanda etiam populi uerecundia est, qui impigrè se laboribus & periculis militiæ offerendo, dabat operam ne imperatoribus, Capitecenfos sacramento rogare esset necesse: quorum nimia inopia suspecta erat, ideoq; his publica arma non committebantur. Sed hanc diutina usurpatione firmatam consuetudinem C. Marius Capitecesum legendo militem, abruptit. Ciuis alioqui magnificus, sed nouitatis suæ conscientia, uetustati non sanè propitijs, memorq; si militaris ignauia humilitatem spernere perseueraret, se à maligno uirtutum interprete uelut Capitecesum Imperatorem compelliari posse. itaq; fastidiosum delectus genus in exercitibus Romanis obliterandum duxit, ne talis notæ contagio ad ipsius quoq; gloriæ suggillationem penetraret.

D E P . R U T I L I O , E T

C. Mallio Consulib.

Armorum tractandorum meditatio à P. Rutilio cos. C. Mallij collega militibus est tradita. Is enim nullius ante se Imperatoris exemplum secutus, ex ludo C. Aurelij Scauri doctoribus gladiatorum accersitis, uitandi atq; inferendi ictus subtiliorem rationem legibus ingenerauit: uirtutemq; arti, & artem rursus uirtuti miscuit, ut illa impetu huius fortior, hæc illius scientia cautior fieret.

D E V S V V E L I T U M

primò reperto.

Velitum usus eo bello primùm repertus est, quo Capuam Fuluius Flaccus Imperator obsedit. Nam cum equitatu Campanorum crebris excursionibus equites nostri, quia numero pauciores erant, resistere non possent, Q. Neuius Centurio è peditibus lectos expediti corpo-

ris

ris, breuibus & incuruis septenis armatos hastis, paruo tegmine munitos, ueloci saltu iungere se equitantibus, & rursus celeri motu dilabi instituit: quò facilius equestri praelio subiecti pedites, uiros pariter atq; equos hostium telis incesserent. Eaq; nouitas pugnae unicum Campanae perfidiae debilitauit auxilium. Ideoq; autori eius Næuio adhuc honos est habitus. Proximus militaribus institutis ad urbana castra, id est, theatra gradus faciendus est: quoniam hæc quoq; sepe numero animosas acies instruxerunt. Excogitata nanq; cultus Decorum, & hominum delectationis causa, non sine aliquo pacis rubore uoluptatem & religionem ciuili sanguine, scenicorum portentorum gratia, macularunt: quæ inchoata quidem sunt à Messala, & Cassio Cen. Cæterum autore P. Scipione Nasica omnem apparatus operis eorum subiectum haste uenire placuit. Atque etiam s. c. cautum est, ne quis in urbe propius uel passus mille subsellia posuisse, sedens uel ludos spectare uellet, ut scilicet remissioni animorum iniuncta standi uirilitas, propria Romanæ gentis nota esset.

MOS LVDORVM.

Per quingentos autem & quinquaginta octo annos Senatus populo mistus spectaculo ludorum interfuit. Sed hunc morem Attilius Seranus, & L. Scribonius ædiles ludos Matri deum facientes, superioris Africani sententiam secuti, discretis Senatus & populi locis, soluerunt: eaq; res auertit uulgi animum, & fauorem Scipionis magnopere quassauit. Nunc causam instituendorum ludorum ab origine sua repetam. C. Sulpitio Bætico, C. Licinio Stolone c o s s. intoleranda uis ortæ pestilentiae, ciuitatem nostram à bellicosis operibus reuocatam domesticæ atque intestini mali cura afflixerat: iamq; plus in
exquis

exquisito & nouo cultu religionis, quàm in ullo humano consilio positum opis uidebatur. Itaq; placandi cœlestis numinis gratia compositis carminibus uacuas aures præbuit, ad id tempus Circensi spectaculo contenta, quòd primus Romulus, raptus uirginibus Sabinis, Consualium nomine celebravit. Verùm ut est mos hominum, paruula initia pertinaci studio prosequendi, uenerabilibus erga deos obsequijs iuuentus, rudi atque incomposito motu corporum iocabunda, gestus dedit: eaq; res Ludium ex Hetruria accersendi causam præbuit: cuius decora pernicitas uetusto ex more Curetum, Lydorumq; (à quibus Hetrusci originem traxerunt) nouitate grata Romanorum oculos permulsi. Et quia Ludius apud eos Histrio appellabatur, scenico nomen histrionis inditum est. Paulatim deinde ludicra ars ad Satyrarum modos perrexit: à quibus primus omnium poëta Luius, ad fabularum argumenta spectantium oculos & animos transtulit. Isq; sui operis actor, cum sæpius à populo reuocatus, uocem obtudisset, adhibito pueri & tibicinis concentu, gesticulationem tacitus peregit. Attellani autem ab Oscis acciti sunt: quod genus delectationis Italica seueritate temperatum, ideoq; uacuum nota est: nam neque tribu mouetur, neque à militibus stipendijs repellitur. Et quia ceteri ludi ipsis appellationibus unde trahantur, apparet, non absurdum uideatur Secularibus initium suum, cuius generis minus trita notitia est, reddere.

Ludij.

Histrionis.

Attellani.

DE QVODAM VALESIO.

Cùm ingenti pestilentia urbs antiqua, agriq; uastarentur: Valesius uir locuples, rusticæ uitæ, duobus filijs & filia ad desperationem usque medicorum laborantibus, aquam calidam ijs à foco petens, genibus innixus, Lares familiæ

familiares, ut puerorum periculum in ipsius caput trans-
 ferrent, orauit: orta deinde uox est, habiturum eos saluos
 si continuo flumine Tyberis deuectos Tarentum portaf-
 set, ibiq; ex Ditis patris, & Proserpinæ ara petita aqua
 calida, quam illi desiderarent, recreasset. Eo prædicto ma-
 gnopere confusus, quòd & longa & periculosa nauiga-
 tio imperabatur: spe tamen dubia præsentem metum uin-
 cente, pueros ad ripam Tyberis protinus detulit: habita-
 bat enim in uilla sua propè uicum Sabine regionis Here-
 tum: ac lintre Hostiam petens, nocte concubia ad Mar-
 tium campum appulit, sitientibusq; ægris succurrere cu-
 piens, igne in nauigio non suppetente, ex gubernatore co-
 gnoscit, haud procul apparere fumum: & ab eo iussus egre-
 di Tarentum (id nomen ei loco est) cupidè arrepto calice Tarentum.
 aquam flumine haustam, eò unde fumus erat obortus, iam
 letior pertulit, diuinitus dati remedij quasi uestigia quæ-
 dam in propinquo se existimans nactum: inq; solo magis
 fumante, quàm ullas ignis habente reliquias, dum tenacius
 omen apprehendit, contractis leuibus, & quæ sors obtu-
 lerat nutrimentis, pertinaci spiritu, flammam euomuit, ca-
 lesactamq; aquam pueris bibendã dedit: qua potata, saluta-
 ri quiete sopiti diutina uì morbi repente sunt liberati, pa-
 triq; indicauerunt uidisse se in somnijs nescio à quo Deo-
 rum, sponsia corpora sua pertergi, & præcipi, ut ad Di-
 tis patris, & Proserpinæ aram, à qua potio ipsis fuerat al-
 lata, furnæ hostiæ immolarentur, Lectisterniaq; & ludì
 nocturni fierent. Is qui eo loci nullã arã uiderat, desidera-
 ri credens, ut à se construeretur, arã empturus in urbè per-
 rexit, relictis qui fundamentorum constituendorum gra-
 tia terram ad solidum foderent: ij domini imperium exe-
 quentes, cum ad xx. pedum altitudinem humo egesta per-
 uenissent,

Ludi seculares. uenissent, animaduenterunt aram Diti patri, Proserpinaeque inscriptam. Hoc postquam Valesius nunciante seruo accepit, omisso emendae proposito, hostias nigras, quae antiquitus furuae dicebantur, Tarenti immolauit, ludosque & Lectisternia, continuis tribus noctibus, quia totidem filij periculo liberati erant, fecit.

DE P. VALERIO PUBLICOLA.

Cuius exemplum Valerius Publicola, qui primus COS. fuit, studio succurrendi ciuibus, secutus, apud eandem aram publice nuncupatis uotis, caesisque atris bobus, Diti maribus, foeminis Proserpinæ, Lectisternioque, ac ludis trinoctio factis, aram terra, ut antè fuerat, obruit.

DE Q. CATULO.

Religionem Ludorum crescentibus opibus secuta letitia est. Eius instinctu Qu. Catulus Campanam imitatus luxuriam, primus spectantium confessum uelorum umbraculis textit.

DE CN. POMPEIO.

Cneus Pompeius ante omnes, aquae per semitas decursu, aestiuum minuit seruorem.

DE CLAUDIO PVLCHRO.

Claudius pulcher scenam uarietate colorum adumbravit, uacuis antè pictura tabulis extentam, quã totam argento C. Antonius, auro Petreius, ebore Qu. Catulus praetexuit. Versatilem fecerunt Lucius & Cinna locum. quem argentatis choragijs P. Lentulus Spinter adornauit. Translatum antea Phoeniceis indutum tunicis M. Scaurus exquisito genere uestis cultum induxit. Nam gladiatorum munus primum Romae datum est in foro Boario, Appio Claudio, Qu. Fuluio COS. dederunt M. & Decius filij Bruti funebri memoria, patris cineres honorando.

*Gladiatorum
memoria.*

DE ATHLETIS.

Athletarum certamen à M. Scauri tractum est munificentia.

DE PRIMA STATVA

aurata in Italia.

Statuam auratam nec in urbe, nec in ulla parte Italiae quisquam prius aspexit, quàm à M. Attilio Glabrione equestris, patri poneretur in aede Pietatis: eam autem aedem P. Cornelio Lentulo, & M. Bebio Pamphilo COSS. ipse dedicauerat, compos uoti factus, rege Antiocho apud Thermopylas superato.

DE CN. FLAVIO VVL-

gante Ius ciuile.

Ius ciuile per multa secula inter sacra ceremoniasq; Deorum immortalium abditum, solisq; Pontificibus notum Cn. Flavius libertino patre genitus, & scriba, cum ingenti nobilitatis indignatione factus Aedilis Curulis, uulgauit, ac fastos penè toto foro exposuit: qui cum ad uisendum agrum collegam suum ueniret, neq; à nobilibus, quorum frequentia cubiculum erat completum, sedendi loco reciperetur: sellam curulem afferri iussit, & in ea honoris pariter, atq; contemptus sui uindex, consedit.

DE VENEFICIIS IN VRBE.

Veneficij questio & moribus, & legibus Romanis ignota, complurium matronarum patefacto scelere orta est: quæ cum uiros suos clandestinis insidijs ueneno perimerent, unius ancillæ indicio protractæ, pars capitali iudicio damnatæ, centum septuaginta numerum compleuerunt.

DE TIBICINVM COLLEGIO.

Tibicinum quoque collegium solet in foro uulgi oculos in se conuertere, cum inter publicas, priuatasq; ferias,
action

actiones personis tecto capite, uariâq; ueste uelatis concentus edit. Inde tracta licentia quondam uetiti in æde Iouis, quod prisco more factitauerant, uesci: Tibur irati se contulerunt. quorum ministerio senatus deserta sacra non æquo animo ferens, per legatos à Tiburtibus petijt, ut eos gratia sua Romanis templis restituerent. quos illi in proposito perseuerantes, interposita festæ epulationis simulatione, mero, somnoq; sopitos, plaustris in urbem deuehendo curauerunt: quibus & honos pristinus restitutus, & huiusce lusuius est datum. Personarum usus pudorem circumuentæ temulentie causam habet.

DE MODO COMEDENDI
antiquorum.

Fuit etiam illa simplicitas antiquorum in cibo capiendo, humanitatis simul, & continentie certissima index. Nam maximis uiris prandere & cœnare in propatulo, uerecundie non erat: nec sanè ullas epulas habebant, quas populi oculis subijcere erubescerent: erant autem adeo continentie attenti, ut frequentior apud eos pultis usus, quàm panis esset. Ideoq; in sacrificijs mola, quæ uocabatur, ex farre & sale constat: exta farre sparguntur: & pullis, quibus auspicia petuntur, puls obijcitur: primitus enim ex libamentis uictus sui deos eò efficacius, quò simplicius placabant. Et cæteros quidem ad benefaciendum uenerabantur: Febrem autem ad minus nocendum templis colebant, quorū adhuc unum in Palatio, alterum in area Marianorum monumentorum, tertium in summa parte Vici longi extat. In eaq; remedia, quæ corporibus ægrorum adnexa fuerant, deferbantur. Hæc ad humanæ mentis æstus leniendos cum aliquo usus ratione excogitata, cæterū salubritatē suam industrie certissimo ac fidelissimo monumento tuebantur: bonæq; ual-

letus

letudinis eorum quasi quaedam mater erat frugalitas, inimi- *Frugalitas*
ca luxuriosis epulis, & aliena nimie uini abundantie, &
ab omni immoderato ueneris usu auersa.

EXTERNA.

DE CIVITATE SPARTANA.

Idem sensit proxima maiorum nostrorum grauitati
Spartana ciuitas: quae seuerissimis Lycurgi legibus obtem-
perans, aliquandiu ciuium suorum oculos à contemplanda
Asia retraxit, ne illecebris eius capti, ad delicatius uitae
genus prolaberentur. Audierant enim lautitiam inde, &
immodicos sumptus, & omnia non necessaria uoluptatis
genera fluxisse: primosq; Ionas unguenti, coronarumq; in *Iones.*
conuiuio dandarum, & secundae mensae ponendae consue-
tudinem, haud parua luxuriae irritamenta reperisse: ac mi-
nime mirum est, quòd homines labore ac patientia gauden-
tes, tenacissimos patriae neruos, externarum deliciarum
contagione solui, & hebetari noluerunt: cum aliquanto fa-
ciliorem uirtutis ad luxuriam, quàm luxuriae ad uirtutem
transitum uiderent.

DE PAVSANIA.

Quod eos non frustra timuisse dux ipsorum Pausanias
patefecit: Qui maximis operibus editis, ut primum se
Asiae moribus permisit, fortitudinem suam, effœminato
eius cultu, mollire non erubuit.

DE CIVITATE IPSA.

Eiusdem ciuitatis exercitus non antè ad dimicandũ de-
scendere solebant, quàm tibiae concentu, & anapesti pe-
dis modulo cohortationis calorem animo traxissent, uege-
to, & crebro ictus sono strenuè hostem inuadere admoniti.
Idem ad dissimulandum, & occultandum uulnerum suo-
rum cruorem, Puniceis tunicis in praelio utebantur, non ut
e ipsis

ipsis aspectus earum terrorem, sed ne hostibus fiducia ali-
quid afferret.

DE ATHENIENSIBVS.

Egregios uirtutis bellicæ spiritus Lacedæmoniorum,
prudentissimi pacis moribus Athenienses subsequuntur:
apud quos inertia è latebris suis, languore marcens, in fo-
rum perinde ac delictum aliquod protrahitur, sitq; ut faci-
norosæ, ita erubescendæ rea culpa.

DE AREOPAGO.

Eiusdem urbis & sanctissimum consilium Arcopagus,
quid quisque Atheniensium ageret, aut quò nam quæstu su-
stentaretur diligentissimè inquirere solebat, ut homines ho-
nestatem, uitæ rationem memores reddendam esse, seque-
rentur.

DE EADEM VRBE.

Eadem bonos ciues corona decorandi primò consuetudi-
nem introduxit, duobus oleæ connexis ramulis clarum
Periclis cingendo caput. Probabile institutum, siue rem,
siue personam intueri uelis. Nam & uirtutis uberrimum
alimentum est honos, & Pericles dignus à quo talis mu-
neris dandi posteritas potissimum initium caperet.

Age quid illud institutum Athenarum, quàm memora-
bile? quòd conuictus à patrono libertus ingratus, iure liber-
tatis exiuit. Supersedeo te, inquit, habere ciuem tanti mu-
neris impium æstimatorem. Nec adduci possum, ut credam
urbi utilem, quem domi scelestum cerno: abi igitur & esto
seruus, quoniam liber esse nescisti.

DE MASSILIENSIBVS.

Inde Massilienses quoque ad hoc tempus usurpant disci-
plinæ grauitatem, prisca moris obseruantia, charitate Pop.
Rom. præcipuè conspicui, qui tres in eodem manumissiones
refe

rescindi permittunt, si ter ab eodem deceptum dominum cognouerint: quarto errori subueniendum non putant: quia sua iam culpa iniuriam accepit, qui ei se toties obiecit. Eadem ciuitas seueritatis custos acerrima est. Nullum aditum in scenam mimis dādo, quorum argumenta maiore ex parte stuprorum continent actus, ne talia spectandi consuetudo, etiam imitandi licentiam sumat. Omnibus autem, qui per aliquam religionis simulationem alimenta inertiae quaerunt, clausas portas habet, & mendacem, & fucosam superstitionem submouendam esse existimans. Ceterum à condita urbe gladius est ibi, quo noxij iugulantur: rubigine quidem exesus, & uix sufficiens ministerio, sed index in minimis quoque rebus omnia antiquae consuetudinis momenta seruanda.

DE DVABVS ARCIS.

Duae etiam ante portas eorum arcæ iacent: altera, qua liberorum, altera qua seruorum corpora ad sepulturae locum plaustris deuehuntur sine lamentatione, sine planctu, sine luctu: funeris dies, domestico sacrificio, adiectoq; necessariorum conuiuio, finitur. Etenim quid attinet humano dolori indulgere? aut diuino numini inuidiam fieri, quòd immortalitatem suam nobiscum partiri noluerit?

Venenum cicuta temperatum, in ea ciuitate publice custoditur, quod datur ei, qui causas sexcentis (id enim *Sexcenti.* Senatus eius nomen est) exhibuit, propter quas mors sit illi expetenda, cognitione uirili, beneuolentia temperata: quae neque egredi uita temere patitur, & sapienter excedere cupienti celerem fati uiam praebet, ut uel aduersa, uel prospera nimis usi Fortuna (utraque enim finiendi spiritus, illa ne perseueret, haec ne destituat, rationem praebuerit) comprobato exitu terminetur. Quam

consuetudinem Massiliensium non in Gallia ortam, sed è Græcia tralatam inde existimo, quod illam etiam in insula Cæa seruari animaduerti, quo tempore Asiam cum Sex. Pomp. petens, Iulide oppidum intraui. Fortè enim tunc euenit, ut summæ dignitatis ibi scemina, sed ultime iam senectutis, reddita ratione ciuibus, cur excedere uita deberet, ueneno consumere se destinari, mortem'que suam Pomp. præsentia clariorem fieri magni æstimari. Nec preces eius uir ille, ut omnibus uirtutibus, ita humanitatis quoque laudibus instructissimus, aspernari sustinuit. Venit itaque ad eam, facundissimo'que sermone, qui ore eius quasi è beato quodam eloquentiæ fonte manabat, ab incepto consilio diu nequicquam reuocare conatus, ad ultimum propositum exequi passus est: quæ nonagesimum annum transgressa cum summa & animi & corporis sinceritate, lectulo, quantum dignoscere erat, quotidiana consuetudine cultius structo recubans, & innixa cubito, Tibi, inquit, Sex. Pomp. Dij magis, quos relinquo, quàm quos peto gratias referant: quia ne hortator uita meæ, nec mortis spectator esse fastidisti. Cæterum ipsa hilarem Fortune uultum semper experta, ne auiditate lucis tristem intueri cogar, reliquias spiritus mei prospero fine, duas filias, & unum nepotum gregem relictura superstitè, permitto. Cohortata deinde ad concordiam suos, distributo eis patrimonio, & cultu suo sacrisq; domesticis maiori filię traditis, poculum in quo uenenum temperatum erat, constanti dextra arripuit. Tunc defusis Mercurio delibamentis, & inuocato numine eius, ut se placido itinere in meliorem sedis infernæ deduceret partem, cupido haustu mortiferam traxit potionem, ac sermone significans quas nam subinde partes corporis sui rigor occuparet: cum

iam

iam uisceribus eum, & cordi imminere esset locuta, filiarum manus ad supremum opprimendorum oculorum officium aduocauit: nostros autem, tametsi nouo spectaculo obstupefacti erant, suffusos tamen lacrymis dimisit.

DE RITV MASSILIENSIVM.

Sed ut ad Massiliensium ciuitatem, unde in hoc diuerticulum excessi, reuertar: intrare oppidum eorum nulli cum telo licet, præstoq; est, qui id custodiæ gratia acceptum, exituro reddat, ut hospitia sua, quemadmodum aduenientibus humana sunt, ita ipsis quoq; tuta sint.

DE MORE QVEM OBSERUABANT Galli.

Horum moenia egresso uetus ille mos Gallorum occurrit, quos memoria proditum est, pecunias mutuas, quæ his apud inferos redderentur, dare: quia persuasum habuerint, animas hominum immortales esse. dicerem stultos, nisi idem bracchati sensissent, quod palliatus Pythagoras credidit.

Animam esse
immortalem.

DE GALLIS.

Auara, & sceneratoria Gallorum philosophia. Alacris & fortis Cimbrorum, & Celtiberorum, qui in acie gaudio exultabant, tanquam gloriose, & feliciter uita excessuri: lamentabantur in morbo quasi turpiter, & miserabiliter perituri.

DE CELTIBERIS.

Celtiberi etiam nefas esse ducebant prælio superesse: cum is occidisset, pro cuius salute spiritum deuouerant. Laudanda utrorumq; populorum animi præstantia, quod & patriæ incolumitatem fortiter tueri, & fidem amicitiae cōstanter præstandam arbitrabantur.

DE THRACIA.

Thraciæ uerò illa natio meritò sibi sapientiæ laudem

uendicauerit: quæ natales hominum flebiliter, exequias cum hilaritate celebrat, sine ullis doctorum præceptis: uerum conditionis nostræ habitum præuidit. Remoueat itaque naturalis omnium animalium dulcedo uitæ, quæ multo ta & facere, & pati turpiter cogit, si ea mortua, aliquantius felicior, ac beator reperietur finis.

DE MORIBVS ET
ritu Lyciorum.

Quocirca rectè Lycij, cum ijs luctus incidit, muliebrem uestem induunt: ut deformitate cultus commoniti, maturius stultum proijcere mœrorem uelint.

DE FOEMINIS INDICIS.

Verū quid ego fortissimos in hoc genere prudentiæ uiros laudem? Respiciantur Indorum scemine, quæ cum more patrio complures eidem nuptæ esse soleant, mortuo marito, in certamen, iudiciumque ueniunt, quam ex ijs maxime dilexerit: uictrix gaudio exultans, deductaque à necessarijs lætum præferens uultum, coniugis se flammis superiacit, & cum eo tanquam felicissima crematur: superatæ cum tristitia, & mœrore in uita remanent. Protrahæ in medium Cimbricam audaciam. Adijce Celtibericam fidem. Iunge animosam Thraciæ sapientiam. Annecte Lyciorum in luctibus abijciendis callidè quæsitam rationem. Indico tamen rogo nihil eorum præferes, quem uxoris pietas in modum genialis tori propinquæ mortis secura conscendit.

DE PVNICIS FOEMINIS.

& fano Veneris.

Cui gloriæ, Punicarum sceminarum, ut ex comparatione turpius appareat dedecus, subnectam. Sic enim fanum Veneris est: in quod se matronæ conferebant, atque inde procedentes, quæstum dotis, corporis iniuria contrahabant

hebant, honesta nimirum tam in honesto uinculo coniugia iuncturæ.

DE INSTITVTO PROB-
abili Persarum.

Nam Persarum admodum probabile institutum fuit, quòd liberos suos non prius aspiciebant, quàm septimum impleissent annum, quò paruulorum amissionem æquiore animo sustinerent.

DE NUMIDIS.

Ne Numidæ quidem reges uituperandi, qui more gentis suæ nulli mortalium osculum ferebant. Quicquid enim in excelso fastigio positum est, humili, & trita consuetudine, quò sit uenerabilius, uacuum esse conuenit.

DE DISCIPLINA MILI-
TARI.

CAP. II.

VENIO nunc ad præcipuum decus, & ad stabilimentum Rom. Imperij, salutari persuerãtia ad hoc tempus syncerum & incolume seruatum, militaris disciplinæ tenacissimum uinculum, in cuius sinu, ac tutela, serenus, tranquilluq; beatæ pacis status acquiescit.

DE SCIPIONE.

Publius Cor. Scipio, cui deleta Carthago auitum cognomen dedit, COS. in Hispaniam missus: ut insolentissimos Numantine urbis spiritus, superiorum ducum culpa nutritos, contunderet, eodem temporis momento, quo castra intrauit, edixit, ut omnia ex ijs, quæ uoluptatis causa comparata erant, auferrentur, ac summouerentur. Nam constat tum maximum inde instiuorum, & lixarum numerum, cum duobus millibus scortorum abiisse. Hac turpi, atq; erubescenda sentina uacuefactus exercitus noster, qui

paulò antè , metu mortis , de formi se foederis ictu macula-
uerat, erecta uirtute, recreataq; , acrem illam, & animosam
Numantiam incendijs exustam, ruinisq; prostratam, solo
æquauit. Itaque neglectæ disciplinæ militaris indicium, Mā-
cini miserabilis deditio, seruatæ merces, speciosissimus Sci-
pionis triumphus extitit.

DE METELLO.

Eius sectam Metellus secutus, cum exercitum in Africa,
Iugurthino bello nimia Spu. Albinī indulgentia corru-
ptum c o s. accepisset: omnibus imperij neruis ad reuocan-
dam pristinae disciplinam militiæ connixus est: nec singulas
partes apprehendit, sed totam continuò in statum suum re-
degit. Protinus nanque Lixas è castris summoit, cibumq;
coctum uenalem proponi uetuit: in agmine neminem mili-
tum ministerio seruorum, iumentorumq; , ut arma sua, &
alimenta ipsi ferrent, uti passus est. Castrorum subinde lo-
cum mutauit: eadem tanquam Iugurtha semper adesset,
uallo, fossa que aptissime cinxit. Quid ergo restituta conti-
nentia? quid repetita industria profecit? Crebras scilicet
uictorias, & multa trophæa peperit ex eo hoste, cuius
tergum, sub ambitioso imperatore, Rom. militi uidere
non contigerat. Bene etiam illi disciplinæ militari affue-
runt, qui necessitudinum præruptis uinculis, ultionem, uin-
dictamq; Lesæ cum ignominia domum suarum exigere non
dubitauerunt. Nam P. Rutilius c o s. eo bello, quod in Si-
cilia cum fugitiuis gessit, Qu. Fabium generum suum, quia
negligentia Taurominitanam arcem amiserat, prouincia
iussit decedere.

DE COTTA.

Nam C. Cotta P. Aurelium Pecuniolam, sanguine sibi
iunctum, quem obsidioni Liparitanæ ad auspicia repeten-
da

da Messanam transiturus præfecerat, uirgis cæsum, militiæ munere inter pedites fungi coëgit, quòd eius culpa ager incensus, & pene castra erant capta.

DE QUINTO FVLVIO.

Quintus etiam Fuluius Flaccus Censor, Fuluium fratrem cohortem legionis, in qua Trib. militum erat, iniussu Consulis domum dimittere ausum, Senatu amouit. Tam digna exempla, tam breuiter, nisi maioribus urgerer, non referrentur. Quid enim tam difficile factu, quàm copulata societati generis, & imaginum, deformem in patriam reditum indicere? aut communioni nominis, ac familiæ ueteris propinquitatis serie coherenti, uirgarum contumeliosa uerba adhibere? aut Censorium supercilium aduersus fraternam charitatem distringere? Dentur hæc singula quamuis claris ciuitatibus, abunde tamen gloria disciplinæ militaris instructæ uidebuntur.

DE POSTHVMIO TIBVRTO,
& T. Manlio Torquato.

At nostra urbs, quæ omni genere uirificorū exemplorum totum orbem terrarum repleuit: Imperatorum proprio sanguine manantes secures, ne turbato militiæ ordine uindicta deesset, è castris publicè speciosas, priuatim lugubres duplici uultu recepit: incerta gratulandi prius, an lugendi officio fungeretur. Igitur ego quoque hæsitante animo uos bellicarum rerum seuerissimi custodes, posthumi Tiburte, & Manli Torquate memoria ac relatione complector: quia animaduerto fore, ut pondere laudis, quam meruistis, obrutus, magis imbecillitatem ingenij mei detegam, quàm uestram uirtutem, sicut par est, repræsentè. Tu nanque Posthumi Dictator, Aulum Posthumuum, quem ad generis, penetraliumq; sacrorum successionem propagan-

dān genueras, cuius infantie blandimenta sinu atque osculis foueras, quem puerum literis, quem iuuenem armis instruxeras, sanctum, fortem, amantem tui pariter ac patrie, quia non tuo iussu, sed sua sponte praesidio progressus hostes fuderat, uictorem securi feriri iussisti, & ad hoc imperium peragendum, paternae uocis ministerio sufficere ualuisti: nam oculos tuos, certum scio, clarissima in luce tenebris offusos, ingens opus animi intueri nequiuisse. Tu item Manli Torquate Latino bello COS. filium, quod prouocatus à Geminio Metio duce Tusculanorum ad dimicandum te ignaro descenderat, gloriosam uictoriam, & speciosa spolia referentem, abripi à licitore, & in modum hostiae mactari iussisti: satius esse iudicans, patrem forti filio, quam patriam militari disciplina carere.

DE LVCIO QVINTIO

Cincinnato.

Age quanto spiritu putamus usum L. Quintium Cincinnatum dictatorem eo tempore, quo deuictis Equiculis, & sub iugum missis L. Minutium Consulatum deponere coegit, quod castra eius hostes ijdem obsederant? Indignum enim maximo imperio credidit, quem non sua uirtus, sed fossa, uallumque tutum praestiterat: cuique uerecundiae non fuerat, arma Romana metu trepida, clausis portis contineri. Ergo imperiosissimi XII. fasces, penes quos Senatus, & Equestris ordinis, & uniuersae plebis summum decus erat, quorumque nutu Latium, ac totius Italiae uires regebantur, contusi atque fracti Dictatoriae se animaduersioni substrauerunt. Ac ne inulta foret gloria militaris, COS. delicti omnis uindex punitus est. His (ut ita dicam) piaculis, mars imperij nostri pater, ubi aliqua ex parte à tuis auspicijs degenerat

neratum erat, numen tuum propitiabatur nota affinium
& cognatorum, fratrum, filiorumq; strage, ignominiosa
Consulum ciuratione.

DE PAPIRIO.

Eiusdem ordinis quod sequitur. Papius Dictator, cum
aduersus imperium eius Quintus Fabius Rutilianus ma-
gister equitum exercitum in aciem eduxisset, quanquam
fufis Samnitibus in castra redierat, tamen neq; uirtute eius,
neque successu, neque nobilitate motus, uirgas expediri,
eumq; nudari iussit. O spectaculū admirabile! & Rutilia-
nus, & magister equitum, & uictor, scissa ueste, spoliatoq;
corpore, licetorum se uerberibus lacerandum præbuit, ut in
acie exceptorum uulnerū nodosis ictibus cruore renouato.
uictoriarum, quas modò speciosissimas adeptus erat, titulos
respergeret: precibus deinde sui exercitus, occasionem Fa-
bio confugiendi in urbem dedit, ubi frustra Senatus auxi-
lium implorauit. Nihilominus enim Papius in exigenda
poena perseuerauit: itaque coactus est pater eius, post Di-
ctaturam, tertiumq; Consulatum, rem ad populum deuocare,
auxiliumq; Trib. pleb. supplex pro filio petere: neque
hac re seueritas Papij refrænari potuit. Cæterum, cum
ab uniuersis ciuibus, & Trib. plebis rogaretur, testatus est,
non poenam illam se Fabio, sed populo Romano & Trib.
concedere potestati.

DE L. CALPHVRNIO.

Lucius quoq; Calphurnius Piso Cōsul, cum in Sicilia bel-
lum aduersus fugitiuos gereret, & Titius equitum præfe-
ctus, fugitiuorum multitudine hostium circumuentus arma
his tradidisset, his præfectum ignominie generibus affici
iussit, eum toga lacinijs abscissis amictum, discinctaq; tunica
indutum, nudis pedibus à mane noctem usque, ad principia
per

per omne tempus militiæ adesse. Interdixit etiam ei conui-
ctum hominum, usumq; balnearum: turmasq; equitum, qui-
bus præfuerat, ademptis equis in funditorum alas transcrip-
psit. Magnum profectò dedecus patriæ magno Pisonis de-
core uindicatum est: quoniam quidem id egit Piso, ut qui
cupiditate uitæ adducti, cruce dignissimis fugitiuis trophæa
de se statuere concesserant, libertatiq; suæ seruili manu fla-
gitiosum imponi iugum non erubuerant, amarum lucis u-
sum experirentur, mortemq; quam effocinuatè timuerant,
uiriliter optarent.

DE Q. METELLO

Nec minus Pisonè acriter Q. Metellus: qui, cùm apud
Trebiam res gereretur, collocatas à se in quadam statione
quinq; cohortes, atq; ex ea uiribus hostium depulsas, repe-
tere eandem stationem euestigio iussit: non quòd speraret ab
ijs amissum locum recuperari posse, sed ut præteritæ cul-
pam pugnæ, insequentis certaminis manifesto periculo pu-
niret. Edixit etiam, ut si quis ex his fugiens castra petiisset,
pro hoste interficeretur: qua seueritate compressi milites,
corporibus fatigatis, & animis desperatione uitæ impli-
catis, loci tamen iniquitatem, multitudinemq; hostium su-
perarunt. Humanæ igitur imbecillitatis efficacissimum du-
ramentum est necessitas.

DE Q. FABIO.

In eadem prouincia Q. Fabius Maximus ferocissimæ
gentis animos contundere, & debilitare cupiens, mansue-
tissimum ingenium suum, ad tempus deposita clementia,
seuioire uti seueritate coëgit: omnium enim, qui ex præsi-
dijs Romanorum ad hostes transfugerāt, captiq; erāt, ma-
nus abscidit: ut trunca præ se brachia gestātes, metum defe-
ctionis reliquis iniicerēt: rebelles itaq; manus à corporibus
suis

suis distractæ, inq; cruentato solo sparsæ, cæteris, ne idem committere auderent, documento fuerunt.

DE AFRICANO SUPERIORE.

*Nihil mitius superiore Africano: is tamen ad firmandam disciplinam militarem, aliquid ab alienissima crudelitate sibi amaritudinis mutuandum existimauit: siquidem deuicta Carthagine, cum omnes, qui ex nostris exercitibus ad Pœnos transfierant, in suam potestatem rede-gisset, grauius in Romanos, quàm in Latinos transfugas animaduertit. Hos enim tanquam patriæ fugitiuos crucibus affixit, illos autem tanquam perfidos socios securi percussit. Non prosequar hoc factum ulterius, & quia Scipionis est, & quia Romano sanguini, quamuis meritò perpe-
so, seruire supplicium insultare non attinet: cum præsertim transire ad ea liceat, quæ sine domestico uulnere gesta narrari possunt.*

DE AFRICANO POSTERIORE.

*Nam posterior Africanus, euerso Punico imperio, exterarum gentium transfugas, in edendis populo spectaculis, feris bestijs obiecit. Et L. Paulus Perse Rege supera-
to, eiusdem generis & culpæ homines, elephantis prote-
rendos substrauit: utilissimo quidem exemplo, si tamen acta excellentissimorum uirorum humiliter æstimare sine insolentiæ reprehensione permittitur. Aspero enim & ab-
scisso castigationis genere militaris disciplina indiget: quia uires armis constant: quæ ubi à recto itinere descuerunt, oppressura sunt nisi opprimantur.*

DE L. MARTIO TRIBUNO MILITUM.

Sed tempus est eorum quoque mentionem fieri, quæ iam non à singulis, uerùm ab uniuerso Senatu pro militari mo-

re obtinendo, defendendoq; administrata sunt. L. Martius Trib. militum, cum reliquias duorum exercituum Publij & Cnei Scipionum, quos arma Punica in Hispania absumpserant, dispersas mira uirtute collegisset, earumq; suffragijs dux esset creatus, Senatui de rebus actis à se scribens, in hunc modum orsus est: L. M. Propraetore: cuius honoris usurpatione uti cum patribus C. non placuit, quia duces à populo, non à militibus solerent creari: quo tempore tam angusto, tamq; graui, propter immane Reipub. damnium, etiam Tribunus militum adulandus erat, quoniam quidem ad statum totius ciuitatis corrigendum unus suffecerat: sed nulla clades, nullum meritum ualentius militari disciplina fuit. Succurrebat enim illis quàm animosa seueritate Tarentino bello maiores eorum usi fuissent. In quo quassatis & attritis Reipub. uiribus, cum magnum captiuorum ciuium suorum numerum à Pyrrho rege ultrò missum recepissent, decreuerunt, ut ex ijs, qui equo meruerant, peditum numero militarent: qui pedites fuerant, in funditorum auxilia transcriberentur: ne ue quis eorum intra castra tenderet, ne ue locum extra assignatum, uallo aut fossa cingeret, ne ue tentorium ex pellibus haberet: recursum autem ijs ad pristinum militiae ordinem proposuerunt, si quis bina spolia ex hostibus tulisset: quibus supplicijs compressi ex deformibus Pyrrhi munusculis, acerrimi hostes extiterunt. Parem iram aduersus illos Senatus distinxit, qui apud Cannas Reipub. deseruerunt. Nam cum eos grauitate decreti, ultra mortaliu[m] conditionem relegasset, acceptis à M. Marcello literis, ut eorum sibi opera ad expugnationem Syracusanorum uti liceret: rescripsit indignos esse, qui in castra reciperentur. Ceterum se ei permittere, ut faceret quod expedire Reipub. iudicasset, dum ne quis ex eis munerere

nere uacaret, aut dono militiæ donaretur, aut in Italiam, donec hostes in ea essent, accederet. Sic enervés animos odisse uirtus solet.

Agè, quàm grauius Senatus tulit, quòd Quintum Petilium c o s. fortissimè aduersus Ligures pugnàtem occidere milites passi essent? Legioni neque stipendium anni procedere, neque æra dari uoluit, quia pro salute Imperatoris, hostium telis se non obtulerant. Idq; decretum amplissimi ordinis, speciosum, & æternum Petilij monumentum extitit, sub quo in acie morte, in Curia ultione clari cineres eius acquiescunt. Consimili animo, cùm ei Annibal sex milium Romanorum, quæ capta in castris habebat, redimendorum potestatem fecisset, conditionem spreuit, memor tantam multitudinem armatorum iuuenum, si honestè mori uoluissent, turpiter capi non potuisse. Quorum nescio utrum maius dedecus fuerit, quòd patria spei, an quòd hostis metus nihil in his reposuerit: hæc pro se, ille ne aduersus se dimicarent, parui ducendo.

Sed cùm aliquoties Senatus pro militari disciplina seuerè excubuerit, nescio an tunc præcipuè, cùm milites, qui Rhegyum iniusto bello occupauerant, mortuoq; duce Bubbilio, M. Cæsium scribam eius sua sponte Imperatorè delegerant, carcere inclusit, ac M. Furio Flacco Trib. plebis denuntiante, ne in ciues Romanos aduersus morem maiorum animaduerteret, nihilominus propositum executus est. Cæterum minore cum inuidia, ut id perageretur, quinquagenos per singulos dies uirgis cæsos, securi percuti iussit, eorumq; nullum sepulturæ mandari, mortemq; lugeri uetuit.

EXTERNAE EXEMPLA.

DE CARTHAGINIENSIVM SENATV.
Leniter hoc patres C. si Carthaginensium Senatus in
milit

militiæ negotijs procurandis uiolentiam intueri uelimus, à quo duces bella prauo consilio gerentes, etiam si prospera fortuna subsecuta esset, cruci tamen affigebantur: quod bene gesserant, Deorum immortalium adiutorio, quod male commiserant, ipsorum culpæ imputantes.

DE CLEARCHO.

Clearchus uerò Lacedæmoniorum dux egregio dicto disciplinam militiæ continebat, identidem exercitus sui auribus inculcando, A militibus imperatorem potius, quàm hostem metui debere. Quo aperte denuntiabat futurum ut spiritum pœnæ impenderent, quem pugne acceptum ferre dubitassent. Id'que à duce præcipi non mirabantur, maternarū blanditiarum memores: quæ exituros eos ad præliandum monebant, ut aut uiui cum armis in conspectum earum uenirent, aut mortui in armis referrentur. Hoc intra domesticos parietes accepto signo, Spartanae acies dimicabant. Sed aliena prospexisse tantummodo satis est, cum proprijs, multoq; uberioribus, & felicioribus exemplis gloriari liceat. Disciplina militaris acriter retenta, principatum Italiæ Romano imperio peperit: & multarum urbium, magnorum Regum, ualidissimarum gentium regimen largita est: fauces Pontici sinus patefecit: Alpium, Tauriq; montis conuulsa claustra tradidit: ortumq; è paruula Romuli casa totius terrarum orbis fecit columen. Ex cuius sinu quoniam omnes triumphi manarunt, sequitur ut de iure triumphandi dicere incipiam.

DE IURE TRIUMPHANDI. CAP. III.

OB leuia prælia quidam Imperatores triumphos sibi decerni desiderabant: quibus ut occurreretur, lege cautum est, nequis triumpharet, nisi quinque millia hostium

stium una acie cecidisset. Non enim numero, sed gloria triumphorum excelsius urbis nostræ futurum decus maiores existimabant. Ceterum ne tam præclara lex cupiditate lauræ obliteraretur, legis alterius adiutorio fulta est, quam L. Marius, & M. Cato Tribb. Pl. tulerunt. Pœnam enim Imperatoribus minatur, qui aut hostium occisorum in prælio, aut amissorum ciuium falsum numerum, literis Senatui ausi essent referre. Iubetq; eos, cum primum urbem intrassent, apud Quæstores urbanos iurare de utroq; numero uerè ab his Senatui esse scriptum. Post has leges iudicij illius tempestiua mentio introducetur, in quo de iure triumphandi inter clarissimas personas & actum, & excussum est. Luctatius C. C. S. & Qu. Valerius P. R. circa Siciliam insignem Pœnorum classem deleuerant, quo nunc Luctatio C. C. S. triumphum Senatus decreuit. Cum autem Valerius sibi eum quoque decerni desideraret, negauit id fieri oportere Luctatius, ne in honore triumpho minor potestas maiori æquaretur: pertinaciusq; progressa contentione, Valerius sponcione Luctatium prouocauit, nõ se petiturum triumphum, nisi suo ductu Punica classis esset oppressa: nec dubitauit restipulari Luctatius. Itaque iudex inter eos conuenit Attilius Calatinus, apud quem Valerius in hunc modum egit: Consulem ea pugna in lectica claudum iacuisse, se autem omnibus imperatorijs partibus functum. Tunc Calatinus prius, quàm Luctatius causam suã ordiretur, Quæro, inquit, Valeri à te, si dimicandum nec ne esset, cõtrarijs inter uos sententijs dissidissetis, utrum quod C. C. S. an quod P. R. imperasset, maius habiturum fuerit momentum? Respondit Valerius non facere se controuersiam, quin priores partes C. C. S. essent futuræ. Age deinde, inquit Calatinus, si diuersa auspicia accepissetis, cuius

f

magis

magis auspicio staretur? Item respondit Valerius, c o s. Iam mehercule, inquit, cum de imperio, & auspicio, inter uos disceptationem susceperim, & tu utroq; aduersarium tuum superiorem fuisse fatearis, nihil est, quod ulterius dubitem. Itaq; Lucreti, quamuis adhuc tacueris, secundum te litem do. Mirifice iudex, quod in manifesto negotio tempus teri passus non est. Probabilius Lucretius, quod ius amplissimi honoris constanter defendit. Sed nec Valerius quidem improbe, quia fortis & prosperae pugnae ut non legitimum, ita se dignum praemium petijt.

DE CN. FVLVIO FLACCO.

Quid facias Cn. Fulvio Flacco, qui tam expetendum alijs honorem triumphi, decretum sibi à senatu ob res bene gestas spreuit, ac repudiavit? Nimirum non plura percipens, quam acciderunt. Nam ut urbem intrauit, continuo quaestione publica afflictus, exilio multatus est: ut si quid religionis insolentia commisisset, poena expiaret.

DE Q. FVLVIO.

Sapientiores igitur Qu. Fuluius, qui Capua capta, & L. Opimius, qui Fregellanis ad deditiōē compulsis triumphandi potestatem à senatu petierunt. Vterq; editis operibus magnificus, sed neuter petitaē rei compos. Non quidem inuidia Patrum C. cui nunquam aditum in curia esse uoluerunt: sed summa diligentia obseruandi iuris, quo cautum erat, ut pro aucto imperio, non pro recuperatis, quae pop. Rom. fuissent, triumphus decerneretur. Tantum enim interest adijcias aliquid, an detractum restituas, quantum distat beneficij initium ab iniuriæ fine.

DE PVB. SCIPIONE,
& Marco Marcello.

Quinetiam ius de quo loquor, sic custoditum est, ut P.
Scip

Scipioni ob recuperatas Hispanias, M. Marcello ob captas Syracusas triumphus non decerneretur, quod ad eas res gerendas sine ullo nisi erant magistratu. Proventur nunc cuiuslibet gloriæ cupidi, qui ex desertis montibus Myoparonumq; piraticis rostris, laudis inopes, laureæ ramulos festinabunda manu decerpserunt. Carthaginis imperio rupta Hispania, & Siciliæ caput abscissum Syracusæ, triumphales iungere currus nequiuerunt: & quibus uiris? Scipioni, & Marcello: quorum ipsa nomina instar sunt æterni triumphi. Sed clarissimos solidæ, ueræq; uirtutis autores, humeris suis salutem patriæ gestantes, etsi coronatos intueri senatus cupiebat, iustiori tamen reseruandos laureæ putauit. His illud subnectam. Meris erat ab Imperatore triumphum ducturo, c o s s. inuitari ad cœnam, deinde rogari, ut uenire supersedeant, nequis eo die, quo ille triumphauerit, maioris in eodem conuiuio sit imperij. Verum quamuis quis præclaras res, maximeq; utiles Reipub. ciuili bello gessisset, Imperator tamen eo nomine appellatus non est, neq; ullæ supplicationes decretæ sunt, neq; aut ouans, aut curru triumphauit: quia ut necessariæ istæ, ita lugubres semper existimatæ uictoriæ sunt: ut pote non externo, sed domestico parte cruore. Itaq; & Nasica Tiberium Gracchum, & Opimius C. Gracchi factiones moesti trucidarunt.

DE Q. CATULO.

Qu. Catulus Marco Lepido collega suo cum omnibus copijs seditiosis extincto, moderatum præ se ferens gaudium, in urbem reuertitur. C. etiam Antonius Catilinæ uictor, abstersos gladios in castra retulit.

DE CINNA.

L. Cinna, & C. Marius hauserant quidem auidi ciui-

lem sanguinem : sed non protinus ad templa Deorum , & aras tetenderunt. Iam L. Sylla , qui plurima bella ciuilia confecit , cuius crudelissimi , & insolentissimi successus fuerunt , cum consummata , ac constructa potentia sua triumphū duceret , ut Græciæ , & Asiæ multas , urbes , ita ciuium Rom. nullum oppidum uexit , piget , tædetq; per uulnera Reipub. ulterius procedere : lauream nec senatus cuiquam dedit , nec quisquam sibi dari desiderauit , ciuitatis parte lacrymante. Cæterum ad quercum pronæ manus porriguntur , ubi ob ciues seruos corona danda est , qua postes Augustæ domus sempiterna gloria triumphant.

DE CENSORIA NOTA.

CAP. IIII.

CAstrensîs discipline tenacissimum uinculum , & militaris rationis diligens obseruatio , admonet me , ut ad Censuram pacis magistram , custodemq; , transgrediar. Nam ut opes pop. Rom. in tantum amplitudinis imperatorum uirtutibus excesserūt , ita probitas , & continentia censorio supercilio examinata est. Opus effectu par bellicis laudibus. Quid enim prodest foris esse strenuum , si domi malè uiuitur? Expugnentur licet urbes , corripiantur gentes , regnis manus iniiciatur , nisi foro & curiæ officium , ac uerecundia sua constiterit , partarum rerum coelo cumulus æquatus , sedem stabilem non habebit. Ad rem igitur pertinet nosse , atq; adeò recordari acta censoriæ potestatis.

DE CAMILLO , ET POSTHVMIO.

Camillus , & Posthumius censores , æra poenæ nomine eos qui ad senectutem cœlibes peruenerant , in ærarium deferre iusserunt : iterum puniri dignos , si quo modo de tam iusta constitutione queri sunt ausi. Cum in hunc modum
 increp

increparentur : Natura uobis quemadmodum nascendi, ita
gignendi legem scribit, parentesq; uos alendo nepotum
nutriendorum debito (si quis est pudor) alligauerūt. Acce-
dit etiam ijs, quòd in Fortuna longam præstadi huiusce mu-
neris uacationem estis assecuti, cum interim consumpti sunt
anni uestri, & mariti, & patris nomine uacui. Ite igitur,
& nodosam exoluite stipem, utilem posteritati numerosæ.

DE M. VALERIO MAX.
& C. Iunio.

Horum seueritatem M. Valerius Max. & C. Iunius
Brutus Bubulcus censores in consimili genere animad-
uerfionis imitati, L. Antonium senatu mouerūt: quòd quam
uirginem in matrimonium duxerat, repudiasset, nullo ami-
corum in consilium adhibito. At hoc crimen nescio an su-
periore maius: illo nanq; coniugalia sacra spreta tantum,
hoc etiam iniuriose tractata sunt. Optimo ergo iudicio cen-
sores indignum eum aditu curiæ existimauerunt.

DE PORCIO CATONE.

Sicut Porcius Cato L. Flaminium, quem è numero Se-
natorum sustulit, quia in prouincia quendam damnatum se-
curi percussisset: tempore supplicij ad arbitrium, & specta-
culum mulierculæ, cuius amore tenebatur, electo. Et po-
terat inhiberi respectu consulatus, quæ is gesserat, atq; au-
toritate fratris eius Titi Flaminij. Sed & censor, & Ca-
to duplex seueritatis exemplum, eo magis illum notandum
statuit, quòd amplissimi honoris maiestatem, tam tetro faci-
nore inquinauerat: nec indignum pensi duxerat, ijsdem
imaginibus adscribi, meretricis oculos humano sanguine de-
lectatos, & Regis Philippi supplices manus.

DE FABRICIO LVCINO.

Quid de Fabricij Lucini censura loquar? narrauit

f 3

enim

enim omnis ætas, & deinceps narrabit, ab eo Cor. Ruffinum duobus consulatibus, & dictatura speciosissime functum, quod decem pondo uasa argentea comparasset, perinde ac malo exemplo luxuriosum, in ordine senatorio retentum non esse. Ipse medijs fidijs mihi literæ seculi nostri obstupescere uidentur, cum ad tantam seueritatem referendam ministerium accommodare coguntur, ac uereri, ne non nostræ urbis acta commemorare existimantur. Vix enim credibile est intra idem pomerium decem pondo argenti, & inuidiosum fuisse censum, & inopiam haberi contemptissimam.

DE M. ANTONIO ET L. FLACCO.

Marcus autem Antonius, & L. Flaccus censors Duronium Senatu mouerunt, quod legem de coercendis conuiuiorum sumptibus latam Tribunus Pleb. abrogauerat, iurifica notæ causa. Quam enim impudenter Duronius Rostra conscendit, illa dicturus: Fræni sunt iniecti nobis Quirites nullo modo perpetendi: alligati, & constricti estis amaro uinculo seruitutis: lex enim lata est, quæ nos esse frugi iubet: abrogemus igitur istud horridæ uetustatis rubigine obsitum imperiũ. Etenim quid opus est libertate, si uolentibus luxu perire, non licet?

DE CL. NERONE ET L. SALINATORE.

Age par proferamus æquali iugo uirtutis, honorumq; societate iunctum, instinctu autem æmulationis animo dissidens. Cl. Nero. Liniusq; Salinator secundi Punici belli temporibus firmissima Reip. latera, quàm districtam simul egerunt censuram? Nam cum equitum centurias recognoscerent, & ipsi propter robur ætatis etiamnum eorum numero essent, ut est ad Poliam uentũ tribum, præco lecto nomine Salinatoris, citandum nec ne sibi esset, hæsitauit, quod

quod ut intellexit Nero, & citari collegam, & arma, & equum uendere iussit, quia populi iudicio damnatus esset. Salinator quoque eadem animaduersione Neronem persecutus est, adiecta causa, quod non sincera fide secum in gratiam rediisset. Quibus uiris si quis cœlestium significasset futurum, ut eorum sanguis illustrium imaginum serie deductus, in ortum salutaris principis nostri conflueret, depositis inimicitijs, arctissimo se amicitie foedere iunxissent, seruatum ab ipsis patriam communi stirpe seruandam relicturi. Salinator uerò quatuor, atque triginta tribus inter ærarios referre non dubitauit, quod cum se damnassent postea c o s. & censorem fecissent: prætexuitq; causam, quia necesse esset eas alterutro factò, crimine temeritatis, uel periurij teneri. Vnam tantummodo tribum Metiam uacuam nota reliquit, quæ eum suffragijs suis, ut non damnatione, ita nec honore quidem dignum iudicauerat. Quàm putemus constantis, & præualidi illum ingenij fuisse, qui neq; tristi iudiciorum exitu compelli, neque honorum magnitudine adduci potuit, quo se blandiorem in administratione Reipub. gereret?

DE M. VAL. ET L. SEMPRONIO.

Equestris quoque ordinis bona, magnaq; pars quadringenti iuuenes censoriã notam patiente animo sustinuerunt, quos M. Val. & L. Semp. quia in Sicilia ad munitionum opus explicandum ire iussi, facere id neglexerant, equis publicis spoliatos, in numerum ærariorum retulerunt.

DE M. ATTILIO REGULO,
& L. FURIO.

Turpis etiam metus pœnam Censores summa cum seueritate exegerunt. M. enim Attilius Regulus, & L. Furius Philippus M. Metellum Questorem, compluresq; f 4 equites

equites Romanos, qui post infeliciter commissam Cannensem pugnam cum eo abituros se Italia iurauerant, direptis equis publicis, inter ararios referendos curauerunt, eosque graui nota affecerunt: qui cum in potestatem Annibalis uenissent, legati ab eo missi ad senatum de permutandis captiuis, neque impetrassent, quod petebant, in urbe manserunt: quia & Romano sanguini fidem prestare conueniens erat, & M. Attilius Regulus censor perfidiam notabat, cuius pater per summos cruciatus expirare, quam fallere Carthaginenses satius esse duxerat. Iam hæc censura ex foro in castra transcendit, quæ neque timeri, neque decipi uoluit hostem.

Sequuntur duo eiusdem generis exempla, eaque adiecisse satis erit. Geta, cum à Lucio Metello, & Cn. Domitio Censoribus senatu motus esset, postea censor factus est.

DE M. VALERIO.

Item M. Valerius Messala censoria nota perstrictus, censoria postmodum potestate imperauit: quorum ignominia uirtutem acuit: rubore enim eius excitati, omnibus uiribus incubuerunt, ut digni ciuibus uiderentur, quibus dari potius, quam abijci censura deberet.

DE MAIESTATE. CAP. V.

Est & illa quasi priuata censura maiestas clarorum uirorum sine tribunalium fastigio, sine apparitorum ministerio, potens in amplitudine sua obtinenda. Grato enim, & iucundo introitu animis hominum illabitur admirationis prætexta uelata: quam rectè quis dixerit longum & beatum honorem esse sine honore. Nam quid plus honoris tribui potuit o o s. quàm est datum reo Metello? qui cum causam repetundarum diceret, tabulæque eius ab accusatore

satore expostulat, & ad nomen inspiciendum circa iudicium ferrentur, totum consilium ab earum contemplatione oculos auertit: ne de aliqua re, quæ in his relata erat, uideretur dubitasse. Non in tabulis, sed in uita Q. Metelli argumenta syncerè administratæ prouinciæ legenda sibi indices crediderunt: indignum rati integritatem tanti uiri, exigua cera, & paucis literis perpendi.

DE REGE ANTIOCHO,
& superiore Africano.

Sed quid mirum, si debitus honos à ciuibus Metello tributus est, quem superiori Africano etiam hostis præstare non dubitauit? Siquidem rex Antiochus bello, quod cum Romanis gerebat, filium eius à militibus suis interceptum, honoratissimè excepit, regijsq; muneribus donatum, ultro, & celeriter patri remisit: quanquam ab eo tum maximè finibus imperij pellebatur. Sed & rex lacepsitus, maicstatem excellentissimi uiri uenerari, quam dolorem suum ulcisci maluit.

DE AFRICANO SCIPIONE.

Ad Africanum eundem, in Linternina uilla se continentem, complures prædonum duces uidendum eodem tempore fortè confluxerant: quos cum ad uim faciendam uenire existimasset, præsidium domesticorum in tecto collocauit, eratq; in his repellendis & animo & apparatu occupatus. Quod ut prædones animaduertent, dimissis militibus, abiectisq; armis, ianue appropinquant, & clara uoce nuntiant Scipioni, Non uitæ eius hostes, sed uirtutis admiratores uenisse: conspectum, & congressum tanti uiri, quasi cœlestè aliquod beneficium expetentes: proinde securum se nobis præstandum præbere ne grauetur. Hæc postquam domestici Scipioni retulerunt: fores rese-

rari, eosq; intromitti iussit: qui postes inuæ tanquam aliquam religiosissimam aram, sanctumq; templum uenerati, cupide Scipionis dexteram apprehenderunt, ac diu osculati, positis ante uestibulum donis, quæ deorum immortalium numini consecrari solent, læti, quia Scipionem uidisse contigisset, ad lares proprios reuerterunt. Quid hoc fructu maiestatis excelsius? Quid etiam iucundius? Hostis iram admiratione sui placauit: spectaculo præsentis suæ latronum gestientes oculos obstupescit. Delapsa cœlo sydera hominibus si se offerant, uenerationis amplius non recipient.

DE PAVLO AEMILIO.

Hoc quidem uiuo Scipioni: illud autem Aemilio Paulo exanimi contigit. Nam cum exequiæ eius celebrarentur, ac fortè tunc principes Macedonia, legationis nomine Romæ morarentur, funebri lecto spõte sua sese subiecerunt. Quod aliquantò maius uidebitur, si quis cognoscat lecti illius frontem Macedonicis triumphis, fuisse adornatam. Quantum enim Paulo tribuerunt, propter quem gentis suæ cladium indicia, per ora uulgi ferre non exhorruerunt? quod spectaculum, funeri speciem alterius triumphi adiecit. Bis enim te Paule Macedonia urbi nostræ illustrem ostendit: incolumem, spolijs suis: fato functum, humeris.

DE AEMILIANO SCIPIONE.

Nec filij quidem tui Scipionis Aemiliani, quem in adoptionem dando, duarum familiarum ornamentum esse uoluisti, maiestati parum honoris tributum est: cum eum adolescentem admodum à Lucullo c o s. petendi auxiliij gratia ex Hispania in Africam missum, Carthaginenses, & Masinissa Rex de pace disceptatorem, uelut c o s. & Imperatorem habuerunt. Ignara quidem fatorum suorum
Carth

Carthago. Orientis enim illud iuuentæ decus decorum, atque hominum indulgentia, ad excidium eius alebatur: ut superius cognomen Africanum capta, posterius euerfa Corneliæ genti daret.

DE P. RUTILIO.

Quid damnatione, quid exilio miserius? Atqui P. Rutilio conspiratione publicanorum percusso, auctoritatem adimere non ualuerunt. Cui Asiam petenti omnes provincie illius ciuitates legatos eius secessum opperientes obuiam miserunt. Exulare aliquis hoc loco, an triumphare iustius dixerit?

DE MARIO.

Caius etiam Marius in profundum ultimarum miseriarum abiectus, ex ipso uitæ discrimine, beneficio maiestatis emerfit. missus enim ad eum occidendum in priuata domo Minturnis clausum seruus publicus, natione Cimber, & senem, & inermem, & squalore obsitum, strictum gladium tenens, aggredi non sustinuit: sed claritate uiri occæcatus, abiecto ferro attonitus inde, ac tremens fugit. Cimbrica nimirum calamitas oculos hominis perstrinxit, deuictæque sue gentis interitus, animum comminuit: etiam Dijs immortalibus indignum ratis, ab uno nationis eius interfici Marium, quam totam deleuerat. Minturnenses autem maiestate illius capti, compressum iam, & constrictum dira fati necessitate, incolumem præstiterunt: nec fuit eis timori asperissima Syllæ uictoria, cum præsertim ipse Marius eos à conseruando Mario absterrere posset.

DE MAR. PORCIO CATONE.

Marcum quoque Porcium Catonem admiratio fortis, ac synceræ uitæ, ad eum admirabilem Senatui fecit, ut cum inuito C. Cesare c o s, aduersus publicanos dicendo in
curia

curia diem extraheret, & ob id eius iussu à lictore in carcerem duceretur, uniuersus Senatus illum sequi non dubitaret: quæ res diuini animi perseverantiam flexit.

DE EODEM.

Eodem ludos Florales, quos Mæstus ædilis faciebat, spectante: populus, ut mimæ nudarentur, postulare erubuit: quod cum ex Fauonio amicissimo sibi unâ sedente cognouisset, discessit è theatro, ne præsentia sua spectaculi consuetudinem impediret: quem abeuntem ingenti plausu populus prosecutus, priscum morem iocorum in scenam reuocauit, confessus se plus maiestatis illi uni tribuere, quàm uniuerso sibi uindicare. Quibus opibus, quibus imperijs, quibus triumphis hoc datum est? exiguum uiri patrimonium, astricti continentia mores, modicæ clientelæ, domus ambitioni clausa, paterni generis una imago, minime blanda frons, sed omnibus numeris perfecta uirtus, quæ quidem effecit, ut si quis sanctum, & egregium ciuem significare uelit, sub nomine Catonis definiat.

EXTERN A.

DE HARMODIO, ET

Aristogitone.

Dandum est aliquid loci etiam alienigenis exemplis: ut domesticis aspersa, uarietate ipsa delectent. Harmodij, & Aristogitonis, qui Athenas tyrannide liberare conati sunt, effigies æneas Xerxes rex ea urbe deuicta in regnum suum trãstulit: longo deinde interiecto tempore, Seleucus in pristinam sedem reportandas curauit. Rhodij quoq; eas urbi suæ appulsas, cum in hospitium publicè inuissent, sacris etiam puluinaribus collocauerunt. Nihil hac memoria felicius, quæ tantum uenerationis, in tam paruulo ære possedit.

DE XENOCRATE.

Quantum porrò honoris Athenis Xenocrati sapientia pariter, ac sanctitate claro, tributum est? cum testimonium dicere coactus ad aram accessisset, ut more eius ciuitatis iuraret, omnia se uerè retulisse: uniuersi iudices consurrexerunt, proclamaruntq; ne iusiurandum diceret: quodq; sibimetipsis postmodum dicendæ sententiæ loco remissuri non erant, synceritati eius concedendum existimarunt.

VALERII MAXIMI

LIBER TER-

TIVS.

DE INDOLE.

CAP. I.

ATTINGAM nūc quasi cunabula quædam & elementa uirtutis: animiq; procedente tempore ad summum gloriæ cumulum peruenturi, certo cum indolis experimento, datos gestus referam.

DE AEMILIO LEPIDO.

Aemilius Lepidus puer etiam tum progressus in aciem, hostem interemit, ciuem seruauit: cuius tam memorabilis operis index est in Capitolio statua bullata, & incincta prætexta S. consulto posita. Iniquum enim putauit eum honori nondum tempestiuum uideri, qui iam uirtuti maturus fuisset. Præcurrit igitur Lepidus ætatis stabilimentum fortiter faciendi celeritate: duplicemq; laudem è prælio retulit, cuius eum uix spectatorem anni esse patiebantur. Arma enim infesta, & districti gladij, & discursus telorum, & aduentantis equitatus fragor, & concurrentium

exercituum impetus, iuuenibus quoque aliquantum ter-
roris incutit. Inter quæ Aemiliæ gentis pueritia, coronam
mereri, spolia rapere ualuit.

DE M. CATONE.

Hic spiritus ne Marci quidem Catonis pueritiæ defuit.
Nā cum in domo M. Drusi auunculi sui educaretur, & ad
eū Tribunum tunc Pleb. Latini de ciuitate impetranda con-
uenissent, à Qu. Popedio Latinorum principe Drusi autem
hospite rogatus, ut socios apud Auunculum adiuuaret, con-
stanti uultu non facturum se respondit. Iterum deinde, ac sæ-
pius interpellatus, in proposito perstitit. Tunc Popedius in
excelsam ædium partem eleuatum, abiecturum se cum inde,
nisi precibus obtemperaret, minatus est: nec hac re ab ince-
pto moueri potuit. Expressa est itaq; illa uox hominū, Gra-
tulemur nobis Latini, & socij, hunc esse tam paruum, quo
senatore ne sperare quidem nobis ciuitatem licuisset. Te-
nero ergo animo Cato totius curiæ grauitatem percepit,
perseuerantiq; sua Latinos iura nostræ ciuitatis appre-
hendere cupientes, repulit.

DE EODEM CATONE.

Idem cum salutandi gratia prætextatus ad Syllam ue-
nisset, & capita proscriptorum in atrium allata uidisset:
atrocitate rei commotus, pædagogum suum Sarpedonem
nomine interrogauit, quapropter nemo inueniretur, qui
tam crudelem tyrannum occideret: cumq; is, non uolunta-
tem hominibus, sed facultatem deesse, quòd salus eius ma-
gno militum præsidio custodiretur, respondiſset: ut ferrum
sibi daret, obsecrauit, affirmando persicile se cum interfe-
cturum, quòd in lecto illius consedere soleret. Pædagogus
& animum Catonis agnouit, & exhorruit propositum,
cumq; postea ad Syllam excussum semper adduxit. Nihil
hoc

hoc admirabilis. Puer in officina crudelitatis deprehensus, uictorem non extimuit, tum maximè C O S S. Municipia, Legiones, Equestris ordinis maiorem partem trucidantem: ipsum Marium si quis eo loci statuisset, celerius aliquid de fuga sua, quàm de Syllæ nece cogitasset.

DE CAIO CASSIO.

Cuius filium Faustum C. Cassius condiscipulum suum in schola proscriptionem paternam laudantem, ipsumq; , cum per ætatē potuisset, idē facturū minitantē colapho percussit. Dignā manū, quæ se publico parricidio non contaminaret.

EXTERNA.

DE ALCIBIADE.

Et ut à Græcis aliquid: Alcibiades ille, cuius nescio utrum bona, an uitia patriæ perniciosiora fuerint: illis enim ciues suos deceptis, his affluxit: cum adhuc puer ad Periclem auunculum suum uenisset, eumq; secretò tristem sedentem uidisset, interrogauit, quid ita tantam in uultu confusionem gereret: at illo dicente, mandato se ciuitatis Propylea Mineruæ, quæ sunt ianuæ arcis, ædificasse, consumptaq; in id opus ingenti pecunia, non inuenire quo pacto ministerij rationem redderet, atq; ideo conflictari. Ergo, inquit, quære potius quemadmodum rationem non reddas. Ita q; uir amplissimus, & prudentissimus, suo consilio defectus, puerili usus est, atq; id egit, ut Athenienses finitimo implicati bello rationibus exigendis non uacarent. Sed uiderint Athenæ utrum Alcibiadem lamententur, an gloriantur: quoniam adhuc inter execrationem hominis, & admirationem, dubio mētis iudicio fluctuatur. Nos quia iam initia, procursusq; uirtutis patefecimus, actum ipsum prosequemur, cuius ponderosissima uis, & efficacissimi lacerti, in fortitudine consistunt.

DE

V A L E R. M A X.
D E F O R T I T V D I N E.
C A P. I I.

D E H O R A T I O C O C L I T E.

N E C p r æ t e r i t m e , c o n d i t o r u r b i s n o s t r æ R o m u l e p r i n
c i p a t u m t i b i h o c i n g e n e r e l a u d i s a s s i g n a r i o p o r t e r e .
S e d p a t e r e o b s e c r o u n o t e p r æ c u r r i e x e m p l o , c u i & i p s e
a l i q u a n t u m h o n o r i s d e b e s : q u i a b e n e f i c i o i l l i u s e f f e c t u m
e s t , n e t a m p r æ c l a r u m o p u s t u u m R o m a d i l a b e r e t u r . H e -
t r u s c i s i n U r b e m , p o n t e s u b l i c i o i r r u m p e n t i b u s , H o r a t i u s
C o c l e s e x t r e m a m e i u s p a r t e m o c c u p a u i t : t o t u m q ; h o s t i u m
a g m e n , d o n e c p o s t t e r g u m s u u m p o n s a b r u m p e r e t u r , i n f a -
t i g a b i l i p u g n a s u s t i n u i t : a t q ; u t p a t r i a m p e r i c u l o i m m u n e n -
t i l i b e r a t a m u i d i t , a r m a t u s s e i n T y b e r i m m i s i t : c u i u s f o r t i -
t u d i n e m D i j i m m o r t a l e s a d m i r a t i , i n c o l u m i t a t e m s y n c e r a m
e i p r æ s t i t e r u n t . N a m n e q ; a l t i t u d i n e d e i e c t u s , q u a s s a t u s u e ,
n e q ; p o n d e r e a r m o r u m p r e s s u s , n e c u l l o u o r t i c i s c i r c u i t u
a c t i u s , n e c t e l i s q u i d e m , q u æ u n d i q ; c o n g e r e b a n t u r , l æ s u s ,
t u t u m n a t a n d i e u e n t u m h a b u i t . U n u s i t a q ; t o t c i u i u m , t o t
h o s t i u m i n s e o c u l o s c o n u e r t i t , s t u p e n t e s i l l o s a d m i r a t i o -
n e , h o s i n t e r l æ t i t i a m , m e t u m q ; h æ s i t a n t e s : u n u s q ; d u o s
a c e r r i m a p u g n a c o n f e r t o s e x e r c i t u s , a l t e r u m r e p e l l e n d o ,
a l t e r u m p r o p u g n a n d o , d i s t r a x i t . D e n i q ; u n u s u r b i n o s t r æ
t a n t u m s c u t o s u o , q u a n t u m T y b e r i s a l u e o , m u n i m e n t i a t -
t u l i t : q u a p r o p t e r d i s c e d e n t e s H e t r u s c i d i c e r e p o t u e r u n t :
R o m a n o s u i c i m u s , a b H o r a t i o u i c t i s u m u s .

D E C H L O E L I A V I R G I N E .

I m m e m o r e m m e p r o p o s i t i m e i C h l o e l i a p e n e f a c i t : e a -
d e m e n i m t e m p e s t a t e , c e r t e a d u e r s u s e u n d e m h o s t e m ,
& i n e o d e m T y b e r i i n c l y t u m a u s a f a c i n u s . I n t e r c æ t e -
r a s e n i m u i r g i n e s o b s e s P o r s e n æ d a t a h o s t i , n o c t u r n o
t e m p

tempore custodiae egressa, equum conscendit, celeriq; traiecit fluminis, non solum obsidione, sed etiam metu patriam soluit. *Viris puella lumine uirtutis praefrenda.*

DE ROMULO.

Redeo nunc ad Romulum, qui ab Acrone Ceninensium rege ad dimicandum prouocatus, quanquam & numero, & fortitudine militum, superiorem se crederet, tutiusq; erat toto cum exercitu, quam solum in aciem descendere, sua potissimum dextra omen uictoriae rapuit: nec incepto eius Fortuna defuit. Occiso enim Acrone, fuisq; hostibus, opima de eo spolia Ioui Feretrio retulit. Haecenus istud: quia publica religione consecrata uirtus, nulla priuata laudatione indiget.

DE CORNELIO COSSO.

A Romulo proximus Cornelius Cossus, eidem deo spolia consecrauit, cum Magister equitum ducem Fidenatium in aciem congressus interemisset. Magnus initio huiusce generis inchoat: gloriæ Romulus: Cossus quoque multum acquisitum est, qui imitari Romulum uoluit.

DE M. MARCELLO.

Nec Marci quidem Marcelli memoriam ab his exemplis separare debemus, in quo tantus animi uigor fuit, ut apud Padum Gallorum regem, ingenti exercitu stipatum, cum paucis equitibus inuaderet: quem protinus obruncatum, armis exiit, eaq; Ioui Feretrio dicauit.

DE T. MANLIO TORQUATO,
& Scipione Aemiliano.

Eodem & uirtutis, & pugnae genere usi sunt T. Manlius Torquatus, & Valerius Coruinus, & Aemilianus Scipio. Hi etiã ultro prouocatos hostium duces interemerunt: sed quia sub alienis auspicijs rem gesserant, spolia Ioui

Feretri non posuerunt consecranda. Item Scipio Aemilianus, cum in Hispania sub Lucullo duce militaret, atque Intercaia praeualidum oppidum circumsederetur, primus moenia eius conscendit: neque erat in eo exercitu quisquam aut nobilitate, aut animi indole, aut futuris actis, cuius magis saluti consuli, & parci deberet: sed tunc clarissimus quisque iuuenum, pro amplificanda, & tuenda patria, plurimum laboris, ac periculi sustinebat, deforme sibi existimans, quos dignitate praestaret, ab ijs uirtute superari. Ideoque Aemilianus hanc militiam alijs propter difficultatem uitantibus, sibi depoposcit.

DE C. ATTILIO.

Magnum inter haec fortitudinis exemplum antiquitas offert. Romani Gallorum exercitu pulsus, cum se in Capitolium, & in arcem conferrent, inque his collibus morari omnes non possent, necessarium consilium in plana parte urbis relinquendorum seniorum ceperunt, quo facilius iuuentus reliquias imperij tueretur. Ceterum ne illo quidem tam misero, tamque luctuoso tempore, ciuitas nostra uirtutis suae oblita est: defuncti enim honoribus, apertis ianuis, in curulibus sellis, cum insignibus magistratuum, quos gesserant, sacerdotiorumque quae erant adepti, condescenderunt: ut & ipsi in occasu suo, splendorem, & ornamenta uitae praeteritae retinerent, & plebem ad fortius sustinendos casus suos prouocarent. Venerabilis eorum aspectus primo hostibus fuit, & nouitate rei, & magnificentia cultus, & ipso audaciae genere commotis. Sed quis dubitaret, quin & Galli, & uictores, illam admirationem mox in risum, & in omne contumeliae genus conuersuri essent? Non expectauit igitur hanc iniuriae maturitatem C. Attilius, uerum barbam suam per mulcenti Gallo scipionem uehementi

menti ictu capiti inflixit, eiq; propter dolorem ad se occidendum ruenti corpus cupidius obtulit. Capi ergo uirtus nescit, patientia dedecus ignorat. Fortune succumbere, tristius, omni fato ducit, noua & speciosa genera interitus excogitat, si quisquam interit, qui sic extinguitur.

DE C. SEMPRONIO.

Reddendus est nunc Romanæ iuuentuti debitus gloriæ titulus. Q. Catulo Sempronio Atracino COS. cum Volscis apud Veruginem parum prosperè dimicante, ne acies nostra iam inclinata propelleretur, equis delapsa, seipsam centuriavit, atq; hostium exercitum irrupit: quo dimoto, proximum tumulum occupauit, effecitq; ut omnis Volscorum in se conuersus impetus, legionibus nostris ad confirmandos animos salutare laxamentum daret. Itaq; cum iam de trophæis statuendis cogitarent, prælium nocte dirimente uictores ne, an uicti discederent, incerti abierunt.

DE FABIO MAXIMO.

Strenuus ille quoque flos ordinis equestris, cuius mira uirtute Fabius Max. Rutilianus magister equitum bello, quod aduersus Samnites gerebatur, malè commissi prælij crimine leuatus est. Nanque Papyrio Cursore propter auspicia repetenda in urbem proficiscente, castris præpositus, ac uetitus in aciem exercitum ducere, nihilominus manus cum hoste, sed non tam feliciter, quàm temerè conseruit. procul enim dubio superabatur. Cæterum optime indolis iuuentus, detractis equorum frenis, uehementer eos calcaribus stimulos, in aduersos Samnites egit: obstinataq; animi præstantia extortam manibus hostium uictoriam, & cum ea spem maximi ciuis Rutiliani patriæ restituit. Qualis deinde roboris illi milites? qui uehementi ictu remorum concitatam fugæ Punicam clas-

sem, nantes lubrici pelagi quasi camporum firmitate pedites in litus retraxerunt? Eiusdem temporis, & notæ miles, qui Cannensi prælio, quo Annibal magis vires Romanorum contudit, quàm animos fregit, cum ad retinenda arma inutiles uulneribus manus haberet, spoliare se conantis Numidæ cervicem complexus, os, naribus, & auribus corrosis, deforme reddidit: inq; plenæ ultionis moribus expirauit. Sepone iniquum pugnæ euentum, quantum interfectore fortior interfectus? Pœnus enim in uictoria obnoxius, morienti solatio fuit: Romanus in ipso fine uitæ uindex sui extitit.

DE P. CRASSO.

Militis huius in aduerso casu tam egregius, tamq; uirilis animus, quàm relaturus sum imperatoris. P. enim Crassus cum Aristonico bellum in Asia gerens, à Thracibus, quorum is magnū numerū in præsidio habebat, inter Eleā, & Smyrnam exceptus: ne in ditionem eius perueniret, dedecus, accersita ratione mortis, effugit. Virgam enim, qua ad regendum equum usus fuerat, in unius barbari oculum direxit, qui ui doloris accensus, latus Crassi sica confodit: dumq; se ulciscitur, Romanum imperatorem maiestatis amissæ turpitudine liberauit. Ostendit Fortunæ Crassus, quàm indignum uirum tam graui contumelia afficere uolisset, quoniam quidem iniectos ab ea libertati suæ miserabiles laqueos prudenter pariter, ac fortiter rupit, donatumq; iam se Aristonico, dignitati suæ reddidit.

DE SCIPIONE.

Eodem mentis proposito usus est Scipio. Namq; infelicitè Cn. Pompeij generis sui defensio in Africa partibus, classe Hispaniam petens, cum animaduertisset nauem, qua uehebatur, ab hostibus captam, gladio præcordia sua
transu

transfuerberauit : ac deinde prostratus, in puppi, quærentibus Cæsarianis militibus, ubinam esset imperator: Respondit, Imperator bene se habet: tatumq; eloqui ualuit, quantum ad testandam animi magnitudinem, æternæ laudi satis erat.

DE CATONE.

Tui quoq; clarissimi excessus Cato Utica monumentum est, in qua ex fortissimis uulneribus tuis, plus gloriæ quàm sanguinis manauit. Siquidem constantissime in gladium incumbendo, magnum hominibus documentum dedisti, quantum potior esse debeat probis dignitas sine uita, quàm uita sine dignitate.

DE PORCIA CATONIS FILIA, & Bruti uxore.

Cuius filia minime muliebris animi: quæ cum Bruti uiri sui consilium, quod de interficiendo Cæsare ceperat, ea nocte, quam dies teterrimi facti secutus est, cognouisset, egresso cubiculum Bruto, cultellum tonsoriū, quasi unguium rescandorum causa poposcit, eoq; uelut fortè elapso, se uulnerauit: clamore deinde ancillarum in cubiculum reuocatus Brutus, obiurgare eam cepit, quod tonsoris præripuisset officium. Cui secretò Porcia, Non est hoc, inquit, temerarium factum meum, sed in tali statu nostro, amoris mei erga te certissimum indicium. Experiri enim uolui, si tibi propositum ex sententia parum cessisset, quàm æquo animo me ferro essem interemptura.

DE CATONE.

Felicioꝝ progenie sua superior Cato, à quo Porciæ familiæ principia manarunt, qui cum ab hoste in acie uehementi periculo peteretur, uagina gladius eius elapsus decidit: quem subiectum præliantium globo, atq; undiq; hostilibus

stilibus pedibus circumdatum, postquam abesse sibi animaduertit, adeò constanti animo in suam potestatem redegit, ut illum non periculo oppressus rapere, sed metu uacuis sumere uideretur: quo spectaculo attoniti hostes, postero die ad eum supplices pacem petentes uenerunt.

DE P. SCIPIONE NASICA.

Togæ quoq; fortitudo, militaribus operibus inferenda est, quia eandem laudem foro, atq; castris edita meretur. Cum Tib. Gracchus in tribunatu profusis largitionibus fauore populi occupato Remp. oppressam teneret, palamq; dictitaret, interempto senatu, omnia per plebem agi debere, in eadem Fidei publicæ conuocati Patres C. à COS. Mutio Scæuola, quidnam in tali tempestate faciendum esset, deliberabant, cunctisq; censentibus, ut COS. armis Rempub. tueretur, Scæuola negauit se quidquam ui esse acturum. Tunc Scipio Nasica, Quoniam inquit, COS. dum iuris ordinem sequitur, id agit, ut cum omnibus legibus Romanum imperium corruat, egomet priuatus, uoluntati uestræ me offero ducem: ac deinde læuam manū apertè togæ circumdedit, sublataq; dextera proclamauit: Qui Remp. saluam esse uolunt, me sequantur: eaq; uoce, cunctatione bonorum ciuium discussa, Gracchum cum scelerata factione, quas merebatur, pœnas persolvere coëgit.

DE C. MARIO SENE.

Item cum Trib. pleb. Saturninus, & Prætor Glaucia, & Equitius designatus Tri. ple. maximos in ciuitate nostra seditionum motus excitassent, nec quisquā se populo concitato opponeret: primum M. Aemilius Scaurus, C. Marium consulatum sextum gerentem hortatus est, ut libertatem, legesq; manu defenderet: protinusq; arma sibi afferri iussit, quibus allatis, ultima senectute confectum, & penè dilapsum

psum corpus induit, spiculoq; innixus ante fores curiæ constitit, ac paruulis extremi spiritus reliquijs ne Respub. exspiraret, effecit: præstantia enim animi sui, senatum, et equestrem ordinem ad uindictam exigendam impulit.

DE DIVO IULIO.

Sed ut armorum, & togæ superius, ita nunc etiam syderum clarum deus Diuum Iulium, certissimam ueræ uirtutis effigiem representemus. Cum innumerabili multitudine, & feroci impetu Neruiorum, inclinari aciem suam uideret, timidius pugnanti militi scutum detraxit, coq; tectus, aterrime præliari cœpit: quo factò fortitudinem per totum exercitum diffudit, labentemq; belli fortunam diuino animi ardore restituit.

Idem alio prælio legionis Martiæ aquiliferum incundæ fugæ gratia iam conuersum, faucibus cõprehensum, in contrariam partem detraxit, dexteramq; ad hostem tendens, Quorsum tu, inquit, abis: illic sunt, cum quibus dimicamus: & manibus quidem unum militem, adhortatione uerò tam acri omnium legionum trepidationem correxit, uinciq; paratas, uincere docuit.

DE VIBIO, ET VAL. FLACCO,

& Pedanio Centurione.

Ceterum ut humanæ uirtutis actum exequamur: cum Annibal Capuam, in qua Romanus exercitus erat, obsideret: Vibius Aceus Peliæ cohortis præfectus, uexillum trans Punicum uallum proiecit: seipsum, suosq; commilitones, si eo hostes potiti essent, execratus: & ad id petendum subsequente cohorte primus impetum fecit: quod ut Valerius Flaccus tribunus tertiæ legionis aspexit, conuersus ad suos, Spectatores, inquit, ut uideo alienæ uirtutis huc uenimus: sed absit istud dedecus à sanguine no-

stro, ut Romani gloria cedere Latinis uelint. Ego certe aut speciosam optaui mortem, aut felicem audaciæ exitum, uel solus præcurrere paratus sum. His auditis, Pedanius Centurio conuulsum signum dextra retinens: iam hoc, inquit, intra hostile uallum mecum erit, proinde sequantur, qui id capi nolunt: & cum eo in castra Pœnorum irrupit, totamq; secum traxit legionem. Ita trium uirorum fortis temeritas, Annibalem paulò antè spe sua Capuæ potitorem, ne castrorum quidem suorum potentem esse passa est.

DE Q. COTIO.

Quorum uirtuti nihil cedit Qu. Cotius: qui propter fortitudinem Achilles cognominatus est. Nam ut reliqua eius opera non exequar, abunde tamen duobus factis, quæ relaturus sum, quantus bellator fuerit cognoscetur. Qu. Metello C O S. legatus in Hispaniam profectus, Celtibericum sub eo bellum gerens, postquam cognouit à quodam gentis huius iuvene, se ad dimicandum prouocari: erat autem illi fortè prandendi gratia posita mensa: relicta ea, arma sua extra uallum deferri, equumq; duci clam iussit, ne à Metello impediretur. Et illum Celtiberum insolentissimè obequitantem consecutus interemit, detractasq; corpori eius exuias, ouans letitia in castra retulit. Idem Piresum nobilitate, ac uirtute omnes Celtiberos præstantem, cum ab eo in certamen pugnae prouocatus esset, succumbere sibi coëgit: nec erubuit flagrantissimi pectoris iuuenis, gladiū ei suum, & sagulum utroq; exercitu spectante tradere. Ille uerò etiam petijt, ut hospitij iure inter se iuncti essent, quando inter Romanos, & Celtiberos pax foret restituta.

DE ATTILIO.

Nec Attilium quidem præterire possumus: qui cum decimæ legionis miles pro C. Cæsaris partibus maritima pugna

gna præliaretur: abscissa dextera, quam Mafiliensium nauï iniecerat, læua puppim apprehendit: nec ante dimicare destitit, quàm captam profundo mergeret: quod factum parum iusta notitia patet.

DE CYNEGIRO.

At Cynegirum Atheniensem simili pertinacia in confectandis hostibus usum, uerbosa cantu laudum suarum Græcia, omnium seculorum memoriæ literarum præconio inculcat.

DE M. SCAEVA, ET SCAEVOLA.

Clasificam Attilij gloriam, terrestri laude M. Scæua eiusdem Imperatoris Cæturio subsecutus est: cum enim pro castello, cui præpositus erat, dimicaret, Cneiq; Pompeij præfectus, iussu eius, summo studio, & magno militum numero ad id capiendum mitteretur, omnes, qui propius accesserant, interemit: ac sine ullo regressu pedes pugnans, super ingentem stragem, quam ipse fecerat, corruit: cuius corpus capite, humero, femore saucio, oculo eruto, scutum centum & uiginti ictibus perfossum apparuit. Tales in castris diui Iulij disciplina milites aluit, quorum alter dextera, alter oculo amisso hostibus inhaesit: Ille post hanc iacturam uictor: Hic nec hac quidem iactura uictus.

Tuum uerò Scæuola inexuperabilem spiritum in utraq; parte rerum naturæ, qua admiratione prosequar, nescio: quoniam excellenti uirtute, dubium reliquisti, inter undas ne pugnam fortiozem edideris, an in terra uocem miseris. Bello nanq; Gallico, quo C. Cæsar non contentus opera sua littoribus Oceani claudere, Britannicæ insulæ coelestes iniecit manus, cum quatuor commilitonibus rate transuectus, in scopulum uicinum insulæ, quam hostium ingentes copiae obtinebant, postquã æstus regressu suo spatium,

quo scopulus, & insula diuidebantur, in uadum transitu
 facili redegit, ingenti multitudine Barbarorum affluente,
 cæteris rate ad litus regressis, solus immobilem stationis
 gradum retinens, undiq; ruentibus telis, & ab omni parte
 acri studio ad te inuadendum nitentibus, quinque militum
 diurno prælio suffectura pila, una dextra, hostium corpo-
 ribus adegisti: ad ultimum districto gladio, audacissimum
 quenq; modò umbonis impulsu, modò mucronis ictu depel-
 lens, hinc Romanis, illinc Britannicis oculis incredibili,
 dum cernereris, spectaculo fuisti: postquam deinde ira, ac
 pudor cuncta conari fessos coëgit, tragula firmur traiectus,
 saxiq; pondere ora contusus, galea iam ictibus discussa, &
 scuto crebris foraminibus absumpto, profundo te credidisti,
 ac duabus loricis onustus, inter undas, quas hostili cruore
 infeceras, enatasti: uisq; Imperatore armis non amissis, sed
 bene impensis, cum laudem merereris, ueniam petiisti. Ma-
 gnus prælio, sed maior disciplinae militaris memoria: itaque
 ab optimo uirtutis aestimatore, tum facta, tum etiam uerba
 tua, Centurionatus honore donata sunt.

DE L. SICINIO DENTATO.

Sed quod ad præliatorum excellentem fortitudinem at-
 tinet, meritò L. Sicinij Dentati commemoratio omnia Ro-
 mana exempla finierit: cuius opera, honoresq; operum, ul-
 tra fidem ueri, excedere iudicari possent, nisi ea certi auto-
 res, inter quos Marcus Varro, monimentis suis testata esse
 uoluissent: quem centies & uigesies in aciem descendisse tra-
 dunt, eo robore animi, atq; corporis utentem, ut maiorem
 semper uictoriae partem traxisse uideretur, sex & xxx.
 spolia ex hoste retulisse: quorum in numero octo fuisse cum
 quibus spectante utroq; exercitu ex prouocatione dimicaf-
 set, xiiii. ciues ex media morte raptos seruasse, quinq; et

XL. uulnera in pectore excepisse, tergo cicatricibus uacuo, nouem triumphales Imperatorum currus secuti, totius ciuitatis oculos in se numerosa donorum pompa conuertentem. Præferebantur enim Aureæ coronæ octo: Ciuicæ XIII. Murales tres: Obsidionalis una, Torques CLXXIII. Armillæ CLX. Hastæ XVIII. Phalææ XXV. ornamenta etiam legioni, nedum militi satis multa.

DE T. IUBELIO CAMPANO.

Ille quoque ex pluribus corporibus in unum magna cum admiratione Calibus cruor confusus est: in quo oppido cum Fuluius Flaccus, propter Campanam perfidiam principes ciuitatis ante tribunal suum capitali supplicio afficiendos iudicaret, literisque à Senatu acceptis, finem pœnæ eorum statuere cogere, ultrò se ei T. Iubelius Taurea Campanus obtulit: & quàm potuit clara uoce: Quoniam inquit, Fului cupiditate tanta hauriendi sanguinis nostri teneris, quid cessas in me cruentam securim dstringere? ut gloriari possis aliquantò uirum fortiozem, quàm ipse es, tuo iussu esse interemptum. Eo deinde, libenter id se esse facturum, nisi Senatus uoluntate impediretur, affirmante: At me, inquit, cui nihil Patres C. præceperunt, aspice: oculis tuis quidem gratum, animo uerò tuo maius opus edentem. protinusque interfecta coniuge, ac liberis, gladio incubuit. Quem uirum illum putemus fuisse, qui suorum, ac sua cæde testari uoluit, se Fului crudelitatem sugillare, quàm Senatus misericordia uti maluisse.

EXTERNA.

DE GOBRIA.

Age Gobriæ quantus ardor animi: qui cum sordida, & crudeli Magorum tyrannide Persas liberaret, unumque ex ijs obscuro loco abiectum corporis pondere urgeret, præclar

clari operis socio plagam ei inferre dubitanti, ne dum Māgū petit, ipsum uulneraret: Tu uerò, inquit, nihil est, quod respectu mei timidius gladio utaris: uel per utrunq; illum agas licet, dum hic quàm celerrimè pereat.

D E L E O N I D A.

Hoc loci Leonidas Spartanus nobis occurrit: cuius, proposito opere, exitu nihil fortius. Nam cùm ccc. ciuibus apud Thermopylas toti Asiæ obiectus, grauem illum, & mari, & terræ Xerxem, nec hominibus tantum terribilem, sed Neptuno quoq; compedes, & coelo tenebras minitantem, pertinacia uirtutis ad ultimā desperationē redigit. Cæterum perfidia, & scelere incolarum eius regionis, & loci opportunitate, qua plurimum adiuuabatur, spoliatus, occidere dimicans, quàm assignatam sibi à patria stationem deserere maluit. Ideoq; tam alacri animo suos ad id prælium, quo perituri erant, cohortatus est, ut diceret, Sic prandete commilitones mei tanquam apud inferos cœnaturi. Mors erat denuntiata: Lacedæmonij perinde, ac uictoria esset promissa, ductori intrepidè paruerunt.

D E O T H R Y A D E.

Othryade quoque pugna pariter, ac morte speciosa Thyæatium laude: quàm spatium latius solum cernitur: qui sanguine suo scriptis literis, direptam hostibus uictoriam, tantum non post fata sua in sinum patriæ, cruento trophæi titulo retulit.

D E E P A M I N U N D A.

Excellentissimos Spartanæ uirtutis prouentus, miserabilis lapsus sequitur. Epaminundas maxima Thebarum felicitas, idemq; Lacedæmonis prima clades, cùm uetustam eius urbis gloriam, inuictamq; ad id tempus publicam uirtutem apud Leuctram, & Mantineā, secundis prælijs contudisset,

studisset, traiectus hasta, sanguine, & spiritu deficiens, recreare se conantes, primam an clypeus suus saluus esset, deinde an fusi hostes penitus forent, interrogauit: quæ postquam ex animi sententia comperit: Non finis, inquit, commilitones meæ uitæ, sed melius & altius initium aduenit. Nunc enim uester Epaminundas nascitur, quia sic moritur. Thebas ductu, & auspicijs meis caput Græciæ factas uideo: & fortis, & animosa ciuitas Spartana iacet, armis nostris abiecta: & amara dominatione Græcia liberata est, orbis quoq; non tamen sine liberis morior, quoniam mirificas filias Leuctram, & Mantineam relinquo. E corpore deinde suo hastam educi iussit, eoque uulnere expirauit. Quòd si eum Dij immortales uictorijs suis perfrui passi essent, sospes gloriosior patriæ mœnia non intrasset.

DE THERAMENE, ET

THEOGENE.

Ac ne Theramenis quidem Atheniensis in publica custodia mori coacti, parua mentis constantia, in qua triginta tyrannorum iussu porrectam ueneni potionem non dubitanter hausit. Quodq; ex ea superfuerat iocabundus illis humo clarum edere sonum coegit. Reddensq; seruo publico, qui eam tradiderat, Critiæ, inquit, propino: uide igitur ut hoc poculum ad eum continuo perferas: erat autem is ex xxx. tyrannis crudelissimus. Profecto est supplicio se liberare, tam facile supplicium perpeti. Itaq; Theramenes perinde ac in domestico lectulo moriens, uita excessit. Inimicorum æstimatione punitus, suo iudicio finitus. Sed Theramenes à literis, ad doctrinam uirilitatem traxit, Numantino uero Theogeni ad consimilem uirtutem capeffendam, quasi magistra gentis suæ ferocitas extitit. perditis nanq; & afflictis rebus Numantinorum, cum omnes eius ciues nobilitate,

te, pecunia, honoribusq; præstaret: uicum suum, qui in ea urbe speciosissimus erat, contractis undiq; nutrimentis ignis incendit, protinus strictum gladium in medio posuit, ac binos inter se dimicare iussit: ut uictus, incisa ceruice ardentibus tectis superiaceretur: qui cum tam forti lege mortis omnes assumpsisset, ad ultimum seipsum flammis immisit.

DE VXORE ASDRUBALIS.

Verum ut æque pop. Ro. inimicæ urbis excidium referam: Carthagine capta, uxor Asdrubalis exprobrata ei impietate, quod à Scipione soli sibi impetrare uitam contentus fuisset, dextra, læuaq; tres communes filios mortem non recusantes, trahens, incendio se flagrantis patriæ obiecit.

DE DVABVS PVELLIS

Syracusanis.

Muliebris fortitudinis exemplo, æque fortem duarum puellarum casum adiiciam. Cum pestifera seditione Syracusarum, tota regis Gelonis stirps, euidentissimis exhausta cladibus ad unicam filiam Harmoniam uirginem esset redacta, & in eam certatim ab inimicis impetus fieret: nutrix eius, æqualem illi puellam, regio cultu ornatam, hostilibus gladijs obiecit: quæ ne cum ferro quidem trucidaretur, cuius esset conditionis, ederet: proclamauit admirata illius animum Harmonia, & tantæ fidei superesse non sustinuit: Reuocatosq; interfectores, professa quenam esset, in cædem suam conuertit. Ita alteri tectum mendacium, alteri ueritas aperta finis uitæ fuit.

DE PATIENTIA.

CAP. III.

EGregijs pariter uirorum, ac foeminarum operibus fortitudo se oculis hominum subiecit. Patientiamq; in medium procedere hortata est, non sanè infirmioribus radibus

bus stabilitam, aut minus generoso spiritu abundantem, sed ita similitudine iunctam, ut cum ea, uel ex ea nata uideri possit.

DE MUTIO SCAEVOLA.

Quid enim ijs quæ supra retuli, factò Mutij conuenientius? cùm à Porsena Rege Hetruscorum urbem nostram graui, ac diutino bello urgeri ægrè ferret, castra eius clam ferro cinctus intrauit: immolantemq; ante altaria, conatus est occidere. Cæterum inter molitionem pij pariter ac fortis propositi oppressus, nec causam aduentus texit: & tormenta quantopere contemneret, mira patientia ostendit. Pertæsus enim (credo) dexteram suam, quòd eius ministerio in cæde Regis uti nequisset, iniectam fuculo exuri passus est. Nullum profectò Dij immortales admotum aris cultum attentioribus oculis uiderunt. Ipsum quoq; Porsenam oblitum periculi sui, ultionem suam uertere in admirationem coëgit. Nam, Reuertere, inquit, ad tuos Muti, & eis refer, te cùm uitam meam petieris, à me uita donatum: cuius clementiam non adulatus Mutius, tristior Porsenæ salute, quàm sua lætior, urbi se cum æternæ gloriæ cognomine, Scæuolam reddidit.

DE POMPEII PATIENTIA.

Pompeij etiam probabilis uirtus: qui dum legationis officio fungeretur, à Genthio Rege interceptus, cùm Senatus consilia prodere iuberetur, ardenti lucernæ admotum digitum cremandum præbuit: eaq; patientia regi simul, & desperationem tormentis quicquam ex se cognoscendi excusit, & expetendæ P. R. amicitie magnam cupiditatem ingenerauit. Ac ne plura huiusce generis exempla domi scrutando, sæpius ad ciuiliū bellorum detestandam memoriam progredi cogar, duobus Romanis exemplis cōtentus, quæ

ut clarissimarum familiarum commendationem, ita nullam publicum moerorem continent, externa subnectam.

E X T E R N A .

Vetusto Macedoniae more Regi Alexandro nobilissimi pueri praesto erant sacrificanti. E quibus unus turibulo accepto, ante ipsum astitit, in cuius brachio carbo ardens delapsus est: quo, etsi ita urebatur, ut adusti corporis eius odor ad circumstantium nares perueniret, tamen & dolorem silentio praesit, & brachium immobile tenuit, ne sacrificium Alexandri, aut excusso turibulo impediret, aut edito gemitu aures Regias aspergeret. Rex quoque patientia pueri magis delectatus, hoc certius perseverantiae experimentum sumere uoluit: solito enim sacrificauit diutius, nec hac re eum a proposito repulit. Si huic miraculo Darius inseruisset oculos, scisset eius stirpis milites uinci non posse, cuius infirmam aetatem tanto robore praeditam animaduertisset. Est & illa uehemens & constans animi militia, literis pollens uenerabilium doctrinae sacrarum Antistes Philosophia, quae ubi pectore recepta est hominum, inhonesto, atque inutili affectu depulso, totum in solidae uirtutis munimento confirmat, potentiusque metu, ac dolore facit.

D E Z E N O N E E L E A T E .

Incipiam autem a Zenone Eleate: qui cum esset in dispicienda rerum natura maxime prudentiae, inque excitandis ad uigorem iuuenum animis promptissimus, praceptorum fidem exemplo uirtutis suae publicauit. patriam enim egressus, in qua frui secunda libertate poterat, Agrigentum miserabili seruitute obrutum petijt, tanta fiducia ingenij, ac morum suorum fretus, ut sperauerit & tyranno, & Phalaridi uesanae mentis feritatem a se diripi posse. postquam
deind

deinde apud illum plus consuetudinem dominationis, quam consilij salubritatem ualere animaduertit, nobilissimos eius ciuitatis adolefcentes cupiditate liberandæ patriæ inflammauit. cuius rei cum indicium ad tyrannum mansset, conuocato in forum populo, torquere eum uario cruciatus genere cœpit: subinde quærens quosnam consilij participes haberet: at ille nec eorum quempiam nominauit, & proximum quenq; ac fidissimum tyranno suspectum reddidit: increpitansq; Agrigentinis ignauiam, ac timiditatem, effecit, ut subito mentis impulsu concitati, Phalarim lapidibus prosternerent. Senis ergo unius eculeo impositi, non supplex uox, nec miserabilis ciulatus, sed fortis cohortatio totius urbis animum, fortunamq; mutauit.

DE ALIO ZENONE.

Eiusdem nominis philosophus, cum à Nearcho tyranno, de cuius nece consilium inierat, torqueretur, supplicij pariter, atque indicandorum gratia consciorum, doloris uictor, sed ultionis cupidus, esse dixit, quod secretò audire eum admodum expediret: laxatoq; eculeo, postquam insidijs opportunum tempus animaduertit, aurem eius morsu corripuit, nec antè dimisit, quàm & ipse uita, & ille corporis parte priuaretur.

DE ANAXARCHO.

Paris patientiæ æmulus Anaxarchus, cum à tyranno Cypriorum Nicocreonte torqueretur, nec ulla ui inhiberi posset, quò minus amarissimorum eum maledictorum uerberibus inuicem ipse torqueret, ad ultimum amputationem linguæ minitanti, Non erit, inquit, effœminate adolefscens, hæc quoque pars corporis mei tuæ ditionis, protinusq; dentibus abscissam, & commanducatam linguam, in os eius ira patens expuit. Multorum autem aures illa

h

lingua

lingua, & in primis Alexandri regis admiratione sui attonitas habuerat, dum terræ conditionem, ambitum maris, syderum motus, totiusq; deniq; mundi naturam prudentissimè & facundissimè exprompsit, penè tamen occidit gloriosius, quàm uiguit, quia tam forti sine illustrem professionis actum comprobauit, Anaxarchiq; non uitam modò deseruit, sed mortem reddidit clariorem.

D E T H E O D O R O .

In Theodoro quoque uiro grauissimo Hieronymus tyrannus tortorum manus frustra fatigauit. Rupit enim uerbera, fidiculas laxauit, soluit eculeum, laminas extinxit prius, quàm efficeret, ut tyrannicidij conscios indicaret. Quinetiam satellitem, in quo totius dominationis summa quasi quodam cardine uersabatur, falsa criminatione inquinando, fidum lateri eius custodem eripuit, beneficioq; patientiæ, non solùm, quæ occulta fuerunt, textit, sed etiam tormenta sua ultus est: quibus Hieronymus dum inimicum cupide lacerat, amicum temerè perdidit. Apud Indos uerò patientiæ meditatio tam obstinatè usurpari creditur, ut sint, qui omne uitæ tempus nudi exigant, modo Caucasi montis gelido rigore corpora sua durantes, modò flammis sine ullo gemitu obijcientes: atque haud parua his gloria contemptu doloris acquiritur, titulus nanque sapientiæ datur. Hæc è pectoribus altis, & eruditis orta sunt.

D E Q U O D A M S E R U O .

Illud tamen non minus admirabile, quod seruilis animus cepit. Seruus barbarus Asdrubalem, quòd dominum suum occidisset, grauius ferens, subitò aggressus interemit. Cumq; comprehensus omni modo cruciaretur, letitiam tamen, quam ex uindicta ceperat, in ore constantissimè

simè retinuit. Non ergo fastidioso aditu uirtus excitata, ingenia uiuida ad se penetrare palitur. Neq; haustum sui cum aliquo personarum discrimine largum, malignum'ue præbet, sed omnibus æqualiter exposita, quid cupiditatis potius, quàm quid dignitatis attuleris, æstimat: inq; captu bonorum suorum tibi ipsi pondus examinandum relinquit, ut quantum subire animo sustinueris, tantum tecum auferas. Quo euenit, ut & humili loco nati, ad summam dignitatem consurgant, & generosissimarum imaginum foetus, in aliquod reuoluti dedecus acceptam à miuoribus lucem, in tenebras conuertant. quæ quidem planiora suis exemplis redduntur: ac prius de ijs ordiar, quorum in meliorem statum facta mutatio: splendidam relatu præbet materiam.

DE IIS QVI HVMILI LO-
CO nati, clari euaserunt. CAP. IIII.

Incunabula Tullij Hostilij agreste tugurium cepit: Eiusdem adolescentia in pecore pascendo fuit occupata: Validior ætas imperium Romanum rexit, & duplicauit: Senectus excellentissimis ornamentis decorata, in excellentissimo maiestatis fastigio fulsit. uerùm Tullius etsi magni & admirabilis incrementi, domesticum tamen exemplum est.

DE TARQUINIO PRISCO.

Tarquinius autem Priscum ad Romanum imperium occupandum fortuna in urbem nostram aduexit: alienum, quòd exactum: alieniorem, quòd ortum Corintho: fastidendum, quòd mercatore genitum: erubescendum, quòd etiam exule Demarato natū patre. Cæterum tam prosperū conditionis suæ euentum, industrium, pro inuidioso: gloriosum, pro inuiso reddidit: dilatauit enim fines Ro. pop.

cultum Deorum nouis sacerdotijs auxit, numerum Senatus amplificauit, equestrem ordinem uberiores reliquit: quodq; laudum eius consummatio est, præclaris uirtutibus effecit, ne hæc ciuitas poenitentiam ageret, quòd regem de finitimis potius mutuata esset, quàm de suis elegisset.

DE TVLLIO SERUIO REGE.

In Tullio uerò Seruio fortuna præcipuè uires suas ostendit: Vernam huic urbi natum, regem dando: cui quidem diutissimè imperium obtinere, quater lustrum condere, ter triumphare contigit: ad summam autem unde processerit, aut quò peruenerit, statuae ipsius titulus abundè testatur, seruili cognomine, & regia appellatione perplexus.

DE VARRONE.

Miro quoq; gradu Varro ad consulatum ex macellaria patris taberna conscendit: & quidem fortuna parum duxit sordidissimæ mercis capturis inquinari solito, XII. fâsces largiri, nisi etiam L. Aemilium Paulum dedisset collegam, atq; ita se in eius sinum infudit, ut cum apud Cannas culpa sua uires pop. Rom. exhausisset, Paulum quoq; qui prælium committere noluerat, toccidere pateretur, illum in urbem incolumem reduceret. Quinetiam senatum gratias ei agentem, quòd redire uoluisset, ante portas eduxit, extuditq; ut grauissimæ cladis autori Dictatura deferretur.

DE M. PERPENNA.

Non paruus consulatus rubor Marcus Perpenna, utpote qui c o s. antè, quàm ciuis, sed in bello gerèdo utilior aliquãto Reip. Varrone imperatore. Regem enim Aristonicum cepit: Crassianeq; stragis punitor extitit. Cùm interim cuius uita triumphauit, mors Papiæ lege damnata est. Nanq; patrem illius, nihil ad se pertinentia ciuis Romani iura complexum, Sabelli iudicio petitum, redire in pristi-

nas sedes coegerunt. Ita Marci Perpennæ nomen adumbratum, falsus Consulatus, caliginis simile imperium, caducus triumphus, aliena in urbe improbe peregrinatus est.

DE M. PORCIO CATONE.

Marci uerò Porcij Catonis incrementa publicis uotis expetenda fuerunt: qui nomen suum Tusculi ignobile, Romæ nobilissimum reddidit. Ornata sunt enim ab eo literarum Latinarum monumenta, adiuta disciplina militaris, aucta maiestas senatus, prorogata familia, in qua maximum decus posterior est ortus Cato.

E X T E R N A.

DE SOCRATE.

Sed ut Romanis externa iungamus: Socrates non solum hominum consensu, uerumetiam Apollinis oraculo sapientissimus iudicatus, Phænarete matre obstetrice, & Sophronisco patre marmorario genitus, ad clarissimum lumen gloriæ excessit: neque immeritò. Nam cum eruditissimorum uirorum ingenia in disputatione cæca uagarentur, mensurasq; Solis, & Lunæ, & cæterorum syderum loquacibus magis, quam certis argumentis explicare conarentur, totius etiam mundi ambitum complecti auderent, primus ab his indoctis erroribus abductum animum suum in intima conditionis humanæ, & in secessum pectoris repositos affectus scrutari coëgit: si uirtus per seipsam æstimateur, uitæ magister optimus.

DE EURIPIDE, ET DEMOSTHENE.

Quam matrem Euripides, aut quem patrem Demosthenes habuerit, ipsorum quoque seculo ignotum fuit: alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos uendicasse omnium penè doctorum literæ loquuntur: sed quid aut illius tragica, aut huius oratoria ui clarius?

h 3

DE

DE IIS QUI A PARENTIBUS CLARIS DEGENERAV-
RUNT.

CAP. V.

SEQUITUR Duplicis promissi pars adopertis illustrium uirorum imaginibus reddenda: quoniam quidem sunt referendi, qui ab earum splendore degenerauerunt, teterrenis ignauitæ, ac nequitie sordibus, imbuta nobilia portenta.

DE SCIPIONE IGNOBILI FIL. AFRIC.

Quid enim monstro similius, quam superioris Africani filius Scipio? Qui in tanta domestica gloria ortus, à paruulo admodum regis Antiochi præsidio capi sustinuit: cum ei uoluntaria morte absumi satius fuerit, quam inter duo fulgentissima cognomina patris & patrui, altero oppressa Africa iam parto, altero iam maiore ex parte recuperata Asia, surgere incipiente, manus uinciedas hosti tradere, cuiusq; beneficio precarium spiritum obtinere: de quo mox L. Scipio speciosissimum Deorum, hominumq; oculis subiecturus erat triumphum. Idem præturæ petitor candidam togam ad eò turpitudinis maculis obsolefactam in campum detulit, ut nisi gratia Cicerei, qui patris eius scriba fuerat, adiutus esset, honorem à Pop. impetraturus non uideretur: quanquam quid interfuit utrum repulsam, an sic adeptam præturam domum referret? quam cum propinqui ab eo pollui animaduernerent, id egerunt, ne aut sellam ponere, aut ius dicere auderet. Insuperq; è manu eius anulum, in quo caput Africani sculptum erat, detraxerunt. Dij boni quas tenebras è quo fulmine nasci passi estis?

DE FILIO Q. FABII DEGENERE.

Age Q. Fabij Max. Allobrogici & ciuis, & imperatoris clarissimi filius Qu. Fabius Max. quam perditam luxuria uitam egit? cuius ut cætera flagitia obliterentur, ta-

men

men abundè illo dedecore mors nudari possent, quòd ei Qu. Pompeius prætor urbanus, paternis bonis interdixit: neque in tanta ciuitate, qui illud decretum reprehenderet, inuentus est: dolenter enim homines ferebant pecuniam, quæ Fabiæ gentis splendori seruire debebat, flagitijs disijci. Ergo quem nimia patris indulgentia hæredem reliquerat, publica seueritas exhæredauit.

DE FILIO CLODII PVLCHRI.

Possedit fauorem plebis Clodius Pulcher, adhærensq; Fuluiæ stolæ pugio, militare decus muliebri imperio subiectum habuit: quorum filius Pulcher, præterquam quòd eneruam, & frigidam iuuentam egit, perditò etiam amore uulgatissimæ meretricis infamis fuit, mortis quæ erubescendo genere consumptus est: abdomine enim auide deuorato, sordidæ, ac sordidæ intemperantiæ spiritum reddidit.

DE HORTENSIO CORBIONE.

Iam Qu. quidem Hortensij, qui in maximo & ingenuorum ciuium, & amplissimorum prouentu, summum autoritatis, atque eloquentiæ gradum obtinuit: nepos Hortensius Corbio omnibus scortis abiectiorem, & obscœniorem uitam exegit: ad ultimumq; lingua eius tam libidini cunctorum inter lupanaria prostitit, quàm aui pro salute ciuium in foro excubuerat. Animaduerto in quàm periculosum iter processerim. Itaque meipsum reuocabo, ne si reliqua eiusdem generis naufragia consectari perseuerauero, aliqua inutili relatione implicer. Refram igitur pedem, deformesq; umbras in imo gurgite turpitudinis suæ iacere patiar. Satius est enim narrare qui illustres uirt in cultu, ceteroq; uitæ ritu, aliqua ex parte nouando, sibi indulserunt.

QVI EX ILLVSTRIBVS
in ueste aut in cætero cultu licentius,
quàm mos patrius permittebat, in-
dulerunt.

CAP.

VI.

DE P. SCIPIONE.

Pvblius Scipio, cùm in Sicilia augendo exercitum, tra-
ijciendoq; in Africam opportunum quærendo gradum,
Carthaginis ruïnâ animo uolueret, inter consilia, ac mo-
litiones tantæ rei operam gymnasio dedit, pallioque, &
crepidis usus est: nec hac re seigniores Punicis exercitibus
manus intulit: sed nescio an ideo alacriores, quia uegeta,
& strenua ingenia, quo plus recessus sumunt, hoc uehe-
mentiores impetus edunt. Crediderim etiam fauorem eum
sociorum uberiorem se adepturum existimasse, si uictum
eorum & solennes exercitationes comprobasset: ad quas
tum ueniebat, cùm multum, ac diu fatigasset humeros, &
cætera membra militari agitatione firmitatem suam pro-
bare coëgisset: consistebatq; in illis labor eius, in ijs remis-
sio laboris.

DE L. SCIPIONE.

Lucij uerò Scipionis statuam chlamydatam, & crepi-
datam in capitolio cernimus: quo habitu uidelicet, quia ali-
quando usus erat, effigiem suam formatam poni uoluit.

DE L. SYLLA.

Lucius quoq; Sylla, cùm imperator esset, chlamydato si-
bi, & crepidato Neapoli ambulare deforme non duxit.

DE CAIO DVELLIO.

Caius autem Duellius, qui primus naualem triumphum
ex Pœnis retulit, quotiescunque epulaturus erat, ad fu-
nalem cereum præeunte tibicine, & fidicine, à cœna do-
mum reuerti solitus est, insignem bellicæ rei successum,
noct

nocturna celebratione testando.

DE PAPHYRIO MASSONE.

Nam Papyrius quidem Masso, cum bene gesta republicae triumphum à Senatu non impetrasset, in Albano monte triumphandi & ipse initium fecit, & cæteris postea exemplum præbuit, proque laurea corona cum alicui spectaculo interesset, myrtea usus est.

DE C. MARIO.

Num C. Marij penè insolens factum? Nam post Jugurthinum, Cimbricumque, & Theutonicum triumphum, cantharo semper potavit: quod Liber pater inclytum ex Asia ducens triumphum hoc usus poculi genere ferebatur, ut inter ipsum haustum uini, uictoriae eius suas uictorias compararet.

DE M. CATONE.

Marcus autem Cato Praetor M. Scauri, cæterorumque reorum iudicia nulla indutus tunica, sed tantummodo amictus prætexta, egit: sed hæc, atque his similia, uirtutis aliquid sibi in consuetudine nouanda licentiæ sumentis indicia sunt. Illis autem, quæ deinceps subnectam, quantam sui habere fiduciam soleat, cognoscetur.

DE FIDUCIA SVI.

CAP. VII.

Pvb. & Cn. Scipionibus in Hispania cum maiore parte exercitus acie Punica oppressis, omnibusque provinciæ eius nationibus Carthaginensium amicitiam secutis, nullo ducum nostrorum illuc ad corrigendam rem proficisci audente, P. Scipio quartum & uigesimum annum agens iturum se pollicitus est. Quæ quidem fiducia P. R. salutis ac uictoriæ spem dedit. Eademque in ipsa Hispania usus est. Nam, cum oppidum Badiam circumsederet, tribu-

nal suum addeunt, in eadem, quae intra moenia hostium erat,
 uadimonium in posterum diem facere iussit. continuoque urbe
 potitus, et tempore, et loco, quo praedixerat, sella posita,
 ius eis dixit. Nihil hac fiducia generosius, nihil praedi-
 ctione uerius, nihil celeritate efficacius, nihil etiam dignita-
 te dignius. Nec minus animosus, minus uel prosper illius
 in Africam transitus, in quam e Sicilia exercitum Senatu ue-
 tante traduxit, quia nisi plus in ea re suo, quam P. A.
 CONSC. consilio credidisset, secundi Punici belli finis in-
 uentus non esset. Cui facta par illa fiducia, quod postquam
 Africam attigit, speculatores Annibalis in castris deprehē-
 sos, et ad se perductos, nec supplicio affecit, nec de consi-
 lijs, ac uiribus Pœnorum percunctatus est. Sed circa omnes
 manipulos diligentissime deducendos curauit. Interroga-
 tosque an satis ea considerassent, quae speculari iussi erant,
 prandio dato ipsis, iumentisque eorum, incolumes dimisit:
 quo tam pleno fiduciae spiritu prius animos hostium, quam
 arma contudit. Verum ut ad domestica eximia eius fi-
 ducia acta ueniamus: cum a L. Scipione ex Antiochensi
 pecunia H. S. quadragies ratio in curia reposita, pro-
 lato ab eo libro, quo acceptae, expensaeque summae contine-
 bantur, resellique inimicorum accusatio poterat, discepserit:
 indignatus de ea re dubitari, quae sub ipso legato admini-
 strata fuerat. Quinetiam in hunc modum egit: Non red-
 do P. C. aërio uestro H. S. quadragies rationem, alieni im-
 perij minister, quod meo ductu, meisque auspicijs bis mil-
 lies H. S. uberius feci. Neque enim adhuc puto eò maligni-
 tatis uentum, ut de mea innocentia quaerendum sit. Nam
 cum Africam totam potestati uestrae subiecerim, nihil ex ea
 quod meum dicerem, praeter cognomen, retuli. Non igitur me
 Punicæ, non fratrem meum Asiaticæ gazæ auarum reddi-
 derunt

derunt: sed uterque nostrum inuidia magis, quam pecunia locupletior est. Tam constantem defensionem Scipionis uniuersus Senatus comprobauit. Sicut illud factum: quod cum ad necessarium Reipub. usum pecuniam ex aerario promi opus esset, id que Quæstores, quia lex obstare uideretur, aperire non auderent, priuatus claues poposcit, patefactoq; aerario, legem utilitati cedere coëgit: quam quidem fiduciam conscientia illa dedit, quia meminerat omnes leges à se esse seruatas. Non fatigabor eiusdem facta identidem referendo, quoniam nec ille quidem in consimili genere uirtutis edendo fatigatus est. Diem illi ad populum M. Næuius Trib. pleb. aut (ut quidam memorant) duo Petilij dixerant, qui ingenti frequentia in forum deductus, rostra conscendit, capitiq; suo corona triumphali imposita, Hac ego, inquit, Quirites, die Carthaginem magna sperantem, leges nostras accipere iussi: proinde æquum est uos mecum ire in Capitolium supplicatum, speciosissimam deinde eius uocem æquè clarus euentus secutus est: siquidem & senatum totum, & uniuersum equestrem ordinem, & cunctam plebem Iouis Opt. Max. puluinaria petens, comitem habuit. Restabat ut Trib. apud populum sine populo ageret, desertusq; in foro cum magno calumnie suæ ludibrio, solus moraretur: cuius deuitandi ruboris causa, in Capitolium processit, deq; accusatore, Scipionis uenerator est factus.

DE SCIPIONE AEMILIANO.

Auiti spiritus egregius successor Scipio Aemilianus, cum urbem præualidam obsideret, suadentibus quibusdam ut circa moenia eius ferreos murices spargeret, omnia que uada tabulis plumbatis consterneret, habentibus clauorum cacumina, ne subita eruptione hostes in præsidia nostra impet

*impetum facere possent : respondit, non esse eiusdem, & cā-
pere aliquos uelle, & timere.*

D E S C I P . N A S I C A .

*In quancunque memorabilium partem exemplorum
conuertor, uelim, nolim'ue, in cognomine Scipionum hæ-
ream necesse est: cui enim licet hoc loci Nasicam præte-
riri fidentis animi, dictiq; clarissimum autorem? Annonæ
caritate increbrescente, C. Curiatius Trib. ple. productos
in concionem c o s s. compellabat, ut de frumento emen-
do, atque ad id negotium explicandum mittendis legatis
in curiam referrent. Cuius instituti, minimè utilis, inter-
pellandi gratia Nastica contrariam actionem ordiri cœ-
pit: obstrepente deinde plebe, Tacete quæso Quirites,
inquit: plus enim ego, quàm uos quid Reip. expediat, in-
telligo: qua uoce audita, omnes pleno uenerationis silen-
tio, maiorem auctoritatem eius, quàm suorum alimentorum
respectum egerunt.*

D E L I U I O S A L I N A T O R E .

*Liuij quoque Salinatoris æternæ memoriæ auctoritate
tradendus animus: qui cùm Asdrubalem, exercitumq; Pœ-
norum in Umbria delessset, & ei diceretur, Gallos, ac Li-
gures ex acie sine ducibus & signis sparsos, ac palantes
parua manu opprimi posse: respondit, in hoc eis oportere
parci, ne hostibus tantæ cladis domestici nuntij deessent.*

D E P . F U R I O P H I L O .

*Bellica hæc præstantia animi: togata illa, sed non minus
laudabilis, quam Publius Furius Philus c o s s. in senatu
exhibuit. Qu. enim Metellum, Qu. q; Pompeium consu-
lares uiros uehementer inimicos suos, cupitam sibi profe-
ctionem in prouinciam Hispaniam, quam sortitus erat,
identidem exprobrantes, legatos secum illuc ire cœgit:
fiduc*

fiduciam non solum fortem, sed penè etiam temerariam exhibens: quæ duobus acerrimis odijs latera sua cingere ausa est, usumq; ministerij uix tutum in amicis, è sinu inimicorum petere sustinuit.

DE L. CRASSO.

Cuius factum, si cui placet, necesse est L. etiam Crassi, qui apud maiores eloquentia clarissimus fuit, propositum non displiceat: nam cum exconsule prouinciam Galliam obtineret, atq; in eam Cn. Carbo, cuius patrem damnauerat, ad speculanda acta sua uenisset, non solum eum inde non summouit, sed insuper locum ei in tribunali assignauit, nec ulla de re, nisi eo in consilium adhibito, cognouit. Itaque acer, & uehemens Carbo, nihil aliud Gallica peregrinatione consecutus est, quam ut animaduerteret, fontem patrem suum ab integerrimo uiro in exilium missum.

DE CATONE SUPERIORE.

Cato uerò superior sæpenumero ab inimicis ad causæ dictionem uocatus, nec ullo unquam crimine conuictus: ad ultimum tantum fiduciæ in sua innocentia reposuit, ut ab his in questionem publicam deductus, T. Gracchum, à quo in administratione Reip. ad multum odium dissidebat, iudicem deposceret. Qua quidem animi præstantia, pertinaciam eorum insectandi se inhibuit.

DE M. SCAURO.

Eadem M. Scauri fortuna, æquè senectus longa ac robusta, idem animus: qui cum pro Rostris accusaretur, quòd à Rege Mithridate ob Remp. prodendam pecuniam accepisset, causam suam ita egit: Est enim Quirites iniquum, cum inter alios uixerim, apud alios me rationem uitæ reddere. Sed tamen audebo uos, quorum maior pars honoribus, &
actis

actis meis interesse non potuit, interrogare. Varius Suro-
nensis M. Aemilium Scaurum regia mercede corruptum
imperium pop. Rom. prodidisse ait: M. Aemilius Scaurus
huic se affinem esse culpæ negat. Vtri creditis? Cuius dicti
admiratione populus commotus, Varium ab illa dementissi-
ma actione pertinaci clamore depulit.

DE M. ANTONIO.

Contrà M. Antonius ille disertus. Non enim respuendo,
sed amplectendo causæ dictionem, quàm innocens esset, te-
staturus est. Quæstor proficiscens in Asiam, Brundisium iam
peruenerat: ubi literis certior factus, incesti se postulatum
apud L. Cassium Prætorem, cuius tribunal propter nimiam
seueritatem Scopulus reorum dicebatur: cum id vitare bene-
ficio legis Memiæ liceret, quæ eorum, qui Reip. causa ab-
essent, recipi nomina uetabat: in urbem tamen recurrit, quo
tam pleno fiduciæ bonæ consilio, tum absolutionem celerem,
tum prosecutionem honestiorem consecutus est.

DE SENATU ROMANO.

Sunt & illa speciosæ fiduciæ publica exempla. Nam
cum eo bello, quod aduersus Pyrrhum gerebatur, Cartha-
ginenses c. ac xxx. nauium classem in præsidium Roma-
nis Hostiam ultro misissent, senatui placuit, legatos eo-
rum ad ducem ire, qui dicerent, pop. Rom. bella suscipere
solere, quæ suo milite gerere posset: proinde classem Car-
thaginem reducerent. Idem post aliquot annos Cannensi
clade exhaustis Romani imperij uiribus, supplementum
exercitus in Hispaniam mittere ausus, fecit ne hostilium
locus castrorū, tum maximè Capenam portam armis An-
nibale pulsante, minoris ueniret, quàm si illum Pœni non
obtinerent. Ita se gerere in aduersis rebus, quid aliud est,
quàm seuientem fortunam, in adiutorium sui, pudore ui-
Etiam

Etiam conuertere.

DE ACCIO POETA.

Magno spatio diuisus est à senatu ad Poëtam Accium transitus. Cæterum ut ab eo decentius ad externa trans-eamus, producat in medium. Is Iulio CAES. amplissimo, & florentissimo uiro, in collegium poëtarum uenienti nunquam assurrexit: non maiestatis eius immemor, sed quòd in comparatione communium studiorum, aliquanto superiorem se esse confideret: quapropter insolentiae crimine caruit, quia ibi uoluminum, non imaginum certamina exercebantur.

EXTERNA.

DE EURIPIDE TRAGICO.

Nec Euripides quidem Athenis arrogans uisus est, cum postulante populo, ut ex tragœdia quandam sententiam tolleret, progressus in scenam, dixit, se ut eum doceret, non ut ab eo disceret, fabulas componere solere. Laudanda profectò fiducia est, quæ æstimationem sui certo pondere examinat, tantum sibi arrogans, quantum à contemptu, & insolentia distare satis est. Itaque & quod Alcestidi tragico poëtae respondit, probabile: apud quem cum quereretur, quòd eo triduo non ultra tres uersus maximo impenso labore deducere potuisset, atq; is, se centum perfacile scripsisse gloriaretur: Sed hoc, inquit, interest, quòd tui in triduum tantummodo, mei uerò in omne tempus sufficient. Alterius enim foecundi cursus scripta, intra primas memoriæ metas corruerunt, alterius cunctante stylo elucubratum opus, per omne æui tempus plenis gloriæ uelis feretur.

DE ANTIGENIDA.

Adijciam scenæ eiusdem exemplum: Antigenidas tibicen
discip

discipulo suo magni profectus, sed parum feliciter populo se approbanti, cunctis audientibus, dixit: Mihi cane, & Musis, quia uidelicet perfecta ars fortunæ lenocinio defecta, iusta fiducia non exuitur: quamq; scit se laudem meritam, eam etsi ab alijs impetrat, domestico tamen acceptam iudicio refert.

D E Z E V S I P I C T O R E.

Zeusis autem cum Helenam pinxisset, quid de eo opere homines censuri essent, expectandum non putauit: sed protinus hos uersus Græcos adiecit:

Οὐ νέμεις βῶας τε, καὶ δὴ κνημίδας ἀχαιῖς
Τοῖν δ' ἀμπίγωναί πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχα
αἰνῶς ἀθανάτησι θεῶν εἰς ὧπα ἔοικεν.

Adeo dextrae suae multum pictor arrogauit, ut ea tantum forma comprehensum crederet, quantum aut Leda caelesti partu edere, aut Homerus diuino ingenio exprimere potuit.

D E P H I D I A.

Phidias quoque Homeri uersibus egregio dicto allusit. Simulacro enim Iouis Olympij perfecto, quo nullum praestantius, aut admirabilius humanae fabricatae sunt manus, interrogatus ab amico, quonam mentem suam dirigens, uultum Iouis propemodum ex ipso caelo petiit, eboris lineamentis esset amplexus: illis se uersibus quasi magistro usum respondit:

Ἡ καὶ κτανέμοισι ἐπ' ὀφρῦσι νεῦσε Κρονίου.
Ἀμβρόσια δ' ἄρα χεῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτι
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο μέγαρ δ' ἐλέλιξεν Ὀλυμπον.

D E E P A M I N U N D A.

Non patiuntur me tenuioribus exemplis diutius insistere fortissimi duces: si quidem Epaminundas, cum ei ciues irati, sternendarum in oppido uiarum contumelie causa

CURAM

curam mandarent (erat enim illud ministerium apud eos sordidissimum) sine ulla cunctatione id recepit, daturumq; se operam, ut breui speciosissimum fieret, asseueravit: mirifica deinde procuratione, abiectissimum negotium, pro amplissimo ornamento expetendum Thebis reddidit.

DE ANNIBALE.

Annibal uerò, cum apud regem Prusiam exularet, auctorq; ei committendi praelij esset, atq; is non idem sibi extis portendi diceret: An tu, inquit, uitulinae carunculae, quam imperatori ueteri mauius credere? Si uerba numeres, breuiter, & absceisse: si sensum aestimes, copiose, & ualenter. Hispanias enim directas Pop. Rom. & Galliarum, ac Liguria uires in suam redactas potestatem, & nouo transitu Alpium iuga patefacta, & Thrasimenum lacum dira iniustum memoria, & Cannas Punicae uictoriae clarissimum monumentum, & Capuam possessam, & Italiam laceratam, ante pedes hominis effudit, uniusq; hostiae iocinori, longo experimento testatam gloriam suam postponi aequo animo non tulit: & sanè quod ad exploranda bellica sacrificia, aestimandosq; militares ductus attinebat, omnes foculos, omnes aras Bithyniae, Marte ipso iudice, pectus Annibalis praegravasset.

DE COTYE.

Capax generosi spiritus illud quoq; dictum regis Cotys: ut enim ab Atheniensibus ciuitatem sibi datam cognouit, Et ego, inquit, illis meae gentis ius dabo. Aequauit Athenis Thraciam, ne uicissitudine talis beneficij imparem se iudicando, humilius de origine sua sentire existimaretur.

DE VTROQUE SPARTANO.

Nobiliter etiam uterque Spartanus, & qui increpitus a quodam, quòd in aciem claudus descenderet: pugnare,

non fugere propositum sibi esse respondit: & qui referente quodam, sagittis Persarum Solem obscurari solere: Bene narras, inquit, in umbra enim melius præliabimur. Vir eiusdem urbis, atq; animi, hospiti suo patriæ muros excelsos, latosq; ostendenti dixit: Si mulieribus istos comparastis, recte: si uiris, turpiter.

D E C O N S T A N T I A.

C A P V T V I I I.

Aptum, & animosum bonæ fiduciæ pectus emenso, Quasi debitum opus superest, Constantiæ representare naturam. Natura enim sic comparatum est, ut quisquis se aliquid ordine, ac recta mente complexum confidit, uel iam gestum, si obrectetur, acriter tueatur: uel nondum editum, si interpelletur, sine ulla cunctatione ad effectum perducatur.

D E F V L V I O.

Sed dum exemplar propositæ rei prosequor, latius mihi circumspectanti, ante omnia se Fuluij Flacci constantia offert. Capuam fallacibus Annibalis promissis Italiæ regnum nefaria defectione pacisci persuasam, armis occupauerat: tandem culpæ hostium tam iustus æstimator, quàm speciosus uictor, Capuanum Senatum impij decreti autorem, funditus delere constituit. Itaque catenis onustum in duas custodias, Theanam, Calenamq; diuisit: consilium executurus, cum ea peregisset, quorum administrandorum celerior esse necessitas uidebatur. Rumore deinde de Senatus nitiose sententia orto, ne debitam pœnam scelerati effugerent, nocte admissio equo Theanam contendit, interfectisq; qui ibi asseruabantur, euestigio Calenam transgressus, perseverantiæ suæ opus executus est: & iam deligatis

gatis ad palum hostibus, literas à P. C. nequicquam Capuanis salutare accepit. In sinistra enim eas manu sicut erant traditæ, reposuit: ac iusso lictore lege agere, tunc demum aperuit, postquam illis obtemperari non poterat. Quæ constantia uictoriæ quoq; gloriam antecellit: quia si cum intra seipsum partita laude æstimes, maiorem punita Capua, quàm capta reperies.

DE Q. FABIO MAXIMO.

Atq; ista quidem seueritatis, illa uerò pietatis constantia admirabilis, quam Qu. Fabius Max. insatigabilem patriæ præstitit: pecuniam pro captiuis Annibali numerauit, fraudatus ea publicè tacuit. Dictatori ei magistrum equitum Minutium iure imperij senatus æquauerat, silentium egit: compluribus præter ea iniurijs licebitus in eodem animi habitu permansit, nec unquam sibi Reipublicæ permisit irasci, tam perseuerans in amore ciuium fuit. Quid in bello gerendo: non ne par eius constantia? Imperium Rom. Cannensi prælio pene destructum uix sufficere ad exercitus comparandos uidebatur. Itaq; frustrari, & eludere Pœnorum impetus, quàm manum cum ijs tota acie conferere melius ratus: pluribus comminationibus Annibalis irritatus, sæpe etiam spe bene gerendæ rei oblata, nunquam à consilijs salubritate, ne parui quidem certaminis discrimine, recessit: quodq; est difficilimum, ubiq; ira, ac spe superior apparuit. Ergo ut Scipio pugnando, ita hic non dimicando, maximè ciuitati nostræ succurrisse uisus est: alter enim celeritate sua Carthaginem oppressit: alter cunctatione id egit, ne Roma opprimi posset.

DE C. PISONE, ET M. PALICANO.

Caium etiam Pisonem mirificè & constanter turbulento Reipub. statu egisse COS. narratione insequenti patebit

tebit. M. Palicani seditiosissimi hominis pestiferis blanditijs præreptus populi fauor, consularibus comitijs summum dedecus admittere conabatur, amplissimum ei deferre imperium cupiens, cuius teterrimis actis exquisitum potius supplicium, quàm ullus honos debebatur. Nec deerat consternatæ multitudini furialis fax tribunitia, que temeritatem eius & ruentem comitaretur, & languentem actionibus suis inflammaret. In hoc miserando pariter atq; erubescendo statu ciuitatis, tantummodo manibus Tribunorum pro rostris Piso collocatus est: cum hinc, atq; illinc eum ambissent, ac Palicanum suffragijs populi creatum, an renuntiaturus esset interrogaretur: primò respondit, non existimare se tantis tenebris offusam esse Remp. ut huc indignitatis ueniretur. Deinde cum perseueranter instarent, ac dicerent: Agè, si uentum fuerit: Non renuntiabo, inquit, quo quidem tam abscisso responso consulatum Palicano, prius quàm illum adipisceretur, eripuit. Multa & terribilia Piso contempsit, dum speciosum mentis sue flecti non uult rigorem.

DE METELLO.

Metellus autem Numidicus, propter consimile perseuerantiæ genus, excepit quoq; indignam maiestate, ac moribus suis procellam. Cùm enim animaduerneret, quò tenderent Saturnini Trib. Pleb. funesti conatus: quantoq; malo Reip. si non his occurreretur, erupturi essent: in exilium, quàm in legem eius ire maluit. Potest aliquis hoc uiro dici constantior? qui ne sententia sua pelleretur, patria in qua summum dignitatis gradum obtinebat, carere sustinuit.

DE Q. SCAEVOLO.

Ceterum neminem ei prætulerim, ita Qu. Scæuolam Augurem meritò compararim. Depulsis prostratisq; inimicorum

micorum partibus, Sylla occupata urbe, Senatum armatus coegerat, ac summa cupiditate ferebatur, ut C. Marius, quam celerrimè hostis iudicaretur: cuius uoluntati nullis obuiam ire audentibus, solus Scæuola interrogatus de hac re, sententiam dicere noluit: quin etiam truculentius sibi minitanti Syllæ, Licet, inquit, mihi agmina militum, quibus curiam circumsediisti, ostentes: licet mortem identidem miniteris, nunquàm tamen efficies, ut propter exiguum, senilemq; sanguinem meum, Marius, à quo urbs, & Italia conseruata est, hostem iudicem.

DE SEMPRONIA.

Quid fœminæ cum concione? si patrius mos seruetur, nihil. Sed ubi domestica quies seditionum agitata fluctibus est, priscae consuetudinis autoritas conuellitur: plusq; ualet quod uolentia cogit, quàm quod suadet, & præcipit uerecundia. Itaq; te Sempronia Tib. & C. Gracchorum soror, uxor Scipionis Aemiliani, non ut absurdè grauissimis uirorum operibus inseres, maligna relatione cõprehendam: sed quia à Trib. Pl. producta ad populum, in maxima confusione nihil à tuorũ amplitudine degenerasti, honorata memoria prosequar. Coacta es eo loci consistere, ubi principum ciuitatis perturbari frons solebat: instabat enim tibi toruo uultu minas profundens amplissima potestas, cum clamor imperitæ multitudinis obstreperet, totum forũ acerrimo studio nitebatur, ut Equitio, cui Sempronie gentis falsum ius querebatur, tanquam filio Tiberij fratris tui osculum dares: tu tamen illum, nescio quibus tenebris protractum: ut portentum, execrabili audacia, ad usurpandam alienam propinquitatem tendentem, repulisti.

DE CENTVRIONIBVS.

Non indignabuntur lumina nostræ urbis, si inter eo-

rum eximium fulgorem Centurionum quoq; uirtus spectandam se obtulerit. Nam ut humilitas amplitudinem uenerari debet, ita nobilitate fouenda magis quam spernenda bonæ indolis nouitas est. An abigi debet Pontius ab horum exemplorum contextu? qui pro Cæsaris partibus excubans Scipionis præsidio interceptus, cum uno modo salus ei daretur, si se futurum Cn. Pompeij generi ipsius militem affirmasset, ita respondere non dubitauit: Tibi quidem Scipio gratias ago: sed mihi uti ista conditione uitæ non est opus. Sine ullis imaginibus nobilem animum, & idem constantiæ propositum secutus C. Meuius Centurio diui Augusti, cum Antoniano bello sæpenumero excellentes pugnas edidisset, improvisis hostium insidijs circumuentus, & ad Antonium Alexandriam perductus, interrogatusq; quid nam de eo statui deberet: iugulari me, inquit, iube: quia non salutis beneficio, nec mortis supplicio adduci possum, ut aut Cæsaris miles desinam, aut tuus esse incipiam. Caterum quò constantius uitam contempsit, eò facilius impetrauit. Antonius enim uirtuti eius incolumitatem tribuit.

E X T E R N A .

D E B L A S I O .

Complura huiusce notæ Romana exempla superant, sed satietas modo uitanda est. Itaq; stylum meum ad externam delabi permittam, quorum principatū teneat Blasius, cuius constantia nihil pertinacius. Salapiam enim patriam suam præsidio Punico occupatam, Romanis cupiens restituere, Dasium acerrimo studio secum in administratione reipublicæ dissidentem, & alioqui toto animo Annibalis amicitiae uacantem, sine quo propositum consilium peragi non poterat, ad idem aggrediendum opus
maio

maiore cupiditate, quàm spe certiore, tentare ausus est: qui protinus sermonem eius, adiectis quæ & ipsum commendatiorem, & inimicum inuisiorem factura uidebantur, Annibali retulit: à quo adesse iussi sunt, ut alter crimen probaret, alter defenderet. Cæterùm cùm res pro tribunali gereretur, & illi quæstioni omnium oculi essent intenti, dum aliud fortè certioris curæ negotium tractatur, Blasius uultu dissimulante, ac uoce summissa, monere Dasium coepit, ut Romanorum potius, quàm Carthaginiensium partes foueret. Enimvero tunc ille proclamat, se in conspectu ducis aduersus eum solitari: quod quia incredibile existimabatur, & ad unius tantùm aures penetrauerat, & iactabatur ab inimico, ueritas fide caruit: sed non ita post multò Blasij mira constantia Dasium ad se traxit, Marcelloq; & Salapiam, & quingentos Numidas, qui in ea custodiae causa erant, tradidit.

DE PHOCIONE.

Phocion uerò, cùm Athenienses rem aliter, quàm ipse suaserat, prosperè administrassent, adeò perseverans constantiæ suæ propugnator extitit, ut in concione letari quidem se successu eorum, sed consilium tamen suum aliquantò melius fuisse diceret. Non enim damnauit, quòd recte uiderat: quia quod alius malè consuluerat, bene gesserant: felicius illud existimans, hoc sapientius. Plerunq; enim temeritatem casus iuuat, ubi priuato consilio propius aspirat: & quò uehementius noceat, desperatius prodest. Placidi sanè & misericordes, & liberales, omniq; suauitate temperati mores Phocionis, quos optimè profectò consensus omnium, bonitatis cognomine decorandos censuit. Itaq; constantia, quæ natura rigidior uidetur, lenis è mansucto pectore fluxit.

DE SOCRATE

Socratis autem uirilitatis robore palliatus animus, aliquantò præstantius perseuerantiæ exemplum edidit. Vniuersa ciuitas Atheniensium iniquissimo, ac truculentissimo errore instructa, de capite decem Prætorum, qui apud Arginusas Lacedæmoniam classem delcuerant, tristem sententiam tulerat: sorte tunc eius potestatis Socrates, cuius arbitrio plebiscita ordinarentur, indignum iudicans, tot & tam bene meritos, ex indigna causa impetu inuidiæ arripi, temeritati multitudinis constantiam suam obiecit: maximoq; concionis fragore, & incitatissimis minis compulsus non est, ut se publicæ dementiæ autorem adscriberet: quæ oppositu eius legitima grassari uia prohibita, iniusto Prætorum cruore manus suas contaminare perseuerauit: nec timuit Socrates, ne consternatæ patriæ undecimus furor, mors ipsius existeret.

DE EPHILATE.

Proximum, etsi non eiusdem splendoris est, tamen certum constantiæ haberi potest experimentum efficacis operæ forensis, fidei non latentis. Athenis Ephilates accusare publicè iussus, & inter cæteros Demonstrati nomen deferre coactus est, cuius filius erat Demochares, excellentis formæ puer, animo eius flagrantissimo inherens amore. Itaq; communis officij sorte truculentus accusator, priuati affectus conditione miserabilis reus, puerum ad se exorandum, quò parcius patris criminibus insisteret, uenientem, neque repellere, neq; supplicem genibus suis aduolutum intueri sustinuit. Sed opere toto capite flens, & gemens, preces expromere passus est. Nihilq; manus syncera fide accusatum Demonstratum damnauit: uictoriam nescio laude, an tormento maiore partam: quoniam prius, quam fontem opprimeret, se ipsum

seipsum uicit Ephilates.

DE SYRACUSANO DIONE.

Quem Syracusanus Dion diuersitate exempli prægrauat: qui quibusdam monentibus, ut aduersus Heraclidem, & Calippum: quorum fidei plurimum credebat, tanquam insidias ei neçtentes cautior esset: respondit, se uita malle excedere, quam in metu uiolentæ mortis amicos, inimicosq; iuxta ponere. Quod sequitur, & rei ipsius admiratione, & claritate autoris illustre.

DE ALEXANDRO MAGNO.

Alexander Macedonum Rex, inclyta iam pugna excellentissimis opibus Darij contusis, æstu & itineris feruore in Cilicia percalefactus, Cydno, qui aquæ liquore conspicius, Tarsum interfluit, corpus suum immerfit: subito deinde ex nimio haustu, rigore obstupefactis neruis, ac torpore hebetatis artubus, maxima cum exanimatione totius exercitus, in oppidum castris propinquum defertur: iacebat æger Tarsi, inq; ualetudine eius aduersa instantis uictoriæ spes fluctuabat. Itaq; conuocati medici, attentissimo consilio salutis remedia circumspeciebãt: qui cum ad unam potionem sententiam direxissent, atq; eam Philippus medicus suis manibus temperatam Alexandro (erat autem ipsius amicus, et comes) porrexisset, à Parmenione missæ literæ superuenerrunt, admonentes, ut Rex insidias Philippi perinde ac pecunia corrupti à Dario, caueret: quas cum legisset, sine ulla cunctatione medicamentum hausit, ac tunc legendas Philippo tradidit: pro quo tam constanti erga amicum iudicio, dignissimam à Dijs immortalibus mercedem recepit: qui incolumitatis eius præsidium falso interpellari indicio noluerunt.

VALERII MAXIMI

LIBER QVARTVS.

T V S.

DE ANIMI MODERATIONE.

CAPVT I.

TRANSGREDIAR ad saluberrimam partem animi moderationem, que mentes nostras impotentiae, & temeritatis incursum transuersas ferri non patitur. quo euenit, ut reprehensionis morsu sit uacua, & lauis questu sit opulentissima: itaq; effectus suos in claris uiris recognoscat.

DE P. VALERIO PVBLICOLA.

Atq; ut ab incunabulis summi honoris incipiam, P. Valerius, qui populi maiestatem uenerando, Publicolae cognomen assecutus est, cum exactis Regibus, imperij eorum uim uniuersam, omniaq; insignia sub titulo Consulatus in se translata cerneret, inuidiosum magistratus fastigium, moderatione sua ad tolerabilem habitum deduxit: fasces securibus uacuefaciendo, & in concione populo summittendo, numerum quoque eorum dimidia ex parte minuit, ultro Spurio Lucretio Collega assumpto: ad quem, quia maior natu erat, priores fasces transferri iussit. legem etiam comitijs, centuriatis tulit, ne quis magistratus ciuem Romanum aduersus prouocationem uerberare, aut necare uellet. Ita quod ciuitatis conditio liberior esset, imperium suum paulatim destruxit. Quid quod aedes suas diruit, quia excelsiore loco positae, instar arcis habere uidebantur: non ne quantum domo inferior, tantum gloria superior euasit?

DE

Vix iuuat abire à Publicola, sed uenire ad Furium Camillum libet, cuius tam moderatus ex magna ignominia ad summum imperium transitus fuit, ut cum praesidium eius ciues capta urbe à Gallis Ardeae exulantis petiissent, non prius Veios ad accipiendum exercitum iret, quam de Dictatura sua omnia solenni iure acta comperisset. Magnus Camilli Veientanus triumphus, egregia Gallica uictoria, sed ista cunctatio longè admirabilior. Multò enim, multoq; scitissima quam hostem superare operosius est: nec aduersa prope festinatione fugientem, nec secunda effuso gaudio apprehendentem.

DE M. RUTILIO CENSORINO.

Par Furio moderatione M. Rutilius Censorinus. Iterum enim Censor creatus, ad concionem populum uocatu, quam potuit grauissima oratione corripuit, quòd eam potestatem bis sibi detulisset, cuius maiores, quia nimis magna uideretur, tempus coarctandum iudicassent. Vterq; rectè, & Censorinus & populus: alter enim, ut moderatè honores crederent, praecepit: alter se moderato credidit.

DE L. QUINTIO.

Agè L. Quintius Cincinnatus qualem cōs. gesit? cum honorem eius P. C. continuare uellent, non solum propter illius egregia opera, sed etiam quòd populus eosdem Tribb. in proximum annum creare conabatur, quorum neutrum iure fieri poterat: utrunq; discussit, Senatus studium simul inhibendo, & Tribunos uerecundiae suae exemplum sequi cogendo: atq; unus causa fuit, ut amplissimus ordo, populusq; tutus esset ab iniusti facti reprehensione.

DE FABIO MAXIMO.

Fabius uerò Maximus cum à se quinquies, & à patre,

duo,

auo, proauo, maioribusq; suis sæpenumero Consulatum gestum animaduertet, in comitijs, quibus filius suus summo consensu c o s. creabatur, quam potuit constanter cum populo egit, ut aliquando uacationem huius honoris Fabiæ genti daret: non quòd uirtutibus filij diffideret, erat enim illustris, sed ne maximum imperium in una familia continuaretur. Quid hac moderatione efficacius, aut ualentius? quæ etiam patrios affectus, qui potentissimi habentur, superauit.

DE AFRICANO SUPERIORE.

Non desuit maioribus grata mens ad præmia superiori Africano exoluenda. Siquidem maxima eius merita paribus ornamentis decorare conati sunt. Voluerunt illi statuas in comitio, in Rostris, in curia, in ipsa deniq; Iouis Optimi Maximi cella ponere: uoluerunt imaginem eius triumphali ornatu indutam, capitolinis puluinaribus applicare: uoluerunt ei continuum per omnes uitæ annos Consulatum perpetuamq; Dictaturam tribuere: quorum sibi nil, neq; plebiscito dari, neq; Senatusconsulto decerni patiendi, penè tantum in recusandis honoribus se gessit, quantum egerat in merendis.

DE EODEM AFRICANO.

Eodem robore mentis causam Annibalis in Senatu protexit, cum eum ciues sui missis legatis tanquam seditiones apud eos mouentem accusarent: adiecit quoq; non oportere p. c. se Reip. Carthaginensium interponere: altissimaq; moderatione alterius saluti consuluit, alterius dignitati, uictoria tenus, utriusq; hostem egisse contentus.

DE M. MARCELLO.

At M. Marcellus, qui primus & Annibalem uinci, & Syracusas capi posse docuit: cum in Consulatu p. c. Siculi de

de eo questum in urbem uenissent, nec Senatum ulla de re habuit, quia collega Valerius Leuinus fortè aberat, ne ob id Siculi in querendo timidiore essent: & ut is redijt, ultrò de his admittendis retulit, querentesq; de se patienter sustinuit: iussos etiam à Leuino discedere, remanere, ut suæ defensionis interessent, coëgit: ac deinde utraq; parte perorata, etiam excedentes curia subsecutus est, quò liberius Senatus sententiam ferret: improbatis quoq; eorum querelis, supplices, & orantes, ut ab eo in clientelam reciperentur, clementer excepit: super hæc Siciliam sortitus, eam prouinciam collegæ cessit. Toties laudatio Marcelli uariari potest, quoties nouis ipse gradibus moderationis aduersus socios usus est.

DE TIB. GRACCHO TRIBVNO PLEB.

Quam etiam Tiberius Gracchus admirabilem se exhibuit? Tribunus enim plebis cum ex professo inimicitias cum Africano, & Asiatico Scipionibus gereret, & Asiaticus iudicata pecunie satisfacere non posset, atque ideo à COS. in uincula publica duci iussus esset, appellassetq; collegium Tribunorū, nullo uolente intercedere, secessit à collegis, decretumq; composuit: nec quisquā dubitauit, quin eo scribendo, trati hostis aduersus Asiaticum uerbis usus esset. At is iurauit primum, cum Scipionibus se in gratiam non redijisse: deinde tale decretum recitauit: Cùm L. Cornelius Scipio die triumphis sui ante currum actos hostiū duces in carcerem coniecerit: indignum, & alienū à maiestate P. R. uideri, eundem ipsum duci. Itaq; id non passurū fieri. Libenter tunc opinionem suam P. R. à Graccho deceptam cognouit, moderationemq; eius debita laude prosecutus est.

DE C. CLAUDIO NERONE.

Caius quoq; Claudius Nero inter cætera præcipue moderat

derationis exempla numerandus est. Livi Salinatoris in Asdrubale opprimendo particeps gloriæ fuerat: & tamen eum triumphantem equo sequi, quàm triumpho, quem ei Senatus æque decreuerat, uti maluit, quia res in provincia Salinatoris gesta fuerat. sine curru ergo triumphauit, eò quidem clarius, quòd illius uictoria tantummodo laudabatur, huius etiam moderatio.

DE AFRICANO POSTERIORE.

Nec Africanus quidem posterior nos de se patitur tacere: qui Censor, cum lustrum conderet, inq; solito sacrificio scriba ex publicis tabulis solenni eius preceationis carmine præiret, quo Dij immortales ut populi Romani res meliores, amplioresq; facerent, rogabantur: Satis, inquit, bonæ ac magnæ sunt. Itaq; precor, ut eas perpetuò incolumes seruent: ac protinus in publicis tabulis ad hunc modum carmen emendari iussit. Quæ notorum uerecundia deinceps Censores in condendis lustris usi sunt. Prudenter enim sensit tunc incrementum Romano imperio petendum fuisse, cum intra septimum lapidem triumphu quærebantur: maiorem autem totius terrarum orbis partem possidenti, ut auidum esset quicquam ultra appetere: ita abundè felix, si nihil ex eo, quod obtinebat, amitteret. Neq; alia eius in Censura moderatio pro tribunali apparuit: Centurias recognoscens equitum, postquam C. Licinium Sacerdotem citatum processisse animaduertit: dixit illum se scire uerbis conceptis peierasse. Proinde si quis eum accusare uellet, usurum testimonio suo: sed nullo ad id negotiū accedente, Traduc equum, inquit, sacerdos, ac lucrifac censoriam notam: ne ego in tua persona, & accusatoris, & testis, & Censoris, & iudicis partes egisse uidear.

DE Q. SCAEVOLA.

Quod animi temperamentum etiam in Quinto Scæuola excellentissimo uiro adnotatum est: testis nanque in reum productus, cum id respondisset, quod salutem periclitantis magnopere læsurum uidebatur, discedens adiecit, ita sibi creâ oportere, si & alij idem asseuerassent: quoniam unius testimonio aliquem credere pessimi esset exempli: & religioni igitur suæ debitam fidem, & communi utilitati salubre consilium reddidit.

DE METELLO MACEDONICO.

Sentio quos ciues, quæ ue facta eorum ac dicta quàm angusto ambitu orationis amplectar: sed cum magna mihi, & multa breuiter dicenda sint, claritate excellentibus infinitis personis, rebusq; circumfusis, utrunq; præstare nō possum. Itaq; propositi quoq; nostri ratio non laudanda sibi omnia, sed recordanda sumpsit. Quapropter bona cum uenia duo Metelli Macedonicus, & Numidicus, maxima patriæ ornamenta, strictim se narrari patientur. Acerrimè cum Scipione Africano Macedonicus dissenserat, eorūq; ab æmulatione uirtutis profecta contentio, ad graues testatasq; inimicitias progressa fuerat. Sed tamen cum interemptū Scipionem conclamari audisset, in publicum se proripuit, mœstosq; uultu, & uoce confusa: Concurrite, concurrite, inquit, ciues, moenia nostræ urbis euersa sunt. Scipioni enim Africano intra suos penates quiescenti, nefaria uis allata est. O Rempub. pariter Africani morte miseram, & Macedonici tam humana, tamq; ciuili lamentatione felicem. Eodem enim tempore, & quantum amisisset principem, & qualem haberet, recognouit. Idem filios suos monuit, ut funebri eius lecto humeros subijcerent, atq; huic exequiarū, illum honorem uocis adiecit: Non fore, ut postea id officium, ab illis ma-
iori

iori uiro præstari posset. Vbi illa tot in curia iurgia? Vbi tam multe pro Rostris altercationes? Vbi maximorum ciuium & ducum tantorum togata prælia? omnia nimirum ista præcipua ueneratione prosequenda deleuit moderatio.

DE METELLO NUMIDICO.

Numidicus autem Metellus, populari factione patria pulsus, in Asiam secessit: in qua, cum ei fortè ludos Tralibus spectanti literæ redditæ essent, quibus scriptum erat, maximo Senatus, & populi consensu, reditum illi in urbem datum: non è theatro prius abiit, quàm spectaculum ederet: non letitiam suam proximè sedentibus ulla ex parte patefecit, sed summum gaudium intra se continuit. Eundem constat pari uultu, & exulem fuisse, & restitutum: adeò moderationis beneficio, mediis semper inter secundas, & aduersas res animi firmitate uersatus est.

DE CATONE POSTERIORE.

Tot familijs in uno genere laudis enumeratis, Porcium nomen uelut expers huiusce gloriæ silentio prætereundum se negat. Posterior Cato non paruo summæ moderationis fisis indicio Cypriacam pecuniam maxima cum diligentia & sanctitate in urbem deportauerat: cuius ministerij gratia Senatus relationem interponi iubebat, ut Prætorijs comitijs extra ordinem ratio eius haberetur: sed ipse id fieri passus non est, iniquum esse affirmans, quod nulli alij tribueretur, sibi decerni: ac nequid in persona sua nouaretur, cam pestrem experiri temeritatem, quàm curiæ beneficio uti, satius esse duxit.

DE M. BIBULO.

Ad externa iam mihi exempla transire conanti M. Bibulus uir amplissimæ dignitatis, & summis honoribus functus, manus iniecit: qui cum in Syria moraretur. prouin-

cia, duos egregie indolis filios suos à Gabinianis militibus Aegypti occisos cognouit. Quorum interfectores ad eum uinctos, regina Cleopatra misit, ut grauissimæ cladis ultionem, arbitrio suo exigeret: at ille oblato beneficio, quo nullum maius tribui lugenti potuerat, dolorem moderationi cedere coëgit, carnificesq; sanguinis sui, intactos euestigio ad Cleopatram reduci iussit: dicendo, potestatem huius uindictæ non suam, sed Senatus esse debere.

EXTERNA.

DE ARCHYTA TARENTINO.

Tarentinus Archytas, dum se Pythagoræ præceptis Metaponti penitus immergit, magno labore, longoq; tempore solidum opus doctrinæ complexus, postquam in patriam reuertitur, ac rura sua reuisere cœpit, animaduertit negligentia uillici corrupta, & perita: intuensq; malè meritum: Sumpsissem, inquit, à te supplicium, nisi tibi iratus essem: maluit enim impunitum dimittere, quàm propter iram grauius iusto punire.

DE PLATONE PHILOSOPHO.

Nimis liberalis Archytæ moderatio, temperatior Platonis: nam cum aduersus delictū serui uehementius exarsisset, ueritus ne ipse modum uindictæ dispicere non posset, Speusippo amico castigationis arbitrium mādauit: deforme sibi futurum existimans, si commisisset, ut parem reprehensionem culpa serui, & animaduersio Platonis mereretur.

DE EODEM.

Quo minus miror, quòd in Xenocrate discipulo suo tam constanter moderatus fuit: audierat enim eum multa de se impiè locutum: sine ulla cunctatione criminationem respuit. instabat certo uultu index, quærens causam cur sibi fides non haberetur: adiecit, non esse credibile, ut quem

tantopere amaret, ab eo iniucem non diligeretur. Postremò cum ad iusiurandum inimici asserentis malignitas confugisset, ne de periurio eius disputaretur, affirmavit nunquam Xenocratem illa dicturum fuisse, nisi ea dici sibi expedire iudicasset. Non in corpore mortali, sed in arce cœlesti equidem armatum animum eius uitæ stationem putes peregisse, humanorum uitiorum incursum à se inuicta pugna repellentem, cunctosq; uirtutis numeros, altitudinis suæ sinu clausos custodientem.

DE SYRACVSANO DIONE.

Nequaquam Platoni literarum commendatione par Syracusanus Dion: sed quod ad præstandam moderationem attinet, uehementioris experimenti. Patria pulsus à Dionysio tyranno, Megaram petierat: ubi cum Theodorum principem eius urbis domi conuenire uellet, neq; admitteretur, multum diuq; ante fores retentus, comiti suo, Patienter hoc ferendum est, ait: forsitan enim & nos cum in gradu dignitatis nostræ effemus, aliquid tale fecimus. qua tranquillitate consilij, ipse sibi conditionem exilij placidiorem reddidit.

DE THRASYBVLO.

Thrasylbulus etiam hoc loci apprehendendus est: qui populum Atheniensem xxx. tyrannorum sæuitia sedes suas relinquere coactum, dispersamq; & uagam uitam miserabiliter exigentem, animis pariter, atq; armis confirmatum, in patriam reduxit. Insignem deinde restitutione libertatis uictoriam clariorem aliquantò moderationis laude fecit. Plebis enim scitum interposuit, nequa præteritarum rerum mentio fieret: hæc obliuio, quam Athenienses ἀμνηστειά uocant, concussum, & labentem ciuitatis statum, in pristinum habitum reuocauit.

DE STASIPPO TEGEATE.

Non minoris admirationis illud : Stasippus Tegeates, hortantibus amicis, ut grauem in administratione reipublice æmulum, sed alioqui probum & ornatum uirum qualibet ratione uel tolleret, uel summoueret : negauit se facturum, ne quem in tutelam patriæ bonus ciuis locum obtineret, malus & improbus occuparet : seq; potius uehementer aduersario urgeri, quàm patriam egregio aduocato carere, præoptauit.

DE PITTACO.

Pittaci quoq; moderatione pectus instructū, qui Alcæum *Alcæus poëta.* poëtam, & amaritudine odij, & uiribus ingenij aduersus se pertinacissimè usum, tyrannidem à ciuibus Mitylene delatam adeptus, tantummodo quid in opprimendo posset, admonuit.

DE SEPTEM SAPIENTIBVS.

Huius uiri mentio subiicit, ut de septem sapientum moderatione referam. A piscatoribus in Milesia regione uericulum trahentibus, quidam iactum emerat : extracta deinde magni ponderis aurea Delphica mensa, orta controuersa est: illis piscium se capturā uendi disse affirmantibus, hoc fortunæ ductus emisse dicente: qua contentione propter nouitatem rei, et magnitudinem pecuniæ, ad uniuersum eius ciuitatis populum delata, placuit Apollinem Delphicum consuli, cui nam adiudicari mensa deberet. Deus respondit, illi esse dandam, qui sapientia cæteros præstaret: his uerbis Græcis,

Ευγονε μιλῆτης τέλει ποδὶ ὄρω ἐλε φοῖβου ἕρωταῖς,
 Ὁ σοφίη πάντων πρώτῳ, τὸ τῷ τέλει ποδὶ ἄρδω.

Tunc illi consensu Thaleti mensam dederunt : ille cessit eam Bianti : Bias Pittaco : is protinus alij : deincepsq;

k 2 per

per omnium septem sapientum orbem, ad ultimum, ad Solonem peruenit: qui & titulum amplissimæ prudentiæ, & præmium ad ipsum Apollinem transtulit.

DE THEOPOMPO.

Atque ut Theopompo quoq; Spartanorum regi moderationis testimonium reddamus: cum primus instituisset, ut Ephori Lacedæmone crearentur, ita futuri regis potestati oppositi, quemadmodum Romæ consulari imperio Tribb. pl. sunt obiecti: atq; illi uxor dixisset, id egisse illum, ut filijs minorē potestatem relinqueret: Relinquam, inquit, sed diuturniorē. Optime quidem: ea enim demū tuta potentia, que uiribus suis modum imponit. Igitur Theopompus legitimis regnum uinculis constringendo, quò longius à licentia retraxit, hòc ad beneuolentiam ciuium propius admouit.

DE ANTIOCHO.

Antiochus autem à L. Scipione ultra Taurum montem imperij finibus summotus, cūn Asiam prouinciam, uicinasq; ei gentes amisisset: gratias agere pop. Rom. non dissimulanter tulit, quòd nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis uteretur. Et sanè nihil est tam præclarum, aut tam magnificum, quod non moderatione temperari desyderet.

DE IIS, QUI EX INIMICIS iuncti sunt amicitia, & necessitudine.

CAP. II.

Que, quoniam multis & claris autoribus illustrata est, transgrediamur ad egregium humani animi affectum, quem ab odio ad gratiam deflexum, & quidem cum leto stylo prosequamur: nam sicut placidum mare
ex

ex aspero, coelumq; ex nubilo serenū hilari aspectu sentitur: sic bellum pace mutatum, plurimū gaudij affert: offensarū etiam acerbitas deposita, candida relatione celebranda est.

DE M. AEMILIO LEPIDO.

Marcus Aemilius Lepidus bis COS. & Pont. Max. splendoriq; honorum par uitæ grauitate, diutinas, ac uhemētes inimicitias cum Fulvio Flacco eiusdem amplitudinis uiro gessit: quas, ut simul Censores renunciati sunt, in campo deposuit: existimās non oportere eos priuatis odijs dissidere, qui publicè summa iuncti essent potestate: id iudicium animi eius & præsens ætas comprobauit, & nobis ueteres Annalium scriptores laudandum tradiderunt.

DE SEX. LIVIO SALINATORE.

Sicuti Liuij quoq; Salinatoris finiendarum simultatum illustre consilium ignotum posteritati esse noluerunt. Is nanq; , etsi Neronis odio ardens in exilium profectus fuerat, testimonio eius præcipuè affluctus, tamen postquam eum inde reuocatum ciues collegam illi in cōsulatum dederūt, & ingenij sui, quod erat acerrimum, & iniuriæ, quam grauisimā acceperat, obliuisci sibi imperauit: ne si dissidente animo cōsortium imperij usurpare uoluisset, pertinacem exhibendo inimicum, malum COS. ageret: quæ quidem mentis ad tranquilliores habitum inclinatio, in aspero ac difficili temporum articulo plurimum salutis urbi nostræ, atq; Italiæ attulit: quia pari uirtutis impetu connixi, terribiles Punicas uires contuderunt.

DE AFRICANO, ET TIBERIO.

Clarum etiam in Africano superiore, ac Tib. Graccho depositarum inimiciarum exemplum. siquidem ad cuius mensæ sacra odio dissidentes uenerant, ab ea & amici-

tia, & affinitate iuncti discesserunt: non contentus enim Scipio autore senatu, in Capitolio, Iouis epulo cum Graccho concordiam communicasse, filiam quoque ei Corneliam protinus ibidem despondit.

DE CICERONE.

Sed huiusce generis humanitas etiam in M. Cicerone præcipua apparuit: A. nanque Gabinium repetundarum reum summo studio defendit, qui cum in consulatu suo urbe expulerat. Idemque P. Vatinius dignitati suæ semper infestum, duobus publicis iudicijs tutatus est, ut sine ullo crimine leuitatis, ita cum aliqua laude. Quia speciosius aliquantò iniuriæ beneficijs uincuntur, quàm mutui odij pertinacia pensantur.

DE P. PVLCHRO.

Ciceronis autem factum adeò uisum est probabile, ut imitari id ne inimicissimus quidem illi P. Cl. Pulcher dubitauerit: qui incesti crimine à tribus Lentulis accusatus, unum ex his ambitus reum patrocínio suo protexit, atque in animum induxit, & iudicem, & Prætorem, & testem, Vestæ ædem intuens, amicum Lentulo agere. Intra quàm ille salutem eius fœdo crimine obruere cupiens hostili uoce perorauerat.

DE CANINIO GALLO.

Caninius autem Gallus reum pariter, atque accusatorẽ admirabilem egit, & C. Antonij, quem damnauerat, filiam in matrimonium ducendo, & M. Colonium, à quo damnatus fuerat, rerum suarum procuratorem habendo.

DE CAELIO RUFÒ.

Cælij uerò Rufi ut uita inquinata, ita misericordia, quam Qu. Pompeio præstitit, probanda: cui à se publica questione prostrato, cum mater Cornelia fidei commissæ præ-

dia

dia non redderet, atq; iste auxilium suum literis implorasset, pertinacissimè absenti affuit. Recitauit & eius epistolam in iudicio ultimæ necessitatis indicem, qua impiam Cornelie auaritiâ subuertit: factum propter nimiam, & eximiam humanitatem, ne sub Cælio quidem autore repudiandum.

DE ABSTINENTIA, ET
Continentia.

CAP. III.

Magna cura, præcipuèq; studio referendum est, quantum opere libidinis, & auaritiæ furori similes impetus, ab illustrium uirorum pectoribus, consilio ac ratione summi moti sunt: quia ij demum penates: ea ciuitas, id regnum æterno in gradu facîle steterit, ubi minimum uirium Veneris, pecuniæq; cupido sibi uendicauerit. Nam quò istæ generis humani certissimæ pestes penetrauerint, iniuria dominatur, infamia flagrat: igitur contrarios his tam diris uitij mores commemoremus.

DE SCIPIONE.

Quartum & uicesimum annum agens Scipio, cum in Hispania Carthagine oppressa, maioris Carthaginis capiendæ sumpsisset auspicia, multosq; obsides, quos in ea urbe Pœni clausos habuerant, in suam potestatem redegisset, eximie inter eos formæ uirginem, ætatis adultæ, & iuuenis, & coelebs, & uictor, postquam comperit illustri loco inter Celtiberos natam, nobilissimoq; gentis eius Indibili desponsatam, accersitis parentibus, & sponso inuiolatam tradiiit, aurum quoq; quod pro redemptione puellæ allatum erat, summæ dotis adiecit. Qua continentia, ac magnificentia, Indibilis obligatus, Celtiberorum animos Romanis applicando, meritis eius gratiam debitam retulit.

k 4 DE

DE M. CATONE.

Verum ut huius uiri abstinentiæ testis Hispania, ita M. Catonis Epiros, Achaia, Cyclades insulae, maritima pars Asiae, prouincia Cypros. Vnde cum pecuniæ deportandæ ministerium sustineret, tam auersum animum ab omni Venere, quam à lucro habuit, in maxima utriusq; intemperantiæ uersatus materia: nam & regiæ diuitiæ potestate ipsius continebantur, & fertilissimæ deliciarum totius Græciæ urbes, necessaria totius nauigationis diuerticula erant: atq; id Munatius Rufus, Cypriacæ expeditionis fidus comes, scriptis suis significat: cuius testimonium non amplector: proprio enim argumento laus ista nititur, quoniam ex eodem natura utero & continentia nata est, & Cato.

DE DRUSO GERMANICO.

Drusum etiam Germanicum eximiam Claudiæ familiæ gloriam, fratrem Tiberij, patriæq; rarum ornamentum, & quod super omnia est, operum suorum pro habitu ætatis magnitudine, uitrice pariter, ac fratri Augusto duobus Reip. diuinis oculis, mirificè respondentem, constituit, usum Veneris intra coniugis charitatem clausum tenuisse.

DE ANTONIA.

Antonia quoque foemina laudibus uirilem familiæ suæ claritatem supergressa, amorem mariti sui egregia fide pensauit: quæ post eius excessum, forma & ætate florens, cubiculum socrus pro coniugio habuit: in eodemq; toro alterius adolescentiæ uigor extinctus est, alterius uiduitatis experientia consenuit. Hoc cubiculum talibus experimentis summam imponat.

DE CN. MARTIO.

Deinceps his uacemus, quorum animus aliquo in momento. ponendi pecuniam nunquam uacauit. Cn. Martius pat

patritiæ gentis adolescens, Anci regis clara progenies, cui Corioli Volscorum oppidum captum cognomen adiecit, cum editis conspicuæ fortitudinis operibus à Posthumio Comminio COS. accurata oratione apud milites laudatus, omnibus donis militaribus, & agri C. iugeribus, & decem captiuorum electione, & totidem ornatis equis, centenario bouum grege, argentoq; quantum sustinere ualuisset, donaretur: nihil ex his, præter unius captiui salutem hospitis, equumq; quo in acie uteretur, accipere uoluit. Qua tam circumspecta animi moderatione, nescias utrum maiore cum laude præmia meruerit, an reiecerit.

DE M. CURIO.

Marcus autem Curius exactissima norma Romanæ frugalitatis, idemq; fortitudinis perspectissimum specimen, Samnitum legatis agresti se in scamno assidentem foco, ac ligneo catino cœnantem (quales epulas, apparatus indicio est) spectandum præbuit. Ille enim Samnitum diuitias contempsit. Samnites eius paupertatem mirati sunt. nam cum ad eum magnum auri pondus publicè missum attulissent, benignis uerbis inuitatus, ut eo uti uellet, uultum risu soluit: protinusq; Superuacua, inquit, ne dicam ineptæ legationis ministri, narrate Samnitibus, M. Curium malle locupletibus imperare, quàm ipsum fieri locupletem: atq; istud ut pretiosum, ita malo hominum excogitatum, munus refertote, & mementoie me nec acie uinci, nec pecunia corumpi posse. Idem cum Italia Pyrrhum regem exegisset, nihil omnino ex præda regia, qua exercitum, urbemq; ditauerat, attigit: decretis etiã à Senatu septenis iugeribus agri populo, sibi autè quinquaginta, popularis assignationis modum non excessit: parum idoneum Reip. ciuem existimans, qui eo quod reliquis tribueretur contentus non esset.

DE FABRICIO LVCINO.

Idem sensit Fabricius Lucinus honoribus, & autoritate omni ciuitate temporibus suis maior, censu par unicuique pauperrimo: qui à Samnitibus, quos uniuersos in clientelam habebat, decem æris, & quinque pondo argenti, totidemq; seruos sibi missos, in Samnium remisit, continentie suæ beneficio sine pecunia prædiues, sine usu familie abundè comitatus: quia locupletem illum faciebat, non multa possidere, sed modica desiderare: ergo domus eius, quemadmodum ære, & argento, & mancipijs Samnitum uacua, ita gloria, ex his contemptis parata, referta fuit.

DE EODEM FABRICIO.

Consentanea repudiatis donis Fabricij uota extiterunt: legatus enim ad Pyrrhum profectus, cum apud eum Cyneam Thessalum narrantem audisset, quendam Atheniensem clarum sapientia, suadentem ne quid aliud homines, quam uoluptatis causa facere uellent: pro monstro eam uocem accepit, continuoq; Pyrrho, & Samnitibus istam sapientiam deprecatus est. Licet Athenæ doctrina sua glorientur, uir tamen prudens, Fabricij detestationem, quam Epicuri maluit præcepta: quod euentus quoq; indicauit. Nam que urbs uoluptati plurimum tribuit, imperium maximè amisit: que labore delectata est, occupauit: & illa libertatem tueri non ualuit, hæc etiam donare potuit.

DE Q. TUBERONE CATELIO.

Curij, & Fabricij Qu. Tuberonem, cognomine Cate-
 lium, discipulum fuisse meritò quis existimauerit: cui consulatum gerenti, cum Aetolorum gens omnis usus uasa argentea, magno pondere, exquisita arte fabricata, per legatos misisset: qui superiori tempore gratulandi causa ad eum
 profectus

profeculi retulerant, fictilia se in eius mensa uasa uidisse, monitos ne continentiae, quasi paupertati succurrendum putarent, cum suis sarcinis abire iussit. Quam bene Aetolicis domestica praetulerat, si frugalitatis eius exemplum posterior aetas sequi uoluisset? Nunc quod uentum est? a seruis uix impetrari potest, ne eam suppellectilem fastidiant, qua uti eos non erubuit.

DE PAVLO AEMILIO.

At Perse rege deuicto, Paulus cum Macedonicis opibus ueterem, atque hereditariam urbis nostrae paupertatem eò usque satiasset, ut illo tempore primum pop. Rom. tributi praestandi onere se liberaret, penates suos nulla ex parte locupletiores fecit: praclare secum actum existimans, quod ex illa uictoria alij pecuniam, ipse gloriam occupasset.

DE Q. FABIO GURGITE, C. NUMERIO, Fabio Pictore, & Q. Vgolino

Atque huic animi eius iudicio Q. Fabius Gurges, C. Numerius, Fabius Pictor, Q. Vgolinus se subscripserunt: qui legati ad Ptolemæum regem missi, munera, quae ab eo priuatim acceperant, in aerarium quidem prius, quam ad senatum legationem referrent, detulerunt: scilicet de publico ministerio nihil cuiquam, praeter laudem bene administrati officij, accedere debere iudicantes. Iam illud humanitatis senatus, & attentae maiorum disciplinae indicium est: data enim sunt legatis, quae in aerarium reposuerant, non solum Patrum C. decreto, sed etiam populi permissu, eaque legatis Quaestores promptè unicuique distribuerunt. Ita in iisdem, Ptolemæi liberalitas, legatorum abstinentia, senatus ac populi aequitas debitam probabilis facti portionem obtinuit.

DE CALPURNIO PISONE.

Fabiorum & Vgolini continentiae Calpurnium Pisonem

nem in consimili genere laudis æmulum fuisse res ipsa documento est. C O S. graui fugitiuorum bello à se liberata Sicilia, eos, quorum præcipua opera usus fuerat, imperatorio more donis prosequeretur: inter quos filium suum aliquot locis præliatum fortissimè, titulo trium librarum aureæ coronæ decorauit, præfatus non oportere à magistratu è publica pecunia erogari, quod in ipsius domum rediturum esset: tantumq; pōderis se testamento adolescenti legaturum promisit: ut honorem publicè à duce, pretium priuatim à patre reciperet.

DE CATONE SUPERIORE.

Age si quis hoc seculo uir illustris pellibus hœdinis prostragulis utatur, tribusq; seruis comitatus Hispaniam regat, & quingentorum aſium sumptu transmarinam provinciam petat, eodem cibo eodemq; uino, quo nautæ, uti contentus sit, non ne mirabilis existimetur? Atqui ista patientissimè superior Cato tolerauit, quia illum grata frugalitatis consuetudo, in hoc genere uitæ, cum summa dulcedine continebat.

DE CATONE POSTERIORE.

Multum à prisca continentia spatio annorum posterior Cato discedit, ut pote in ciuitate iam diuite & lauticia gaudente natus: is tamen cum bellis ciuilibus interesset, filium secum trahens, duodecim seruos habuit, numero plures, quàm superior: temporum diuersis moribus, pauciores. Exultat animus maximorum uirorum memoriam percurrrens.

DE SCIPIONE AEMILIANO.

Scipio Aemilianus post duos inclytos consulatus, totidemq; suæ præcipuæ gloriæ triumphos, septem seruis sequentibus officio legationis functus est: & puto Carthaginis, ac Numantiæ spolijs comparare plures potuerat,
nisi

nisi operum suorum ad se laudem, manubias ad patriam redundare maluisset. Itaq; cum per socios, & exteras gentes iter faceret, non mancipia eius, sed uictoriæ numerabantur: nec quantum auri, & argenti, sed quantum amplitudinis pondus secum ferret, æstimabatur. Continentia uerò etiam uniuersis plebis animis sæpenumero cognita est: sed abundè erit ex his duo exempla, longè inter se distantium seculorum, retulisse.

D E P Y R R H O .

Pyrrhus impetus sui terrore soluto, ac iam Epiroticis armis languentibus, beneuolentiam pop. Rom. mercari, quia uirtutem debilitare nequiuerat, cupiens: penè totum regiarum opum apparatus in urbem nostram transtulit. Ceterum cum & magni pretij, & uarij generis à legatis eius, tam uirorum, quàm foeminarum apta usui munera circa domos ferrentur, nulla cuiquam dono ianua patuit. Tarentinæq; petulantia animosus magis, quàm efficax defensor, haud scio maiore cum gloria huius urbis armis, quàm moribus repulsus sit.

D E C . M A R I O , E T L . C I N N A .

In illa quoq; procella, quã C. Marius, & L. Cinna Reip. inflixerant, abstinentia pop. Rom. mirifica conspecta est. Nam cum à se proscriptorum penates, uulgi manibus diripiendos abiecissent, inueniri potuit nemo, qui civili luctu prædã peteret. Vnus enim quisq; se ab his perinde ac sacris ædibus abstinuit. Quæ quidem tam misericors continentia plebis, tacitum crudelium uictorum conuuiuium fuit.

E X T E R N A .

D E P E R I C L E .

Ac ne eiusdem laudis commemorationem externis inuideamus: Pericles Atheniensium princeps, cum tragœdiarum

diarum scriptorem Sophoclem in Prætura collegam haberet, ac is publico officio unà districtus, pueri ingenui prætereuntis formam impensioribus uerbis laudasset: intemperantiam eius increpitans, dixit: Prætoris non solum manus à pecuniæ lucro, sed etiam oculos à libidinoso aspectu continentes esse debere.

DE SOPHOCLE.

Sophocles autem ætate iam senior: cum ab eo quidam quereretur, an etiamnum rebus ueneris uteretur: Dij meliora, inquit. Libenter enim istinc tanquam ex aliqua furiosa profugi dominatione.

DE XENOCRATE,

Æquè abstinentis senectæ Xenocratem fuisse accepimus, cuius opinionis non parua fides erit narratio, quæ sequitur. In Peruigilio Phryne nobile Athenarum scortum, iuxta eum uino grauem accubuit, pignore cum quibusdam iuuenibus posito, an temperantiam eius corrumpere posset: quam nec tactu, nec sermone aspernatus, quo ad uoluerat in sinu suo moratam, propositi irritam dimisit: factum sapientia imbuti animi abstinens. Sed meretriculæ quoque dictum perquam facetum: deridentibus enim se adolescentibus, quia tam formosa, tamque elegans, poti senis animum illecebris pellicere non potuisset, pactumque uictoriæ pretium flagitantibus: De homine se cum ijs, non de statua pignus posuisse respondit. Potest ne Xenocratis continentia à quoquam magis uerè magisque proprie demonstrari, quam ab ipsa meretriculæ expressa est? Phryne pulchritudine sua, nulla ex parte constantissimam eius continentiam labefecit. Quid rex Alexander? diuitijs eum quætere potuit? ab illo quoque statuam equidem æquè frustratentatam putes, legatos ad eum cum aliquot talentis miserat

rat, quos in Academiam perductos, solito sibi, id est, modico apparatu, & admodum paruulis copijs exceperit: postero die interrogantibus: cuienam adnumerari pecuniam uellet: Quid uos? (inquit) hesternæ cœna non intellexistis, ea me non indigere? Ita Rex Philosophi amicitiam emere uoluit: Philosophus Regi suam uendere noluit.

DE DIOGENE.

Alexander uerò cognomen inuicti affectus, continentiam Diogenis Cynici uincere non potuit: ad quem, cum in sole sedentem accessisset, hortareturq; ut si qua sibi præstari uellet, indicaret: quemadmodum erat in crepidine collocatus, sordidæ appellationis, sed robustæ uir præstantiæ: Mox, inquit, de cæteris: interim uelim à Sole mihi non obstes. Quibus uerbis illa nimirum in hæsit sententia, Alexander Diogenem gradu suo diuitijs pellere tentat, celerius Darium armis. Idem Syracusis, cum olera ei lauanti Aristippus dixisset, si Dionysio adulari uelles, ista non esses. Imò inquit, si tu ista esse uelles, Dionysio non adulareris.

DE PAUPER TATE. CAP. IIII.

DE CORNELIA.

Maxima ornamenta esse matronis liberos, apud Pompeium Rufum Collectorum libro sic inuenimus: Cornelia Gracchorum mater, cum Campana matrona apud illam hospita, ornamenta sua pulcherrima seculi illius ei ostenderet: traxit eam sermone, quousque è schola redirent liberi: & hæc, inquit, ornamenta mea sunt. Omnia nimirum habet, qui nihil concupiscit: eò quidem certius, quàm qui cuncta possidet: quia dominium rerum collabi solet, bonæ mentis usurpatio nullum tristioris Fortune recipit incursum. Itaque quorsum attinet, aut diuitias

tias in prima felicitatis parte, aut paupertatē in ultimo miseriarum statu ponere? cū & illarum frons hilaris, mul-tis intus amaritudinibus sit referta: & huius horridior aspectus, solidis, & certis bonis abundet: quod melius per-sonis, quā uerbis repræsentabitur.

DE VALERIO PVBLICOLA.

Regio imperio propter nimiam Tarquinijs superbiā fi-nito, consulatus initium Valerius Publicola cum Iunio Bru-to auspiciatus est. Idemq; postea tres consulatus acceptissi-mos pop. Rom. gessit: & plurimorū, ac maximorum ope-rum prætextu, titulum imaginum suarū amplificauit, cū interim fastorum illud columen, patrimonio ne ad exequia-rum quidem impensam sufficiente decessit: ideoq; publica pecunia ductæ sunt. non attinet ulteriore disputatione tanti uiri paupertatem scrutari. Abundē enim patet, quid uiuus possederit, cui mortuo lectus funebris, & rogos defuit.

DE MENENIO AGRIPPA.

Quantæ amplitudinis M. Menenium Agrippam fuisse arbitremur, quem Senatus, & Plebs pacis inter se facien-dæ autorem elegit? quantæ scilicet esse debuit arbiter pu-blicæ salutis. Hic nisi à populo collatis in capita sextanti-bus funeratus esset, ita pecuniæ inops decessit, ut sepulturæ honore caruisset: uerū iccirco perniciose scditione diui-dus ciuitas, manibus Agrippæ in unum contrahi uoluit: quia eas pauperes quidem, sed sanctas animaduertat: cuius ut supersitit nullum fuit, quod in censum deferretur, ita extincti, hodie quod amplissimum est, patrimonium, Ro-mana concordia.

DE CAIO FABRICIO,

& Qu. Aemilio.

In C. uerò Fabricij, & Qu. Aemilij Pappi principum
seculi

seculi sui domibus, argentum fuisse confitear, oportet: uterq;
enim patellam Deorum, & salinam habuit. Sed eo lautius
Fabricius, quòd patellam suam corneo pediculo sustineri
uoluit. Pappus quoque satis animosè, qui cùm hereditatis
nomine ea accepisset, religionis causa abalienanda non pu-
tauit. Illi etiam prædiuites, qui ab aratro accersebantur, ut
COSS. fierent, uoluptatis causa sterile, atque æstuosissi-
mum Pupiniæ solum uersabant: deliciarumq; ignari, uastis-
simas glebas plurimo cum sudore dissipabant: imò uerò
quos pericula Reip. Imperatores accersebant, angustiae rei
familiaris (quid cesso proprium nomen ueritati reddere?)
bubulcos fieri cogebant.

DE ATTILIO CALATINO.

Attilium autem, qui ad eum accersendum à Senatu missi
erant ad imperium Po. Ro. suscipiendum, semen aspergen-
tem uiderunt: sed illæ rustico opere attritæ manus, salutem
publicam stabilierunt: ingentes hostium copias pessundede-
runt: quæq; modo arantium bouum iugum rexerant, trium-
phalis currus habenas retinuerunt: nec fuit ijs rubor, ebur-
neo scipione deposito, agrestem stiuam aratri repetere. Po-
test pauperes consolari Attilius, sed multò magis docere
locupletes, quàm non sit necessaria solidæ laudis cupidini,
anxia diuitiarum comparatio.

DE ATTILIO REGULO.

Eiusdem nominis & sanguinis Attilius Regulus, pri-
mi Punici belli gloria, cladesq; maxima: cùm in Africa
insolentissimæ Carthaginis opes, crebris uictorijs contun-
deret, ac prorogatum sibi ob bene gestas res in proximum
annum imperium cognouisset, Consulibus scripsit: uillicum
in agello, quem septem iugerum in Pupinia habebat, mor-
tuum esse, occasionemque nactum mercenarium amoto
l inde

inde rustico instrumento discessisse: ideoq; petere, ut sibi successor mitteretur, ne deserto agro, non esset unde uxor, ac liberi sui alerentur. Quæ postquam Senatus à C O S S. accepit, & agrum alij uillico colendum locari, & alimenta coniugi eius, ac liberis præberi: resq;, quas amiserat, redimi publicè iussit. Tanti ærario nostro uirtutis Attilianæ exemplum, quo omnis ætas Romana gloriabitur, stetit.

DE QUINTIO CINCINNATO.

Æquè magna latifundia L. Quintij Cincinnati fuerunt: septem enim iugera agri possedit: ex his tria, quæ pro amico ad ærarium obsignauerat, multæ nomine amisit. pœnam quoque pro filio Cæsone, quòd ad causam dicendam non occurrisset, huius agelli reditus soluit: & tamen ei quatuor iugera aranti, non solum dignitas patris familie constitit, sed etiam dictatura delata est. Angustè se habitare nunc putat, cuius domus tantam patet, quantum Cincinnati rura patuerunt.

DE AELIA FAMILIA.

Quid Aelia familia, quàm locuples? sexdecim eodem tempore Aelij fuerunt, quibus una domuncula fuerat eodè loci, quo nunc sunt Mariana monimenta: & unus in agro Veiente fundus, minus multò cultores desiderans, quàm dominos habebat. In'que maximo circo Flaminio spectaculi locus: quæ quidem loca ob uirtutem publicè donata possidebant. Eadem gens nullum antè scrupulum argenti habuit, quàm Paulus Perse rege deuicto, Qu. Aelio Tuberoni genero suo quinq; pondo argenti ex præda donaret. Taceo enim quòd princeps ciuitatis filiam ei nuptui dedit, cuius pecunia tam ieiunos penates uidebat: quin ipse quoq; adeo inops deceffit, ut nisi fundus, quem unum reliquerat, uenis-

set

set, uxor eius dotem unde reciperet, non extitisset. Animi uirorum, & foeminarum uigebant in ciuitate: eorumq; bonis, dignitatis aestimatio cunctis in rebus ponderabatur: hæc imperia conciliabant, hæc iungebant affinitates: hæc in foro, hæc in curia, hæc intra priuatos parietes plurimum poterant: patriæ enim rem unusquisque, non suam augere properabat: pauperq; in diuite, quàm diues in paupere imperio uersari malebat: atque huic tam præclaro proposito illa merces reddebatur, quòd nihil eorum, quæ uirtuti debentur, emere pecunia licebat, inopiæq; illustrium uirorum, publicè succurrebatur.

DE CN. SCIPIONE.

Itaque cum secundo Punico bello Cn. Scipio ex Hispania Senatui scripsisset, petens ut sibi successor mitteretur, quia filiam uirginem adultæ iam ætatis haberet, neque ei sine se dos expediri posset: Senatus ne Respublica bono duce careret, patris sibi partes desumpsit: consilioq; uxoris, ac propinquorum Scipionis constituta dote summam eius ex ærario erogauit, ac puellam nuptui dedit, dotis modus XL. milia æris fuit: qua non solum humanitas Patrum C. sed etiam habitus ueterum patrimoniorum cognosci potest: nanque adeò fuerunt arcta, ut Tatia Casonis filia maximam dotem ad uirum X. millia æris attulisse uisa sit: & Megulia, quia cum quingentis millibus æris mariti domum intrauit, Dotatæ cognomen inuenerit. Idem Senatus Fabricij Lucini, Scipionis que filias ab indotatis nuptijs liberalitate sua uindicauit: quoniam paternæ hereditati præter opimam gloriam, nihil erat quod acceptum referret.

DE M. SCAURO.

Marcus autem Scaurus, quantulam à patre heredita-

tem accepit, in primo libro eorum, quos de uita sua scripsit, refert: ait enim sibi decem sola mancipia, totumq; censum quinque atq; triginta millium numum relictum: in hac enim ille pecunia futurus senatus princeps nutritus est spiritus. Hæc igitur exempla respicere, his acquiescere solatijs debemus, qui paruulos census nostros nunquam querelis uacuos esse sinimus. Nullum autem uel admodum parui ponderis argentum, paucos seruos, septem iugera aridæ terræ, indigentia domestica, impensa funera, inopes dotum filias, sed egregios Consulatus, mirificas Dictaturas, innumerabiles triumphos cernimus. Quid ergo mendicam Fortunam quasi præcipuum generis humani malum, diuturnis conuitijs laceramus? quæ ut non abundantibus, ita fidis uberibus Publicolas, Aemilios, Fabricios, Curios, Scipiones, Scauros, hisq; paria robora uirtutis aluit. Exurgamus potius animis, pecuniæq; aspectu debilitatos spiritus, pristini temporis memoria recreemus: nanque per Romuli casam, perq; ueteris Capitolij humilia tecta, & æternos Vestæ focos, fictilibus etiamnum uasis contentos, iuro, nullas diuitias, paupertati talium uirorum posse præferri.

DE VERECUNDIA.

CAPVT V.

EQua tempestiuus ad Verecundiam transitus uidetur. Hæc enim iustissimis uiris præcepit, ut priuatas facultates negligenter, publicas quàm amplissimas esse cuperent, digna cui perinde ac cœlesti numini templa extruantur, aræq; consecrètur: quia parens est omnis honesti consilij, tutela solennium officiorum, magistra innocentie, chara proximis, accepta alienis, omni loco, omni tempore fauorabilem præ se ferens uultum.

DE POPVLI VERECVNDIA.

Sed ut à laudibus eius ad facta ueniamus, à condita urbe usque ad Africanum, & Tiberium Longum COS S. promiscuus Senatui & populo spectandorum ludorum locus erat: nunquam tamen quisquam ex plebe in theatro ante P. C. spectare sustinuit. Adeò circumspecta nostræ ciuitatis uerecundia fuit. Quæ quidem certissimum sui documentum etiam illo die exhibuit, quo L. Flaminius extrema in parte theatri constitit, qui à M. Catone, & L. Flacco censoribus senatu motus fuerat consulatus iam honore defunctus: frater etiam T. Flaminij, Mæcedoniæ, Philippiq; uictoris: omnes enim eum transire in locum dignitati suæ debitum coëgerunt.

DE TER. VARRONE.

Confregit Rempublicam Terentius Varro Cannensis pugne temerario ingressu: idem delatam sibi ab uniuerso senatu & populo dictaturam recipere non sustinendo, pudore culpam maximæ cladis redemit: effecitq; ut acres deorum iræ modestia ipsius moribus imputarentur. Itaq; titulo imaginis eius speciosius non recepta Dictatura, quam aliorum gesta adscribi potest.

DE CN. SCIPIONE

& Scriba Cicereo.

Nos autem ad præclarum uerecundiæ opus transgrediamur. Magna cum inuidia fortuna Prætorij comitijs Africani superioris filium Cn. Scipionem, & Scribam Cicereium in campum deduxerat, ut que nimis impotens sermone uulgi carpebatur, quòd tanti uiri sanguinem clientelamq; conutiali certamine confuderat. Cæterum crimen eius in suam laudem Cicereius conuertit. Nam ut uidit omnibus se centurijs Scipioni anteferri, templo descendit,

abiectione que candida toga competitoris sui suffragatorem agere coepit, ut scilicet Præturam melius Africani memorie concederet, quàm sibi uendicaret. necnon, etsi maximo uerecundie pretio, Scipio tunc honorem adeptus est: Cicerio tamen magis gratulati sunt.

D E L . C R A S S O .

Ac ne protinus comitijs abeamus, consulatum petens L. Crassus, cum omnium candidatorum more, circum forum supplex populo ire cogeretur, nunquam adduci potuit, ut id præsentè Qu. Scæuola grauiissimo, & sapientissimo uiro socero suo faceret. Itaque rogabat eum, ut à se dum ineptæ rei inseruiret, discederet: maiorem uerecundiam dignitatis eius, quàm candidæ togæ suæ respectum agens.

D E P O M P E I O M A G N O .

Pompeius autem Magnus, Pharsalica acie uictus à Cæsare, cum postero die Larissam intraret, oppidiq; illius uniuersus populus obuiam ei processisset: Ite, inquit, & istud officium præstate uictori. Dicerem, non dignus qui uinceretur, nisi à Cæsare esset superatus: certe modestus in calamitate. Nam quia dignitate sua uti iam non poterat, usus est uerecundia.

D E C . I V L . C A E S A R E .

Quam præcipuam in Caio quoq; Cæsare fuisse sepe numero apparuit, & ultimus eius significauit dies: compluribus enim parricidarum uiolatus mucronibus, inter ipsum illud tempus, quo diuinus spiritus mortali secernebatur à corpore, ne tribus quidem & uiginti uulneribus, quin uerecundie obsequeretur, absterreri potuit: siquidem utraque togam manu demisit, ut inferior pars corporis tecta collaberetur. In hunc modum non homines expirant, sed Dij immortales sedes suas repetunt.

E X T

EXTERNA.

DE SPURINA.

Quod sequitur externis adnectam, quia ante gestū est, quā Hetruriae ciuitas daretur. Excellentis in ea regione pulchritudinis adolescens nomine Spurina, cum mira specie complurium foeminarū illustriū sollicitaret oculos, ideoq; uiris, ac parentibus earum se suspectum esse sentiret, oris decōrem uulneribus consuāit, deformitatemq; sanctitatis suae fidem, quā formā irritamentū alienae libidinis esse maluit.

DE QVODAM SENE

Atheniensi.

Athenis quidam ultimae senectutis, cum spectatum ludos in theatrum uenisset, eumq; nemo ē ciuibus sessum recipe- ret, ad Lacedaemoniorum legatos fortē peruenit: qui hominis aetate moti, canos eius, & annos assurgendi officio uenerati sunt, sedemq; ei inter ipsos honoratissimo loco dederunt: quod ubi fieri populus aspexit, maximo plausu alienae urbis uerecundiam comprobauit. Ferunt tunc unum ē Lacedaemonijs dixisse, Ergo Athenienses quid rectum sit, sciunt, sed id facere negligunt.

DE AMORE CONIUGALI.

CAPVT

VI.

Placido, & leni affectu, ad aequē honestum, uerum aliquantō ardentiorē, & concitatorē pergā, legitimūq; amoris, quasi quasdam imagines, non sine maxima ueneratione contemplandas lectoris oculis subijciam, ualenter inter coniuges stabilita fidei opera percurrens: ardua imitatu, ceterū cognosci utilia. Quia excellentissima animaduertenti, ne mediocria quidem praestare, rubori oportet esse.

DE TIBER. GRACCHO,
& Cornelia eius uxore.

Tiberius Gracchus anguibus domi suæ, mare, ac fœmina apprehensus, certior factus ab Aruspice, mare dimisso, uxori eius, fœmina, ipsi celerem obitum instare: salutarem coniugi potius, quàm sibi partem secutus augurij, mare necari, fœminam dimitti iussit: sustinuitq; in conspectu suo seipsum in interitu serpentis occidi. Itaq; Corneliam nescio utrum feliciorē dixerim, quòd talem uirum habuerit, an miseriorem, quòd amiserit.

DE ADMETO REGE THESSALIAE.

O te Thessaliæ rex Admete crudelis, & diri fati crimine sub magno iudice damnatum: qui coniugis tuæ fata pro tuis permutari passus es, eaq; ne tu extinguereris, uoluntario obitu consumpta, lucem intueri potuisti: & certè prius parentum indulgentiam tentaueras, fœmineo animo impar inuentus.

DE C. PLAUTIO.

Vilior Graccho iniquæ fortunæ uictima, quamuis senatorij uir ordinis C. Plautius Numida, sed in consimili amore, par exemplum: morte enim uxoris audita, doloris impotens, pectus suum gladio percussit. Interuentu deinde domesticorum inceptum exequi prohibitus, colligatusque ut primum est occasio data, scissis fascijs, ac uulnere diuulso, constanti dextera, spiritum luctus acerbitate permistum, ex ipsis præcordijs, & uisceribus hausit: tam uiolenta morte testatus, quantum maritalis flammæ illo pectore clausum habuisset.

DE M. PLAUTIO.

Eiusdem ut nominis, ita amoris quoque M. Plautius: nam cum imperio Senatus classē sociorum sexaginta
nau

navium in Asiam reduceret, Tarentumq; appulisset, atque ibi uxor eius Horestilla, quæ illuc eum prosecuta fuerat, morbo pressa deceßisset: funerata ea, & in rogam imposita, inter officium unguendi, & osculandi, stricto ferro incubuit: quem amici sicut erat togatum, & calceatum, corpori coniugis iunxerunt, ac deinde subiectis facibus, utrunque unâ cremauerunt: quorum ibi factum sepulcrum Tarenti etiamnum conspicitur, quod uocatur τῶν φιλόνητων. Nec dubito quin, si quis modò extinctis sensus inest, Plautius & Horestilla fati consortione, gestientes uultus tenebris intulerint: seneq; ubi idem & maximus, & honestissimus amor est, aliquantò præstat morte iungi, quam uita distrahi.

DE IULIA, CAII

Cæsaris filia.

Consimilis affectus Iulie C. Cæsaris filie annotatus est: quæ cum ædilitijs comitijs Põpeij Magni cõiugis sui ueste, cruore respersam, è campo domum relatum uidisset: territa metu, ne qua uis ei esset allata, exanimis concidit, partumq; quem utero conceptum habebat, subita animi consternatione, & graui dolore corporis eicere coacta est, atque ita expirauit magno quidem cum totius terrarum orbis detrimento: cuius tranquillitas tot ciuilium bellorum truculentissimo furore perturbata non esset, si Cæsaris, & Pompeij concordia communis sanguinis uinculo constricta mansisset.

DE PORCIA, CATONIS

filia, uxore Bruti.

Tuos quoque castissimos ignes Porcia, M. Catonis filia, cuncta secula debita admiratione prosequuntur: quæ cum apud Philippos uictum, & interemptum uirum tuum Bru-

tum cognosceres, quia ferrum non dabatur, ardentibus ore
 carbonibus haurire non dubitasti, muliebri spiritu uirilem
 patris exitum imitata. Sed nescio an hoc fortius, quod ille
 usitato, tu nouo genere mortis absumpta es.

E X T E R N A .

Sunt & alienigeni amores iusti, obscuritate ignorantie
 non obruti, ex quibus paucos attigisse satis erit. Gentis Ca-
 riae Regina Arthemisia uirum suum Mausolum fato ab-
 sumptum, quantopere desiderarit, leue est, post conquisi-
 torum omnis generis honorum, monumentumque usque ad septem
 miracula prouecti magnificentiam, argumentari. Quid
 enim aut eos colligas, aut de illo inclyto tumultu loquere,
 cum ipsa Mausoli uiuum, ac spirans sepulchrum fieri con-
 cupierit, eorum testimonio, qui illam extincti ossa potioni
 aspersa, bibisse tradunt?

D E H I P S I C R A T E A V X O R E

Mithridatis.

Hipsicratea quoque Regina, Mithridatem coniugem suum
 effusis charitatis habenis amauit: propter quem praecipuum
 formae suae decorem in habitum uirilem conuertere uolupta-
 tis loco habuit: tonsis enim capillis equo se, & armis assue-
 fecit, quod facilius laboribus, & periculis eius interesset:
 quinetiam uictum à Cn. Pompeio per efferatas gentes fu-
 gientem, animo pariter & corpore infatigabili secuta est:
 cuius tanta fides asperarum atque difficultium rerum Mithri-
 dati maximum solatium, & iucundissimum lenimentum
 fuit: cum domo enim, & penetibus uagari se credidit, uxore
 simul exulante.

D E L A C E D A E M O N E .

Verum quid Asian, quid Barbariae immensas solitudi-
 nes, quid latebras Pontici sinus scrutor? Cum splendidissi-
 mum

num totius Græciæ decus Lacedæmon, præcipuum uxorie fidei specimen tantum non nostris ostendet oculis, plurimis & maximis patriæ suæ laudibus admiratione facti comparandum.

DE MINYIS.

Minyæ, quorum origo ex inçlyto sociorum Iasonis numero Lemniorum in insula concepta, per aliquot seculorum uices stabili in sede manserat, à Pelasgicis expulsi armis, alienæ opis indigentes, excelsa Taygetorum montium iuga supplices occuparunt: quos Spartana ciuitas respectu Tyndaridarum (nanq; in illo nobilis famæ nauigio destinatum syderibus par fratrum fulserat) deductos inde, legibus, commodisq; suis immiscuit. Sed hoc tantum beneficium in iniuriam benemeritæ urbis, regnum affectantes, uerterunt. Igitur publicæ custodiæ inclusi, capitali seruebantur supplicio: quod cum uetere instituto Lacedæmoniorum, nocturno tempore passuri essent, coniuges eorum illustris sanguinis, ibi uelut allocuturæ perituros uiros, impetrato à custodibus aditu, carcerem intrarunt, commutatq; ueste per simulationem doloris, uelatis capitibus eos abire passæ sunt. Hoc loco quid aliud adiecerim, quam dignas fuisse, quibus Minyæ nuberent?

DE AMICITIA.

CAP VII.

Contemplemur nunc amicitie uinculum, potens, & præualidum, neq; ulla ex parte sanguinis uiribus inferius: hoc etiam certius, & exploratius, quia illud nascendi sors fortuitum opus, hoc uniuscuiusq; solido iudicio incoacta uoluntas contrahit. Itaque celerius sine reprehensione propinquum auersere, quam amicum: quia altera diremptio

ptioni utiq; iniquitatis, altera leuitatis crimini subiecta est. Cum enim deserta sit futura uita hominis, nullius amicitie cineta praesidio, tam necessarium subsidium temere assumi non debet: semel autem apprehensum recte sperni non conuenit. Syncera uero fidei amici praecipue in aduersis rebus cognoscuntur: in quibus quicquid praestatur, totum a constanti beneuolentia proficitur. Felicitatis cultus, maiore ex parte adulationi, quam charitati erogatus, certe suspectus est: perinde ac plus semper petat, quam impendat. Accedit huc, quod infractae fortunae homines, magis amicorum studia desiderant, uel praesidij, uel solatij gratia. Nam laeta quidem, & prospera negotia, utpote cum diuina suffragatione foueantur, humana minus indigent. Tenacius igitur eorum nomina posteritatis memoria apprehendit, qui aduersos amicorum casus non deseruerunt, quam qui prosperum uitae cursum comitati sunt. Nemo de Sardanapali familiaribus loquitur. Orestes Pyladae penes amico, quam Agamemnone patre notior est. Siquidem illorum amicitia in consortione deliciarum, & luxuriae contabuit: horum, durae, atq; asperae conditionis solatium, ipsarum miseriarum experimento enituit. Sed quid externa attingo, cum domesticis prius liceat uti?

DE TIB. GRACCHO,
& C. Blossio.

Inimicus patriae fuisse Gracchus existimatus est: nec immerito, quia potentiam suam, saluti eius praetulerat: quam constans tamen fidei amicum etiam in hoc tam prauo proposito C. Blossium Cumanum habuerit, operae pretium est cognoscere. Hostis iudicatus, ultimo supplicio affectus, sepulturae honore spoliatus, beneuolentia tamen eius non caruit. Nam cum Senatus Rutilio, & Lennati c o s s. mandasset,

dasset, ut in eos, qui cum Graccho consenserant, more maiorum animaduverterent, & ad Lælium, cuius consilio præcipuè coss. utebantur, pro se Blossius deprecatum uenisset, familiaritatisq; excusatione uteretur, atque is dixisset, Quid si te Gracchus templo Iouis Optimi Maximi faces subdere iussisset, obsecuturus'ne uoluntati ipsius, propter istam quam iactas familiaritatem, fuisses? Nunquam istud, inquit, Gracchus imperasset. Satis, imò etiam nimium: totius nanque Senatus consensu damnatos mores defendere ausus est. Verùm quod sequitur, multò audacius, multoq; periculosius. Compressus enim perseueranti interrogatione Lælij, in eodem constantiæ gradu stetit: se'que etiam hoc, si modò Gracchus annuisset, facturum respondit. Quis illum sceleratum putasset fuisse, si tacuisset: Quis etiam non sapientem, si pro necessitate temporis locutus esset? At Blossius nec silentio honesto, nec prudenti sermone salutem suam, nequa ex parte infelicis amicitie memoriam desereret, tueri uoluit.

DE C. GRACCHO, ET
Pomponio, & Lectorio.

In eadem domo æquè robusta constantis amicitie exempla oboriuntur: prostratis enim iam & perditis C. Gracchi consilijs, rebusq;, cum tota eius conspiratio latè quæretur, desertum omni auxilio, duo tantum amici, Pomponius, & Lectorius ab infestis, & undique ruentibus telis, oppositu corporum suorum texerunt: quorum Pomponius, quò is facilius euaderet, concitatum sequentium agmen in porta Trigemina aliquandiu acerrima pugna inhibuit, nec niuus pelli potuit: sed multis confectus uulneribus, transitum super cadauer suum eis (credo etiam post fata inuitus) dedit. Lectorius autem in ponte sublicio constitit, & eum, donec

donec Gracchus transfiret, ardore spiritus sui sepsit: ac uiam multitudinis obrutus, conuerso in se gladio, celeri saltu profundum Tyberis petijt: quamque in eo ponte charitatem toti patriæ Horatius Cocles exhibuerat, unius amicitie adiecta uoluntaria morte, præstitit. Quam bonos Gracchi, si aut patris, aut materni aui sectam uitæ ingredi uoluissent, habere milites potuerant? Quo enim impetu, qua perseuerantia animi Blossius, & Pomponius & Lectorius trophæa, ac triumphos eorum adiuuissent, furiosi conatus tam strenui comites? sinistris quidem auspicijs amicitie conditionem secuti: sed quò miseriora, hoc certiora fideliter cultæ nobilitatis exempla.

DE LVCIO RHEGYNO,
& C. Volumnio.

Lucius autem Rhegynus, si ad debitam publico ministerio sinceritatem exigatur, posteritatis conuitio lacerandus: si amicitie fido pignore æstimetur, in optimo laudabilis conscientie portu relinquendus est. Trib. enim plebis Cepionem in carcerem coniectum, quòd illius culpa exercitus noster à Cimbris, & Theutombus uidebatur deletus, ueteris arctæq; amicitie memor, publica custodia liberauit: nec eatenus amicum egisse contentus, etiam fugæ eius comes accessit. Prò magnum, & inexuperabile tuum numen Amicitia: cum ex altera parte Respublica manum iniiceret, ex altera tua illum dextera traheret, & illa ut sacrosanctus esse uellet, exigeret, tu exilium indiceres: adeò blando uteris imperio, quòd is supplicium honori prætulit. Admirabile est opus tuum: sed quod sequitur aliquantò laudabilius. Recognosce enim quousque Volumnij constantem erga amicum suum charitatem sine ulla Reipublicæ iniuria euereris, qui ortus equestri loco, cum Marcum Lucillum

cullum familiariter coluisset, eumque Marcus Antonius, quod Bruti, & Cassij partes secutus fuerat, interemisset, in magna fugiendi licentia, exanimi amico adhaesit: hucusque in lachrymas, & gemitus profusus, ut nimia pietate causam sibi mortis accerseret. Nam propter praecipuam, & perseverantem lamentationem ad Antonium pertractus est: cuius postquam in conspectu stetit, iube me, inquit, Imperator protinus ad Luculli corpus per ductum occidi. Neque enim assumpto illo superesse debeo, cum ei infelicis militiae autor extiterim. Quid hac fidelius benevolentia? mortem amici hostis odio leuauit, uitam suam consilij crimine astrinxit: quoque illum mirabiliorem redderet, se fecit inuisiorem: nec difficiles Antonij aures habuit, ductusque quod uoluerat, Luculli dexteram auiaè osculatus, caput, quod abscissum iacebat, sublatum pectori suo applicauit, ac deinde demissam ceruicem uictoris gladio praebuit.

DE THESEO, ET
PIRITHOO.

Loquatur nunc Graecia nefandis Thesca Pirithoi amoribus subscribentem, Ditis se patris regnis commisisse: uani est illud narrare, stulti credere. Mistum cruorem amicorum, & uulneribus innexa uulnera, mortemque morti inherentem uidere, haec uera Romanae amicitiae indicia. Illa gentis ad fingendum paratae, monstro similia mendacia.

DE LVCIO PETRONIO.

Lucius quoque Petronius huiusce laudis consortionem merito uindicat: pari enim inclytæ amicitiae ausui, par gloriae portio asserenda est. admodum humili loco natus ad equestrem ordinem, & splendidae militiae stipendia Publij Caelij beneficio peruenerat, cui gratum animum, quia in materia leta exhibere non contigerat, in ea, quam
iniq

iniquam fortuna esse uoluit, cum multa fide præstitit: erat ab Octauio cos. Placentiæ præpositus Cælius: qua à Cinnano exercitu capta, & senior iam, & graui ualitudine affectus, ne in potestatem hostium ueniret, ad auxilium dextræ Petronij confugit: quem is ab incepto consilio frustra conatus abstrahere, in iisdem perseverantem precibus interemit, cædiq; eius suam iunxit: ne eo iacente, per quem omnia dignitatis incrementa assecutus fuerat, superesset. Ita alterius fato uerecundia, alterius pietas causam præbuit.

DE SERUIO TERENCE,

Iungendus est Petronio Seruius Terentius, quanquam ei, sicut cupierat, pro amico suo perire non contigit. Incepto nanq; egregio, non irritò euentu æstimari debet, quia quantum in illo fuit, & ipse extinctus est, & D. Brutus periculum euasit mortis: qui fugiens à Mutina, ut ad se interficiendum ab Antonio missos equites aduenisse cognouit: quodam in loco iustæ pœnæ debitum spiritum tenebris furari conabatur: eoq; iam facta irruptione, Terentius fidei mendacio obscuritate ipsa suffragante, Brutum se esse simulauit, & corpus suum trucidandum equitibus obiecit. Verùm cognitus à Furio, cui Brutianæ ultionis officium mandatum fuerat: nece sua amici supplicium discutere non potuit: sic inuitus fortuna cogente, uixit.

DE DECIMO LAELIO,

& M. Agrippa.

Ab hoc horrido, & tristi pertinacis amicitie, ad letum & serenum uultum transeamus, atq; inde eam euocatam, ubi omnia lacrymis, gemitu, cædibus fuerant referta, in eo, quo dignior est, felicitatis domicilio collocemus, gratia, honore, abundantissimisq; opibus fulgente. Orire igitur

tur ab illa, quæ sanctorum umbris dicata esse creditur, se-
de, hinc Decime Læli, illinc M. Agrippa, alterum uirorum,
alterum deorum maximum amicum, & certa mente, &
secundis omnibus sortiti: totumq; beatæ turbæ gregem, qui
uestro ductu ueneranda synceræ fidei stipendia, laudibus,
& præmijs onustus, peregit, in lucem uobiscum protrahi-
te: uestros enim constantes animos, uestra strenua ministe-
ria, uestram inexpugnabilem taciturnitatem, proq; digni-
tate, & salute amicorum perpetuam excubationem, testa-
torem beneuolentiam, & rursus harum rerum uberrimos
fructus posterior intuens ætas, in excolendo iure amicitie,
quàm libentius, tam etiam religiosius erit operata. Hæret
animus in domesticis: sed aliena quoque benefacta referre
Romanæ urbis candor hortatur.

EXTERNA.

DE DAMONE, ET PYTHIA.

Damon & Pythias, Pythagoricæ prudentiæ sacris ini-
tiati, tam fidelem inter se amicitiam iunxerunt, ut cum alte-
rum ex his Dionysius Syracusanus interficere uellet, atque
is tempus ab eo, quo prius, quàm periret, domum profectus
res suas ordinaret, impetrauisset: alter uadem se pro reditu
eius tyrânno dare nõ dubitauit. solutus erat periculo mortis,
qui modo gladio ceruices subiectas habuerat, idemq; caput
suum subiecerat, cui securo uiuere licebat. Igitur omnes, &
in primis Dionysius, nouæ, atq; ancipitis rei exitum specu-
labantur: appropinquante deinde finita die, nec illo redeun-
te, unusquisq; stultitiæ tam temerarium sponsorem damna-
bat: at is nihil se de amici constantia metuere prædicabat.
eodem autem momento, & hora à Dionysio constituta, qui
eam acceperat, superuenit: admiratus amborum animum

tyrannus, supplicium fidei remisit. Insuperq; eos rogauit, ut se in societatem amicitiae, tertium sodalitij gradum ultima culturum beneuolentia reciperent. Hæ sanè uires amicitiae, mortis cõtemptum ingenerare, uitæ dulcedinem extinguere, crudelitatem mansuëfacere, odium in amorem conuèrtere, poenam beneficio pensare potuerunt: quibus penè tantum uenerationis, quantum deorum immortalium cæremonijs debetur. Illis enim publica salus, ijs priuata continetur: atq; ut illarum ædes sacra domicilia, horum fida hominum pectora, quasi quodam sancto spiritu referta templa sunt.

DE ALEXANDRO.

Quod ita esse Rex Alexander sensit. Darij castris, in quibus omnes necessarij eius erant, potitus: Ephestione gratissimo sibi latus suum tegente, ad eos alloquendos uenit, cuius aduentu mater Darij recreata, humi prostratum caput erexit, Ephestionẽq; quia ei & statura, & forma præstabat, more Persarum adulata, tanquam Alexandrum salutauit. Admonita deinde erroris, per summam trepidationem excusationis uerba quærebat. Cui Alexander: Nihil est, inquit, quod hoc nomine confundaris. Nam & hic Alexander est: Vtri prius gratulemur: qui hoc dicere uoluit, an cui audire contigit? Maximi enim animi rex, etiam totum terrarum orbem aut uictorijs, aut spe complexus, tam paucis uerbis se cum comite suo partitus est. O donum inclytæ uocis danti pariter, atq; accipienti speciosum.

DE POMPEIO.

Quod priuatim quoque meritò ueneror, clarissimi, ac disertissimi uiri promptissimam erga me beneuolentiam expertus: nec metuo ne parum conueniat mihi Pompeium meum instar esse Alexandri: cùm illi Ephestio suus, alter fuerit Alexander. Ego uerò grauisimo crimini sim obno-

xius

xius, constantis, & benignæ amicitiae exempla sine ulla eius mentione transgressus: cuius in animo uelut in parentum amantissimorum pectore, letior uitæ meæ status uiguit, tristior acquieuit: à quo omnium incrementa commodorum ultro oblata cepi: per quem tutior aduersus casus fecti: qui studia mea ductu, & auspicijs suis lucidiora, & alacriora reddidit. Itaq; pau inuidiam quorundam optimi amici iactura, uidelicet quia fructu torseram: non quidem meo merito: gratiam meam, quantacunq; cum is fuit, qui ea uti uoluerant, partitus. Verùm nulla tam modesta felicitas est, quæ malignitatis dentes uitare possit, & quo secessu quosdam fugeris, aut quibus infulis misericordiæ permulseris, non cohibebis ne ut alienis malis perinde, ac bonis suis lætentur, ac gestiant. diuites sunt aliorum iacturis, locupletes calamitatibus, immortales funeribus: sed illi quatenus alienis incommodis suorum adhuc expertes insultent, optima uindex insolentiæ uarietas humanæ conditionis uiderit.

DE LIBERALITATE.

CAP. VIII.

NOstrum opus pio egressu ad propriam rem prouentum in suum ordinem reuocetur, liberalitatisq; commemorationi uacemus. Cuius duo sunt maximè probabiles fontes, uerum iudicium, & honesta beneuolentia: nam cum ab his oritur, tunc demum eius ratio constat: dono autem ipsi gratiam & magnitudo quidem sua, sed efficaciorē aliquantò oportunitas conciliat.

DE FABIO MAXIMO.

Accedit enim pretiorei, inestimabile momentum occasionis, quæ Fabium Maximum tot ante secula ob par-

uam pecuniæ summam erogatæ, ad hoc usq; tempus laudabilem fecit. Captiuos enim ab Annibale interposita pactio-
ne nummorum receperat: qui cum à Senatu non præsta-
rentur, misso in urbem filio, fundum, quem unicum posside-
bat, uendidit: eiusq; pretium Annibali protinus numerauit. Si ad calculos reuocetur, paruum, ut pote septem iu-
geribus, & hoc in Pupinia addictis redactum: si animo
prærogantis, omni pecunia maius: se enim patrimonij, quàm
patriam fidei inopem esse maluit: eo quidem maiore cum
commendatione, quòd prouidij certius indicium est su-
pra uires niti, quàm uiribus ex facili uti. alter enim quod
potest, præstat: alter etiam plus, quàm potest.

D E B V S A.

Itaq; eiusdem temporis foemina Busa nomine, regio-
nis autem Apuliæ ditissima, meritò quidem liberalitatis
testimonium recepit, sed excellentes opes suas Fabianis
rei familiaris angustijs non comparauerit. Nam etsi cir-
ca decem milia ciuium nostrorum, Cannensis prælij re-
liquias, benignissimè inter Cannusina moenia alimētis susten-
tauit, saluo tamen statu fortunarum suarum, munificam se
P. R. præstitit: Fabius in honorem patriæ, paupertatem
inopia mutauit.

D E Q V I N T O C O N S I D I O.

In Quinto quoq; Considio saluberrimi exempli nec sine
paruo ipsius fructu, liberalitas annotata est: qui Catilinæ fu-
rore ita consternata Rep. ut ne à locupletibus quidem debi-
tæ pecuniæ, propter tumultum, pretijs possessionum dimi-
nutis, solui creditoribus possent: cum centies, atq; quinquagies
H. S. summam in scenore habere, neq; de sorte quenuquam
debitorum suorum, neq; de usura appellari à suis passus est:
quantumq; in ipso fuit amaritudinē publicæ confusionis pri-

nata tranquillitate mitigauit: opportunè, mirificèq; testatus, se nummorū suorum nō ciuili sanguinis esse foeneratorem. Nam qui nunc præcipuè negotiatione delectantur, cum pecuniam cruentam domum retulerint, quàm improbando gaudio exultent, recognoscent, si diligenter S. consultum, quo Confidio gratiæ actæ sunt, legere non fastidierint.

DE POPVLO ROMANO.

Queri iamdudum mecum pop. Rom. uidetur, quòd cum singulorum munificentiam consector, de sua taceam: ad summam enim eius laudem pertinet, quem animum regibus, & urbibus, & gentibus præstiterit, recognosci: quia omne præclari facti decus, crebra memoria in scipso reuirescit. Asiam bello captam Attalo regi muneris loco possidendam tribuit: eò excelsus, & speciosius urbi nostræ futurum imperium credens, si ditissimam, atq; amœnissimam partem terrarum orbis, in beneficio, quàm in fructu suo reponere maluisset. Ipsa uictoria donum felicis: quia multum occupasse, habere inuidiam potuit: tantum tribuisse, gloria carere non potuit.

DE T. QVINTIO FLAMINIO.

Illius uerò Romane liberalitatis coelestem spiritum, mille literæ satis dignis laudibus prosequuntur. Philippo enim Macedoniae rege superato, cum ad insigne spectaculum tota Græcia conuenisset, Quintius Flaminius tubæ signo silentio factò, per præconem hæc uerba recitari iussit: Senatus P. Q. R. & Quintius Flaminius Imperator, omnes Græciæ urbes, quæ sub ditione Philippi regis fuerunt, liberat atq; immunes esse iubet. Quibus auditis, maximo & inopinato gaudio homines percussi, primò ueluti non audisse se, quæ audierunt, credentes, obticuerunt.

Iterata deinde pronuntiatione præconis, tanta cœlum clamoris alacritate compleuerunt, ut certè constet, aues, quæ superuolabant, attonitas, pauentesq; decidisse. Magni animi fuisset à tot captiuorum capitibus seruitutem detraxisse, quot tunc nobilissimis, & opulentissimis urbibus P. R. libertatem largitus est: ad cuius maiestatem pertinet, non solum, quod ipse benignè tribuit, sed etiam quod alio tribuente sensit: commemorari: ut enim illic commemorata, ita hic reddita laudis commendatio est.

EXTERN A.

DE HIERONE SYRACVSANO.

Hiero Syracusanorum rex, audita clade, qua Romani apud Thrasimenum lacum afflicti erant: trecenta millia modiorum tritici, ducenta hordei, auriq; ducenta & XL. pondo urbi nostræ muneri misit: nec ignarus uerecundiæ maiorum nostrorum, ne nolent accipere, in habitum id Victoriæ formauit, ut eos religione motos, munificentia sua uti cogeret: uoluntate mittendi prius, iterum prouidentia cauendi ne renitteretur, liberalis.

DE AGRIGENTINO GILLIA.

Subnectam huic Agrigentinum Gilliam, quem prope modum ipsius liberalitatis præcordia constat habuisse: erat enim opibus excellens, sed multò etiam animo, quàm diuitijs locupletior: semperq; in eroganda potius, quàm in contrahenda pecunia occupatus: adeò ut domus eius quasi quædam munificentia officina crederetur: illinc enim publicis usibus apta monimenta extruebantur, illinc gratæ populi oculis spectacula edebantur, illinc epularum magnifici apparatus, libentiq; animo annonæ subsidia tribuebantur: & cum hæc uniuersis, priuatim alimenta inopia laborantibus: dotes uirginibus, paupertate pressis,

subsi

subsidia, detrimentorum incursum quassatis, solatia erogabantur: hospites quoque tum urbanis penatibus, tum etiam rusticis tectis, benignissime excepti, uariis muneribus ornati dimittebantur. Quodam uero tempore quingentos simul Gelensium equites ui tempestatis in possessiones suas compulsos, aluit, ac uestiuit. Quid multa? non mortalem aliquem, sed propitiæ fortunæ benignum esse dices sinum. Ergo quod Gillias possidebat, omnium quasi commune patrimonium erat: pro cuius salute, & incrementis, tum Agrigentina ciuitas, tum etiam uicinæ regiones uotis excubabant. Collocata è contraria parte arcas inexorabilibus claustris obseratas, non ne præstantiorem aliquantò existimes illam impensam, quàm hanc custodiam?

VALERII MAXIMI

LIBER QVIN-

TVS.

DE HVMANITATE. CAP. I.

LIBERALITATI, quas aptiores comites, quàm humanitatem, & clementiam dederim? quoniam idem genus laudis expetunt: quarum prima inopia, proxima occupatione, tertia ancipiti fortuna præstat: cumque nescias quam maximè probes, eius tamen commendatio præcurrere uidetur, cui nomen ex ipso nomine quæsitum est. Ante omnia tamen humanissima, & clementissima senatus acta referam. Qui cum Carthaginiensium legati ad captiuos redimendos in urbem uenissent, protinus his nulla pecunia accepta, reddidit iuuenes, nu-

merum duum millium & septingentorum quadragintatium
 explentes. tantum hostium exercitum dimissum, tantam pe-
 cuniam contemptam, tot Punicis iniurijs ueniam datam,
 ipsos legatos obstupuisse arbitror, ac secum dixisse: O mu-
 nificentiam gentis Romanæ, decorum benignitati æquan-
 dam. O etiam nostram legationem supra uota felicem: nam
 beneficium, quod nunquam dedissemus, accepimus.

DE SENATU ROMANO.

Illud quoque non paruum humanitatis Senatus indicium
 est. Siphacem enim quondam opulentissimum Numidiæ re-
 gem captiuum, in custodia Tiburi mortuum, publico fu-
 nere censuit effrendum, ut uitæ dono honorem sepul-
 ture adijceret.

DE EIVSDEM SENATU
 clementia.

Consimiliq; clementia in Perse usus est: nam cum Albe,
 in qua custodiae causa legatus erat, decessisset, Quæstorem
 misit, qui cum publico funere efferret: ne reliquias regias
 iacere inhonoratas pateretur: hostibus hæc, & miseris, &
 fato sanctis officia regibus erogata: illa amicis, & felici-
 bus, & uiuis tributa sunt.

DE EODEM SENATU IN
 filium Masinissæ.

Confecto Macedonico bello, Musicanes Masinissæ filius,
 cum equitibus, quos in præsidium Romanorum adduxe-
 rat, ab Imperatore Paulo ad patrem remissus, tempestate
 classe dispersa, Brundisium æger delatus est: quod ubi se-
 natus agnouit, continuo illò Quæstorem ire iussit, cuius cu-
 ra, & hospitium adolescenti expediretur, & omnia, quæ
 ad ualitudinem opus essent, præberentur: impenseq; libe-
 raliter tum ipsi, tum toti comitatui præstarentur: naues
 etiam

etiam ut prospicerentur, quibus ipse bene, ac tutò cum suis in Africam traiceretur: equitibus singulas libras argenti, & quingenos sestertios dari imperauit. quæ tam prompta, & tam exquisita Patrum C. humanitas efficere potuit, ut etiam si expirasset adolescens, æquiore animo desiderium eius pater toleraret.

DE EODEM IN PRUSIAM.

Idem senatus, cum ad gratulandum sibi Prusiam Bithyniæ regem Perse deuicto uenire audisset, obuiam illi P. Cornelium Scipionem Quæstorem Capuam misit, censuitq; ut ei domus Romæ quàm optima conductoreretur, & copiæ non solum ipsi, sed etiam comitibus eius publicè præberentur. In eoq; excipiendo tota urbs unius humani amici uultum habuit. Ita qui amantißimus nostri uenerat, duplicata erga nos beneuolentia in regnum suum reuersus est.

DE EODEM IN PTOLEMAEVM.

Nec Aegyptus quidem Romanæ humanitatis expers fuit: Rex enim Ptolemæus à minore fratre regno spoliatus, petendi auxiliij gratia cum paucis admodum seruis, squalore obsitus, Romam uenerat, ac se in hospitium Alexandrini pictoris contulerat. Id postquam senatui relatum est, accersito iuvene, quàm potuit accurata excusatione usus est, quòd nec Quæstorem illi more maiorum obuiam misisset, nec publico hospitio eum excepisset: caq; non sua negligentia, sed ipsius subito, & clandestino aduentu facta dixit: & illum è curia subito ad publicos penates deduxit, hortatusq; est, ut depositis sordibus adeundi ipsius diem peteret: quinetiam curæ habuit, uti munera ei per Quæstorem quotidie darentur. his gradibus officiorum iacentem ad regium fastigium euexit: effecitq; ut plus spei in auxilio Pop. Ro. quàm metus in sua fortuna reponeret.

DE L. CORNELIO.

Atque ut ab uniuersis Patribus C. ad singulos ueniam,
L. Cornelius c o s. primo punico bello, cum Olbiam op-
pidum cepisset, pro quo fortissimè pugnans Hanno dux
Carthaginensium occiderat, corpus eius è tabernaculo suo
amplo funere extulit, nec dubitauit hostis exequias ipse ce-
lebrare: eam demum uictoriam & apud deos & apud ho-
mines minimum inuidiæ habituram credens, quæ pluri-
mum humanitatis habuisset.

DE QUINTIO CRISPINO.

Quid de Qu. Crispino loquar? cuius humanitatem po-
tentissimi affectus, ira, atque gloria quaterere non potuerunt.
Badium Campanum, & hospitio benignissimè domi suæ
exceperat, & aduersa ualetudine correptum attentissima
cura recreauerat: à quo post illam nefariam Campano-
rum defectionem in acie ad pugnam prouocatus, cum &
uiribus corporis, & animi uirtutibus aliquanto esset supe-
rior, monere ingratum, quàm uincere maluit. Nam quid
agis, inquit, demens? aut quo te praua cupiditas transuer-
sum rapit? parum habes publica impietate furere, nisi
etiam priuata lapsus fueris? unus tibi Romanorum uideli-
cet Quintius placet, in quo scelestæ exerceas arma? cuius
penatibus, & honoris uicissitudinem, & salutem tuam de-
bes: at me fœdus amicitiae, Dijsq; hospitaes, sancta nostro
sanguini, uestris pectoribus uilia pignora, hostili certami-
ne congregi tecum uetant: quinetiam si in concursu exerci-
tuum fortuito umbonis mei impulsu prostratum agnouis-
sem, applicatū iam ceruicibus tuis mucronem reuocassem.
tuū ergo crimen sit, hospitē occidere uoluisse: meū, non eris
hospes occisus: proinde aliam, qua occidas, dexteram quaere,
quoniam mea te seruare didicit. Dedit utriq; caeleste nu-
men

men debitum exitum: siquidem in eo praelio Badius obtruncatus est, Quintius insigni pugna clarus euasit.

DE M. MARCELLO.

Age Marci Marcelli clemētia, quā clarum, quāq; memorabile exemplum haberi debet: qui captis à se Syracusis in arce earum constitit, ut urbis modo opulentissimæ, nunc afflictæ, fortunam ex alto cerneret. Cæterum casum eius lugubrem intuens, fletum cohibere non potuit, quem si quis ignarus uir aspexisset, alterius uictoriā esse credidisset. Itaque Syracusana ciuitas maxima clade tua aliquid admistū gratulationis habuisti: quia si tibi incolumi stare fas nō erat leuiter sub tam mansueto uictore cecidisti.

DE Q. METELLO.

Quintus uerò Metellus Celtibericum in Hispania gerens bellum, cum urbem Centobricam obsideret, & iam adnota machina, partem muri, quæ sola conuelli poterat, disiecturus uideretur, humanitatem propinquæ uictoriæ prætulit. Nam cum Rethogenis filios, qui ad eum transierat, Centobricenses machinæ ictibus obiecissent, ne pueri in conspectu patris crudelis genere mortis consumerentur, quanquam ipse Rethogenes negabat esse impedimento, quo minus etiam per exitum sanguinis sui expugnationem perageret, ab obsidione discessit. Quo quidem tam clementi factō, etsi non unius ciuitatis moenia, omnium tamen Celtiberarum urbium animos cepit: effecitq; ut ad redigendas eas in ditionem pop. Rom. non multis sibi obsidionibus opus esset.

DE AFRICANO POSTERIORE.

Africani quoq; posterioris humanitas speciosè, lateq; patuit. Expugnata enim Carthagine, circa Siciliæ ciuita-

tes literas misit, ut ornamenta templorum suorum à Pœnis raptâ, per legatos recuperarent, inq; pristinis sedibus reponenda curarent. Beneficium dijs, atq; hominibus pariter acceptum. Huic factò par eiusdem uiri humanitas. A Questore suo hastæ subiectos captiuos uendente puer eximie formæ, & liberalis habitus missus est: de quo cùm explorasset Numidam esse, orbum relictum à patre, educatum apud auunculum Masinissam, eo ignorante immaturam aduersus Romanos ingressum militiam, & errori illius ueniam dandam, & amicitie regis fidißimi pop. Ro. debitam uenerationem tribuendam existimauit. Itaq; puerum anulo, fibulaq; aurea, & tunica laticlauiâ, Hispanoq; sagulo, & ornato equo donatum, datis qui eum prosequerentur equitibus, ad Masinissam remisit: eos uictorie maximos fructus ratus, dijs templorum ornamenta Romanos, regibus sanguinem suum restituere.

DE L. PAVLO.

Lucij etiam Pauli in tali genere laudis memoria apprehendenda est: qui cùm Persen, parui temporis momento captiuum ex rege, ad se adduci audisset: occurrit ei Romani imperij decoratus ornamentis: conatumq; ad genua procumbere, dextra manu alleuauit, sermoneq; grato ad spem exhortatus est: introductum etiam in tabernaculum, lateri suo proximum in consilio sedere fecit: nec honore mensæ indignum iudicauit. Proponatur in conspicuo acies, qua prostratus est Perses, & harum rerum, quas retuli, contextus, utro magis spectaculo delectentur, homines dubitabunt: nam si egregium est hostem abijcere, non minus tamen laudabile infelicis scire misereri.

DE CN. POMPEIO.

Hæc L. Pauli humanitas admonet me, ne de Cn. Pompeij

peij clementia taceam. Regem Armeniae Tigranem, qui & per se magna cum P. R. bella gesserat, & infestissimum urbi nostrae Mithridatem Ponto pulsum, uiribus suis protexerat, in conspectu suo diutius iacere supplicem passus non est: sed benignis uerbis recreatum, diadema, quod abiecerat, capiti reponere iussit: certisq; rebus imperatis, in pristinum fortunae habitum restituit: aequè pulchrum esse iudicans, & uincere reges, & facere. Quàm præclarum tributae humanitatis specimen Cn. Pompeius, quàm miserabile desideratæ idem euasit exemplum? nam qui Tigranis tempora insigni regio texerat, eius caput tribus coronis triumphalibus spoliatum, in ammo terrarum orbe, nusquam sepulturae locum habuit, sed abscissum à corpore, inops rogi, nefarium Aegyptiae perfidiae portatum munus est, etiam ipsi uictori miserabile. ut enim id Caesar aspexit, oblitus hostis, soceri uultum induit, ac Pompeio tum proprias, tum etiam filiae suae lacrymas reddidit. Caput etiam plurimis, et pretiosissimis odoribus cremandum curauit: quòd si non tam mansuetus animus diuini principis extitisset, paulò antè Romani imperij columen habitum (sic mortalium negotia fortuna uersat) inhumatum iacuisset.

DE CAESARE.

Catonis quoq; morte Caesar audita, & se inuidere illius gloriae, & illum suae inuidisse dixit: patrimoniumq; eius liberis ipsius incolume seruauit: & hercule diuinorum Caesaris operum non parua pars Catonis salus fuisset.

DE M. ANTONIO,
& M. Bruto.

Marci autem Antonij animus talis humanitatis intellectu non caruit. M. enim Bruti corpus liberto suo sepeliendum

dum tradidit : quoq; honoratius cremaretur, iniici ei suum paludamentum iussit, iacentem non hostem, sed ciuem deposito existimans odio. cumq; interceptum à liberto paludamentum comperisset, ira percitus, protinus in eum animaduertit, hac antè præfatione usus: Quid? tu ignorasti cuius tibi uiri sepulturam commiserim? Fortem, piamq; eius uictoriam Philippicam libenter Dij uiderunt: sed ne ista quidem generosissimæ indignationis uerba inuiti audierunt.

E X T E R N A.

D E A L E X A N D R O.

Commemoratione Romani exempli in Macedoniam deductus, morum Alexandri præconium facere cogor: cuius ut infinitam gloriam bellica uirtus, ita præcipuum anorem clementia meruit. Is, dum omnes gentes infatigabili cursu lustrat, quodam loco niuali tempestate oppressus, senio iam confectum militem Macedonem, nimio frigore obstupescit, ipse sublimi, & propinqua igni sede sedens, animaduertit: factaq; non fortunæ, sed ætatis utriusq; æstimatione, descendit: & illis manibus, quibus opes Darij afflixerat, corpus frigore duplicatum in suam sedem imposuit: id ei salutare futurum ducens, quod apud Persas capitale extitisset, solium regium occupasse. Quid ergo mirum est, si sub eo duce tot annis militare iucundum ducebant, cui gregarij militis incolumitas proprio fastigio charior erat?

Idem non hominum ulli, sed naturæ, Fortunæq; cedens, quanquam uiolentia morbi dilabebatur, in cubitum tamen erectus, dextram omnibus, qui eam contingere uellent, porrexit. Quis autem illam osculari non curaret, quæ iam fato oppressa, maximi exercitus complexui, humanitate, quam spiritu uiuidiore suffecit?

DE PISISTRATO.

Non tam robusti generis humanitas, sed & ipsa tamen memoria prosequenda Pisistrati Atheniensium tyranni narrabitur. Qui cum adolescens quidam amore filiae eius uirginis accensus, in publico obuiam sibi factam osculatus esset: hortante uxore, ut ab eo capitale supplicium sumeret, respondit: Si eos, qui nos amant, interficiemus, quid ijs faciemus, quibus odio sumus? Minimè digna uox, cui adijciatur, eam ex tyranni ore de humanitate manasse. in hunc modum filiae iniuriam tulit, suam multo laudabilius.

DE EODEM.

A Thrasippo amico inter cœnam sine fine conuittio laceratus, ita & animum, & uocem ab ira cohibuit, ut putares satellitem à tyranno malè audire: abeuntem quoq; uertus ne propter metum maturius se conuiuio subtraheret, inuittatione familiari cœpit retinere. Thrasippus concitata temulentiae impetu euectus, os eius sputo respersit: nec tamen in uindictam sui ualuit accendere. Ille uerò etiam filios suos uiolata patris maiestati subuenire cupientes, retraxit. Posterò quoque die Thrasippo supplicium à se uoluntaria morte exigere uolenti, uenit ad eum: dataq; fide in eodem gradu amicitiae mansurum, ab incepto reuocauit. Si nihil aliud dignum honore memoriae gessisset, his tamen factis abundè se posteritati commendasset.

DE PYRRHO REGE.

Aequè mitis animus Pyrrhi Regis audierat apud quosdam in conuiuio Tarentinorum parum honoratum de se sermonem habitum: accersitos qui ei interfuerunt, percontabatur an ea, quae ad aures eius peruenerant, dixissent. Tum ex his unus, inquit: Nisi nobis uinum defecisset, ista,
quas

quæ tibi relata sunt, præ ijs, quæ de te locuturi eramus, lusus, ac iocus fuissent. Tam urbana crapulæ excusatio, tamq̃ simplex ueritatis confessio, iram regis conuertit in risum. Quæ quidem clementia, & moderatione affectus est, ut & sobrij sibi Tarētini gratias agerent, & ebrij bene precarentur. Ab eadem altitudine humanitatis legatis Romanorum ad redimendos captiuos castra sua petentibus, quò tutius uenirent, Lyconem Molossum obuiam misit: quò honoratius exciperentur, ipse cum ornatu equitum extra portam occurrit: secundarum rerum prouentu non adeò corruptus, ut officij prospectum in ijs deponeret, qui tum maximè armis cum eo dissidebant.

DE ANTIGONO REGE.

Cuius tam mitis ingenij debitum fructum ultimo fati sui tempore recepit: nam cum diris auspicijs Argiuorum inuasisset urbem, abscissumq̃ caput eius Alcyoneus Antigoni regis filius ad patrem propugnatorem laborans, letus uelut aliquod felicissimum uictoriæ opus attulisset: Antigonus correpto iuvene, quòd tanti uiri subitæ ruinae, immemor humanorum casuum, effuso gaudio insultaret: humo caput sublatum, causea, qua uelatum caput suum more Macedonum habebat, textit: corporiq̃ Pyrrhi redditum, honoratissimè cremandum curauit. Quinetiam filium eius Helenum captiuum ad se pertractum, & cultum, & animum gerere regium iussit: ossaq̃ Pyrrhi ei aurea inclusa urna, Epiru in patriã ad Alexandrum fratrem portanda dedit.

DE CAMPANIS.

Campani autem exercitum nostrum cum COS S. apud Caudinas furcas, sub iugum à Samnitibus missum, nec inermem tantum, sed etiam nudum urbem suam intrantem, perinde ac uictorem, & spolia hostium præ se ferentem, uener

uenerabiliter exceperunt : protinusq; consulibus insignia honoris, militibus uestem, arma, equos, commeatum benignissimè præstando, & inopiam, & deformitatem Romanæ cladis mutarunt : quo animo si pro imperio nostro aduersus Annibalem quoq; usi fuissent, truculentis securibus materiam sæuendi non præbuisent.

DE ANNIBALE.

Facta mentione acerrimi hostis, mansuetudinis eius operibus, quam Romano nomini præstitit, locum qui inter manus est, finiam. Annibal enim Aemilij Pauli apud Cannas trucidati quæsitum corpus, quantum in ipso fuit, inhumatum iacere passus non est. Annibal Tyberium Gracchum Lucanorum circumuentum insidijs, cum summo honore sepultura mandauit, & ossa eius in patriam portanda militibus nostris tradidit. Annibal Marcum Marcellum in agro Brutio, dum conatus Pœnorum cupidius, quàm consideratius speculatur, interemptum, legitimo iure extulit, Punico quoq; sagulo, & corona donatum laurea, rogo imposuit. Ergo humanitatis dulcedo etiam in efferrata barbarorû ingenia penetrat, orbosq; & truces hostium mollit oculos, ac uictoriæ insolentissimos spiritus flectit : nec illi arduum aut difficile est inter arma contraria, inter districtos cominus mucrones placidum iter reperire. Vincit iram, prosternit odium : hostilemq; sanguinem hostilibus lacrymis permiscet : atque etiam admirabilem Annibalis uocem, pro funeribus Romanorum ducum arbitria statuentis expressit : quia aliquantò ei plus gloriæ Paulus, & Gracchus, & Marcellus sepulti, quàm oppressi attulerunt : siquidem illos Punico astu decepit, Romana mansuetudine honorauit. Vosq; fortes, ac piæ umbræ, non pœnitendas sortiti estis exequias:

n

nam

nam ut optabilius in patria, ita speciosius pro patria collapsæ, supremi officij decus infelicitate amissum, uirtute recuperastis.

DE GRATIS. CAP. II.

Gratas uerò animi significationes, & ingrata facta libuit oculis subijcere, ut uitio, ac uirtuti iusta merces æstimationis ipsa comparatione accederet. Sed quoniam contrario proposito sese distinxerunt, nostro quoque stylo separentur, prioremq; locum obtineant, qui laudem, quam qui reprehensionem merentur.

DE MARTIO CORIOLANO.

Atq; ut à publicis actis ordiar, Martium patriam oppugnare conantem, admotoq; portis urbis ingenti Volscorum exercitu, funus, ac tenebras Romano imperio minitantem, Veturia mater, ac Volumnia uxor, nefarium opus exequi precibus suis passæ non sunt: in quarum honorem Senatus matronarum ordinem benignissimis decretis adornauit: sanxit nanque, ut fœminis semita uiri cederent, confessus plus salutis Reipub. in stola, quam in armis fuisse: uetustisq; aurium insignibus nouum uittæ discrimen adiecit: permisit quoq; his purpurea ueste, & aureis uti segmentis: super hoc ædem & aram Fortunæ muliebri eo loco, quo Coriolanus exoratus fuerat, faciendam curauit, memorem beneficij animum suum exquisitæ religionis cultu testando. Quem secundi etiam belli Punici tempore exhibuit. Cum enim à Fulvio Capua obsideretur, ac duæ Campanæ mulieres beneuolentiam erga Romanos dimittere ex animis noluissent, Vestia Opidia materfamiliâs, & Cluuiâ Facula meretrix, quarum altera quotidie pro salute nostri exercitus sacrificauit, altera captis militibus Romanorum

alimenta subministrare non destitit, urbe illa oppressa, Senatus ijs et libertatem, & bona restituit: & siquid amplius præmij petissent, libenter se daturum assueverat. Vacasse in tanto gaudio P. C. duabus humilibus fœminis referre gratiam, nedum, præ se tulisse, mirandum.

DE QUINTIO ET MINVTIO.

Quid illa quoq; iuuentute Romana gratius: quæ Quintio & Minutio COSS. ultro nomina sua militari sacramento obtulit, ut Tusculanis, quorum fines Equiculi occupauerat, præsidium ferrent, quia paucis antè mensibus cõstantissime & fortissimè imperium Romani Populi defenderant. Ergo quod auditu nouum est, ne patriæ grata uoluntas cessasse uideretur, exercitus se ipse conscripsit.

DE FABIO MAXIMO.

Magnum grati Pop. Rom. specimen in Quinto Fabio Maximo enituit: Nam cùm quinq; consulatibus salubriter Reipub. administratis decessisset, certatim æs contulit, quo maior, ac speciosior eius funeris pompa duceretur. Elcuet aliquis præmia uirtutis, cùm animaduertat fortes uiros felicius sepeliri quàm uiuere ignauos.

DE MINVTIO MAGISTRO Equitum.

Fabio autem etiam incolumi summa cum gloria gratia relata est: dictatori enim magister equitum Minutius scito plebis, quod nunquam antea factum fuerat, æquatus, partito exercitu separatim in Samnio cum Annibale conflixerat: ubi temere inito certamine pestiferum habiturus exitum, subsidio Fabij conseruatus, & ipse cum patrem appellauit, & à legionibus suis patronum saluari uoluit ac deposito æqualis imperij iugo, magisterium equitum, sicut par erat, Dictaturæ subiecit, imprudentisq; uulgi

errorem gratæ mentis significatione correxit.

DE TERENCE CVLEONE.

Tam hercle probabiliter, quàm Quintus Terentius Culeo prætoriam familiam natus, & inter paucos Senatorij splendoris ordinis, optimo exemplo Africani superioris currum triumphantis, quia captus à Carthaginiensibus, ab eo fuerat recuperatus, pileum capite gerens, secutus est: auctori enim libertatis suæ, tanquam patrono accepti beneficij confessionem, spectante Populo Romano merito reddidit.

DE PHILIPPO REGE,

& de Flaminio.

At Flaminij de Philippo rege triumphantis currum non unus sed duo millia civium Romanorum pileata comitata sunt, quæ his Punicis bellis intercepta, & in Græcia seruiuentia, cura sua collecta, in pristinum gradum restituerat. geminum ea re decus imperatoris, à quo simul & devicti hostes, & conseruati ciues spectaculum patriæ præbuerunt. Illorum quoque salus dupliciter omnibus accepta fuit, & quia tam multi, & quia tam grati exoptatum libertatis statum recuperauerunt.

DE METELLO.

Metellus uerò pius pertinaci erga patrem exulem amore, tam clarum lacrymis quàm alijs uictorijs cognomen assecutus, non dubitauit Consul pro Quinto Callidio prætoris candidato supplicare populo, quòd tribunus plebis legem, qua pater in ciuitatem restitueretur, tulerat: quintetiam patronum eum domus & familiæ suæ semper dictitauit. Nec hac re de principatu, quem procul dubio obtinebat, quicquam decerpit: quia non humili, sed grato animo longè inferioris hominis maximo merito eximiam submittebat dignitatem.

DE MARIO.

Nam C. quidem Marij non solum præcipuus, sed etiam præpotens gratæ mentis fuit impetus: duas etiam Cameritium cohortes, mira uirtute uim Cimbrorum sustinentes in ipsa acie, aduersus conditionem fœderis ciuitate donauit: quod quidem factum & uerè, & egregiè excusauit dicendo inter armorum strepitum, uerba se iuris ciuilibus exaudire non potuisse. Et sanè id tempus tunc erat, quo magis defendere, quàm audire leges oportebat.

DE LVCIO SYLLA.

C. Marij uestigia ubiq; L. Sylla certamine laudis subsequitur: dictator enim priuato Pompeio & caput adoperuit, & sella assurrexit, & equo descendit: eaq; se libenter facere in concione prædicauit, memor ab eo duodeuiginti annis nato partes suas exercitu paterno adiutas. Multa insignia Pompeio, sed nescio an hoc quicquam admirabilius contigerit, quòd magnitudine beneficij, sui Syllam obliuisci coëgit. Sit aliquis in summo splendore etiam sordibus gratis locus. Marco Cornuto prætore funus Hirtij, & Pansæ iussu senatus locante, qui tunc libitinam exercebant, tum rerum suarum usum, tum ministerium suum gratuito polliciti sunt, quia ij pro Republica dimicantes occiderant: perseverantiq; postulatione extuderunt, ut exequiarum apparatus sestertio nummo ipsis præbentibus addiceretur: quorum laudem adiecta lege conditio auget magis, quàm extenuat: quoniam quidem questum contempserunt, nulli alij rei, quàm quæstui uiuentes. Pace cinerum suorum reges gentium exterarum secundum hunc tam contemptum gregem referre se patientur, qui aut non attingendus, aut non nisi in ultima parte domesticorum exemplorum collocandus fuit. Sed dum ho-

nesti actus etiam ab infimis editi, memoria non intercédant, licet separatim locum obtineant, ut nec his adiecti, nec illis prælati uideantur.

E X T E R N A .

D E D A R I O .

Darius priuatæ adhuc fortunæ, amiculo Silosontis Samij delectatus, curiosa contemplatione fecit, ut ultro sibi & quidem à cupido daretur. Cuius muneris, quàm grata æstimatio animo eius esset allapsa, regno potitus ostendit: totam namque urbem, & insulam Samiorum Silosonti fruendam tradidit. Non enim pretium rei æstimatum, sed occasio liberalitatis est honorata, magisq; à quo donum profisceretur quàm ad quem perueniret, prouisum.

D E M I T H R I D A T E .

Mithridates quoq; rex magnificè gratus apparuit, quoniã pro Leonico acerrimo defensore salutis suæ, à Rhodijis nauali pugna excepto, omnes hostium captiuos permutauit: satius esse existimans ab inuisissimis circumueniri, quàm benemerito gratiam non referre.

D E A T T A L O R E G E .

Liberalis Populus Rom. magnitudine muneris, quòd Attalo regi Asiam dedit dono: Sed Attalus etiam testamèti æquitate gratus, qui eandem Asiam populo Rom. legauit. Itaq; nec huius munificentia, nec illius tam memor beneficij animus tot uerbis laudari potest, quot amplissimæ ciuitates uel amicè datæ, uel piè redditæ sunt.

D E M A S I N I S S A R E G E .

Ceterum nescio an præcipuè Masinissæ regis pectus grati animi pignoribus fuerit refertum: beneficio enim Scipionis, & persuasum regni modo liberius auctus, memoriam inelyti muneris ad ultimum uitæ finem, longa etiam à Dijs

à Dijs immortalibus senectute donatus, constantissima fide perduxit : adeò, ut cum non solum Africa, sed etiam cunctæ gentes scirent amiciorem Corneliæ familiæ, atque urbi Rom. quàm sibi met semper fuisse. Ille, cum graui Carthaginensium bello premeretur, ac uix tutelæ sui imperij sufficeret, tamen Scipioni Aemiliano, quia nepos Africani erat, bonam, magnamq; partem Numidici exercitus, quam Lucullo Consuli, à quo ad auxilia petenda missus fuerat, in Hispaniam duceret, promptissima mente tradidit, presentiq; periculo respectum pristini beneficij anteposuit. Ille, cum iam ætate deficiente, magnas regni opes, quatuor & quinquaginta filiorum numero relinquens in lectulo laboretur, Marcum Manilium, qui proconsul Africam obtinebat, literis obsecrauit, ut ad se Scipionem Aemilianum, sub eo tunc militantem mitteret : feliciorum mortem suam futuram ratus, si in complexu dextræ eius supremum spiritum, ac mandata posuisset. Ille aduentum Scipionis satis suis præcurrentibus, hæc uxori, liberisq; præceperat: unum in terris Pop. Rom. & unam in Pop. Rom. Scipionis domum nosse : integrè omnia Aemiliano reseruare : eum diuidendi regni arbitrum haberent : quod is statuisset, perinde ut testamento cautum immutabile ac sanctum obtinerent. Tot tamq; uarijs rebus se Masinissa infatigabili pietatis serie ad centesimum extendit annum. His, & horum similibus exemplis, beneficentia generis humani nutritur, atque augetur. Hæ sunt eius faces, hi stimuli, propter quos iuuandi, & emerendi cupiditate flagrat. Et sanè amplissimæ, & speciosissimæ diuitiæ sunt, feliciter erogatis beneficijs, latè posse censerì : quorum quoniam religiosum cultum instituumus, nunc neglectum sugillandi gratia, quò sit gratior, referemus.

VALER. MAX.
DE INGRATIS. CAP. IIR
DE SENATV ROM. IN
ROMVLVM.

VRbis nostræ parentem Senatus in amplissimo digni-
tatis gradu ab eo collocatus in curia lacerauit, nec
duxit nefas ei uitam adimere, qui æternum Rom. imperio
spiritū ingenerauerat. Rude nimirum illud, & ferox secu-
lum, quod conditoris sui cruore foedè maculatum, ne summa
quidem posteritatis dissimulare pietas potest.

DE PO. RO. IN CAMILLVM.

Hunc ingratum lapsæ mentis errorem, consentanea no-
stræ ciuitatis poenitentia sequitur. Virium Romanarum &
incrementum latissimum, & tutela certissima Furius Ca-
nullus, in urbe incolumitatem suam tueri non ualuit, cuius
ipse salutem stabilierat, felicitatem auxerat. A Lucio enim
Apuleio Tr. Pl. tanquam peculator Vcientanæ prædæ reus
factus, duris, atq; (ut ita dicam) ferreis sententijs in exi-
lium missus est. Et quidem eo tempore, quo optimo iuvene
filio spoliatus, solatijs magis alleuiandus, quàm cladibus
onerandus erat: sed immemor patria tanti uiri maximo-
rum meritorum, exequijs filij, damnationem patris iunxit.
At, inquit, ærario abesse Tri. Pl. querebatur quindecim mil-
lia æris (tanti nanq; pœna finita est) indignam summam,
propter quam Pop. Rom. tali principe careret.

IN SCIPIONEM MAIOREM.

Priore adhuc querela uibrante, alia deinceps exurgit.
Africanus superior, non solum contusam, & confractam
belli Punici armis Rempub. sed pene iam exanguem, atque
morientem Carthaginis dominam reddidit: cuius clarissi-
ma opera iniurijs pensando, ciuitatis ignobilis eum, ac de-
sertæ paludis accolam fecerūt: eiusq; uoluntarij exilij acer-
bitatem

bitatem non tacitus ad inferos tulit, sepulcro suo inscribi iubendo, Ingrata patria ne ossa quidem mea habes. Quid ista aut necessitate indignius, aut querela iustius, aut ultione moderatius? cineres ei suos negavit, quàm in cineres collabi non fuerat passus. Igitur hanc unam Scipionis uindictam ingrati animi urbs Rom. sensit: maiorem mehercle Coriolani uiolentia. Ille enim metu patriam pulsauit, hic uerecundia: de qua ne queri quidem (tanta ueræ pietatis constantia) nisi post fata sustinuit.

IN SCIPIONEM ASIATICVM.

Talia passo (credo) quæ fratri eius acciderunt, solatio esse potuerunt: cui Rex Antiochus deuictus, & Asia imperio P. R. adiecta, speciosissimusq; triumphus, ut peculatus reus fieret, & in carcerem duci iuberetur, causam præbuit.

IN AFRICANVM POSTERIOREM.

Nihilo uirtute minor posterior Africanus: sed ne exitu quidem felicior: duabus enim urbibus Numantia, atq; Carthagine imperio Rom. imminentibus, ex rerum natura depulsis, raptorem spiritus domi inuenit, mortis punitorem in foro non reperit.

IN SCIPIONEM NASICAM.

Quis ignorat tantum laudis Scipionem Nasicam toga, quantum armis utrunq; Africanum meruisse? Qui pestifera Tiberij Gracchi manu faucibus oppressam Rempub. strâgulari passus non est: sed is quoq; propter iniquissimam uirtutum suarum apud ciues æstimationem, sub titulo legationis Pergamum secessit. Et quod uitæ superfuit, ibi sine ullo ingratae patriæ desiderio peregit.

IN LENTVLVM.

In eodem nomine uersor, necdum Corneliæ gentis querelas exhausti. Nanq; P. Lentulus clarissimus, & amantißi-

mus Reipub. ciuis, cum in Auentino Caij Gracchi nefarios conatus, & aciem pia, ac forti pugna, magnis uulneribus exceptis, fugasset, prælij illius, quo leges, pacem, libertatemq; in suo statu retinuerat, hanc mercedem tulit, ne in nostra quidem urbe moreretur. Siquidem inuidia, & obtreptatione compulsus, legatione à Senatu libera impetrata, habitaq; concione, qua à Dijs immortalibus petijt, ne unquam ad ingratum populum reuerteretur, in Siciliam profectus est, ibiq; perseueranter morando compotem se uoti fecit. Quinque igitur deinde Cornelij, totidem sunt notissima ingratae patriæ exempla, atq; horum quidem secessus uoluntarij.

IN HALAM SERUIL.

Hala uerò, cum magistrum equitum Spurium Melium regnum affectantem occidisset, custoditæ libertatis ciuium, exilio suo poenas pependit.

Ceterum ut Senatus populiq; mens in modum subitæ tempestatis concitata, leui querela prosequenda est: ita singulorum ingrata facta liberiore indignatione proscindenda sunt: quia potentes consilij, cum utrunq; ratione pendere liceret, scelus pietati prætulerunt.

DE P. SEXTILIO.

Quo enim nimbo, qua procella uerborum, impium Sextilij caput obrui meretur? Quod L. Cæsarem, à quo tum sturdiose, tum etiam feliciter grauissimi criminis reus defensus fuerat, Cinnanæ proscriptionis tempore profugum, præsidium suum in fundo Tarquiniensi cladis conditione implorare, beneficij iura repetere coactum, à sacris perfidæ mensæ, & altaribus nefandorum penatum auulsum, truculento uictori iugulandum tradere non exhorruit. Finge accusatorem eius fortuna publica in supplicis nomen conuersum,

tam luctuosam illam opem genibus annexum orasse, crudeliter tamen repulsus uideretur: quinetiam quos iniuriæ inuisos faciunt, gratiosos miseriæ reddunt. Verum Sextilius non accusatorem, sed patronum sæuissimæ inimici uolentiæ suis manibus obiecit: si metu mortis, uita indignus: si præmij spe, morte dignissimus.

DE CN. POPILIO LENATE.

Sed ut ad alium consentaneum huic ingrati animi actum transgrediar, M. Cicero Cn. Popilium Lenatem, Picenæ regionis, rogatu Marci Cælij, nō minore cura, quàm eloquentia defendit: eumq; causa admodum dubia fluctuantem, saluū ad penates suos remisit. hic Popilius postea nec re, nec uerbo à Cicerone læsus, ultrò M. Antonium rogauit, ut ad illum proscriptum persequendum & iugulandum mitteretur: impetratisq; detestabilis ministerij partibus, gaudio exultans, Caietam cucurrit, & uirum, omitto quòd amplissimæ dignitatis, certè salutis eius autorem, studio præstantis officij priuatim sibi uenerandum, iugulum præbere iussit: ac protinus caput Romanæ eloquentiæ, & pacis clarissimã dexteram, per summum, & securum otium amputauit: eaq; sarcina, tanquam opimis spolijs alacer in urbem reuersus est. Neque ei scelestum portanti onus succurrit, illud se caput ferre, quod pro capite eius quondam perorauerat. Inualidæ ad hoc monstrum sugillandum literæ: quoniam qui talem Ciceronis casum satis digne deplorare possit, alius Cicero non extat.

DE POMPEIO MAGNO.

Quo te nunc modo Magne Pompeij attingam, nescio. Nam & amplitudinem fortunæ tuæ, quæ quondam omnes terras, & omnia maria fulgore suo occupauerat, intueor:

Et ruinam eius maiorem esse, quàm ut manu mea attentari debeat, memini. Sed tamen nobis quoq; tacentibus Cn. Carbonis, à quo admodum adolescens de paternis bonis in foro dimicans protectus es, iussu tuo interempti mors animis hominum obuersabitur, non sine aliqua reprehensione: quia ingrato factò, plus L. Syllæ uiribus quàm propriæ indulxisti uerecundiæ.

E X T E R N A.

DE CARTHAGINIENSIBVS.

At ne nostra confesbis alienigenæ urbes insultent: Carthaginienses Annibalem, qui pro illorū incolumitate, & uictoria, tot Imperatores, totq; exercitus nostros trucidauerat, quot gregarios milites hostium si occidisset, magnæ gloriæ foret, e conspectu suo submouere in animum induxerunt.

DE SPARTANIS.

Neminem Lycurgo aut maiorem, aut utiliore uirum Lacedæmon genuit: ut pote cui Apollo Pythius oraculum petenti respondisse fertur, nescire se utrum illum hominum, an Deorum numero aggregaret: huic tamen neq; uitæ summa sinceritas, neq; constantissimus erga patriam amor, neq; leges salubriter excogitatæ auxilio esse potuerunt, quò minus infestis ciues experiretur: sæpe enim lapidibus petitus, aliquando eiectus publico furore, etiam priuatus oculo: ad ultimum ipsa patria pulsus est. Quid aliæ facient urbes? ubi etiam illa, quæ constantiæ, & moderationis, & grauitatis sibi laudem eximiam uendicat, tam ingrata aduersus tam benemeritum extitit?

DE ATHENIENSIBVS.

Detrahe Atheniensibus Thesea, nullæ, aut non tam clare Athenæ erunt: siquidem ille uicatin dispersos ciues suos,

in unam urbem contraxit, separatimq; & agresti more uiuenti populo, amplissimæ ciuitatis formam atq; imaginem imposuit. Idem sæua potentissimi Regis Minois imperia uixdum ætate pubescēte repulit. Idē effrænatam Thebarum insolentiam domuit. Idem opem liberis Herculis tulit, & quicquid ubiq; mōstri, aut sceleris fuit, uirtute animi, ac robore dextræ comminuit: huius tamē summoti ab Atheniensibus, Scyros exule minor insula, ossa mortui cepit.

IN SOLONEM.

Iam Solon, qui tam præclaras, tamq; utiles Atheniensibus leges tulit, ut si is perpetuò uti uoluissent, sempiternum habituri fuerint imperium: qui Salamina uelut hostilem arcem ex propinquo saluti eorum imminentem recuperauit: qui Pisistrati tyrannidem primus uidit orientem, & solus armis opprimi debere, palàm dictitare ausus est: senectutem Cypri profugus exegit: neq; ei in patria, de qua optimè meruerat, humari contigit.

IN MILTIADEM.

Bene egissent Athenienses cum Miltiade, si eū post trecenta millia Persarum Marathone deuicta, in exilium protinus misissent, ac non in carcere, & uinculis mori cōegissent: ut puto, hætenus sæuire aduersus optimè meritum abundè duxerunt. Imò ne corpus quidem eius, sic expirare coacti, sepulturæ prius mandari passi sunt, quàm filius eius Cimon eisdem uinculis se constringendum traderet: hanc hereditatem paternam maximi ducis filius, & futurus ipse ætatis suæ dux maximus, solum se sortitum, catenas scilicet & carcerem gloriari potuit.

IN ARISTIDEM.

Aristides etiam, quo totius Græciæ iustitia censetur, continentia quoq; eximium specimen, patria iussus excede-
re

re est. Felices Athenas, quæ post illius exilium inuenire aliquem, aut uirum bonum, aut amantem sui ciuem potuerunt, cum quo tunc ipsa sanctitas migravit.

IN THEMISTOCLEM.

Themistocles eorum, qui ingrati patriam experti sunt celeberrimum exemplum, cum illam incolumem, claram, opulentam, principem Græciæ reddidisset, eousq; sensit inimicam, ut ad Xerxis, quem paulò antè destruxerat, non debitam sibi misericordiam perferere necesse haberet.

IN PHOCIONEM.

Phocion uerò his dotibus, quæ ad pariendum honorem potentissimæ iudicantur, clementia & liberalitate instructissimus, non tantum in eculeo ab Atheniensibus impositus est, sed certè post obitum nullam Atticæ regionis, quæ ossibus eius iniiceretur, glebulam inuenit, iussus extra fines proijci, intra quos optimus ciuis uixerat. Quid abest igitur quin publica dementia sit existimanda, summo cõsensu maximas uirtutes, quasi grauissima delicta punire, beneficiorq; iniurijs rependere? quod cum ubiq; tum præcipuè Athenis intolerabile uideri debet: in qua urbe aduersus ingratos actio constituta est: & rectè: quia dandi, & accipiendi beneficij commercium, sine quo uix uita hominum extat, perdit, & tollit, quisquis benemerito parem referre gratiam negligit. Quantam ergo reprehensionem merentur, qui cum æquissima iura, sed iniquissima haberent ingenia, moribus suis, quàm legibus uti maluerunt? Quod si qua prouidentia Deorum effici posset, ut excellentissimi uiri, quorum modò casus retuli, legem ingratorum uindicem retinentes, patriam suam in ius, ad aliam ciuitatem pertraherent, non ne ingeniosum, & garrulum populum, mutum, atq; clinguem hac postulatione reddidissent?

sent? discordes soci tui, pacisq; diuidua tuguria Græciæ facta sunt columen. Lucet Marathon Persicis trophæis: Salamis, & Artemisium Xerxis naufragia numerantur: præualidis manibus exhausta mœnia, pulchrioribus operibus consurgunt: harum rerum autores ubi uixerunt? ubi iacent? responde: nempe Thesea paruulo in scopulo sepeliri, & Multiadem in carcere mori, & Cimona paternas induere catenas, & Themistoclem uictorem uicti hostis genua complecti, Solonemq; cum Aristide, & Phocione penates suos ingrata fugere coëgisti: cum interim cineribus nostris foedæ ac miserabiliter dispersis, Oedipodis ossa, cæde patris, nuptijs matris contaminata, inter ipsum Areopagum, diuini atq; humani certaminis uenerabile domicilium, & excelsis præsijs Mineræ arcem honore aræ decoratos, sacrosanctiores colis: adè tibi aliena mala tuis bonis gratiora sunt. Lege itaq; legem, quæ te iureiurando obstrictam tenet: & quia benemeritis debita reddere præmia noluisti, læsis iustæ piacula exolue. Tacent mutæ umbræ fati necessitate constrictæ. At immemores beneficiorum Athenæ reprehensione, lingua sermone licenti soluta, non uacent. Sed omittamus ingratos, & potius de pijs loquamur. Aliquantò enim satius est fauorabili, quàm inuisæ rei uacare. Venite igitur in manus nostras prospera parentum uota, felicibus auspicijs propagatæ soboles, quæ efficitis, ut & genuisse iuuet, & generare libeat.

DE PIETATE. CAP. IIII.

DE CORIOLANO.

Coriolanus maximi uir animi, & altissimi consilij, optimeq; de Repub. meritis, iniquissimæ damnationis ruina prostratus, ad Volscos infestos tunc Romanis confugit,

fugit. Magno ubique pretio uirtus aestimatur. Itaque quò latebras quaesitum uenerat, ibi breuissimè summum adeptus est imperium. Euenitq; ut quem pro se salutarem Imperatorem ciues habere noluerant, penè pestiferum aduersus se duce[m] experirentur: frequenter enim suis exercitibus nostris, uictoriarum suarum gradibus, aditum iuxta moenia urbis Volsci militi struxit. Quapropter fastidiosus ille in aestimandis bonis suis populus, qui reo non pepercit, exuli coactus est supplicare: missi ad eum deprecandum legati, nihil profecerunt: missi deinde sacerdotes cum infulis, aequè sine effectu redierunt: stupebat Senatus, trepidabat populus, uiri pariter, & mulieres exitium imminens lamentabantur. Tunc Veturia Coriolani mater, Volumniam uxorem eius, & liberos secum trahens, castra Volscorum petijt: quam ubi filius aspexit, properè ut amens matris complexum petijt. Illa ex precibus in iram uersa ait: Sine ut prius, quàm complexum accipiam, sciam, an ad hostem, an ad filium uenerim: captiuus ne, an mater in castris tuis sim. In hoc me longa uita, & infelix senectus traxit, ut exulem, deinde te hostem uiderem? potuisti populari hanc terram, quæ te genuit, atque aluit? nisi te peperissem, Roma non oppugnaretur: multaq; insuper addidit complorando: quibus, & uxoris, ac paruulorum fletibus motus, matrem complexus, Expugnasti, inquit, & uicisti iram meam patria. Precibus huius admonitus, cuius utero conceptus sum, te, quamuis meritò mihi inuisam, dono continuoq; agrum Romanum hostilibus armis liberauit. Ergo peccus acceptæ dolore iniuriæ, spe potiundæ uictoriæ, uerecundia detractandi ministerij, metu mortis referunt, totum sibi pietas uacuefecit: uniusq; parentis aspectus, bellum atrox salutaris pace mutauit.

DE SUPERIORE AFRICANO.

Eadem pietas uiribus suis inflammatum Africanum superiorem, uixdum annos pubertatis ingressum, ad opem patri in acie ferendam uirili robore armauit. Consulem enim eum apud Ticinum fluum aduersis auspicijs cum Annibale pugnantem saucium grauiter, intercessu seruauit suo: neque illum aut ætatis infirmitas, aut militiæ tyrocinium: aut infelicis prælij etiam ueterano bellatori pertimescendus exitus, interpellare ualuit: quo minus duplici gloria conspicuus, coronam, imperatore simul & patre ex ipsa morte raptò, mereretur. Auribus ista tam præclara exempla Rom. ciuitas accepit, illa uidit oculis.

DE L. MANLIO TORQUATO.

Lucio Manlio Torquato diem ad populum Pomponius Trib. Pleb. dixerat, quò occasione benefaciendi belli ductus, obtinendi legitimum imperij tempus excessisset: quodq; filium optimæ indolis iuuenem, rustico opere grauatam, publicis usibus subtraheret. Id postquam Manlius adolescens cognouit, protinus urbem petijt, & se in Pomponij domum prima luce direxit: qui existimans in hoc eum uenisse ut patris crimina, à quo plus iusto asperè tractabatur, deferret: excedere omnes iussit cubiculo, quò licentius remotis arbitris iudicium perageret: nactus occasionem opportunam proposito suo iuuenis, gladium, quem testum attulerat, distinxit: tribunumq; minis, ac terrore compulsus iurare coëgit, à patris eius accusatione recessurum: eo que effectum est, ne Torquatus causam diceret. Commendabilis est pietas, quæ mansuetis parentibus præstatur: sed Manlius quò horridiorem patrem habuit, hoc periculo eius laudabilius subuenit: qui ad eum diligentiã præter naturalem amorem, nullo indulgentiæ blan-

dimento inuitatus fuerat.

DE M. COTTA.

Hanc pietatem emulatus Marcus Cotta, eo ipso die, quo togam sumpsit uirilem, protinus ut è Capitolio descendit, C. Carbonem, à quo pater eius damnatus fuerat, postulauit: protractumq; reum iudicio afflixit, & ingenium, & adolescentiam præclaro opere auspiciatus.

DE C. FLAMINIO.

Apud C. quoq; Flaminium autoritas patria æquè potens fuit. Nam cum Tr. pl. legem de Gallico agro uiritim diuidendo inuito, & repugnante senatu promulgasset, precibus minisq; eius acerrimè resistens, ac ne exercitu quidem aduersus se conscripto, si in eadem sententia perseueraret, absterritus, postquam pro Rostris ei legem iam referenti pater manum iniecit: priuato fractus imperio, descendit è Rostris, ne minimo quidem murmure destitutæ concionis reprehensus.

DE CLAVDIA VIRGINE VESTALI.

Magna sunt hæc uirilis pietatis opera, sed nescio an his omnibus ualentius, & animosius Claudie Vestalis uirginis factum: quæ cum patrem suum triumphantem, è curru uiolenta Trib. Ple. manu detrahi animaduertisset, mira celeritate utrisq; se imponendo, amplissimam potestatem inimicitijs accensam depulit. Igitur alterum triumphum pater in Capitolium, alterum filia in ædem Vestæ duxit: nec discerni potuit, utri plus laudis tribueretur: cui uictoria, an cui pietas comes aderat. Ignoscite uetustissimi foci, ueniamq; æterni date ignes, si à uestro sacratissimo templo ad necessarium, magisq; speciosum urbis locum contextus operis nostri progressus fuerit. Nulla enim acerbitate fortunæ, nullis sordibus pretium charæ pietatis euilescit: quin
etiam

etiam eò certius, quò miserius experimentum habet.

DE AMORE FILIAE

erga matrem.

Sanguinis ingenui mulierem prætor apud tribunal suum capitali crimine damnatam, triumuiro in carcere necandam tradidit: quam receptam, is, qui custodiæ præerat, misericordia motus, non protinus strāgulauit: aditum quoque ad eam filiæ, sed diligenter excussæ, nequid cibi inferret, dedit: existimans futurum, ut inedia consumeretur. Cùm autem iam dies plures intercederent, secum ipse quærens, quidnam esset, quòd tandiu sustentaretur, curiosius obseruata filia, animaduertit illam exerto ubere famem matris lactis sui subsidio lenientem: quæ tam admirabilis spectaculi nouitas ab ipso ad Triumuirum, à Triumuiro ad prætorem, à prætore ad consulum iudicium perlata, remissionem poenæ mulieri impetrauit. Quò non penetrat, aut quid non excogitat pietas? quæ in carcere seruandæ genitricis nouam rationem inuenit. Quid enim tam inusitatum, quid tam inauditum, quàm matrem uberibus natæ alitam esse? putauerit aliquis hoc contra rerum naturam factum, nisi diligere parentes prima naturæ lex esset.

Cæterna

DE FILIAE PIETATE IN PATREM.

Idem prædicatum de pietate eius existimetur, quæ patrem suum Cimona consimili fortuna affectum, pariq; custodiæ traditum, iam ultimæ senectutis uelut infantem, pectori suo adnotum aluit. Hærent, ac stupent hominum oculi, cùm cuius facti pictam imaginem uident, casusque antiqui conditionem, præsentis spectaculi admiratione renouant, in illis mutis membrorum lineamentis uiua ac spirantia corpora intueri credentes: quod necesse est ani-

mo quoque euenire aliquantò efficaciore pictura literarum
uctera pro recentibus admonito recordari.

DE CIMONIS PIETATE
erga patrem.

Ne te quidem Cimon silentio inuoluam, qui patri tuo
sepulturam uoluntarijs uinculis emere non dubitasti. Nam
etsi maximo tibi postea & ciui, & duci euadere contigit,
plus tamen aliquanto laudis in carcere, quàm in curia asse-
cutus es: cæteræ enim uirtutes admirationis tantummodo
multum, pietas uerò etiam amoris plurimum meretur.

~~E X T E R N A.~~

DE DVOBVS FRATRIBVS.

Vos quoque fratres memoria complectar, quorum ani-
mus origine fuit nobilior. Siquidem admodum humiles in
Hispania nati, pro parentum alimentis spiritum erogan-
do, specioso exitu uitæ inclaruistis: duodecim enim millia
nummum, quæ post mortem uestrâ his darentur, à filijs Pa-
tietis pacti estis, ut eorum patris interfectorem Epastum
gentis suæ tyrannum occideretis: nec ausi solum insigne fa-
cinus estis, sed etiam strenuo, ac forti exitu claruistis. Eis-
dem enim manibus Patietis ultionem, Epasti pœnam, geni-
toribus nutrimenta, uobis gloriosa fata peperistis. Itaq; tu-
mulis etiam nunc uiuitis, quia parentum senectutem tueri,
quàm uestram expectare satius esse duxistis.

DE CLEOBE ET BITONE FRA-
tribus, & Amphinomo & Anapo.

Notiora sunt fratrum paria, Cleobis, & Biton, Am-
phinomus, & Anapus: illi, quòd ad sacra Iunonis pera-
genda matrem uexerunt: ij, quòd patrem & matrem hu-
meris per medios ignes Aetnæ portarunt: sed neutris pro
spiritu parentum expirare propositum fuit. Nec ego

Arg

Arguam detrecto laudem, aut Aetnaei montis gloriam in-
uoluerim: uerum obscuriori propter ignorantiam pietati
notitiae lumen ad moueo: sicut Scythis libenter pietatis testi- *sicut Scythis*
monium reddo. *monium reddo*

DE DARIO REGE.

um reddo
pietatis testi
A Dario enim totis regni sui uiribus in eorum regioni-
bus subinde impetum facienti, paulatim cedentes, ad ulti-
mas iam solitudines peruenerant. Interrogati deinde ab eo
per legatos, quem fugiendi finem, aut quod initium pu-
gnandi facturi essent: responderunt, se nec urbes ulla, nec
agros cultos, pro quibus dimicarent, habere: caeterum cum
ad parentum suorum monumenta uenissent, sciturum, quem-
admodum Scythiae praeliari solerent. Quo quidem uno tam
pio dicto, immanis, & barbara gens ab omni se feritatis
crimine redemit. Prima igitur & optima rerum natura
pietatis est magistra, quae nullo uocis ministerio, nullo
usu literarum indigens, proprijs, ac tacitis uiribus, cha-
ritatem parentum liberorum pectoribus infundit. Quid er-
go doctrina proficit? ut politiora, sed non ut meliora fiant
ingenia: quoniam quidem solida uirtus nascitur magis,
quam fingitur.

DE FILIO CROESI.

Quis enim plaustris uagos, & sylvarum latebris cor-
pora sua tegentes, in modumq; ferarum laniatu pecudum
uiuentes, sic Dario respondere docuit? Illa nimirum, quae
etiam Croesi filium loquendi usu defectum, ad protegen-
dam patris incolumitatem ministerio uocis instruxit. Ca-
ptis enim à Cyro Sardibus, cum unus è numero Persarum,
ignarus uiri, in caedem eius concitato impetu ferretur, ue-
lut oblitus quid sibi nascenti fortuna denegasset, ne Croe-
sum regem occideret, proclamando, pene iam impressum

macronem iugulo reuocauit. Ita, qui ad id tempus mutus sibi uixerat, saluti parentis uocalis factus est.

DE QVODAM IUVENE,
dicto Plutone.

Eadem charitas Italico bello Pinensem iuuenem, cui Plutoni erat cognomen, tanto animi, corporisq; robore armavit, ut cum obsessæ urbis suæ claustris præsideret, et Romanus imperator patrem eius captiuum, in cōspectu ipsius cōstitutum, districtis militum gladijs circumdedisset, occisurum se minitans, nisi irruptioni suæ iter præbuisset, solus e manibus eorum senem rapuerit, duplici pietate memorandus, quòd & patris seruator, nec patriæ fuit proditor.

DE PIETATE ERGA

FRATRES. CAP. V.

Hanc charitatem, proximus fraternæ beneuolentiæ gradus excipit. Nam ut meritò primum amoris uinculum ducitur plurima, & maxima beneficia accepisse: ita proximum iudicari debet simul accepisse. quàm copiosæ enim suauitatis illa recordatio est! In eodem domicilio antequàm nascerer, habitauit: in iisdem incunabulis infantie tempora peregi: eosdem appellauit parentes: eadem pro me uota excubuerunt: parem ex maiorum imaginibus gloriam traxi, Chara est uxor, dulces liberi, iucundi amici, accepti affines: sed postea cognitis nulla beneuolentia accedere debet, quæ priorem exhauriat.

DE SCIPIONE MAIORE.

Atque hæc teste Scipione Africano loquor, qui tametsi arctissima familiaritate Lælio iunctus erat, attamen senatum supplex orauit, ne prouinciæ sors fratri suo crepta, ad eum transferretur: legatumq; se L. Scipioni in Asiam
iturum

iturum promisit, & maior natu, minori: & fortissimus, & belli gloria excellens, laudis inopi: & quod super omnia est, nondum Asiatico, iam Africanus. Itaque clarissimorum cognominum alterum sumpsit, alterum dedit: triumphiq; prætextam huius excepit, illius tradidit: ministerio aliquãto maior, quàm frater imperio.

DE M. FABIO CONSVLE.

Marcus uerò Fabius consul inclyta pugna Hetruscis, & Veientibus superatis, delatum sibi summo senatus, populiq; studio triumphum ducere non sustinuit: quia eo prælio Qu. Fabius frater eius consularis fortissimè dimicans occiderat. Quantam in eo pectore pietatem fraternæ charitatis habitasse existimemus, propter quam tantus amplissimi honoris fulgor extingui potuit?

DE TIBERIO CAESARE.

Hoc exemplo uetustas, illo seculum nostrum ornatum est: cui contigit fraternum iugum Claudie prius, nunc & Iulie gentis intueri decus: tantum enim amorem Princeps, parensque noster insitum animo fratris Drusi habuit, ut cum Ticini, quò uictor hostium ad complectendos parentes uenerat, graui illum, & periculosa ualetudine in Germania fluctuare cognouisset, protinus inde metu attonitus erumperet. Iter quoque quàm rapidum, & præceps uelut uno spiritu corripuerit, eo patet, quòd Alpes, Rhenumq; transgressus, die ac nocte, mutato subinde equo, ducētis millibus passuum, per modò deuictam barbariam, Antabagio duce solo comite contentus, euasit: sed eum tunc maximo labore & periculo implicatum, mortaliūq; frequentia defectum, sanctissimū pietatis numen, & Dij fautores eximiarum uirtutum, & fidissimus Romani imperij custos Iupiter conutatus est. Drusus quoque, quan-

quam fato iam suo, quàm illius officio propior erat, uigore spiritus, & corporis uiribus collapsus, eo ipso tamen, quo uita, & mors distinguitur, momento, legiones cum insignibus suis fratri obuiam procedere iussit, & ut imperator salutaretur, præcepit: & dextra in parte prætorium ei statui, & consulare, & imperatorium nomen obtinere uoluit: eodemq; tempore, & fraternæ maiestati cessit, & uita excessit.

DE QVODAM MILITE CN. POMPEII.

His scio equidem nullum aliud, quàm Castoris, & Pollucis specimen consanguinæ charitatis conuenienter adijci posse: sed omnis memoriæ clarissimis imperatoribus profecto non erit ingratum, si militis summa erga fratrem suum pietas, hinc uoluminis parti adhæserit. Is namq; in castris Cn. Pompeij stipendia peragens, cum Sertorianum militem acrius sibi in aciem instantem cominus interemisisset, iacentemq; spoliaret, ut fratrem germanum esse cognouit, multum, ac diu conuitio deos ob donum impiæ uictoriæ insecutus, propè castra transtulit, & pretiosa ueste operatum, rogo imposuit, ac deinde subiecta face, protinus eodem gladio, quo illum interemerat, pectus suam transuerberauit: seq; super corpus fratris prostratum communibus flammis cremandum tradidit. Licebat ignorantie beneficio innocenti uiuere: sed ut sua potius pietate, quàm aliena uenia ueretur, comes fraternæ neci non defuit.

DE PIETATE ERGA

PATRIAM. CAP. VI.

ARctissimis sanguinis uinculis pietas satis fecit: restat nunc ut patriæ exhibeatur: cuius maiestati, etiam illa, quæ decorum numinibus æquatur, autoritas parentum, uires

iures suas subiecit : fraterna quoque charitas æquo animo, ac libenter cedit, summa quidem cum ratione : quia euersa domo, interdum Reipub. status manere potest : urbis ruina penates omnes secum trahat, necesse est. Verum quid attinet uerbis ista complecti? quorum tanta uis est, ut aliqui salutis suæ impendio testati sint.

DE BRUTO PRIMO CONSULE.

Brutus consul primus cum Arunte Tarquiniij Superbi filio regno expulsi in acie ita equo concurrat, ut pariter illatis hastis, uterque mortifero uulnere ictus exanimis prosterneretur. Meritò obiecerim populo Romano libertatem suam magno stetitisse.

DE CURTIO ROMANO.

Cum autem in mediam partem fori, uasto ac repentinò hiatu terra subsideret, responsumq; esset, ea re illum tantummodo compleri posse, qua Pop. Rom. plurimum ualeret, Curtius & animi, & generis nobilissimus adolescens, interpretatus urbem nostram uirtute, armis que præcipue excellere, militaribus insignibus ornatus, equum conscendit, eumq; uehementer admotis calcaribus præcipitem in illud profundum egit: super quem uniuerſi ciues honoris gratia certatim fruges iniecerunt, continuoq; terra pristinum habitum recuperauit. Magna postea decora in foro Romano fulserunt: nullum tamen hodie pietate Curtij erga patriam clarius obuersatur exemplum: cui principatum gloriæ obtinenti, consimile factum subnectam.

DE GENITIO CIPPO PRAET.

Genitio Cippo Praetori paludato portam egredienti, noui, & inauditi generis prodigium incidit. Nanque in capite eius subito ueluti cornua emerſerunt: responsumq; est cum regem fore, si in urbem reuertisset. Quòd ne accideret,

uoluntarium, ac perpetuum sibi indixit exilium. Dignam pietatem, quæ quod ad solidam gloriam attinet, septem regibus præferatur: cuius testandæ rei gratia capitis effigies æræ portæ, qua excefferat, inclusa est: dicta quæ Raudusculana quod olim rauda æra dicebantur.

DE AELIO PRÆTORE.

Genitius laudis huius successionem Aelio Prætori tradidit, cui ius dicenti, cum in capite picus consedisset, aruspex quæ affirmasset, conseruato eo fore domus ipsius statum felicissimum, Reip. miserrimum: occiso in contrarium utrumque cessurum: euestigio picum morsu suo in conspectu senatus necauit: decem & septem militum familiam, eximie fortitudinis uiros Cannensi prælio amisit: Resp. procedente tempore ad summum imperij fastigium excessit. Hæc nimirum exempla, Sylla, & Marius, & Cinna tanquam stulta irriserunt.

DE P. DECIO.

Publius Decius, qui consulatum in familiam suam primus intulit, cum Latino bello Romanam aciem inclinatam pene iam & prostratam uideret, caput suum pro salute Reipublicæ deuouit, ac protinus concitato equo, in medium hostium agmen, patriæ salutem, sibi mortem petens, irrupit: facta quæ ingenti strage, plurimis telis obrutus, super corruit: ex cuius uulneribus, & sanguine insperata uictoria emerfit.

DE FILIO P. DECII.

Vnicum talis imperatoris specimen esset, nisi animo suo respondentem filium genuisset. is namque in quarto consulatu patris exemplum secutus, deuotione simili, æquè strenua pugna, consentaneo exitu labantes, perditas quæ uires urbis nostræ correxit. Itaque dignosci arduum est, utrum Romana

ciuitas

ciuitas utilius habuerit Decios, an amiserit: quoniam uita eorum ne uinceretur, obstitit, mors fecit ut uinceret.

DE SCIPIONE AFR. SVPER.

Non est extinctus pro Repub. superior Scipio Africanus: sed admirabili uirtute ne Resp. exstingueretur, prouidit: siquidem cum afflictâ Cannensi clade urbs nostra, nihil aliud quàm præda uictoris esse Annibalis uideretur: ideoq; reliquæ prostrati exercitus, deserendæ Italiæ, auctore Quinto Metello, consilium agitent: tribunus militum admodum iuuenis, stricto gladio mortem unicuiq; minitandò, iurare omnes nunquam se relicturos patriam cõgigit: pietatemq; non solum ipse plenissimam exhibuit: sed etiam ex pectoribus aliorum abeuntem reuocauit.

DE PVBLCANIS.

Age ut à singulis ad uniuersos transgrediar, quanto, & quàm æquali amore patriæ tota ciuitas flagrauit? nam cum secundo Punico bello exhaustum ærarium, ne deorum quidem cultui sufficeret: publicani ultro aditos censores hortati sunt, ut omnia sic locarent, tanquam Resp. pecunia abundaret, seq; præsituros cuncta, nec ullum assem, nisi bello confecto, petituros polliciti sunt.

DE DOMINIS SERVORVM,
equitibus & centurionibus.

Domini quoque eorum seruorum, quos Sempronius Gracchus ob insignem pugnam Beneuenti manumiserat, pretia ab imperatore exigere supersederunt. In castris, etiam non eques, non cõturio stipendium sibi dari desiderauit: uiri, ac foemine, quicquid auri, argenti'ue habuerunt: item pueri insignia ingenuitatis ad sustentandam temporis difficultatem contulerunt: ac neque beneficio senatus, qui muneribus his sanctos, tributì oncre liberauerat, quisquam

quam uti uoluit, sed insuper id omnes promptissimis animis præstiterunt. Non ignorabant enim captis Veijs, cum decimarum nomine, quas Camillus uouerat, aurum Apollini Delphico mitti oporteret: neque emendi eius facultas esset, matronas ornamenta sua in ærarium retulisse. Similiter que audierant, nulle pondo auri, quæ Gallis pro obsidione Capitolijs promissa debebantur, earum cultu expleta. Ita q; & proprio ingenio, & exemplo uetustatis admoniti, nulla sibi in re cessandum existimauerunt.

E X T E R N A.

D E C O D R O R E G E A T H E N.

At externa eiusdem propositi exempla attingam. Rex Atheniensium Codrus, cum ingenti hostium exercitu Attica regio debilitata ferro, igni que uastaretur, diffidentia humani auxilij ad Apollinis Delphici oraculum confugit, perq; legatos sciscitatus est, quonam modo illud tam graue bellum discuti posset. respondit deus, ita illi finem fore, si ipse hostili manu occidisset. Quod quidem non solum totis Atheniensium castris, sed etiam contrarijs percubuit. Eo que factum est, ut ediceretur, ne quis Codri corpus uulneraret. Id postquam cognouit, depositis insignibus imperij, familiarem cultum induit, ac pabulantium hostium globo sese obiecit: unum que ex his falce percussum, in cædem suam compulit: cuius interitu ne Athenæ occiderent, effectum est.

D E T H R A S Y B U L O.

Ab eodem fonte pietatis Thrasymbuli quoque animus manauit: is, cum Atheniensium urbem triginta tyrannorum teterrima dominatione liberare cuperet, parua que manu maximæ rei molem aggredieretur, & quidam e conscijs dixisset: *Quantas tandem tibi Athenæ, per te libertatem consecutæ*

secutæ gratias debebunt? Respondit: Dij faciant, ut quantas ipse illis debeo, uidear retulisse. Quem affectum inclytum destructæ tyrannidis opus laude cumulauit.

DE THEMISTOCLE.

Themistocles autem, quem uirtus sua uictorem, iniuria patriæ imperatorem Persarum fecerat, ut se ab ea oppugnâda abstineret, instituto sacrificio, exceptum patera tauri sanguinem hausit: & ante ipsam aram, quasi quædam pictatis clara uictima concidit: quo quidem tam memorabili eius excessu, ne Græciæ altero Themistocle opus esset, effectum est.

DE DVOBUS PHILENIS FRATRIBUS Carthaginensibus.

Sequitur eiusdem generis exemplum: Cùm inter Carthaginem, & Cyrenas de margine agri pertinacissima contentio esset, ad ultimum placuit utrique eodem tempore iuuenes mitti, & locum in quem ij conuenissent, finem ambobus haberi populis: uerùm hoc pactum duo fratres Carthaginenses nomine Phileni, perfidia percurrere, citra constitutam horam maturato gressu in longius promotis terminis, quòd cùm intellexissent Cyrenensium iuuenes, diu de fallacia eorum questi, postremò acerbitate conditionis iniuriam discutere conati sunt. dixerunt nanque, sic eum finem ratum fore, si Phileni uiuos se ibi obrui passi essent: sed consilio euentus non respondit: illi enim nulla interposita mora, corpora sua his terra operienda tradiderunt: qui quoniam patriæ, quàm uitæ suæ longiores terminos esse maluerunt, bene iacent, manibus, & osibus suis Punico dilatato imperio. Vbi sunt superbæ Carthaginis alta moenia? ubi maritima gloria inclyti portus? ubi cunctis litoribus terribilis classis? ubi tot exercitus? ubi tantus equi-
tatus

tatus? ubi immenso Aphricæ spatio non contenti spiritus? omnia ista duobus Scipionibus fortuna partita est. At Philenorum egregij facti memoriam ne patriæ quidem interitus extinxit: nihil est igitur excepta uirtute, quod mortali animo, ac manu, immortale quæri possit.

DE A R I S T O T E L E.

Iuuenili ardore plena hæc pietas. Aristoteles uerò supremæ uitæ reliquias senilibus, ac rugosis membris in summo literarum otio uix custodiens, adeò ualenter pro salute patriæ incubuit, ut eam ab hostibus armis solo æquatam, in lectulo Atheniensi iacens, & quidem Macedonum manibus, quibus abiecta erat, eriperet. Ita urbs non tam strata, atque euersa Alexandri, quàm restituta Aristotelis notum est opus. Patet ergo quàm benignæ, quàmq; profusæ pietatis erga patriam omnium ordinum, omnis ætatis homines extiterint, sanctissimisq; naturæ legibus mirificorum etiam exemplorum clara mundo subscripserit ubertas.

DE P A R E N T V M A M O R E,
& indulgentia in liberos. CAP. VII.

DEt nunc uela p̄ij affectus, & placidi, parentum erga liberos indulgentia, salubriq; aura prouecta, gratam suauitatis secum dotem afferat. Fabius Rutilianus quinque consulatibus summa cum gloria peractis, omnibus que & uirtutibus, & uitæ emeritis stipendijs, legatus ire Fabio Gurgiti filio ad bellum difficile, & periculosum conficiendum grauatus non est, penè ipso per se duntaxat animo sine corpore militaturus: utpote propter ultimam senectutem lectuli otio, quàm labori præliorum habilior. Idem triumphantis currum, equo insidens, sequi, quem ipse paruulum triumphis suis gestauerat, in maxima uoluptate

luptate posuit: nec accessor gloriosæ illius pompæ, sed autor spectatus est.

DE CESETO ROMANO.

Non tam Ceseti speciosa equitis Romani sors patria, sed par indulgentia: qui à Cesare omnium iam externorum & domesticorum hostium uictore, cum abdicare filium suum iuberetur, quòd is Trib. Pleb. cum Marullo collega, inuidiam ei tanquam regnum affectanti fecerat: in hunc modum respondere sustinuit: Celerius tu mihi Caesar omnes filios meos eripies, quàm ex his ego unum nota pellam mea. Habebat autem duos præterea optimæ indolis filios, quibus Caesar se incrementa dignitatis benignè largiturum pollicebatur. Hunc patrem tametsi summa diuini principis clementia tutum præstitit, quis tamen non humano ingenio maius ausum putet, quòd cui totus orbis terrarum succubuerat, non cessit?

DE OCTAVIO BALBO.

Sed nescio an Octavius Balbus concitatoris, & ardentioris erga filium beneuolentiæ fuerit. Proscriptus à triumuiris, cum domo, postico clam esset egressus, iamq; fugæ expeditum initium haberet: postquam intus filium trucidari falso clamore uiciniæ accepit, ei se neci, quam euaserat, obtulit, occidendumq; militibus tradidit. Pluris nimirum illud momentum, quo illi præter spem uidere filium incolu- mem contigerat, quàm salutem suam æstimans. Miseros adolescentis oculos, quibus amantissimum sui patrem ipsius opera sic expirantem, intueri necesse fuit.

DE SELEVCO REGE.

Cæterum ut ad iucundiora cognitu ueniamus, Seleuci Regis filius Antiochus noueræ Stratonices infando amore correptus, memor quàm improbis facibus arderet,
imp

impium pectoris uulnus pia dissimulatione contegebat. Itaque diuersi iisdem uisceribus affectus, ac medullis inclusi, summa cupiditas, & maxima uerecundia, ad ultimam tabem corpus eius redegerunt. Iacebat ipse Antiochus in lectulo, moribundo similis: lamentabantur necessarii: pater mœrore prostratus, de obitu unici filij, deq; sua miserrima orbitate cogitabat: totius domus funebris magis, quàm regius erat uultus. Sed hanc tristitiæ nubem Leptini mathematici, uel, ut quidam tradunt, Erasistrati medici prouidentia discussit: iuxta enim Antiochum sedens, ut eum ad introitum Stratonices rubore perfundi, & spiritu increbrescere, eaq; egrediente pallere, & excitatiorem anhelitum subinde recuperare animaduertit, curiosiore obseruatione ad ipsam ueritatem penetravit. Intrante enim Stratonice, & rursus abeunte, brachium adolescentis dissimulanter apprehendendo, modò uegetiore, modò languidiore pulsu uenarum comperit, cuius morbi æger esset. Protinusq; id Seleuco exposuit. Qui charissimam sibi coniugem filio suo cedere non dubitauit, quòd in amorem incidisset, fortunæ acceptum referens: quòd dissimulare eum usque ad mortem paratus esset, ipsius pudori imputans. Subijciatur animis senex, Rex, amans, iam patebit, quàm multa, quamq; difficilia paterni affectus indulgentia superauit.

DE ARIOBARZANE
rege Cappadociæ.

At Seleucus quidem uxore, Ariobarzanes filio suo Cappadociæ regno cessit, in conspectu Cn. Pompeij: cuius cum ipse tribunal conscendisset, inuitatusq; ab eo in curuli sella sedisset, postquam filium in cornu scribæ humiliorem fortuna sua locum obtinentem conspexit, non sustinuit infra se colloca

se collocatū intueri: sed protinus sella descendit, & diadema in caput eius transtulit: hortariq; cœpit, ut eò trāsiret, unde ipse surrexerat. Exciderunt lacrymæ iuueni, cohorruit corpus, delapsum diadema est, nec quò iussus erat, progredi potuit: quodq; penè fidem ueritatis excedit, lætus erat, qui regnum deponebat: tristis, cui dabatur: nec ullum finem tam egregium certamen habuisset, nisi patriæ uoluntati auctoritas Pompeij affuisset. Filium enim & regem appellauit, & diadema sumere iussit, & in curuli sella considerare coëgit. Comicæ lenitatis hi patres, tragicæ asperitatis illi.

DE PARENTVM SEVERITATE

aduersus liberos.

CAP. VIII.

DE LVCIO BRUTO.

BRutus par gloria Romulo, quia ille urbem, hic libertatem Romanam condidit: filios suos, Tarquinij dominationem à se expulsam reducentes, summum imperium obtinens, comprehensos, proq; tribunali uirgis cæsos, & ad palum religatos securi percuti iussit. Exiit patrem, ut Consulem ageret: orbisq; uiuere, quàm publicæ uindictæ deesse maluit.

DE CASSIO.

Huius æmulatus exemplum Cassius, filium, qui Trib. Pleb. Agrariam legem primus tulerat, multisq; alijs rebus populariter animos hominum amore sui deuinctos tenebat, postquam illam potestatem deposuit, adhibito propinquorum, & amicorum consilio, affectati regni crimine domi damnauit: uerberibusq; affectum, necari iussit: ac peculium eius Cereri consecrauit.

DE MANLIO TORQUATO.

Titus autè Manlius Torquatus propter egregia multa

P

rare

raræ dignitatis, iuris quoq; ciuilis, & sacrorum pontificā-
 lium peritissimus, in consimili facto ne consilio quidem ne-
 cessariorum indigere se credidit. Nam cum ad senatum Ma-
 cedonia de filio eius Decio Syllano, qui eam prouinciam
 obtinuerat, querelas per legatos detulisset, à P. C. petijt,
 nequid antè de ea re statuerent, quàm ipse Macedonum,
 filijq; sui causam inspexisset: summo deinde tum amplissi-
 mi ordinis, tum etiam eorum, qui questum uenerant, consen-
 sensu cognitione suscepta, domi consedit, solusq; utriq; parti
 per totum biduum uacauit, ac tertio die plenissime diligen-
 tissimeq; auditis testibus, ita pronunciauit: Cum Syllanum
 filium meum pecunias à socijs accepisse mihi probatum sit,
 & Repub. & domo mea indignum iudico, protinusq; è
 conspectu meo abire iubeo. Tam tristi patris sententia per-
 cussus Syllanus, lucem ulterius intueri non sustinuit, suspen-
 dioq; se proxima nocte consumpsit. Peregerat iam Torquat-
 us seueri & religiosi iudicis partes, satisfactum erat Rei-
 pub. habebat ultionem Macedonia, potuit tam uerecundo
 obitu filij, patris inflecti rigor. At ille neq; adolescētis exe-
 quijs interfuit: & cum maximè funus eius duceretur, con-
 sulere se uolentibus, uacuas aures accommodauit. Videbat
 enim se in eo atrio consedissee, in quo illius imperiosi Tor-
 quati seueritate conspicua imago posita erat. Prudētissimoq;
 uiro succurrebat, effigies maiorum suorum cum titulis suis,
 idcirco in prima ædium parte poni solere, ut eorum uirtu-
 tes posterì non solùm legerent, sed etiam imitarentur.

DE MARCO SCAURO.

Marcus uerò Scaurus, lumē, ac decus patriæ, cum apud
 Athesim flumen impetu Cymbrorum Romani equites pul-
 si deserto consule Catulo, & quidi urbem repeterent, con-
 stern

sternationis eorum participi filio suo misit, qui dicerent, se libentius in acie eius interfecti osibus occurrurum, quam ipsum tam deformis fugæ reum uisurum. Itaq; siquid modo reliquum in pectore uerecundiæ superesset, conspectum degenerati patris uitaturum. recordatione enim iuuentæ suæ qualis M. Scauro aut habendus, aut spernendus esset filius, admonebatur: quo nuntio accepto, iuuenis coactus est fortius aduersus semetipsum gladio uti, quam aduersus hostes usus fuerat.

DE AVLO FVLVIO.

Nec minus animose Aulus Fuluius, uir Senatorij ordinis, euntem filium in aciem retraxit, quam Scaurus e prælio fugientem increpuit. Namq; iuuenem & ingenio, & literis, & forma inter æquales nitentem, prauo consilio amicitiam Catilinæ secutum, inq; castra eius temerario impetu ruentem, in medio itinere abstractum, supplicio mortis affecit: præfatus, non se Catilinæ illum aduersus patriam, sed patriæ aduersus Catilinam genuisse. Licuit, donec Civilis bellirabies præteriret, inclusum arcere: uerum illud cauti patris narraretur opus, hoc seueri refertur. Sed ut hanc incitamentam & asperam seueritatem mitiores relatu patrum mores clementiæ suæ mistura temperent, exactæ pœnæ concessa uenia iungatur.

DE PARENTVM MODERATIONE ADVERSUS SUSCEPTOS LIBEROS.

CAPVT IX.

DE LVICIO GELLIO.

LVcius Gellius, omnibus honoribus ad censuram usq; defunctus, cum crimina grauissima de filio in nouercam commissum stuprum, & parricidium cogitatum, pro-

pemodum explorata haberet, non tamen ad uindictam procurrit continuo, sed penè uniuerso Senatu adhibito in consilium, expositis suspicionibus, defendendi se adolescenti potestatem fecit. Inspectaq; diligentissime causa, absoluit eum tum consilij, tum etiam sententia sua: quod si impetu iræ abstractus seuire festinasset, admisisset magis scelus, quàm uindicasset.

DE LVCIO HORTENSIO.

Quinti autem Hortensij, qui suis temporibus ornamentum Romanæ eloquentiæ fuit, admirabilis in filio patientia extitit. Cum enim eousq; impietatem eius suspectam, & nequitiam inuisam haberet, ut Messalam suæ sororis filium hæredem habiturus, ambitus reum defendens iudicibus diceret, si illum damnassent, nihil sibi præter osculum nepotum, in quibus acquiesceret, superfuturum: hæc scilicet sententia, quam etiam editæ orationi inseruit, filium potius in tormento animi, quàm in uoluptatibus reponens: tamen ne naturæ ordinem confunderet, non nepotes, sed filium hæredem reliquit, moderatè usus affectibus suis: quia & uiuus moribus eius uerum testimonium, & mortuus sanguini honorem debitum reddidit.

DE FVLVIO.

Idem fecit clari generis, magnæq; dignitatis uir Fuluius, sed in filio aliquantum tetriore. Nam cum auxilium senatus implorasset, ut suspectus in parricidio, & ob id latens per triumuirum conquireretur, ac iussu patrum C. comprehensus esset, non solum eum non notauit, sed etiam decedens, dominum omnium esse uoluit, quem genuerat hæredem instituens, non quem fuerat expertus.

DE QVODAM PATRE IGNOTO.

Magnorum uirorum clementibus actis ignoti patris

nouæ atq; inusitatæ rationis consilium adiiciam: qui cum à filio neçti sibi insidias comperisset, nec inducere in animum posset, ut uerum sanguinem ad hoc sceleris progressum crederet, seductam uxorem suspicans, suppliciter rogauit, ne se ulterius celaret, siue illum adolescentem subiecisset, siue ex alio concepisset: assueuratione deinde eius, & iureiurando se nil tale debere suspicari persuasus, in locum desertum filio perducto, gladium, quem secum occultum attulerat, tradidit, ac iugulum ferendum præbuit, nec ueneno, nec latrone ei ad peragendum parricidium opus esse affirmans: quo facto non paulatim, sed magno impetu recta cogitatio pectus iuuenis occupauit. Continuoq; abiecto gladio, Tu uero, inquit, pater uiue: & si tam obsequens es, ut hoc precari filio permittas, me quoq; exupera. Sed tantum queso, ne meus erga te amor eò sit uilior, quod à poenitentia oritur. Solitudinem sanguine meliorem, pacatioresq; penatibus syluas: & alimentis blandius ferrum, ac mortis oblatæ, quam datæ uitæ felicius beneficium. Commemoratis patribus, qui iniurias filiorum patienter exceperunt, referamus eos, qui mortem æquo animo tolerarunt.

DE PARENTIBVS QVI

obitum filiorum forti animo tulerunt.

C A P. X.

DE HORATIO PVLVILLO.

Horatius Puluillus, cum in Capitolio Ioui Opt. Max. hædem pontifex dedicaret, interq; nuncupationem solennium uerborum postem tenens, mortuum esse filium suum audisset: neq; manum à poste remouit, ne tanti templi dedicationem interrumperet, neq; uultum à publica

religione ad priuatum dolorem reflexit, ne patris magis, quam pontificis partes egisse uideretur.

DE AEMILIO PAULO.

Clarum exemplum: nec minus tamen illustre, quod sequitur. Aemilius Paulus nunc felicissimi, nunc miserrimi patris clarissima representatio, ex quatuor filijs formæ insignis, egregiæ indolis, duos iure adoptionis in Corneliã, Fabiãq; gentem tralatos, sibi ipse denegauit: duos ei fortuna abstulit. Quorum alter triumphum patris funere suo quartum ante diē præcessit: alter in triūphali curru conspectus, post diem tertium expirauit. Itaq; qui ad donandos usq; liberos abundauerat, in orbitate subito destitutus est: quem casum quo robore animi sustinuerit, oratione, quam de rebus à se gestis apud populum habuit, hanc adiiciendo clausulam, nulli ambiguum reliquit. Cùm in maximo prouentu felicitatis uestre Quirites timerem, ne quid mali fortuna moliretur, Iouem Opt. Max. Iunonemq; reginã, & Mineruam precatus sum, ut si aduersi quid populo Romano immineret, totum in meã domum conuerteretur. Quapropter bene habet se res, annuendo enim uotis meis id egerunt, ut uos potius meum casum doleatis, quam ego uestrum ingemiscerem. Vno etiam nunc domestico exemplo adiecto, in alienis luctibus orationi meæ usgari permittam.

DE QUINTO MARTIO REGE.

Quintus Martius Rex superioris Catonis in consulatu collega, filium summæ pietatis, magnæ spei, & quæ nõ parua calamitatis accessio fuit, unicum amisit. Cùmq; se obitu eius subrutum, & euersum uideret, ita dolorem altitudine consilij coërcuit, ut à rogo iuuenis protinus curiam peteret senatumq; quem eo die lege habere oportebat, euocaret.

quod

quòd nisi fortiter mœrorem ferre scisset, unius diei lucem inter calamitosum patrem & strenuum consulem, neutra in parte cessante officio, partiri non potuisset.

E X T E R N A.

D E P E R I C L E , P R I N -
cipe Atheniensium.

Princeps Atheniensium Pericles intra quadriuum duobus mirificis adolescentibus filijs spoliatus, his ipsis diebus, & uultu pristinum habitum retinente, & oratione nulla ex parte infractiore concionatus est. Ille uerò caput quoque solito more coronatum gerere sustinuit, ut nihil ex uetere ritu propter domesticum uulnus detraberet. non sine causa igitur tanti roboris animus ad Olympij Iouis cognomen ascendit.

D E X E N O P H O N T E.

Xenophon autem, quod ad Socraticam disciplinam attinet, proximus à Platone felicitis, ac beatæ facundiæ gradus, cum solenne sacrificium perageret, è duobus filijs maiorem natu nomine Gryllum, apud Mantineam in prælio cecidisse cognouit: nec ideo institutum Deorum cultum omittendum putauit, sed tantummodo coronam deponere contentus fuit: quam ipsam, percunctatus quonam modo occidisset, ut audiuit fortissimè pugnantem interiisse, capiti reposuit: numina quibus sacrificabat testatus maiore se ex uirtute filij uoluptatem, quàm ex morte amaritudinè sentire. Alius remouisset hostiam, abiiecisset altaria, lacrymis respersa tura disieciisset. Xenophontis cor pia religione immobile stetit, & animus in consilio prudentiæ stabilis mansit: ac dolori succumbere, ipsa clade quæ nuntiata erat, tristius duxit.

D E A N A X A G O R A.

Ne Anaxagoras quidem suppressendus est. Audita namq;

morte filij, Nihil, inquit, mihi inexpectatū, aut nouum nuntias : Ego enim illum ex me natum sciebam esse mortalem. Has uoces utilissimis præceptis imbuta uirtus mittit : quas si quis efficaciter auribus perceperit, non ignorabit, ita liberos procreandos, ut meminerit his à rerum natura, & accipiendi spiritus, & reddendi eodem momento temporis legem dici: atq; ut mori neminem solere, qui non uixerit: ita nec uiuere aliquem quidem posse, qui non sit moriturus.

VALERII MAXIMI

LIBER SEX-

T V S.

DE PVDICITIA. CAP. I.

V N D E te uirorum pariter, ac foeminarum præcipuum firmanentum Pudicitia inuocem? tu enim prisca religione cōsecratos focos Vestæ incolis. Tu Capitoliæ Iunonis puluinaribus incubas. Tu palatij columen augustos penates, sanctissimumq; Iuliæ genialem thorum assidua statione celebras, Tuo præsidio puerilis ætatis insignia munita sunt. Tui numinis respectu syncerus inuentæ flos permanet. Te custode matronalis stola censetur. Ades igitur, & cognosce, quæ fieri ipsa uoluisti.

DE LVCRETIA.

Dux Romanæ puditiæ Lucretia, cuius uirilil animus, maligno errore fortunæ, muliebre corpus sortitus est : à Sex. Tarquinij regis superbi filio per uim stuprum pati coacta, cum grauissimis uerbis iniuriam suam in concilio necessariorum deplorasset, ferro se, quod ueste tectum attulerat

tulerat, interemit. Causamq; tam animoso interitu imperium consulare pro regio permutandi pop. Rom. præbuit: atq; hanc illatam iniuriam non tulit.

DE VIRGINIO VIRO PLEBEIO.

Virginus Plebei generis, sed Patritij uir spiritus, ne probro contaminaretur domus sua, proprio sanguini non pepercit. Nam cum Appius Claudius decemuir, filie eius uirginis stuprum, potestatis uiribus fretus, pertinacius expeteret, deductam in forum puellam occidit, pudicæq; interemptor, quàm corruptæ pater esse maluit.

DE PONTIO AUFIDIANO.

Nec alio robore animi præditus fuit Pontius Aufidius, eques Rom. qui postquam comperit filie suæ uirginitatem à pædago proditam Faunio Saturnio, non contentus sceleratum seruum affecisse supplicio, etiam ipsam puellam necauit. Ita ne turpes eius nuptias celebraret, acerbis exequias duxit.

DE P. MEUIO.

Quid Publius Meuius, quàm seuerum pudicitie custodem egit? In libertum nanque gratum admodum sibi animaduertit, quia cum nubilis iam ætatis filie suæ osculum dedisse cognouerat, præsertim cum non libidine, sed errore lapsus uideri posset. Cæterum amaritudine pœnæ, teneris adhuc puellæ sensibus, castitatis disciplinam ingenerari magni aestimauit. Eiq; tam tristi exemplo præcepit: ut non solum uirginitatem illibatam, sed etiam oscula ad uirum sincera perferret.

DE QUINTO FABIO MAXIMO
Seruiliano.

Quintus uerò Fabius Maximus Seruilianus honoribus quos splendidissimè gesserat, censuræ grauitate consumma-

tis, exegit poenas à filio dubiæ castitatis, & punito pependit, uoluntario secessu conspectum patriæ uitando.

DE P. ATILIO PHILISCO.

Dicerem Censorium uirum nimis acerbum extitisse, nisi Publium Attilium Philiscum in pueritia corpore quæstum à domino facere coactum, tam seuerum postea patrem cernerem. Filiam enim suam, cò quòd stupri se crimine coinquinauerat, interemit. Quam sanctam igitur in ciuitate nostra pudicitiam fuisse existimare debemus, in qua etiam institores libidinis, tam seueros eius iudices euasisse animaduertimus? Sequitur excellentis nominis, ac memorabilis facti exemplum.

DE M. CLAUDIO MARCELLO

Aedili, & filio suo.

Marcus Claudius Marcellus Aedilis Curulis C. Scantini Capitolino Trib. pl. diem ad populum dixit, quòd filium suum de stupro appellasset: eoq; asseuerante se cogi non posse, ut adesset, quia sacrosanctam potestatem haberet, & ob id tribunitium auxilium implorante, totum collegium tribunorum negauit se intercedere, quò minus pudicitie questio perageretur. Cicatus itaq; Scantinius reus, uno teste qui tentatus erat, damnatus est. Constat iuuenem productum in Rostra, defixo in terram uultu, perscueranter tacuisse, uerecundoq; silentio plurimum in ultionem suam ualuisse.

DE METELLO CELERE.

Metellus quoq; Celer stuprosæ mentis acer punitor extitit, Cn. Sergio Silo promissorum matris familie nummorum gratia diem ad populum dicendo, eumq; hoc uno crimine damnando: non enim factum tunc, sed animus in questione deductus est: plusq; uoluisse peccare nocuit, quam non peccasse profuit.

DE T. VETVRIO FILIO VETVRII.

Concionis hæc, illa curiæ gravitas. Titus Veturius filius eius Veturij, qui in Consulatu suo Samnitibus, ob turpiter ictum fœdus, deditus fuerat: cùm propter domesticam ruinam, & graue æs alienum Cælio Plotio nexum sedare adolescentulus admodum coactus esset, seruilibus ab eo uerberibus, quia stuprum pati noluerat, affectus, querelam ad Consules detulit: à quibus hæc de re certior factus Senatus, Plotium in carcerem duci iussit: in qualicunq; enim statu positam Romano sanguini pudicitiam tutam esse uoluit. Et quid mirum, si hoc uniuersi P. C. censuerunt?

DE C. FESCENINO TRIMUMVIRO.

Caius Fesceninus, Triumuir C. Cornelium fortissimè militiæ stipendia emeritum, uirtutisq; nomine quater honore primipili ab Imperatoribus donatū, quòd cum ingenuo adolescentulo stupri commercium habuisset, publicis uinculis onerauit: à quo appellati Tribuni, cùm de stupro nihil negaret, sed sponsonem se facere paratū diceret, quòd adolescens ille palam, atq; aperte corpore quæstum facitasset: intercessionem suam interponere noluerunt. Itaq; Cornelius in carcere mori coactus est. Non putarunt Tribb. pl. Remp. nostram cum fortibus uiris pacisci oportere, ut externis periculis domesticas delicias emerent.

DE TRIBVNO PLEBIS,

siue populo Romano.

Libidinosi Centurionis supplicium, Marci Lectoriij Merigi Tribuni militaris, æquè similis fœdus exitus sequitur: cui Cominius Trib. pl. diem ad populū dixit, quòd cornicularium suum stupri causa appellasset. Nec sustinuit eius rei sententiam Lectorius, sed se ipse ante iudicij tempus fuga prius subtraxit, deinde etiam morte se puniuit. Naturæ modum

dum expleuerat : fato tamen sanctus , uniuersæ plebis sententia crimine impudicitiae damnatus est. Signa illum militaria, sacrae aquilæ, & certissima Romani imperij custos seuera castrorum disciplina , usq; ad inferos persecuta est. Quoniam cuius uirtutis magister esse debuerat, sanctitatis corruptor tentabat existere.

DE CAIO MARIO.

Hoc monuit C. Marium Imperatorem , tum, cum Clustum sororis suæ filium Tribunum militum à Cælio Plotio manipulario milite iure cæsum pronuntiauit, quia eum de stupro compellare ausus fuerat. Sed ut eos quoq; , qui in uindictanda pudicitia dolore suo publica lege usi sunt , strictim percurram: Sempronius Musca C. Gallium deprehensum in adulterio flagellis cecidit: C. Menius L. Octauium similiter deprehensum neruis contudit : Carbo Actienus à Bibieno, item Pontius à P. Cernio deprehensi castrati sunt: Cn. etiam Furius Broccum, quem deprehēderat, familiæ stuprandum obiecit: quibus iræ suæ indulgisse, fraudi non fuit.

E X T E R N A.

DE HIPPONE FOEMINA.

Atq; ut domesticis externa subnectam , Græca foemina nomine Hippo , cum hostium classe esset excepta , in mare se , ut pudicitiam morte tueretur , abiecit : cuius corpus Erechtheo littori appulsum , proxima undis humus sepulturae mandatum, ad hoc tempus tumulo contegit: sanctitatis uerò gloriam æternæ traditam memoriae Græcia laudibus suis celebrando, quotidie florentiorem effecit.

DE ORGIAGONTIS

Reguli uxore.

Vehementius hoc, illud consideratius exemplum pudicitiae

tie. Exercitu & copijs Gallogræcorū à Cn. Manilio consule in Olympo monte ex parte deletis, ex parte captis, Orgiagontis Reguli uxor miræ pulchritudinis à Centurione, cui custodienda tradita erat, stuprum pati coacta: postquā uentū est in eum locū, in quem Consulis iussu Centurio, misso nuntio, necessarios mulieris pretium, quo eam redimerent, afferre iusserat: aurum expendente Centurione, & in eius pondus animo, oculisq; intento, Gallogræcis lingua gentis suæ imperauit, ut eum occiderent: interfecti deinde caput abscissum manibus retinens ad coniugem uenit, abiectoque ante pedes eius, & iniuriæ, & ultionis suæ ordinem exposuit. Huius foemine quid aliud quisquam, quàm corpus in potestatem hostium uenisse dicat? Namq; animus neq; uinci, nec pudicitia capi potuit.

DE VXORIBVS THEVTONICORVM.

Theutonicorum uerò coniuges Marium uictorē orarūt ut ab eo uirginibus Vestalibus dono mitterētur, affirmantes æquē se, atq; illas uirilis cōcubitus expertes futuras: eaq; re nō impetrata, laqueis sibi nocte proxima spiritū eripuerūt. Dij melius, quòd hunc animum uiris earum in acie non dederunt. Nam si mulierum suarū uirtutem imitari uoluissent, incerta Theutonice uictoriæ trophæa reddidissent.

QVAE LIBERE DICTA,
aut facta sunt. CAP. II.

Libertatem autem uehementis spiritus dictis pariter, & factis testatam, ut non inuitauerim, ita ultrò uenientem non excluderim, quæ inter uirtutē, uitiūq; posita, si salubri modo se temperauerit, laudem: si quo non debuit, profuder,

fuderit, reprehensionem meretur: ac uulgi sic auribus gratior, quàm sapientissimi cuiusq; animo probabilior est, utpote frequentius aliena uenia, quàm sua prouidentia tuta. Sed quia humane uitæ partes prosequi propositum est, nostra fide, æstimatione propria referatur.

DE QVODAM PRINCIPE

Priuernatum.

Priuerno capto, interfectisq; qui id oppidum ad rebelandum incitauerant, Senatus indignatione accensus consilium agitabat, quid nam sibi de reliquis quoq; Priuernatibus faciendum esset. Ancipiti igitur casu eorum salus fluctuabat, eodem tempore, & uictoribus, & iratis subiecta. Cæterum cum auxilium unicū in precibus restare animaduertent, ingenui & Italici sanguinis obliuisci non potuerunt. Princeps enim eorum in curia interrogatus quam poenam mereretur: Respondit, quam merentur, qui cum se dignos libertate iudicarent, arma sumpserant. Exasperatos P. conscriptorum animos, uerbis inflammauerat. Sed Plautius consul fauens Priuernatum causæ, regressum animoso eius dicto obtulit, quæsiuitq; qualem cum eis pacem habituri Romani essent impunitate donata: at is constantissimo uultu: Si bonam dederitis, inquit, perpetuam: si malam, non diuturnam: qua uoce perfectum est, ut uictis non solum uenia, sed etiam ius, & beneficium nostræ ciuitatis daretur. Sic in Senatu Priuernas loqui ausus est.

DE L. CRASSO.

Lucius uerò Philippus Consul aduersus eundem ordinem libertatem exercere non dubitauit: nam segnitiem pro Rostris exprobrans, alio sibi Senatu opus esse dixit: at utq; à pœnitentia dicti absuit, ut etiam L. Crasso summæ dignitatis

tatis, & eloquentiæ uiro, id in curia grauius ferenti manum iniici iuberet. Ille reiecto lictore: Non es, inquit, mihi Philippe Consul, quia nec ego tibi Senator sum.

DE P. SCIPIONE AFRIC.

Quid? Philippum ab incurso suo tutum libertas reliquit? imo & similiter aggressa, & æquè experta patientia est. Cn. Carbo Trib. pleb. nuper sepultæ Gracchane seditionis turbulentissimus uindex, idemq; orientium ciuilium malorum fax ardentissima, Publium Africanum à Numantia ruinis summo cum gloriæ fulgore uenientem, ab ipsa penè porta in Rostra productum, quid de Tiberij Gracchi morte, cuius sororem in matrimonio habebat, sentiret, interrogauit: ut autoritate clarissimi uiri, inchoato iam incendio multum incrementi adijceret: quia non dubitabat, quin propter tam arctam affinitatem aliquid pro interfecti necessarii memoria miserabiliter esset locuturus. At is iure eum cæsum uideri respondit: cuius dicto cum concio tribunio furore instincta uiolenter succlamasset: Taceant, inquit, quibus Italia nouerca est. orto deinde murmure: Non efficietis, ait, ut solutos uerear, quos alligatos adduxi. Vniuersus populus iterum ab uno contumeliosè correptus erat. Quantus est honos uirtutis? tacuit actutum: recens uictoria ipsius Numantina, & patris Macedonica, deuicta q; Carthaginis spolia habita, ac duorum Regum Siphacis & Persæ ante triumphales currus catenatæ ceruices, tunc totius fori prementes ora clauserunt: nec timori datum est silentium, sed quia beneficio Aemiliæ & Corneliæ gentis, muli metus urbis, atq; Italiæ finiti erant, plebs Romana libertatis Scipionis libera non fuit. Quapropter minus mirari debemus, quòd amplissima Cn. Pompeij autoritas toties cum libertate luctata est: nec sine magna laude, quoniam omnis gener

generis hominum licentiæ ludibrio se esse quietæ fronte tulit.

DE CN. PISONE.

Cn. Piso, cum Manilium Crispum reum ageret, cumq; euidenter nocentem gratia Pompeij uideret eripi, iuuenili impetu, ac studio ad accusationem prouectus, multa & graua crimina præpotenti defensori obiecit: interrogatus deinde ab eo, cur se quoque non accusaret: Da, inquit, uades Reip. te, si postulatus fueris, ciuile bellum nõ excitaturum, iam de tuo prius, quam de Manilij capite in consilium iudices mittam: ita eodem iudicio duos sustinuit reos: accusatione Manilium, libertate Pompeium: & eorum alterum lege peregit, alterum professione, qua solùm poterat.

DE CATONE.

Quid ergo libertas sine Catone? nec magis, quam Cato sine libertate. Nam cum in Senatorem nocentem, & infamẽ reum iudex sedisset, tabellæq; Cn. Pompei, laudationem eius continentem, prolatae essent, proculdubio efficaces futuræ pro noxio, submouit eas è quæstione, legem recitando, qua cautum erat, ne Senatoribus tali auxilio uti liceret. Huic factio persona admirationem ademit. Nam quæ in alio audacia uideretur, in Catone fiducia cognoscitur.

DE CN. LENTULO MARCELLINO Consule.

Cn. enim Lentulus Marcellinus Consul, cum in concione de Magni Pompeij nimia potentia quereretur, assensusq; illi clara uoce uniuersus populus esset: Acclamate, inquit, acclamate Quirites, dum licet: iam enim uobis impune facere non licebit. Pulsata est tunc eximij ciuis potentia,

tia, hinc inuidiosa querela, hinc lamentatione miserabili.

Cui candida fascia crus alligatum habenti, Fauonius, Non refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema: exigui panni cauillatione regias eius uires exprobrans. At is neutra in parte mutato uultu, utrunq; cauit, ne aut hilari fronte libenter agnoscere potentiam, aut tristi iram profiteri uideretur: eaq; patientia inferioris etiam generis, & fortunæ hominibus aditum aduersus se dedit, è quorū turba duos retulisse abundè erit.

DE AEL. MANTIA FORMIANO.

Aelius Mantia Formianus, Libertini filius, ultimæ senectutis L. Libonem apud Censores accusabat: in quo certamine cum Pompeius magnus humilitatem ei, ætatemq; exprobrans, ab inferis illum ad accusandum remissum dixisset: Non mentiris, inquit, Pompei. uenio enim ab inferis L. Libonem accusaturus: sed dum illic moror, uidi cruentum Cn. Domitium Aenobarbum desilentem, quòd summo genere natus, integerrimæ uitæ amantissimus patriæ, in ipso iuuentutis flore, tuo iussu esset occisus. Vidi pari claritate conspicuum Brutum ferro laceratum, querentem, id sibi prius perfidia, deinde etiam crudelitate tua accidisse. Vidi Cn. Carbonem acerrimum pueritiæ tuæ, bonorumq; patris tui defensorem, in tertio consulatu catenis, quas tu ei injici iusseras, uinctum, obtestantem te, aduersus omne fas & nefas, cum in summo esset imperio, à te equite Romano trucidatum. Vidi eodem habitu, & quiritatu tuo prætorium uirum Perpennam sæuitiam tuam execrantem, omnesq; eos una uoce indignantes, quòd indemnati sub te adolescentulo carnifice occidissent. Obducta iam uetustis cicatricibus bellorum ciuiliū uastissima uulnera, municipali homini, seruitutem paternam redolenti, effrenatæ temeritatis.

tis, intolerabilis spiritus, impune reuocare licuit. Itaque eo tempore & fortissimum erat Cn. Pompeio maledicere, & tutissimum: sed non patitur nos hoc longiore querela prosequi personæ insequentis aliquantò sors humilior.

DE DIPHILO TRAGOEDO.

Diphilus Tragoedus, cum Apollinaribus ludis inter actum ad eum uersum uenisset, in quo hæc sententia continetur, Miseria nostra Magnus est: directis in Pompeium Magnum manibus, pronuntiauit, reuocatusq; aliquoties à populo sine ulla cunctatione nimis illum, & intolerabilis potentie reum gestu perseueranter egit. Eadem petulantia usus est in ea quoque parte, Virtutem istam ueniet tempus cum grauiter gemas.

DE M. CASTRITIO.

Marci etiam Castritij libertate inflammatus animus, qui dum Placentiæ magistratum gereret, Cn. Carbone consule iubente decretum fieri, quo sibi obsides à Placentinis darentur, nec summo eius imperio obtemperauit, nec maximis uiribus cessit: atq; etiam dicenti multos se gladios habere, respondit, Et ego annos. Obstupuerunt tot legiones tam robustas senectutis reliquias intuentes. Carbonis quoque ira, quia materiam seuiendi perquam exiguam habebat, paruulum uitæ tempus ablatura, in seipsa collapsa est.

DE SERUIO GALBA.

Iam Seruij Galbæ temeritatis plena postulatio, quòd diuum Iulium consummatis uictorijs, in foro ius dicentem, in hunc modum interpellare sustinuit: C. Iuli Cæsar pro Cn. Pompeio magno quondam genero tuo in tertio eius consulatu pecuniam sponendi, quo nomine nunc appello: Quid agam? dependam? palam atque aperte ci bonorum

Pompeij

Pompeij uenditionem exprobrando. Ut à tribunali sum-
moueretur, meruerat: sed ipsa illud mansuetudine mitius
pectus, *es alienum Pompeij ex suo fisco solui iussit.*

DE CESELIO VIRO SAPIENTE.

Age Cefelius uir iuris ciuiliſ scientia clarus, quàm peri-
culosè contumax? nullius enim aut gratia, aut autoritate
compelli potuit, ut de aliqua earũ rerũ, quas triumuiroi de-
derant, formulam componeret. Hoc animi iudicio uictoriæ
eorum beneficia extra omnem ordinẽ legum ponens. Idem,
cũ multa de temporibus Cæsaris liberius loqueretur, ami-
ciq; ne id faceret, monerent: duas res, quæ hominibus
amariſſimæ uidentur, magnam sibi licentiam præbere re-
ſpondit, ſenectutem, & orbitatem.

EXTERNÆ.

DE QVADAM MULIERE.

Inſerit ſe tantis uiris mulier alienigeni ſanguinis, quæ
à Philippo rege temulento immerenter damnata, Prouo-
carem ad Philippum, inquit, ſed ſobrium. Excusit crapu-
lam oſcitantis, ac præſentia animi ebrium reſipiſcere, cau-
ſaq; diligentius inſpecta iuſtiorẽ ſententiã ferre coëgit.
Igitur æquitatem, quã impetrare non potuerat, extor-
ſit: ac potius præſidium à libertate, quã ab innocentia
mutauit.

DE QVADAM FOEMINA

Syracusana.

Iam illa non ſolum fortis, ſed etiam urbana libertas. Se-
nectutis ultimæ quædam, Syracuſis omnibus Dionyſij ty-
ranni exitium, propter nimiam morum acerbicatem, &
intolerabilia onera uotis expetentibus, ſola quotidie ma-
tutino tempore deos, ut incolumis, ac ſibi ſuperſtes eſſet,
orabat. Quod ubi is cognouit, non debitam ſibi admira-

tus beneuolentiam, accersit eam, & quid ita hoc, aut quo suo merito faceret, interrogauit. Tum illa, Certa est, inquit, ratio propositi mei: puella enim, cum grauem tyrannum haberemus, carere eo cupiebam: quo interfecto aliquanto tetrior uitam occupauit: eius quoque finiri dominationem magni aestimabam; tertium te superioribus importunior habere cepimus rectorem. Itaque timens, ne si tu fueris absumptus, deterior in locum tuum succedat, caput meum pro tua salute deuoueo. Tam facetam audaciam Dionysius punire erubuit.

DE THEODORO CYRENAEO.

Inter has, & Theodorum Cyrenæum quasi animosi spiritus coniugium esse potuit, uirtute par, felicitate dissimile. Is enim Lysimacho regi mortem sibi minitanti, Enim uero, inquit, magnifica res tibi contigit, quia cantharidis uim assecutus es. Cumque hoc dicto accensus cruci eum adfigi iussisset, Terribilis hæc (ait) sit purpuratis tuis: mea quidem nihil interest, humi ne, an subline putrescam.

DE SEVERITATE. CAP. III.

Armet se duritia pectus necesse est, dum horridæ, ac tristes seueritatis acta narrantur, ut omni mitiori cogitatione seposita, rebus auditu asperis uacet. Ita enim districtæ, & inexorabiles uindictæ, & uaria poenarum genera in medium procurrent, uilia quidem legum munimenta, sed minime in placido, & quieto paginarum numero reponenda. Marcus Manlius, unde Gallos depulerat, inde ipse præcipitatus est: quia fortiter defensam libertatem, nefarie opprimere conatus fuerat: cuius iustæ ultionis mirum hæc præfatio fuit: Mælius eras mihi, cum præcipientes agerbas Senones: postquam imitari cepisti, unus factus es ex Senon

Senonibus. Huius supplicio æternæ memoriæ nota inserta est: propter illum enim lege sanciri placuit, Nequis patrius in arce, aut in Capitolio habitaret, qui domum eò loci habuerat, ubi nunc ædem Monetæ uidemus.

IN SPURIUM CASSIUM.

Par indignatio aduersus Spurium Cassium erupit: cui plus suspicio concupitæ dominationis nocuit, quam tres magnifici consulatus, ac duo speciosissimi triumphus profuerunt. Senatus enim, Populusq; Rom. non contentus capitali eum supplicio afficere, interempto domum superiecit, ut penatium quoq; strage puniretur: in solo autem ædem Teluridis fecit. Itaq; quod prius domicilium potentissimi uiri fuerat, nunc religiosæ seueritatis monumentum est.

IN SPURIUM MELIUM.

Eadem ausum Spurium Melium consimili exitu patria multauit: arca uerò domus eius, quò iustitia supplicij notior ad posteros perueniret, Aequimelij appellationem traxit. Quantum ergo odij aduersus hostes libertatis insitum animis antiqui haberent, parietum ac tectorum, in quibus uersati fuerant, ruinis testabantur. Ideoq; & M. Flacci, & L. Saturnini seditiosissimorum ciuium corporibus trucidatis, penates ab imis fundamentis eruti sunt. Cæterum Flacciana arca, cum diu penatibus uacua mansisset, à Q. Catulo Cymbriis spolijs adornata est.

IN TIBERIUM, ET CAIUM
Gracchos.

Viguit in nostra ciuitate Tiberij et Caij Gracchorū summa nobilitas, ac spes amplissima: sed quia statū ciuitatis conati erāt conuellere, insepulta cadauera iacuerunt, supremusq; humanæ cōditionis honos filijs Gracchi, et nepotibus Africanis defuit: quin etiam familiares eorū, nequis Reipublicæ

inimicis amicus esse uellet, de robore præcipitati sunt.

DE P. MUTIO TRI. PLEB.

Idem sibi licere tam P. Mutius Tri. Pleb. quàm Senatus & pop. Ro. credidit, qui omnes collegas suos, qui duce Spurio Cassio id egerant, ut magistratibus non subrogatis, communis libertas in dubium uocaretur, uiuos cremauit. Nihil profectò hac seueritate fidentius: unus enim Tribunus eam poenam nouem collegis inferre ausus est, quam nouem tribuni ab uno collega exigere exhorruissent.

IN M. CLODIUM.

Libertatis adhuc custos, & uindex seueritas, sed pro dignitate etiam, ac pro disciplina æque grauis. M. enim Clodium Senatus Corsis, quia turpem cum his pacem fecerat dedit: quem ab hostibus non acceptum, in publica custodia necari iussit. Semel lesa maiestate imperij, quot modis iræ pertinax uindex? factum eius rescidit, libertatem ademit, spiritum extinxit, corpus contumelia carceris, & detestanda gemoniarum scalarum nota fœdauit, atq; hic quidem senatus animaduersionem meruerat.

DE CORNELIO SCIPIONE.

Cn. autem Cornelius Scipio Hispali filius, prius, quàm mereri posset, expertus est: nam cum ei Hispania prouincia sorte obuenuisset, ne illuc iret, decreuit, adiecta causa, quòd rectè facere nesciret. Itaq; Cornelius propter uitæ inhonestum actum sine ullo prouinciali ministerio, tamen repetundarum lege damnatus est.

DE CAIO VATIENO.

Ne in C. quidem Vatiene, qui sinistra manus digitos, ne bello Italico militaret, absciderat, seueritas senatus cessauit: publicatis enim bonis eius, ipsum æternis uinculis punien

niendum censuit: effecitq; ut quem honestè spiritum profundere in acie noluerat, turpiter in catenis, consumeret.

DE M. CURIO CONSULE.

Id factum imitatus M. Curius consul, cum delectum subitum educere coactus esset, & iuniorum nemo respondisset: coniectis in sortem omnibus tribubus, Polliæ, quæ proxima exierat, primum nomen urna extractum citari iussit: neq; eo respondente, bona adolescentis hastæ subiecit. Quod ut illi nuntiatum est, ad Consulum tribunal cucurrit, collegiumq; Tribunorū appellauit. Tunc M. Curius præfatus non opus esse eo ciue Reipub. qui parère nesciret: & bona eius, & ipsum uendidit.

DE LVCIO DOMITIO PRAETORE.

Aequè tenax propositi L. Domitius. Nam cum Siciliam Prætor regeret, & ad eum eximie magnitudinis aper allatus esset, adduci ad se pastorem, cuius manu occisus erat, iussit. Interrogatumq; quomodo eam bestiam confecisset, postquam comperit usum uenabulo, crucifixit: quia ipse ad exturbanda latrocinia, quibus prouincia uastabatur, ne quis telum haberet, edixerat. Hoc aliquis in finem seueritatis, & seuitiæ ponendum dixerit: disputatione enim utroq; flecti potest. Cæterum ratio publici imperij Prætozem nimis asperum existimari non patitur. Sic se in uiris puniendis seueritas exercuit. Sed ne in foeminis quidem supplicio afficiendis segiorem se egit.

DE HORATIO.

Horatius post prælium trium Curiatium conditione pugnae omnium Albanorum uictor, cum ex illa clarissima acie domum repetens sororè suam uirginè Curiatij sponsi mortem profusus, quàm illa ætas debebat, flentem uidisset, gladio, quo patriæ rem bene gesserat, interemit: parum

puđicas ratus lacrymas, quæ præpropere amori dabantur. Quem hoc nomine reum apud populum actum, pater defendit. Ita paulò propensior animus puellæ ad memoriam futuri uiri, & fratrem ferocem uindicem, & uindictæ tam rigidum assensorem patrem habuit.

DE SPURIO POSTHVMIO ALBINO,
& Quinto Martio Philippo.

Consimili seueritate Senatus postea usus: Spurio Posthumio Albino & Quinto Martio Philippo consulibus, mandauit, ut de ijs, quæ sacris Bacchanalium incestu usæ fuerant, inquirerent: à quibus cum multæ essent damnatæ, in omnes cognatas intra domos animaduertent: lateq; patens opprobrij deformitas, seueritate supplicij emendata est: quia quantum ruboris ciuitati nostræ mulieres turpiter se gerendo incusserant, tantum laudis grauitè puniæ attulerunt.

DE PVBLCIA ET LICINIA.

Publicia autem, quæ Posthumium Albinum consulem, item Licinia, quæ Claudium Asellum uiros suos ueneno necauerant, propinquorum decreto strangulatæ sunt: non enim putauerunt seuerissimi uiri in tam euidenti scelere longum publicæ quæstionis tempus expectandum. Itaque quarum innocentium defensores fuissent, fontium maturi uindices extiterunt. Magno scelere horum seueritas ad exigendam uindictam concitata est.

DE EGNATIO METELLO.

Egnatij autem Metelli longè minore de causa, qui uxorem, quòd uinum bibisset, fuste percussam interemit. Idq; factum non accusatore tantum, sed etiam reprehensore caruit, unoquoq; existimante, optimo illam exemplo uiolatæ sobrietatis poenas pependisse: & sanè quæcunq; foemina
uini

uini usum immoderatè appetit, & uirtutibus omnibus iamnam claudit, & delictis aperit.

DE G. SULPITIO GALLO.

Horridum C. quoque Sulpitij Galli maritalè supplicium: nam uxorem dimisit, quòd eam capite aperto foris uersatam cognouerat: abscissa sententia, sed tamen aliqua ratione munita. Lex enim, inquit, tibi meos tantum præfinit oculos, quibus & formam tuam approbes, & placere desideres: his decoris instrumenta compara, his esto speciosa, horum te certiori crede notiitiæ: ulterior tui conspectus superuacua irritatione accersitus, in suspitione, & crimine hereat necesse est.

DE Q. ANTISTIO VETERE.

Nec aliter sensit Quintus Antistius Vetus repudiando uxorem, quòd illam in publico cum quadam libertima uulgari secreto loquentem uiderat: nam (ut ita dicam) incunabulis culpæ & nutrimentis, non ipsa commotus culpa, citiorem delicto præbuit ultionem, ut potius caueret iniuriam, quàm uindicaret.

DE P. SEMPRONIO SOPHO.

Iungendus est his P. Sempronius Sophus, qui coniugem repudij nota affectit, nihil aliud, quàm se ignorante ludos ausam spectare. Ergo dum sic olim fœminis occurritur, mens earum à delictis aberat. Cæterum etsi Romanæ seueritatis exemplis, totus orbis terrarum instrui potest, tamen externa summatim cognoscere fastidio non sit.

EXTERNA.

DE ARCHILOCHO POETA.

Lacedæmonij libros Archilochi è ciuitate sua exportari iusserunt, quòd eorum parum uerecundam, ac pudicam lectionem arbitrabantur: noluerunt enim ea liberorū suo-

rum animos imbui, ne plus moribus noceret, quam ingenijs prodesset. Itaq; maximum poëtam, aut certè summo proximum, quia domum sibi inuisam obscœnis maledictis lacerauerat, carminum exilio multarunt.

DE ATHENIENSIBVS.

Athenienses autem Timagoram inter officium salutationis Darium Regem more gentis illius adulatum, capitali supplicio affecerunt: unius ciuis humilibus blanditijs, totius urbis suæ decus Persicæ dominationi summissum grauius ferentes.

DE CAMBYSE REGE.

Iam Cambyses inusitatae seueritatis, qui mali cuiusdam iudicis ex corpore pellem detractam, sella intendi, in eaq; filium eius iudicaturum considerare iussit: cæterum & Rex, & Barbarus, atroci, ac noua poena iudicis, nequis postea corrumpi iudex posset, prouidit.

GRAVITER DICTA,

aut facta.

CAP. IIII.

Magnam & bonam laudis partem in claris uiris Metiam illa uendicant, quæ aut ab his grauius dicta, aut facta pertinax memoria uiribus æternis comprehendit, quorum ex abundanti copia, nec parca nimis, nec rursus auida manu, quò magis desiderio satisfaciatur, quàm satiæ, abundet, hauriamus.

DE MANLIO TORQUATO.

Ciuitate nostra Cannensi clade percussa, cum admodum tenui filo suspensa Reipublicæ salus ex sociorum fide penderet, ut eorum animi ad imperium Romanum tuendum constanter essent, maiori parti senatus principes Latinorum in ordinem suum sublegi placebat. Anius autem Campanus etiam

etiam Consulem alterum Capuæ creari debere asseuerabat. sic contusus, & æger Romani imperij spiritus erat. Tunc Manlius Torquatus filius eius, qui Latinos apud Verferim inclyta pugna fuderat, quàm poterat clara uoce denuntiauit, si quis sociorum inter Patres C. sententiam dicere ausus esset, continuo se ipsum interempturum. Hæ unius minæ, & Romanorum languentibus animis calorem pristinum reddiderunt, & Italiam ad ius ciuitatis nobiscum exequendum consurgere passæ non sunt: nanq; ut patris armis, ita uerbis filij fracta cecit.

DE MANLIO.

Par illius quoq; Manlij grauitas, cui cum consulatus omnium consensu deferretur, eumq; sub excusatione aduersæ uoletudinis oculorum recusaret: instatibus cunctis, Alium, inquit, Quirites quærite, ad quem hunc honorem trãsferatis: nam si me gerere eum coegeritis, nec ego mores uestros ferre, nec uos mecum imperium perpeti poteritis. Si priuati tam ponderosa uox, quàm graues fasces consulis extitissent?

DE SCIPIONE AEMILIANO.

Nihilò segnior Scipionis Aemiliani aut in curia, aut in concione grauitas: qui cum haberet consortem censuræ Mumium, ut nobilem, ita encruis uitæ, pro Rostris dixit: se ex maiestate Reipub. omnia gesturum, si sibi ciues uel dedissent collegam, uel non dedissent.

DE EODEM SCIPIONE.

Idem, cum Seruius Sulpitius Galba, & Aurelius consules in Senatu contenderent, uter aduersus Viriatum in Hispaniam mitteretur: ac magna inter P. C. dissensio esset, omnibus quo nam eius sententia inclinaretur expectantibus, Neutrum, inquit, mihi mitti placet: alter nihil habet, alteri est nihil satis. æquè malam licentis imperij
magist

magistram iudicans inopiam, atq; auaritiam: quo dicto ut neuter in prouinciam mitteretur, obtinuit.

DE POMPILIO LEGATO.

Cn. uerò Pompilius à Senatu legatus ad Antiochū missus ut bello se, quo Ptolemæū laceſſebat, abſtineret: cum ad eum ueniſſet, atque is prompto animo, & amiſſimo uultu dextram ei porrexiſſet, inuicem ei ſuam porrigere noluit, ſed tabellas Senatusconſultum continentes tradidit: quas ut legit Antiochus, dixit ſe cum amicis collocuturum. Indignatus Pompilius, quòd aliquam morã interpoſuiſſet, uirga ſolum, quo inſiſtebat, denotauit: & Prius, inquit, quàm hoc circulo excedas, da reſponſum, quod Senatuī referam. Nō legatum locutum, ſed ipſam curiam ante oculos poſitam crederes: continuò enim Rex affirmauit fore, ne amplius de ſe Ptolemæus quereretur. Ac tum demum Pompilius manum eius tanquam ſocij apprehendit. Quàm efficax eſt animi, ſermo nisq; abſciſſa grauitas: eodem momento Syriæ regnum teruit, Aegypti textit.

DE PVBLIO RUTILIO.

Publij autem Rutilij uerba prius, an facta exiſtimem, nescio: nam utriſq; æquè admirabile in eſt robur. Cum amici cuiusdam iniuſtæ rogationi reſiſteret: atq; is per ſummam indignationem dixiſſet: Quid ergo, inquit, mihi opus eſt amicitia tua, ſi quod rogo, non facis? reſpondit: Imò quid mihi tua, ſi propter te aliquid inhoneſtè facturus ſum?

Huic uoci conſentanea illa opera, quòd magis ordinum diſſenſione, quàm ulla culpa ſua reus factus, nec obſoletam ueſtem induit, nec inſignia Senatoris depoſuit, nec ſupplex ad genua iudicum manus tetendit, nec dixit quicquam ſpẽndore præteritorum annorum humilius, effecitq; , ut
pericul

periculum huic non impedimentum grauitatis eius esset, sed experimentum: atq; etiam cum ei reditum in patriam Syllana uictoria præstaret: in exilio, nequid contra leges faceret, remansit: quapropter felicitatis cognomen iustus quis moribus grauißimi uiri, quàm impotentis armis assignauerit. Quod quidem Sylla rapuit, Rutilius meruit.

DE MARCO BRUTO.

Marcus Brutus suarum prius uirtutum, quàm patriæ parentis parricida (uno enim factò & illas in profundum præcipitauit, & omnem sui nominis memoriam, inexpiabili detestatione perfudit) ultimum prælium initurus, negantibus id quibusdam committi oportere: Fidenter, inquit, in aciem descendo: hodie enim aut rectè erit, aut nihil curabo. Præsumpserat uidelicet neq; uiuere sine uictoria, neq; mori sine securitate posse.

EXTERNA.

DE POPVLO CINANIENSI.

Huius mentio mihi subiicit, quod aduersus D. Brutum in Hispania grauer dictū est, referre: nam cū se ei tota pene Lusitania dedidisset, ac sola gentis huius urbs Cinania pertinaciter arma retineret, tentata redemptione, prope modum uno ore legatis Bruti respondit: ferrum sibi à maioribus, quo urbem tueretur, non aurum, quo libertatē ab imperatore auaro emerent, relictum. Melius sine dubio homines nostri sanguinis hæc dixissent, quàm audissent. Sed illos quidem natura in huius grauitatis uestigia deduxit.

DE SOCRATE PHILOSOPHO.

Socrates autem Græcæ doctrinæ clarissimum columen, cū Athenis causam diceret, defensionemq; ei Lysias à se compositam, qua in iudicio uteretur, recitasset, demissam, et supplicem, imminētīq; procellæ accommodatam: Aufer, inquit,

quit, quæso istam: nam ego si adduci possem, ut eam in ultima Scythiæ solitudine perorarem, tū meipsum morte multandum cōcederem. Spiritum contempsit, ne careret gravitate: maluitq; Socrates extingui, quàm Lysias superesse.

DE ALEXANDRO REGE.

Quantus hic in sapientia, tantus in Armis Alexander illam uocem nobiliter edidit. Dario enim uno iam & altero prælio uirtutem eius experto, atq; ideo partē regni Tauro tenus monte, & filiam in matrimonium cum decies centum millibus talentum pollicente, cū Parmenion dixisset, se, si Alexander esset, usurum ea conditione, respondit, Et ego uterer, si Parmenion essem. Vocem duabus uictorijs respondentem, dignamq; cui tertia, sicut euenit, tribueretur.

DE LACEDAEMONIIS.

Atq; hæc quidem & animi magnifici & prosperi status: illa uerò, qua legati Lacedæmoniorum, apud patrem eius miseram fortunæ suæ conditionem testati sunt, gloriosior, quàm optabilior. Intolerabilibus enim oneribus ciuitatem eorum implicanti, siquid morte grauius imperare perseueraret, mortem se prælaturos responderunt.

DE QVODAM SPARTANO.

Nec parum graue Spartani cuiusdam dictum: si quidem nobilitate, & sanctitate præstans, & in petitione magistratus uictus, maximæ sibi esse lætitiæ prædicauit, quòd aliquot patria sua se meliores uiros haberet: quo sermone repulsam honori adæquauit.

DE IUSTITIA.

CAPVT V.

Tempus est Iustitiæ quoq; sancta penetralia adire, in quibus semper æqui, ac probi facti respectus religiosa cum obseruatione uersatur: & ubi studium uerecundiæ est.

est, cupiditas rationi cedit: nihilq; utile, quod parum honestum uideri possit, ducitur. Eius autem præcipuum & certissimum inter omnes gentes nostra ciuitas exemplum est.

DE SENATV.

Camillo Consule Phaliscos circumsedente, magister ludi plurimos, & nobilissimos inde pueros, uelut ambulandi gratia eductos, in castra Romanorum perduxit: quibus interceptis, non erat dubium quin Phalisci deposita belli gerendi pertinacia, tradituri se nostro imperatori essent. ea re cognita, Senatus censuit, ut pueri uinctum magistrum uirgis cædentes in patriam remitterentur: qua iustitia animi eorum sunt capti, quorum moenia expugnari non poterant: namq; Phalisci beneficio magis, quàm armis uicti, portas Romanis aperuerunt.

DE EODEM SENATV.

Eadem ciuitas aliquoties rebellando, semperq; aduersis contusa prælijs tandem se Q. Luctatio cōs. dedere coacta est: aduersus quam seuire cupiens Pop. Rom. postquam à Papyrio, cuius manu iubente cōs. uerba deditiois scripta erant, doctus est Phaliscos non potestati, sed fidei se Romanorum commisisse, omnem iram placida mente deposuit, pariterq; & uiribus odij, non sanè facile uinci assuetis, & uictoriæ obsequio, quæ promptissimè licentiam subministrat, ne iustitiæ suæ deesset, oblitit.

DE EODEM POPVLO ROMANO.

Idem, cum P. Claudius Camerinos ductu, atque auspicijs suis captos sub hasta uendidisset, etsi ærarium pecunia, fines agris auctos animaduertebat, tamen quia parum liquida fide id gestum ab imperatore uidebatur, maxima cura conquisitos redemit, hisq; habitandi gratia locum in Auenino assignauit, & prædia restituit: pecuniam etiam non

ad curiam, sed ad sacraria ædificanda, sacrificiaq; facienda tribuit: iustitiæq; promptissimo tenore effecit, ut exitio suo letari possent, quia sic renati erant. Mœnibus nostris, & finitimis regionibus, quæ adhuc retuli, quod sequitur, per totum terrarum orbem manavit.

DE EODEM SENATU, ET FABRICIO.

Timochares Ambraciensis Fabricio cōs. pollicitus est se Pyrrhum ueneno per filium suum, qui potionibus eius præerat, necaturum. Ea res cum ad Senatum delata esset, missis legatis Pyrrhum monuit, ut aduersus huius generis insidias cautius se gereret: memor urbem à filio Martis conditam, armis bella, non uenenis gerere debere. Timocharis autem nomen suppressit, utroq; modo æquitatem amplexus: quia nec hostem malo exemplo tollere, nec cum, qui bene mereri paratus fuerat, prodere uoluit.

DE QUATUOR TRIBB. PLEB.

Summa iustitia in quatuor quoq; Tribunis Pleb. eodem tempore cōspecta est. Nam, cum Lucio Atracino (sub quo duce aciem nostram apud Ferruginem à Volscis inclinatam cum cæteris equitibus correxerant) diem ad populum L. Hortensius collega eorū dixisset, pro rostris iurauerunt, in squalore se esse, quoad imperator ipsorū reus esset futurus. Non sustinuerunt enim egregij iuuenes, cuius armati periculum uulneribus & sanguine suo defenderant, eius togati ultimum discrimen, potestatis insignia retinentes intueri: qua iustitia mota concio, actione Hortensium desistere cōegit. Nec se etiam aliter eo factō, quod sequitur, exhibuit.

DE TIBERIO GRACCHO.

& Caio Claudio.

Cum Tiberius Gracchus, & C. Claudius ob nimis seuerè gestam censuram, maiorem partem ciuitatis exasperassent

sent, diem his M. Pompilius Tribunus per duellionis ad populum dixit præter communem consternationem, priuata etiam ira accensus, quia necessarium eius Rutilium ex publico loco parietem demoliri iusserant: quo in iudicio primæ classis per multæ centuriæ Claudium aperte damnabant: de Gracchi absolutione uniuersæ consentire uidebantur. qui clara uoce iurauit, si de collega suo grauius esset iudicatum, in factis se paribus, eandem cum illo pœnam exilij subiturum: eaq; iustitia tota illa tempestas ab utriusq; fortunis, & capite depulsa est. Claudium enim populus absoluit, Graccho causæ dictionem M. Pompilius remisit.

DE COLLEGIO TRIBUNORVM.

Magnam laudem & illud collegium Tribunorum tulit, quòd cum unus ex eo L. Cotta fiducia sacrosanctæ potestatis creditoribus suis satisfacere nollet, decreuit, ut si neque solueret pecuniam, neque daret cum quo sponsio fieret, appellanti bus se creditoribus, auxilio futurum: iniquum ratum maiestatem publicam, priuatae perfidiæ obtentui esse. Itaq; Cottam in Tribunatu quasi in aliquo sacrario latentem, tribunitia inde iustitia extraxit.

DE CN. DOMITIO TRIB. PLEB.

Cuius, ut ad alium æquè illustrem transgrediar, Cn. Domitius Tribunus Plebis M. Scaurum principem ciuitatis in iudicium populi deuocauit, ut si fortuna aspirasset, ruinam: sin minus, certè ipsa obtrectatione amplissimi uiri incrementum claritatis apprehenderet: cuius opprimendi cum summo studio flagraret, seruus Scauri ad eum noctu peruenit: instructurum se eius accusationem multis, & grauibus domini criminibus promittens. erat in eodem pectore inimicus & Domitius, & dominus, diuersa estimatione nefarium iudicium perpendens: iustitia tamen uicit odium: continuo

tinuò enim & suis auribus obseratis, & iudicis ore clauso, duci eum ad Scaurum iussit: accusatorem etiam reo suo, ne dicam diligendum, certè laudandum: quem populus tum propter alias uirtutes, tum hoc nomine libentius, & COS. & Censorem, & Pont. Max. fecit.

DE LVCIO CRASSO.

Nec aliter se L. Crassus in eodem iustitiæ experimento gessit. Cn. Carbonis nomen infesto animo, utpote inimicissimum sibi detulerat: sed tamen scrinium eius à seruo allatum ad se, complura continens, quibus facile opprimi posset: ut erat signatum, cum seruo catenato ad eum remisit. Quo pacto igitur inter amicos uiguisse tunc iustitiam credimus, cum inter accusatores quoque & reos, tantum uirium obtinuisse uideamus?

DE L. SYLLA.

Iam L. Sylla non se tam incolumem, quam Sulpitium Rufum perditum uoluit, tribunitio furore eius sine ullo fine uexatus. Cæterum cum eum proscriptum, & in uilla latentem à seruo proditum comperisset, manumissum parricidam, ut fides edicti sui extaret, præcipitari protinus è saxo Tarpeio, cum illo scelere parto pileo iussit: uictor alioqui insolens, hoc imperio iustissimus.

EXTERNÆ.

DE PITTACO MITYLENÆO.

Verum ne alienigenæ iustitiæ obliti uideamur, Pittacus Mitylenæus, cuius aut meritis tantum ciues debuerunt, aut moribus crediderunt, ut suis suffragiis tyrannidem deferrèt, tandiu illud imperium sustinuit, quandiu bellū de Sygeo cum Atheniensibus gerendū fuit. postquā autē pax uictoria parata est, continuò reclamantibus Mitylenæis deposuit, ne dominus ciuium ultra, quàm Reip. necessitas exegerat, permaneret

neret: at etiam cum recuperati agri dimidia pars consensu omnium offerretur, auertit animum ab eo munere, desorme iudicās uirtutis gloriam, magnitudine prædæ minuere.

DE ARISTIDE ATHENIENSI.

Alterius nunc mihi prudentia referenda est, ut alterius representari iustitia possit. Cum saluberrimo consilio Themistocles migrare Athenienses in classem cōegisset: Xerxē; rege, & copijs eius, Græcia pulsus, ruinas patriæ in pristinum habitum reformaret, & opes clandestinis molitionibus ad principatum Græciæ capessendum nutriveret, in concione dixit, habere se rem deliberatione sua prouisam, quam si fortuna ad effectum perducere passa esset, nihil maius aut potentius Atheniensi populo futurum, sed eam uulgari non oportere: postulauitq; ut aliquis sibi, cui illam tacite exponeret, daretur: datus est Aristides. Is postquā cognouit eum classē illam Lacedæmoniorum, quæ tota apud Gytheum subducta erat, uelle incendere, ut ea consumpta dominatio maris ipsis cederet, processit ad ciues, & ipsis retulit, Themistoclem ut utile consilium, ita minimè iustum animo uolueret. Euestigio uniuersa concio quod æquum non uideretur, nec expedire quidem proclamauit, ac protinus Themistoclem incepto iussit desistere.

DE ZELEVCO LOCRENSI.

Nihil illis etiam iustitiæ exemplis fortius. Zeleucus urbe Locrensium à se saluberrimis, atque utilissimis legibus munita, cum filius eius adulterij crimine damnatus, secundum ius ab ipso constitutum utroque oculo carere deberet, ac tota ciuitas in honorem patris necessitatem pœnæ adolescentulo remitteret, aliquandiu repugnauit: ad ultimum precibus populi euictus, suo prius, deinde filij ocu-

lo eruto, usum utrique uidendi reliquit. Ita debitum supplicij modum legi reddidit, æquitatis admirabili temperamento, se inter misericordem patrem & iustum legislatorem partitus,

DE CHARVNDATA TYRIO.

Sed aliquanto Charondæ Tyrij præfractor, & abscessior iustitia, ad uim, & cruorem usq; seditiosas conciones ciuium pacauerat, lege cauendo, ut si quis eas cum ferro intrasset, continuo interficeretur: interiecto deinde tempore ex longinquo rure gladio accinctus, domum repetens, subito indicta concione, sicut erat, in eam processit, ab eoq; qui proximè constiterat, solutæ à se legis suæ monitus: Idem ego illam, inquit, sanciam: ac protinus ferro, quod habebat, districto incubuit: cumq; liceret culpam uel dissimulare, uel errore defendere, poenam tamen representare maluit, nequa fraus iustitiæ fieret.

DE FIDE PVBLICA. CAP. VI.

Huius imagine ante oculos posita, uenerabile fidei numen dexteram suam certissimum salutis humanæ pignus ostentat, quam semper in nostra ciuitate uiguisse, & omnes gentes senserunt, & nos paucis exemplis recognoscamus.

DE SENATV P. O. Q. R. O.

Cum Ptolemæus Rex tutorem Populum R. O. filio reliquisset, Senatus M. Aemilium Lepidum Pont. Max. bis eos ad pueri tutelam gerendam Alexandriam misit, amplissimiq; & integerrimi uiri sanctitatem Reip. usibus, & sacris comparatam, externæ procurationi uacare uoluit, ne fides ciuitatis nostræ frustra petita existimaretur: cuius beneficio regia incunabula conseruata pariter, ac decorata, incertum

tum Ptolemæum reddiderunt, patris ne fortuna magis, an tutoris maiestate gloriari deberet.

DE CIVITATE ROMANA.

Speciosa quoque illa Romana fides. Ingenti Pœnorum classe circa Siciliam deducta, duces eius fractis animis consilia petendæ pacis agitabant. Quorum dux Amilear ire se ad consules negabat audere, ne eodem modo catenæ sibi injicerentur, quo ab ipsis Cornelio Asinæ consuli fuerant injectæ. Hanno autem certior Romani animi estimator, nihil tale timendum ratus, maxima cum fiducia ad colloquiū eorum tetendit: apud quos cum de belli fine ageret, & Tribunus militum ei dixisset, posse illi meritò euenire, quod Cornelio accidisset: uterq; cōs. Tribuno tacere iusso, isto te, inquit, metu Hanno fides ciuitatis nostræ liberat. claros illos fecerat tantum hostium ducem uincere potuisse, sed multò clariores fecit noluisse.

DE EODEM SENATU.

Aduersus eosdem hostes parem fidem in iure legationis tuendo patres C. exhibuere. M. enim Aemilio Lepido, L. Flaminio cōs. L. Minutium, & L. Maniliam Carthaginiensium legatis, quia manus his intulerant, per faciales reddendos curauerunt. Sed tum Senatus non eos, quibus hoc præstabatur, aspexit.

DE SUPERIORE AFRICA.

Huius exemplum Superior Africanus secutus, cum onustam multis, & illustribus Carthaginiensium uiris nauem in suam potestatem redegisset, inuolatam dimisit, quia se legatos ad eum missos dicebant: tametsi manifestum erat, illos uitandi præsentis periculi gratia falsum legationis nomen amplecti, ut Romani imperatoris potius decepta fides, quàm frustra implorata iudicaretur.

DE SENATV PO. Q. RO.

Repraesentemus etiam illud senatus nullo modo praetermittendum opus: legatos ab urbe Apollonia Romam missos, Qu. Fabius, Cn. Apronius aediles orta contentione pulsauerunt. quod ubi comperit, continuo eos per faciales legatis dedit, quaestoremque cum his Brundisium ire iussit, ne quam in itinere a cognatis debitorum iniuriam acciperent. Illam curiam mortalium quis concilium, an non templum fidei dixerit? quam ut ciuitas nostra semper benignam praestitit, ita etiam in sociorum quoque animis constantem recognouit.

EXTERNA.

Post duorum in Hispania Scipionum, totidemque Romani sanguinis exercituum miserabilem stragem, Saguntini uiribus Annibalis armis intra moenia urbis suae compulsi, cum uim Punicam ulterius nequirent arcere, collatis in forum, quae unicuique erant charissima, atque undique circumdatis accensisque ignis nutrimentis, ne a societate nostra deficerent, publico, & communi rogo semetipsos superiecerunt. Crediderim tunc ipsam fidem humana negotia speculantem, moestum gessisse uultum, perseuerantissimum sui cultum iniquae fortunae iudicio tam acerbo exitu damnatum cernentem. Idem praestando Petilini eundem laudis honorem meruerunt, ab Annibale, quia deficere a nostra amicitia noluerunt, obsessi: legatos ad Senatum auxilium implorantes miserunt, quibus propter recentem cladem Cannensem succurri non potuit. Caeterum permissum est eis, ut facerent, quod utilissimum incolumitati eorum uideretur. Liberum ergo erat Carthaginensium gratiam amplecti. Illi tamen foeminae, omniisque aetate imbelli urbe egesta, quod tutius armati famem traherent, pertinacissime in muris consistit

stiterunt, expiravitq; prius eorum tota ciuitas, quàm ulla ex parte Romanæ societatis respectum deposuerint. Itaq; An nibali non Petiliam, sed fidum Petiliæ sepulchrum capere contigit.

DE FIDE VXORVM

erga uiros.

CAP. VII.

DE TERTIA AEMILIA.

ATq; ut uxoriã quoq; fidem attingamus: Tertia Aemilia Africani prioris uxor, mater Corneliæ matris C. & T. Gracchorum, tantæ fuit comitatis, & patientiæ, ut cum sciret uiro suo ancillulam ex suis gratam esse, dissimulauerit: ne domitorem orbis Africanum, scæmina magnum uirum impatientiæ reum ageret: tantumq; mens eius à uindicta absuit, ut post mortem Africani manumissam ancillulam in matrimonium liberto suo daret.

DE TURIA VXORE Q. LUCRETII.

Quintum Lucretium proscriptum à triumuiris uxor Turia inter cameram, & tectum cubiculi abditum, una cõscia ancillula, ab imminente exitio, non sine magno periculo suo, tutum præstitit: singulariq; fide id egit, ut cum cæteri proscripti in alienis, & hostilibus regionibus per summos animi, & corporis cruciatus uix euaderent, ille in cubiculo, & in coniugis sinu salutem retineret.

DE SULPITIA VXORE LENTULI.

Sulpitia autem cum à matre Iulia diligentissime custodiretur, ne Lætulum Crustellionem uirum suum proscriptum à triumuiris in Siciliam prosequeretur, nihilominus familiari ueste sumpta, cum duabus ancillis, totidemq; seruis ad eum clandestina fuga peruenit: nec recusauit seipsam proscribere, ut ei fides sua in coniuge proscripto constaret.

DE FIDE SERVORVM

erga dominos. C A P . V I I I .

Restat ut seruorū etiam erga dominos, quò minus expectatam, hoc laudabiliorem fidem referamus.

DE QVODAM SERVO M. ANT.

Marcus Antonius, auorum nostri orum temporibus clarissimus Orator, incesti reus agebatur, cuius in iudicio accusatores seruum in quæstione perseverantissimè postulabant, quòd ab eo, cum ad stuprum iret, laternam prælatam contenderent: erat autem is etiam tum imberbis, & stabat coram, uidebatq; rem ad suos cruciatus pertinere, nec tamen eos fugitauit. Ille uerò, ut domum uentum est, Antonium hoc nomine uehementius confusum, & sollicitum ultro est hortatus, ut se iudicibus torquendum traderet, affirmans nullū ore suo uerbum exiturum, quo causa eius lederetur. ac promissi fidem mira patientia præstitit, plurimis etiam laceratus uerberibus, eculcoq; impositus, candentibus etiam laminis ustus, omnem uim accusatoris, custodita rei salute subuertit. Argua fortuna meritò potest, quòd tam pium & tam fortem spiritum seruuli nomine inclusit.

DE QVODAM SERVO C. MARI.

Consulem autem C. Marium Prænestinæ obsidionis miserabilem exitum sortitum, cuniculi latebris frustra euadere conatum, leuiq; uulnere à Telesino, cum quo mori destinauerat, perstrictum, seruus suus ut Syllanæ crudelitatis expertem faceret, gladio traiectum interemit, cum magna præmia sibi proposita uideret, si eum uictoribus tradidisset: cuius dextere tam opportunum ministerium nihil eorum pietati cedit, à quibus salus dominorum protecta est: quia eo tempore Mario non uita, sed mors in beneficio reposita erat.

DE PHILOCRATE, SEU

Euporo seruo Gracchi.

Aequè illustre quod sequitur. C. Gracchus, ne in potestatem inimicorum deueniret, Philocrati seruo suo ceruices incidendas præbuit: quas cum celeri ictu abscidisset, gladium cruore domini madentem per sua egit præcordia. Euporum alij hunc uocitatum existimant: ego de nomine nihil disputo, familiaris autem tantummodo fidei robur admiror, cuius si præstantiam animi generosus iuuenis imitatus foret, suo, non serui beneficio imminentia supplicia uitasset: nunc commisit ut Philocratis, quàm Gracchi cadauer speciosius iacêret.

DE PINDARO SERVO CASSII.

Alia nobilitas: alius furor: sed fidei par exemplum. Pindarus C. Cassium Philippensi prælio uictum, nuper ab eo manumissus, iussu ipsius obruncatum, insultationibus hostium subtraxit. Seq; è conspectu hominum uoluntaria morte abstulit, ita ut ne corpus quidem eius absumpti inueniretur. Quis Deorum grauissimi sceleris ultor illam dexterã, que in necem patriæ parentis exarserat, tanto torpore alligauit, ut se tremebundam Pindari genibus submitteret, ne publici parricidij, quas merebatur pœnas, arbitrio pij uictoris exolueret? Tu profectò, tu Diue Iuli cœlestibus tuis uulneribus debitam exegisti uindictam, perfidum erga te caput sordidi auxiliij supplex fieri cogendo, eo animi æstu compulsus, ut neque retinere uitam uellet, neque finire manu sua auderet.

DE SERUIS CAII PLOTINI

Planci, & de ipso Caio.

Adiunxit se his cladibus Cn. Plotinus Plancus Munacij Planci Consularis, & Censorij frater, qui cum à trumuiris

proscriptus in regione Salernitana lateret, delicatioris uitæ genere, & odore unguenti, occultam salutis custodiam detexit: istis enim uestigijs, eorum qui miserum prosequerantur, sagax inducta cura, abditum fugæ eius cubile odorata est: à quibus comprehensi serui latentes, multūq; ac diu torti, negabant se scire ubi dominus esset. Non sustinuit deinde Plancus tam fideles, tamq; boni exempli seruos ulterius cruciari: sed processit in medium, iugulumq; gladijs militum obiecit. Quod certamen mutæ benevolentie arduum dignosci facit, utrum dignior dominus fuerit, qui tam constantem seruorum fidem experiretur, an serui qui tam iusta domini misericordia quæstionis seuitia liberarentur.

DE QVODAM SERVO PANOPIONIS.

Quid urbani Panopionis seruus, quàm admirabilis fidei? qui cum ad dominum proscriptum occidendum domesticorum indicio certiores factos milites in Reatinam uillam uenisse cognosceret, commutata cum eo ueste, permutato etiam anulo, illum postico clam emisit, se autem in cubiculum ac lectulum recepit, & ut Panopionem occidisse passus est. Breuis huius facti narratio, sed non parua materia laudationis: nam si quis ante oculos ponere uelit subitum militum accursum, conuulsa ianue claustra, minacem uocem, truces uultus, fulgentia arma, rem uera æstimatione prosequetur: nec quàm citò dicitur aliquem pro alio mori uoluisse, tam id ex facili etiam fieri potuisse arbitrabitur. Panopion autem quatum seruo deberet, amplum ei faciendo monimentum, ac testimonium pietatis grato titulo reddendo, confessus est. Contentus essem huius exemplis generis: nisi unum me dicere admiratio facti cogeret.

DE SERVO ANTII RESTIONIS.

Antius Restio proscriptus à Triuuiris, cum omnes do-
meſt

mesticos circa rapinam, & prædam occupatos uideret, quam maxime poterat dissimulata fuga se penatibus suis intempesta nocte subduxit: cuius furtiuum egressum seruus ab eo uinculorum pœna coërcitus, inexpiabiliq; literarum nota per summam oris contumeliam inustus, curiosis speculatus oculis, atque uestigia huc, atq; illuc errantia beneuolo studio subsecutus, lateri uoluntarius comes arrepsit. Quo quidem tam exquisito, tamq; ancipiti officio, perfectissimum inexpectatæ pietatis cumulum expleuerat: his enim, quorum felicior in domo status fuerat, lucro intentis, ipse, cum nihil aliud, quam umbra, & imago suppliciorum suorum maximum sibi esset emolumentum: eius, à quo tam grauius punitus erat, salutem uendicauit. cumq; abunde foret iram remittere, adiecit etiam charitatem: nec hætenus beneuolentia processit, sed in eo conseruando mira quoque arte usus est: nam ut sensit cupidos sanguinis milites superuenire, amoto domino rogam extruxit, eiq; egentem à se comprehensum, & occisum senem superiecit. interrogantibus deinde militibus, ubinam esset Antius, manum rogo intendens, ibi illum datis sibi crudelitatis piaculis uri respondit: quia uerisimilia loquebatur, habita est uoci fides: quo euenit, ut Antius statim quærendæ incolumitatis occasionem assequeretur.

DE MUTATIONE MORVM,

& fortunæ.

CAP. IX.

Multum animis hominum, & fiduciæ adijcere, & sollicitudinis detrahere potest morum, ac fortunæ in claris uiris recognita mutatio, siue nostros status, siue proximorum ingenia cõtēplemur. Nam cum aliorum fortunas spectando, ex conditione abiecta, atque contempta claritatem

tem emerfisse uideamus, quid aberit, quin & ipsi meliora de nobis semper cogitemus, memores stultum esse, perpetuæ infelicitatis se damnare: spemq; , quæ etiam incerta ratione fouetur, interdum certam in desperationem conuertere?

DE MANLIO TORQUATO FILIO

Lucii Manlii Torquati.

Manlius autem Torquatus ad eò hebetis, atque obtusi cordis inter initia iuuentæ existimatus, ut à patre Manlio amplissimo uiro, quia & domesticis, & Reipub. usibus inutilis uidebatur, reus relegatus, agresti opere fatigaretur, postmodum patrem reum iudiciali periculo liberauit: filium uictorem, quòd aduersus imperium suum cum hoste manu conseruerat, securi percussit: patriam Latino tumultu fessam, speciosissimo triumpho recreauit. In hoc credo fortunæ nubilo contemptu adolescentiæ persusum, quo senectutis eius decus lucidius enitesceret.

DE SCIPIONE AFRIC. SUP.

Scipio autem Africanus Superior, quem Dij immortales nasci uoluerunt, ut esset in quo uirtus se per omnes numeros omnibus efficaciter ostenderet, solutioris uitæ primos adolescentiæ annos egisse fertur, remotos quidem à luxuriæ crimine, sed tamen Punicis trophæis, deuictæ Carthaginis ceruicibus imposito iugo, teneriores.

DE C. VAL. FLACCO.

Caius quoq; Valerius Flaccus secundi Punici belli temporibus luxu perditam adolescentiam inchoauit. Cæterum à P. Licinio Pont. Max. flamen factus, quòd facilius à uitij recederet, ad curam sacrorum, & cæremoniarum conuerso animo, usus duce frugalitatis religione, quantum prius luxuriæ fuerat exemplum, tantum postea modestiæ, & sanctitatis specimen euasit.

DE

DE Q. FAB. MAXIMO.

Nihil Q. Fabio Maximo, qui Gallica uictoria cognomen Allobrogi sibi met, ac posteris peperit, adolescente magis infame, nil eodem sene ornatius, aut speciosius illo seculo nostra ciuitas habuit.

DE Q. CATULO.

Quis ignorat Q. Catuli auctoritatem in maximo clarissimorum uirorum prouentu excelsum gradum obtinuisse? cuius si superior ætas reuoluatur, multi luxus, multe deliciae reperientur: quæ quidem ei impedimento non fuerunt, quò minus patriæ princeps existeret: nomenq; eius in capitolino fastigio fulgeret, ac uirtute ciuile bellum ingenti motu oriens sepeliret.

DE LVCIO SYLLA.

Lucius uerò Sylla usque ad quæsturæ suæ comitia uitam libidine, uino, ludicræ artis amore, perinquinatam perduxit. Qua propter C. Marium COS. molestè tulisse traditur, quòd sibi asperrimum in Africa bellum gerenti, tam delicatus quæstor sorte obuenisset: eiusdè uirtus quasi præruptis, & disiectis nequitia, qua obsidebatur, claustris, catenas Iugurthæ manibus iniecit: Mithridatem compescuit: socialis belli luctus repressit: Cinnae dominationem fregit, eumque in Africa, qui se quæstorem fastidierat, ipsam illam prouinciam proscriptum, & exulem petere coëgit: quæ tam diuersa, tamq; inter se contraria, si quis apud animum suum attentiore comparatione expendere uelit, duos in uno homine Syllas fuisse crediderit: turpem adolescentulum, & uirum dicerem fortem, nisi ipse se Felicem appellari maluisset.

DE

ATque ut nobilitatem beneficio poenitentiae se ipsam ad-
monuimus respicere, ita altiora modo suo sperare au-
sos subtexamus.

DE TITO AVFIDIO.

Titus Aufidius cum Asiatici publicani exiguam admo-
dum particulam habuisset, postea totam Asiam pro consu-
lari imperio obtinuit: nec indignati sunt socij eius parère fa-
scibus, quem aliena tribunalia adulantem uiderant: gessit se
etiam integerrimè, ac splendidissimè: miroq; id modo de-
monstrauit, pristinum quæstum suæ fortunæ, præsens uerò
dignitatis incrementum morib. suis imputari debere.

DE P. RUTILIO.

At P. Rutilius non Publicanum in Sicilia egit, sed ope-
ram publicanis dedit: idem ultimam inopiam suam auctorato
socijs officio sustentauit: ab hoc postmodum consule leges
uniuersi Siculi acceperunt: acerbissimoq; prædonum ac fu-
gitiuorū bello liberati sunt: portus ipsos, si quis modò nu-
tis rebus inest sensus, tantam in eodem homine uarietatem
status admiratos arbitror. Quem enim diurnas capturas
exigentem animaduertent, eundem iura dantem, classesq;
& exercitus regentem uiderunt.

DE PVBLIO VENTIDIO.

Huic tanto incremèto maius adijciam: Asculo capto, Cn.
Pompeij Magni pater P. Ventidium ætate puberem in tri-
umpho suo populi oculis subiecit. Hic est Ventidius, qui po-
stea Romæ ex Parthis, & per Parthos de Craffi manibus
in hostili solo miserabiliter iacentibus, triumphum duxit:
itaque qui captiuus carcerem exhorruerat, uictor Capito-
lium felicitate celebrauit. In eodem etiam illud eximium,
quod

quod eodem anno Prætor, & Consul est factus.

DE VARIETATE CASVVM.

CAPVT XI.

DE L. LENTVLO.

CAsuum nunc contemplemur uarietatem. L. Lentulus Consularis lege Cæcilia repetundarum crimine oppressus, Censor cum L. Censorino creatus est: quem quidem fortuna inter ornamenta, & dedecora alterna uice uersauit, consulatui illius damnationem, damnationi Censuram subiiciendo: & neque bonis cum perpetuis frui, nec malis æternis ingemiscere patiend.

DE CNEO CORNELIO.

Scipione Afina.

Isdem uiribus uti uoluit in Cn. Cornelio Scipione Afina, qui COS. à Pœnis apud Liparas captus, cum belli iure omnia perdidisset, letiore subinde uultu eius adiutus, cuncta recuperauit: Consul etiam iterum creatus. Quis crederet illum à duodecim securibus ad Carthaginensium peruenire catenas? quis rursus existimaret à Punicis uinculis ad summa imperij peruenturum fastigiâ? sed tamen ex Consule captiuus, & ex captiuo Consul factus est.

DE CRASSO DICTO DIVITE.

Quid? Crasso non ne pecuniæ magnitudo locupletis nomen dedit? sed eidem postea inopia turpem decoctoris superlacionem iniunxit. Siquidem bona eius à creditoribus, quia solidum præstare non poterat, uenierunt. Itaq; amara sùgillatione non caruit: cum egens ambularet, diues ab occurrentibus salubatur.

DE Q. CEPIONE.

Crassum casus acerbitate Q. Cepio præcurrit: is namq; Præturæ splendore, triumphî claritate, consulatus decore,
Max.

Maximi Pontificis sacerdotio, ut Senatus patronus diceretur, affectus, in publicis uinculis spiritum deposuit, corpusq; eius funesti carnificis manibus laceratum, in scalis gemonijs iacens, magno cum horrore totius fori Romani conspectum est.

DE C. MARIO CANDIDATO.

Iam C. Marius maximæ fortunæ luctatio est: omnes enim eius impetus tam corporis, quàm animi robore fortissimè sustinuit: Arpinatibus honoribus iudicatus inferior, quæsturam Romæ petere ausus est: patientia deinde repulsarum, irrupit magis in curiam, quàm uenit. In tribunatus quoque, & ædilitatis petitione consimilem campi notam expertus: Præturæ candidatus supremo loco in hæsit: quam tamen non sine periculo obtinuit: ambitus enim accusatus, uix, atque ægrè absolutionem à iudicibus impetrauit. Ex illo Mario tam humili Arpinate, tam ignobili Romæ, tan' que fastidiendo candidato, ille Marius euasit, qui Africanam subegit, Iugurtham Regem ante currum egit, qui Theutonicorum, Cymbrorumq; exercitus deleuit: cuius bina trophæa in urbe spectantur, cuius septem in fastis consulatus leguntur, cui post exilium Consulem creati, proscripto'que facere proscriptionem contigit. Quid huius conditione inconstantius, aut mutabilius? quem si inter miseros posueris, miserrimus: inter felices, felicissimus reperietur.

DE C. CAESARE.

Caius autem Cæsar, cuius uirtutes aditum sibi in cœlum struxerunt, inter primæ iuuentutis initia priuatus Asiam petens, à maritimis prædonibus circa insulam Pharmacusam exceptus, quinquaginta se talentis redemit. Parua
igit

igitur summa clarissimum mundi sydus in piratico myo-
parone rependi fortuna uoluit. Quid est ergo quòd am-
plius de ea re queramur, si ne consortibus quidem diuinita-
tis suæ parcit? Sed coeleste numen se ab iniuria uindicauit:
continuò enim captos prædones crucibus affixit. Attento
studio nostra commemorauimus, remissione nunc animo
aliena narrentur.

EXTERNÀ. DE POLEMONE,

Atheniensi Philosopho.

Perditæ luxuriæ Athenis adolescens Polemon, neq; ille-
cebris eius tantummodo, sed etiam ipsa infamia gaudens,
cum è conuiuio non post occasum solis, sed post ortum sur-
rexisset, domumq; rediens Xenocratis philosophi paten-
tem ianuam uidisset, uino grauis, unguentis delibutus, sertis
capite redimito, pellucida ueste amictus, resertam turba
doctorum hominum scholam eius intrauit: nec contentus
tam deformi introitu, consedit etiam, ut clarissimum elo-
quium, & prudentissima præcepta temulentia lasciujs ele-
uaret: orta deinde, ut par erat, omnium indignatione, Xe-
nocrates uultum in eodem habitu continuit: omissaq; re,
quam differebat, de modestia, ac temperantia loqui cœpit.
Cuius grauitate sermonis resipiscere coactus Polemon, pri-
mum coronam capite detractam proiecit, paulò post bra-
chium intra pallium reduxit, procedente tempore oris con-
uiuialis hilaritatem deposuit, ad ultimum totam luxuriam
exiit: uniusq; orationis saluberrima medicina sanatus, ex
infami ganeone, maximus philosophus euasit: peregrinatus
est huius animus in nequitia, non habitauit.

DE THEMISTOCLE.

Piget Themistoclis adolescentiam attingere, siue pa-
trem aspiciam, abdicationis iniungentem notam, siue ma-
trem

trem suspendio finire uitam propter filij turpitudinem coactam, cum omnium postea Graij sanguinis uirorum clarissimus extiterit, mediumq; Europæ & Asiæ uel spei uel desperationis pignus fuerit: hæc enim salutis suæ patronum habuit, illa uadem uictoriæ assumpsit.

DE CIMONE ATHENIENSI.

Cimonis uerò incunabula opinione stultitiæ fuerunt re-
ferta: eiusdem stultitiæ imperia salutaria Athenienses sen-
serunt: itaq; coëgit eos stuporis semetipsos damnare, qui
eum stolidum crediderant.

DE ALCIBIADE.

Nanq; Alcibiadem quasi duæ fortunæ partiæ sunt: al-
tera, quæ ei nobilitatem eximiam abundantes diuitias, for-
mam præstantissimam, fauorem ciuium propensum, summa
imperia, præcipuas potentiæ uires, flagrantissimum inge-
nium assignaret: altera quæ damnationem, exilium, uendi-
tionem honorum, inopiam, odium patriæ, uiolentam mor-
tem infligeret: nec aut hæc, aut illa uniuersa, sed uaria,
perplexa, freto, atq; æstui similima.

DE POLYCRATE TYRANNO

Samiorum.

Ad inuidiam usq; Polycratis Samiorum tyranni abun-
dantissimis bonis conspicuus uitæ fulgor excessit: nec sine
causa: omnes enim conatus eius placido excipiebantur iti-
nere: spes certum cupitiæ rei fructum apprehendebat: uota
nūcupabantur simul, & soluebantur: uelle ac posse in æquo
positum erat: semel duntaxat uultum mutauit, perquam
breui tristitiæ salebra succussum: tunc quum admodum
gratum sibi anulum de industria in profundum, ne omnis
incommodi expers esset, abiecit: quem tamen continuo
recuperauit, capto pisce, qui eum deuorauerat. Sed

hunc,

hunc, cuius felicitas semper plenis uelis prosperum cursum tenuit, Orontes Darij regis præfectus, in excelsissimo Micalensis montis uertice cruci affixit: ex qua putres eius artus, & tabido cruore manantia membra, atq; illā leuam, cui Neptunus anulum piscatoris manu restituerat, situ marcidam, Samos amara seruitute aliquandiu pressa, liberis, ac letis oculis aspexit.

DE DIONYSIO TYRANNO.

Dionysius autem cum hereditatis nomine à patre Syracusanorum, ac penè totius Siciliæ tyrannidem accepisset, maximarum opum dominus, exercituum dux, rector classium, equitatu potens: propter inopiam, literas puerulos Corinthi docuit: eodemq; tempore, tanta mutatione maiores natu, nequis nimis fortunæ crederet, magister ludii factus ex tyranno, monuit.

DE SIPHACE REGE.

Sequitur hunc Siphax Rex, consimilem fortunæ iniquitatem expertus, quem amicum hinc Roma per Scipionem, illinc Carthago per Hasdrubalem ultro petitum ad penates Deos eius uenerat. Cæterum eò claritatis euectus, ut ualidissimorum populorum non tantum arbiter, sed & uictor uictoriæ existeret: parui temporis interiecta mora, catenatus à Lælio legato ad Scipionem imperatorem pertractus est: cuiusq; dexteram regio insidens solio arroganti manu attigerat, eius genibus supplex procubuit. Caduca nimirum & fragilia, puerilibusq; cõsentanea crepūdij sunt ista, quæ uires, atq; opes humanæ uocantur. Afluunt subito, repente dilabuntur, nullo in loco, nulla in persona stabilitibus nixa radicibus consistunt: sed incertissimo flatu fortunæ huc atq; illuc acta, quos in sublime extulerunt, improviso recursu destitutos, in profundo cladium miserabiliter

immergunt: itaq; neq; debent existimari, neq; dici bona, quæ
 inflictorum malorum amaritudinem, desiderio sui duplicat,

VALERII MAXIMI

LIBER SEPTI-

M V S.

DE FELICITATE. CAP. I.

OLVBILIS fortunæ complura exem-
 pla retulimus; constantis & propitiæ ad-
 modum pauca narrari possunt; quo pa-
 tet, eam aduersas res cupido animo infli-
 gere, secundas parco tribuere: eadem ubi
 malignitatis obliuisci sibi imperauit, non solum plurima,
 ac maxima, sed etiam perpetua bona congerit.

DE Q. METELLO.

Videamus ergo quot gradibus beneficiorum Q. Me-
 tellum à primo originis die, ad ultimum usq; fati tem-
 pus nunquam cessante indulgentia, ad summum beatæ ui-
 tæ cumulum perduxerit. Nasci enim in urbe terrarū prin-
 cipe uoluit: parentes ei nobilissimos dedit: adiecit animi
 rarissimas dotes, & corporis uires, ut sufficere laboribus
 posset: uxorem pudicitia, & fecunditate conspicuam con-
 ciliauit. Consulatus decus, imperatoriam potestatem, specio-
 sissimi triumphi prætextam largita est: fecit, ut eodem tem-
 pore tres filios consulares, unum etiam censorium, duos
 triumphales, & quartum prætorium uideret: ut tres filias
 nuptui daret, earumq; sobolem sinu suo exciperet: tot par-
 tus, tot incunabula, tot uiriles togæ, tam multæ nuptiales fa-
 ces, honorum, imperiorū, omnis denique gratulationis sum-
 ma abundantia, cum interim nullum funus, nullus gemitus,

nulla

Nulla causa tristitiæ. Cælum contemplare: uix tamen ibi
 talem statum reperies: quoniam quidem luctus, & dolores,
 Deorum quoq; pectoribus à maximis uatibus assignari ui-
 demus: hunc autem uitæ actum eius consentaneus finis exce-
 pit. Nam Q. Metellū ultimæ senectutis spatio defunctum,
 leniq; genere mortis inter oscula, complexusq; charissimo-
 rum pignorum extinctum, filij & generi humeris suis per
 urbem latum rogo imposuerunt.

DE GYGE.

Clara hæc felicitas: obscurior illa, sed diuino splendo-
 re præposita: cum enim Gyges regno Lydiæ, armis &
 diuitijs abundantissimo, inflatus animo Apollinem Py-
 thium sciscitatum uenisset, an aliquis mortalium se esset fe-
 licior: Deus ex abdito sacrarij specu, uoce missa, Aglaum
 Psophidium ei prætulit. Is erat Arcadum pauperrimus,
 sed ætate iam senior: terminos agelli sui nunquam excessse-
 rat, paruuli ruris fructibus, ac uoluptatibus contentus. Ve-
 rum profectò beatæ uitæ finem Apollo, non adumbratum,
 oraculi sagacitate complexus est. Quocirca insolenter ful-
 gore fortunæ suæ gloriante respondit, magis se probare se-
 curitate ridens tugurium, quàm tristem curis, & solitudi-
 dinibus aulam: paucasq; glebas pauoris expertes, quàm pin-
 guissima Lydiæ arua metu referta: & unum aut alterum ius-
 gum bouum facilis tutelæ, quàm exercitus, & arma, & equi-
 tatū, uoracibus impensis onerosum: & usus necessarij hor-
 reolum nulli nimis appetendum, quàm thesauros omnium
 insidijs, & cupiditatibus expositos. Ita Gyges dum adstipu-
 latorem uanæ opinionis Deum habere concupiscit, ubinam
 solida, & sincera esset felicitas, didicit.

VALER. MAX.
SAPIENTER DICTA,
aut facta. CAP. II.

Nunc id genus felicitatis explicabo, quod totum in habitu animi est: nec uotis petitur, sed in pectoribus sapientia præditis natum, dictis, factisque prudentibus enitescit.

DE APPIO CLAUDIO.

Appium Claudium crebrò solitum dicere accepimus, negotium pop. Rom. melius, quàm otium committi: non quod ignoraret quàm iucundus tranquillitatis status esset, sed quòd animaduerneret, præpotentia imperia agitatione rerum, ad uirtutem capeffendam excitari, nimia quiete in desidiã resolui: & sanè negotium, nomine horridum, ciuitatis nostræ mores in suo statu continuuit: blandæ appellationis quies plurimis uitijs resperfit.

DE SCIPIONE AFRICANO.

Scipio uerò Africanus turpe esse aiebat in re militari dicere, Non putaram: uidelicet quia explorato, & excusso consilio, quæ ferro aguntur, administrari oportere arbitrabatur summa ratione. Inemendabilis enim est error, qui uiolentia Martis committitur. Idem negabat aliter cum hoste confligi debere, quàm aut si occasio obuenisset, aut necessitas incidisset: æquè prudenter: nam & prosperam gerendæ rei facultatem omittere, maxima demencia est: & in angustias utiq; pugnandi compulsus abstinere se prælio, pestiferæ ignauie affert exitium: eorumq; qui ista committunt, alter beneficio fortunæ uti, alter iniuriæ nescit resistere.

DE Q. METELLO.

Quinti quoque Metelli cum grauis, tum etiam alta in senatu sententia: qui deuicta Carthagine, nescire se, illa
uict

Victoria boni ne plus, an mali Reipub. attulisset, assue-
 uit: quoniam ut pacem restituendo profuisset, ita Anniba-
 lem submouendo, nonnihil nociuisset: eius enim transitu in
 Italiam, dormientem populi Romani uirtutem excitatam:
 metuiq; debere, ne acri emulo liberata, in eundem somnum
 reuolueretur. In æquo igitur malorum posuit, uri tecta,
 uastari agros, exhauriri ærarium, & prisca roboris hebe-
 tari neruos.

DE LICINIO FIMBRIA CONSULARI.

Quid illud factum Licinij Fimbriæ consularis, quàm sa-
 piens? à M. Luctatio Pinthia splendido equite Rom. iudex
 additus de sponsione, quam is cum aduersario, quod uir bo-
 nus esset, fecerat: nunquàm id iudiciū pronuntiatione sua fi-
 nire uoluit: ne aut probatū uirum, si contra eum iudicasset,
 fama spoliaret: aut iuraret eum uirum bonum esse, cum ea
 res innumerabilibus laudibus contineatur. Forensibus hæc,
 illa militaribus stipendijs prudentia exhibita est.

DE PAPHYRIO CURSORE CONSULE.

Papyrius Cursor consul cū Aquiloniam oppugnans
 prælium uellet committere, pullariusq; non prosperanti-
 bus aibus optimum ei auspiciū renuntiaisset, de falla-
 cia illius factus certior, sibi quidem, & exercitui bonum
 omen datum credidit, ac pugnam iniit. Cæterum mendacem
 ante ipsam aciem constituit: ut haberent Dij, cuius capite,
 siquid iræ conceperant, expiarent: directum est autem si-
 ue casu, siue cælestis numinis providentia, quod primum
 è contraria parte missum erat telum, in ipsum pullarij pe-
 ctus, eumq; exanimè prostrauit: id ut cognouit Consul, fi-
 dente animo & inuasit Aquiloniam, & cepit. Tam citò
 animaduertit, quo pacto iniuria Imperatoris uindicari de-
 beret: quemadmodum uiolata religio expianda foret: qua

ratione uictoria apprehendi posset : egit uirum seuerum, Consulem religiosum, Imperatorem strenuum, timoris modum, poenæ genus, spei uiam, uno mentis impetu rapiendo. Nunc ad senatus acta transgrediar.

DE SENATV.

Cion aduersus Annibalem senatus Claudium Neronem, & L. Salinatorem Consules mitteret, eosq; ut uirtutibus pares, ita inimicitijs acerrimè inter se disidentes uideret: summo studio in gratiam reduxit, ne propter priuatas dissensiones, Remp. parum utiliter administrarent: quia consimili imperio ubi concordia non inest, maior aliena opera interpellandi, quàm sua edendi cupiditas nascitur : ubi uerò pertinax intercedit odium, alter alteri, quàm uterque contrarijs castris certior hostis proficiscitur. Eosdem senatus, cum ob nimis asperè actam censuram à Cn. Bebio Trib. Pl. pro Rostris agerentur rei, causæ dictione decreto suo liberauit, uacuum omnis iudicij metu eum honorem reddendo, qui exigere deberet rationem, non reddere. Par illa sapientia senatus, Tiberium Gracchum Tr. Pl. Agrariam legem promulgare ausum morte multauit. Idem ut secundum legem eius per Triumuiros ager populo uiritim diuideretur, egregiè censuit. Siquidem grauissimæ seditionis eodem tempore & autorem, & causam sustulit. Quàm deinde se prudenter in rege Masinissa gessit ? nam cum promptissima, & fidelissima eius opera aduersus Carthaginenses usus esset, eumq; in dilatando regno audidiorem cerneret, legem ferri iussit, qua Masinissæ ab imperio Po. Ro. solutam libertatem tribueret : quo facto tum optimè meriti beneuolentiam retinuit, tum Mauritanie, & Numidie, cæterarumq; illius tractus gentium nunquam fida pace quiescentem feritatem, à ualuis suis repulit. Tempus deficiet domestica

nestica narrantem : quoniam imperium nostrum non tam robore corporum quam animorum uigore incrementum, ac tutelam sui comprehendit : maiori itaq; ex parte Romana prudentia in admiratione tacita reponatur, alienigenisq; huius generis exemplis detur aditus.

E X T E R N A.

DE SOCRATE PHILOSOPHO.

Socrates humanæ sapientiæ quasi quoddam terrestre oraculum, nihil ultra petendum à Dijs immortalibus arbitrabatur, quàm ut bona tribuerent: quia ij demum scirent, quid unicuiq; esset utile : nos autem plerunq; id uotis expectere, quod non impetrasse melius foret. Etenim densissimis tenebris inuoluta mortalium mens, in quàm latè patentem errorem cæcas preces tuas spargis : diuitias appetis, quæ multis exitio fuerunt, honores concupiscis, qui complures pessunderunt: regna tecū ipsa uoluis, quorum exitus sæpenumero miserabiles cernuntur: splendidis coniugijs iniicis manus, at hæc ut aliquando illustrent, ita nonnunquam funditus domos euertunt. Desine igitur stulta futuris malorum tuorum causis quasi felicissimis rebus inhiare, teq; totum cœlestium arbitrio permitte: quia qui tribuere bona ex facili solent, etiam eligere aptissima possunt. Idem expedita & compendiaria uia eos ad gloriam peruenire dicebat, qui id agerent, ut quales uideri uellent, tales etiam essent: qua quidem prædicatione aperte monebat, ut homines ipsam potius uirtutem haurirent, quàm umbram eius consectarentur. Idem ab adolescentulo quodam consultus, utrū uxorem duceret, an se omnino matrimonio abstineret : Respondit, utrum horum fecisset, acturum penitentiam. Hinc te, inquit, solitudo, hinc orbitas, hinc generis interitus, hinc

heres alienus excipiet: illinc perpetua sollicitudo, contextus querelarum, dotis exprobratio, affinium graue supercilium, garrula socrus lingua, subessor alieni matrimonij, incertus liberorum euentus. Non passus est iuuenem in contextu rerum asperarum, quasi letæ materiæ facere delectum. Idem cum Atheniensium scelerata dementia tristem de capite eius sententiam tulisset, fortiq; animo, & constanti uultu potionem ueneni è manu carnificis accepisset, admoto iam labris poculo, uxori Xantippæ inter fletum & lamentationem uociferanti innocentem cum perimi, Quid ergo inquit, nocenti mihi mori satius esse duxistis? O immensam illam sapientiam, quæ ne ipso quidem uitæ excessu obliuisci sui potuit.

DE SOLONE.

Agè quàm prudenter Solon neminem, dum adhuc uiuere, beatum dici debere arbitratur: quòd ad ultimum usq; fati diem ancipiti fortunæ subiecti essemus. Felicitatis igitur humanæ appellationem rogas consummat, qui se incursum malorum obijcit. Idem, cum ex amicis quendam grauiter moerentem uideret, in arcem perduxit, hortatusq; est, ut per omnes subiectorum ædificiorum partes oculos circumferret: quod ut factum animaduertit, Cogita nunc tecum, inquit, quàm multi luctus sub his tectis & olim fuerint, hodieq; uersentur: insequentibusq; seculis sint habituri, ac mitte mortalium incommoda tanquam propria deslere: quæ consolatione demonstrauit urbes esse humanarum cladium conseptra miseranda. Idem aiebat, si in unum locum cuncti mala sua contulissent, futurum, ut propria deportare domum, quàm ex omni miseriarum aceruo portionem suam ferre mallent: quo colligebat non oportere nos quæ fortuito patiamur

banur, præcipue, & intolerabilis amaritudinis iudicare.

DE BIA PRIENENSI.

Bias autem, cum patriâ eius Prienen hostes inuasissent, omnibus, quos modo sæuitia belli incolumes abire passa fuerat, pretiosarum rerum pondere onustis fugientibus, interrogatus quid ita nihil ex bonis suis secum ferret? Ego (inquit) uerò bona mea mecum porto. Pectore enim illa gestabat, non humeris: non oculis uisenda, sed æstimanda animo: quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium, nec Deorum manibus labefactari queunt: & ut manentibus præstio sunt, ita fugientes non deserunt.

DE PLATONE PHILOSOPHO.

Iam Platonis uerbis adstricta, sed sensu præualens sententia, qui tum demum beatũ terrarũ orbẽ futurũ prædicauit, cum aut sapientes regnare, aut reges sapere cœpissent.

DE QVODAM REGE.

Rex etiam ille subtilis iudicij, quem ferunt traditum sibi diadema priusquam capiti imponeret, retentum diu considerasse, ac dixisse: O nobilem magis, quàm felicem panum, quem si quis penitus cognoscat quàm multis sollicitudinibus, & periculis, & miserijs sit refertus, ne humi quidem iacentem tollere uellet.

DE XENOCRATE PHILOSOPHO.

Quid Xenocratis responsum, quàm laudabile? cum male dico sermoni quorundam summo silentio interesset, uno ex his quærente cur solus linguam suam cohiberet, Quia dixisse me, inquit, aliquando pœnituit, tacuisse nunquam.

DE ARISTOPHANE.

Aristophanis quoq; altioris est prudentiæ præceptum, qui in comœdia introduxit remissum ab inferis Atheniensem Periclem, uaticinantẽ, nõ oportere in urbe nutriri leonem

nem: si autem sit alitus, obsequi ei conuenire. Monet enim, ut præcipue nobilitatis, & concitati ingenij iuuenes refræ-
nentur: nimio uerò fauore, ac profusa indulgentia pasti, quo
minus potentiam obtineant, ne impediuntur: quòd stultum,
& inutile sit eas obtrectare uires, quas ipse foueris.

DE THALETE PHILOSOPHO.

Mirificè etiam Thales: nam interrogatus, an facta
hominum Deos fallerent, Nec cogitata, inquit: ut non so-
lum manus, sed etiam mentes puras habere uellemus,
cum secretis cogitationibus nostris cœleste numen adesse
credidissimus.

DE THEMISTOCLE.

Ac ne quod sequitur quidem minus sapiens: unicæ filie
pater Themistoclem consulebat, utrum eam pauperi, sed
ornato: an locupleti, sed parum probato collocaret. Cui is,
Malo, inquit, utrum pecunia: quam pecuniam uiro indi-
gentem. Quo dicto stultum monuit, ut generum potius,
quam diuitias generi legeret.

DE REGE PHILIPPO

patre Alexandri.

Age Philippi quàm probabilis epistola, in qua Ale-
 xandrum, quorundam Macedonum beneuolentiam largi-
 tione ad se attrahere conatum, sic increpuit: Quæ te fili
ratio in hanc tam uanam spem induxit, ut eos fideles tibi
futuros existimares, quos pecunia ad amorem tui compu-
lisses? à charitate istud præstatur. At uerò antè Philippus
maiore ex parte mercator Græciæ, quàm uictor.

DE ARISTOTELE PHILOSOPHO.

Aristoteles autem Callisthenem auditorè suum ad Ale-
 xandrum mittens monuit, ut cum eo aut quàm rarissimè,
aut quàm iucundissimè loqueretur: quo scilicet apud re-
 gis

gias aures uel silentio tutior, uel sermone esset acceptior. At ille dum Alexandrum Macedonem Persica salutatione gaudentem obiurgat, & ad Macedonicos mores inuitum reuocare beneuolè perseuerat, spiritu carere iussus, seram neglecti salubris consilij pœnitentiam egit. Idem Aristoteles de semetipso in neutram partem loqui debere prædicabat: quoniam laudare se, uani: uituperare, stulti esset. Eiusdem est utilissimum præceptum, ut uoluptates abeuntes consideremus, quas quidem sic ostendendo minuit: fessas enim, pœnitentiæq; plenas animis nostris subiecit, quo minus cupidè repetantur.

DE ANAXAGORA PHILOSOPHO.

Nec parum prudenter Anaxagoras interroganti cuidam, quisnam esset beatus: Nemo, inquit, ex ijs, quos tu felices existimas: sed eum in eo numero reperies, qui à te ex miserijs constare creditur, non erit ille diuitijs, & honoribus abundans: sed aut exigui ruris, aut non ambitiosæ doctrine fidelis, ac pertinax cultor: in secessu, quàm in fronte beator.

DE DEMADE.

Demadis quoq; dictum sapiens: nolentibus enim Atheniensibus diuinos honores Alexandro decernere, Videte (inquit) ne dum coelum custoditis, terram amittatis.

DE ANACHARSI.

Quàm porro subtiliter Anacharsis leges, aranearum telis comparabat: nam ut illis infirmiora animalia retineri, ualentiora transmitti: ita his humiles, & pauperes constringi, diuites & præpotentes non alligari.

DE AGESILAO.

Nihil etiam Agesilai factò sapientius: siquidem cum aduersus Remp. Lacedæmoniorum conspirationem ortam
noctum

noctu comperisset, leges Lycurgi continuo abrogauit, quæ de indemnatis supplicium sumi uetabant: comprehensis autem, & interfectis fontibus, easdem euestigio restituit: atque utrunque simul prouidit, ne salutaris animaduersio uel iniusta esset, uel iure impediretur: itaque ut semper esse possent, aliquando non fuerunt.

DE HANNONE.

Sed nescio an Hannonis excellentissimæ prudentiæ consilium: Magone enim Cannensis pugnae exitum Senatui Pœnorum nuntiante, inque tanti successus fidem anulos aureos trium modiorum mensuram explentes fundente, qui interfectis nostris ciuibus detracti erant: quaesiuit, an aliquis sociorum post tantam cladē à Romanis defecisset: atque ut audiuit, neminem ad Annibalem transisse, suauis, ut protinus legati Romam, per quos de pace ageretur, mitterentur: cuius si sententia ualuisset, neque secundo Punico bello deuieta Carthago, neque tertio deleta foret.

DE HERENNIO PONTIO SAMNITE.

Ne Samnites quidem paruas pœnas consimilis erroris pependerunt, quod Herennij Pontij salutare consilium neglexerunt: qui autoritate, & prudentia cæteros præstans, ab exercitu, & duce eius filio suo consultus, quidnam fieri de legionibus Romanis apud Furcas Caudinas inclusis deberet, inuiolatas dimittendas respondit. Postero die eadem de re interrogatus, deleri eas oportere dixit: ut aut maximo beneficio gratia hostium emeretur, aut grauissima iactura uires confringerentur: sed improuida temeritas uictorum, dum utranque partem spernit utilitatis, sub iugum missas in perniciem suam accendit. Multis, & magnis sapientiæ exemplis paruulum adijciam.

DE CRETENSIBVS.

Creten

Cretenses cum acerbissima execratione aduersus eos, quos uehementer oderunt, uti uolunt, ut mala consuetudine delectentur, optat: modo stoq; uoti genere efficacissimū ultionis euentū reperiūt. Inutiliter enim aliquid cōcupiscere, & in eo perseueranter morari, exitio ea dulcedo uicina est.

VAFRE^S DICTA, AVT FACTA.

C A P. III.

Est aliud factorum, dictorumq; genus à sapientia proximo deflexu, ad Vafri nomen progressum: quod nisi fallacia uires assumpserit, fidem propositi non inuenit: laudemq; occulto magis tramite, quàm aperta uia petit.

DE QVODAM ANTI-
site Romano.

Seruiulo Tullo regnante cuidam patrifamiliæ in agro Sabino præcipue magnitudinis, & eximie formæ uacca nata est, quam oraculorū certissimi autores in hoc à Dijs immortalibus editam responderunt, ut quisquis eam Auentinensi Dianæ immolasset, eius patria totius terrarum orbis imperium obtineret. Lætus eo dominus, bouem cum summa festinatione Romam actam, mactandam in Auentino ante aram Dianæ constituit, sacrificio Sabinis regimen humani generis daturus: de qua re Antistes templi certior factus, religionem hospiti intulit, ne prius uictimam cæderet, quàm proxima se aqua abluisset: eoq; alueum Tyberis petente uaccam ipse immolauit, & urbem nostram tot ciuitatum, tot gentium dominam, pio sacrificij furto reddidit.

DE IUNIO BRUTO.

Quo in genere acuminis in primis Iunius Brutus referendus: nam cum à rege Tarquinio auunculo suo omnem nobilitatis indolem excerpi, interq; cæteros etiam fratrem suum, quod uegetioris ingenij erat, interfectum animad-
uerter

uerteret, obtusi se cordis esse simulauit, eaq; fallacia maximas uirtutes suas texit. Profectus etiam Delphos cum Tarquinij filijs, quos is ad Apollinem Pythium muneribus sacrificijsq; honorandum miserat, aurum deo, nomine doniclam cauto baculo inclusum tulit: quia timebat, ne sibi celeste numen aperta liberalitate uenerari non tutum esset. Peractis deinde mandatis patris, Apollinem iuuenes consulerunt, quisnam ex ipsis Romae regnaturus uideretur. At is penes eum summam urbis nostrae potestatem futuram respondit, qui ante omnes matri osculum dedisset. Tunc Brutus, perinde, atque casu prolapsus, de industria se abiecit, terramq; communem omnium matrem existimans, osculatus est: quod tam uasre telluri impressum osculum, urbi libertatem, Bruto primum in fastis locum tribuit.

DE SCIPIONE SUPERIORE.

Scipio quoq; Superior praesidium calliditatis amplexus est. Ex Sicilia enim petens Africam, cum ex fortissimis pedibus Romanis trecentorum equitum numerum implere uellet, neque tam subito posset eos instruere, quod temporis angustiae negabant, sagacitate consilij affectus est: namq; ex ijs iuuenibus, quos secum ex tota Sicilia nobilissimos, & ditissimos, sed inermes habebat, ad se uocatos trecentos speciosa arma, & electos equos quam celerrime expedire iussit, uelut eos continuo secum ad oppugnandam Carthaginem aduecturus: qui cum imperio ut celeriter, ita longinqui, & periculosi belli respectu sollicitis animis paruissent, remittere sese Scipio illam expeditionem, si arma & equos militibus suis tradere uoluissent, edixit: rapuit conditionem imbellis, ac timida iuuentus, instrumentoq; suo cupide nostris cessit. Ergo calliditas ducis prouidit, ut si quod protinus imperaretur, graue prius, deinde remisso
militia

militiæ metu maximum beneficium fieret. Quod sequitur narrandum quoq; est.

DE Q. FABIO LABEONE.

Quintus Fabius Labeo arbiter à senatu finium constitutorum inter Nolanos, & Neapolitanos datus: cum in rem presentem uenisset, utrosq; separatim monuit, ut omiſſa cupiditate, regredi controuersia, quam progredi mallent: idq; cum utraque pars autoritate uiri mota fecisset, aliquantum uacui in medio agri relictum est: constitutis deinde finibus ut ipsi terminauerant, quicquid reliqui soli fuit, pop. Rom. adiudicauit. Cæterum etsi sic circumuenti Nolani ac Neapolitani queri nihil potuerunt, secundum ipsorum demonstrationem dicta sententia, improbo tamen præstigijs genere nouum ciuitati nostræ uectigal accessit. Eundem ferunt cum à rege Antiocho, quem bello superauerat, ex sœdere iccto, dimidiam partem nauium accipere deberet, medias omnes secuisse, ut cum tota classe priuaret.

DE M. ANTONIO.

Nam Marco Antonio remittendum conuiuium est: qui idcirco se aiebat nullam orationem scripsisse, ut si quid superiore iudicio actum, ei quem postea defensurus esset, notitium foret, non dictum à se affirmare posset: qui facti uix prudentis, tolerabilem causam habuit. pro periclitantium enim capite non solum eloquentia sua uti, sed etiam uerecundia abuti erat paratus.

DE SERTORIO.

Sertorius uerò corporis robore, atq; animi consilio patrem nature indulgentiam expertus: proscriptione Syllana dux Lusitanorum fieri coactus, cum eos oratione flectere non posset, ne cum Romanis uniuersa acie conflagere uellent, uisro consilio ad suam sententiam perduxit: duos enim

in conspectu eorum constituit equos, alterum ualidissimum, alterum infirmisimum: ac deinde ualidi caudam ab imbecillo sene paulatim carpi, infirmi à iuvene eximiarum uirium uniuersam conuelli iussit: obtemperatum imperio est. Sed dum adolescentis dextra irrito se labore fatigat, senio confecta manus ministerium executata est: tunc barbaræ concioni, quorsum ea res tenderet cognoscere cupienti, subiecit: equi caudæ consimilem esse nostrum exercitum, cuius partes aliquis aggrediens opprimere possit: uniuersum conatus prosternere, celerius tradiderit uictoriâ, quam occupauerit. ita gens barbara, & aspera, & regi difficilis, in exitium suum ruens, quam utilitatem auribus respuerat, oculis peruidit.

DE FAB. MAXIMO.

Fabius autem Maximus, cuius non dimicare, uincere fuit: cum præcipue fortitudinis Nolanum peditem dubia fide suspectum, & strenuæ operæ Lucanum equitem amore scorti deperditum in castris haberet: ut utroque potius bono milite uteretur, quam in utrunq; animaduerteret, alteri suspicionem suam dissimulauit, in alterum disciplinam paululum à recto tenore deflexit: nanque illum plenè pro Tribunali laudando, omniq; genere honoris prosequendo, animum suum à Pœnis ad Romanos coëgit reuocare: & hunc clàm meretricem redimere passus, paratissimum pro nobis excursorem reddidit.

DE M. VOLVSIQ AEDILE.

Veniam nunc ad eos, quibus salus astutia quesita est. M. Volvsius ædilis plebis proscriptus assumpto Isiaci habitu, per itinera, uiasq; publicas stipem petens, quisnam reuera esset, occurrentes dignoscere passus non est: eoq; fallaciæ genere tectus, in M. Bruti castra peruenit. *Quid*

*illa necessitate miserius, quæ magistratum Po. Rom. abie-
cto honoris prætextu, alienigenæ religionis obscuratum
insignibus, per urbem iussit incedere? Omnes autem hi suæ
uite, aut illi alienæ mortis cupidi, qui talia uel ipsi susti-
merunt, uel alios perpeti coegerunt.*

DE SATVRNINO VETVLIONE.

*Aliquanto speciosius sententijs Saturnini Vetulionis in
eodem genere casus, ultimæ sortis auxilium: Qui cùm à
triumuiris inter proscriptos nomen suū propositū audisset,
continuò præturæ insignia inuasit: præcedentibusq; in mo-
dum licitorum, & apparitorum publicorum seruis subor-
natis, uehicula comprehendit, hospitia occupauit, obuios
summonuit, ac tam audaci usurpatione imperij, in maxima
luce densissimas hostilibus oculis tenebras offudit. Idem ut
Puteolos uenit, perinde ut publicum ministerium agens,
summa cū licentia correptis nauibus in Siciliam, certissimum
tunc proscriptorum profugium penetravit. His uno adiecto
leuioris notæ exemplo, ad externa reuertar.*

DE AMORE CUIUSDAM

parris in filium.

*Amantissimus quidam filij, cùm eum inconcessis ac peri-
culosis facibus accensum, ac insana cupiditate pater inhi-
bere uellet, salubri consilio patriam indulgentiam tempe-
rauit: petijt enim ut prius, quàm ad eam, quam diligebat,
iret, uulgari ac permissa uenere uteretur: cuius precibus ob-
secutus adolescens, infelicis animi impetum satietate licentis
conuebitus resolutum, ad id quod non licebat tardio rem
pigrioremq; afferens, paulatim deposuit.*

E X T E R N A.

DE QVODAM ASINARIO.

Cùm Alexander Macedonum rex sorte monitus, ut

t 2

cum

cum qui sibi porta egresso primus occurrisset, interfici iuberet. Asinarium forte sibi obvian factum, ad mortem arripit imperavit: eoq; querente quid nam se immerentem capitali supplicio, innocentemq; addiceret, cum ad excusandum factum suum oraculi præceptum retulisset: Asinarius, Si ita est, inquit, rex, alium sors huic morti destinavit: nam asellus, quem ego ante me agebam, prior tibi occurrat. Delectatus Alexander & illius tam callido dicto, & quod ab errore ipse reuocatus erat, occasionem in aliquanto uiliore animali expiandæ religionis rapuit: summa in hoc cum calliditate mansuetudo: summa quoque in alterius regis Equisone calliditas.

DE DARIO REGE.

Sordida Magorum dominatione Perside oppressa, Darius Rex adiutoribus eiusdem dignitatis assumptis, pactum cum præclari operis consortibus fecit, ut equis insidentes, Solis ortu, cursum in quendam locum dirigerent, isq; regno potiretur, cuius equus in eo primus hinnisset. cæterum maximè mercedis competitoribus fortunæ beneficium expectantibus, solus acumine Equisonis sui Ebarris prosperum exoptatæ rei effectum assecutus est: qui in equæ genitalem partem demissam manum: cum ad eum locum uentum esset, naribus equi admouit, quo odore irritatus, ante omnes hinnitum edidit: auditoq; eo, sex reliqui summæ potestatis continuo equis delapsi, candidati (ut est mos Persarum) humi prostratis corporibus Darium regem salutauerunt. Quantum imperium, quàm paruo interceptum est uasamento.

DE BIA PRIENENSI.

Bias autem, cuius sapientia diuturnior inter homines est quàm patria Priene fuit (siquidem hic etiam nunc spirat illius

illius perinde atq; extinctæ uestigia tantummodo extant) ita aiebat oportere homines in usu amicitiae uersari, ut meminissent eam ad grauissimas ininicitias posse conuer-
ti. Quod quidem præceptum prima specie nimis fortasse callidum uideatur, inimicumq; simplicitati, qua præcipue familiaritas gaudet: sed si altioribus animis cogitatio de-
missa fuerit, perquam utile reperietur.

DE ANAXIMENE PRAE-
ceptore Alexandri.

Lampsacena uero urbis salus unius uasamenti bene-
ficio constitit: nam cum ad excidium eius summo studio Alexander ferretur, progressumq; extra moenia Ana-
ximenem præceptorem suum uidisset, quia manifestum erat, futurum, ut preces suas iræ eius opponeret, non facturum se quod petisset, iurauit. Tunc Anaximenes, Peto, inquit, ut Lampsacum diruas. hæc uelocitas sagacitatis oppidum uetusta nobilitate inclutum exitio, cui destinatum erat, subtraxit.

DE DEMOSTHENE.

Demosthenis quoq; astutia mirifice cuidam ancillæ succursum est, quæ pecuniam depositi nomine à duobus hospitibus acceperat, ea conditione, ut illam simul utrisq; redderet: quorum alter interiecto tempore tanquam mortuo socio squalore obsitus, deceptæ omnes nummos abstulit: superuenit deinde alter, & depositum petere cœpit. hærebat misera in maxima pariter & pecuniæ, & defensionis penuria. Iamq; de laqueo, & suspendio cogitabat: sed opportunè Demosthenes ei patronus affuit: qui ut in aduocationem uenit, Mulier, inquit, parata est depositi fidem soluere, sed nisi socium adduxeris, id facere nõ pot: quoniam, ut ipse nociferaris, hæc dicta est lex, ne pecunia alteri sine altero

numeretur.

DE QVODAM VIRO ATHENIENSI.

Ac ne illud quidem parum prudenter : quidam Athenis uniuerso populo inuisus , causam apud eum capitali crimine dicturus , maximum honorem subito petere cœpit , non quòd speraret se illum consequi posse , sed ut haberent homines , ubi procursum iræ , qui acerrimus esse solet , effunderent : neq; eum tam callidi consilij ratio sefellit. comitij enim clamore infesto , & crebris totius concionis sibilis uexatus , nota etiam denegati honoris perstrictus , eiusdem plebis paulò post in discrimine uitæ clementissima suffragia expertus est. Quòd si adhuc ei ultionem sitienti , capitis sui periculum obiecisset , nullam partem defensionis odio obseratæ aures reciprent. Huic uasframento consimilis illa calliditas.

DE ANNIBALE.

Annibal à Duillio Consule nauali prælio uictus , timensq; classis amissæ pœnas dare , offensam astutia mirè auertit : nam ex illa infelici pugna prius quàm cladis nuntius domum perueniret , quendam ex amicis compositum & ornatum , Carthaginem misit : qui postquam ciuitatis eius curiam intrauit : consulit , inquit , uos Annibal , cum dux Romanorum magnas secum maritimas trahens copias aduenerit , an cum eo configere debeat : acclamauit uniuersus senatus , non esse dubium , quin oporteret. tum ille : Confluxit , inquit , & superatus est. Ita liberum his non reliquit id factum damnare , quod ipsi fieri debuisse iudicauerant.

DE EODEM.

Itidem Annibal Fabium Maximum inuictam armorum suorum uim saluberrimis cunctationibus pugnae ludificantem , ut aliqua suspicione trahendi belli respergeret

ret, totius Italiae agros ferro, atq; igni uastando, unius eius fundum immunem ab hoc iniuriae genere reliquit. Profecisset aliquid tanti beneficii insidiosa adumbratio eius, nisi Romanae urbi & Fabij pietas, & Annibalis uasri mores fuissent notissimi.

DE TVSCVLANIS.

Tusculanis etiam acumine consilij incolumitas parata est: cum enim crebris rebellionibus meruissent, ut eorum urbem funditus Romani euertere uellent, atq; ad id exequendum Furius Camillus, maximus dux, ualidissimo instructus exercitu uenisset: uniuersi ei togati obuiam processerunt, commeatusq; & caetera pacis munia benignissime praestiterunt: armatum etiam intrare moenia passi sunt, nec uultu, nec habitu mutato: qua constantia tranquillitatis non solum ad amicitiae nostrae ius, sed etiam ad communionem ciuitatis usq; penetrauerunt. Sagaci hercule usi simplicitate, quoniam apertius esse intellexerant metum officijs dissimulare, quam armis protegere.

DE TVLLO DVCE VOLSCORVM.

At Volscorum ducis Tulli execrabile consilium, qui ad bellum inferendum Romanis maxima cupiditate accensus, cum aliquot aduersis praelijs contusos animos suorum, & ob id paci proniores animaduerneret insidiosa ratione, quod uolebat, compulit: nam cum spectandorum ludorum gratia magna Volscorum multitudo Romam conuenisset, Consulibus dixit, uehementer se timere, nequid hostile subito molirentur: monuitq; ut essent cautiores, & protinus ipse urbe egressus est. Quam rem Consules ad senatum retulerunt, qui tametsi nulla suspicio suberat, autoritate tamen Tulli commotus, ut ante noctem Volsci abirent, decreuit: qua contumelia irritati, facile impelli potuerunt ad re-

bellandum. Ita mendacium uersuti ducis, simulatione beneuolentiæ inuolutum, duos simul populos sefellit: Romanum ut insontes notaret: Volscum, ut deceptis irasceretur.

D E S T R A T A G E M A T I S.

C A P. I I I I.

Illa uerò calliditas egregia, & ab omni prorsus reprehensione procul remota, cuius opera, quia appellatione nostra uix aptè exprimi possunt, Græca pronuntiatione Stratagemata dicantur.

D E T V L L O H O S T I L I O.

Omnibus militaribus copijs Tullo Hostilio Fidenas aggresso, quæ surgentis imperij nostri incunabula crebris rebellionibus torpere passæ non sunt, finitimisq; trophæis, ac triumphis alitam uirtutem eius, spes suas promouere ulterius docuerunt: Metius Suffetius dux Albanorū, dubiam & suspectam semper societatis suæ fidem repente in ipsa acie detexit: detecto enim Romani exercitus latere, in proximo colle consedit, pro adiutore speculator pugnae futurus, ut aut uictis insultaret, aut uictores fessos aggredere-tur. non erat dubium quin ea res militum nostrorum animos debilitatura esset, cum eodem tempore & hostes configere, & auxilia deficere cernerent. Itaq; ne id fieret, Tullus prouidit: concitato enim equo pugnantium globos præcurrit, prædicans suo iussu secessisse Metium, eumq; cum ipse signum dedisset, inuasurum Fidenatum terga: quo imperatoriæ artis consilio metum fiducia mutauit, proq; trepidatione, alacritate suorum pectora repleuit.

D E S E X T O T A R Q U I N I O.

At ne continuo à nostris regibus recedamus, Sextus Tarquinius Tarquinij filius indignè ferens, quòd patris uiribus expugnari Gabij nequirent, ualentio rem armis excogitauit
rationi

rationem, qua interceptum id oppidum Romano imperio adijceret. Subito namq; se ad Gabios contulit, tanquam parentis sæuitiam, & uerbera, quæ uoluntate sua perpessus erat, fugiens: ac paulatim uniucuiusq; fictis, & compositis blanditijs alliciendo beneuolentiam, ut apud omnes plurimum posset consecutus, familiarem suum ad patrem misit, indicaturum quemadmodum cuncta in sua manu haberet, & quæsiturum quidnam fieri uellet. Iuuenili calliditati similis astutia respondit. Siquidem re eximia delectatus Tarquinius, fidei autem nuntij parum credens, nihil respondit, sed ducto eo in hortum, maxima & altissima papauerum capita baculo decussit. Cognito adolescens silentio patris, simul ac factò, causam altius argumenti peruidit: nec ignorauit præcipi sibi, ut excellentissimum quenq; Gabinorum, aut exilio summoueret, aut morte consumeret. ergo spoliata bonis propugnatoribus ciuitatem tantum non uinctis manibus ei tradidit.

DE ROMANIS.

Illud quoq; à maioribus, & consilio prudenter, & exitu feliciter prouisum: cum enim urbe capta Galli Capitolium obsiderent, solamq; potiendi eius spem in fame eorum repositam animaduertent, perquã callido genere consilij Romani usi, unico perscuerantiæ irritamento uictores spoliauerunt: panes enim iacere compluribus ex locis cœperunt. Quo spectaculo obstupefacti, infinitamq; frumenti abundantiam nostris superesse credentes, ad pacationem omittendæ obsidionis compulerunt. Misertus est tunc profectò Iupiter Romanæ uirtutis, præsidium ab astutia mutuantis, cum summa alimentorum inopia, proijci præsidia inopiæ cerneret: igitur ut uastro, ita periculoso consilio salutarem exitum dedit. Idem Iupiter postea præstantissimorum du-

cum nostrorum sagacibus consilijs propitius aspirauit: nam cum alterum Italiae latus Annibal laceraret, alterum inuassisset Hasdrubal, ne duorum fratrum iunctae copiae intolerabili onere fessas simul res nostras urgerent, hinc Claudij Neronis uegetum consilium, illinc Liuij Salinatoris inclinata prouidentia effecit. Nero enim compresso à se in Lucanis Annibale, praesentiam suam, quoniam ita ratio belli desiderabat, mentitus hosti, ad opem ferendam collegae per longum iter celeritate mira tetendit. Salinator in Umbria apud Metaurum flumen proximo die dimicaturus, summa cum dissimulatione Neronem castris noctu recepit: tribunos enim à tribunis, centuriones à centurionibus, equites ab equitibus, pedites à peditibus excipi iussit, ac sine ulla tumultuatione, solo uix unum exercitum capiente, alterum inseruit: quo euenit, ne Hasdrubal cum duobus se Consulibus praeliaturum prius sciret, quam utriusque uirtute prosterneretur. Ita illa toto terrarum orbe infamis Punica calliditas, Romana elusa prudentia, Annibalem Neroni, Hasdrubalem Salinatori decipiendum tradidit.

DE Q. METELLO CONSULE.

Memorabilis etiam consilij Quintus Metellus, qui cum Proconsul bellum in Hispania aduersus Celtiberos gereret, urbemque Trebiam caput eius gentis uiribus expugnare non posset, intra pectus suum multum, ac diu consilijs agitatae uiam reperit, qua propositum ad exitum perduceret. Itinera magno impetu ingrediebatur, deinde alias atque alias regiones petebat: hos obsidebat montes, paulo post ad illos transgrediebatur: cum interim tam suis omnibus, quam ipsis hostibus ignota erat causa inopinatae eius, ac subitae fluctuationis. Interrogatus quoque à quodam amicissimo sibi, quid ita sparsum, & incertum militiae genus sequeretur:

Absist

Abſiſte, inquit, iſtud quæſere: nam ſi huius conſilij mei interiorem tunicam conſciam eſſe ſenſero, continuo eam cremari iubebo. Quorſum igitur ea diſſimulatio erupit? aut quem finem habuit? Poſtquam uerò, & exercitum ſuum ignorantia, & totam Cehiberiam errore implicauit, cum aliò curſum direxiſſet, ſubito ad Trebiam reflexit, eamq; inopinatam & attonitam oppreſſit. ergo niſi mentem ſuam dolos ſcrutari coëgiſſet, ad ultimam ei ſenectutem apud mœnia Trebiæ armato ſedendum foret.

E X T E R N A.

DE AGATHOCLE REGE

Syracufarum.

Agathocles autem Syracufarum Rex audacter callidus, cum enim urbem eius maiore ex parte Carthaginiensēs occupaffent, exercitum ſuum in Africam traiecit: ut metum metu, uim ui diſcuteret, neq; ſine effectu: nam repëtino eius aduentu percuſi Pœni, libenter incolumitatem ſuam ſalute hoſtium redemerunt: pactiq; ſunt, ut eodem tempore, & Africa Siculis, & Sicilia Punicis armis liberaretur. Agathocles autem Syracufarum mœnia ſi tueri perſeueraffet, illa belli malis urgerentur: bona pacis fruenda, ſecuræ Carthagini reliquiſſet: nunc inferendo, quæ patiebatur, dum alienas potius laceſſit opes, quàm ſuas tuctur, quò æquiore animo regnum deſeruit, eo totius recepit.

DE ANNIBALE.

Quid Annibal Cannenſem populi Romani aciem ſpeculatus? non ne prius, quàm ad dimicandum deſcenderet, compluribus aſtutiæ complicatam laqueis, ad tam miſerabilem perduxit exitum? ante omnia enim prouidit, ut & ſolem, & puluerem, qui ibi uëtò multus excitari ſolet, aduerſum

sum haberet: deinde partem copiarum suarum, inter ipsum prælij tempus de industria fugere iussit: quam cum à reliquo exercitu abruptam legio Romana sequeretur, trucidandam eam ab ijs, quos in insidijs collocauerat, curauit. Postremò quadringentos equites subornauit, qui simulata transitione petierunt Consulem, à quo iussi more transfugarum depositis armis in ultimam pugnae partem secedere, districtis gladijs, quos inter tunicas, & loricas abdiderant, poplites pugnantium Romanorum ceciderunt. Hæc fuit Punica fortitudo, dolis, & insidijs, & fallacia instructa. Quæ nunc certissima circumuentæ uirtutis nostræ excusatio est: quoniam decepti magis, quàm uicti sumus.

DE REPULSIS.

CAPVT V.

Campi quoq; representata conditio, ambitiosam ingredienti uiam, ad fortius sustinendos parum prosperos comitorum euentus utiliter instruxerit: quia propositis ante oculos clarissimorum uirorum repulsis, ut non minore cum spe honoris, ita prudentiore cum animi iudicio petent: meminerintq; ne fas non esse, aliquid ab omnibus uni negari, cum sæpenumero singuli cunctorum uoluntatibus resistere fas esse duxerint: scientes etiam, patientia quæri debere, quòd gratia impetrari nequirit.

DE Q. AELIO TUBERONE.

Quintus Aelius Tubero, à Q. Fabio Maximo, epulum populo Romano nomine P. Africani patru sui dante, rogatus, ut triclinium sterneret: lectulos Punicanos pellibus hœdinis strauit: & pro argenteis uasis Samia exposuit: cuius rei deformitas sic omnes offendit, ut cum alioqui uir egregius haberetur, comitijsq; Prætorijs candidatus in capu L. Paulo auo, & P. Africano auunculo nixus descenderet

disset, repulsa inde abiret notatus. nam ut priuatim semper continentiam probabant, ita publice maxima cura splendoris habita est: quocirca urbs nostra non unius conuiuij numerum, sed totam se in illis pelliculis iacuisse credens, ruborem epuli, suffragijs suis uindicauit.

DE P. SCIPIONE NASICA.

P. autem Scipio Nasica, togatæ potentie clarum lumen, is qui Consul Iugurthæ bellum indixit, qui matrem Idæam è Phrygijs sedibus, ad nostras aras, focosq; migrantem sanctissimis manibus excepit: qui multas, & pestiferas seditiones autoritatis suæ robore oppressit: quo principe Senatus aliquot annos gloriatus est: cum ædilitatem curulem adolescens peteret, manumq; cuiusdam rustico opere duratam, more candidatorum tenacius apprehendisset, iocæ gratia interrogauit eum, num manibus solitus esset ambulare. Quod dictum à circumstantibus exceptum, ad populum manauit, causamq; repulsæ Scipioni attulit: omnes namq; rusticæ tribus paupertatem sibi ab eo exprobratam iudicantes, iram suam aduersus contumeliosam eius urbanitatem distrinxerunt. Igitur ciuitas nostra nobilium iuuenum ingenia ab insolentia reuocando, magnos, & utiles ciues fecit, honoribusq; non patiendo eos à scurris petiti, debitum autoritatis pondus adiecit.

DE L. AEMILIO PAVLO.

Nullus error talis in L. Aemilio Paulo conspectus est: sed tamen aliquoties frustra Consulatum petijt. Idemq; cum iam campum repulsis suis fatigasset, bis Consul & Censor factus est, amplissimum etiam dignitatis gradum obtinuit: cuius uirtutem iniuriæ non frægerunt, sed acuerunt: quoniam quidem nota ipsa accensam cupiditatem summi honoris ardentio rem ad comitia detulit: ut populum, quem nobilitat

litatis splendore, & animi bonis mouere non potuerat, pertinacia uinceret.

DE Q. CAECILIO METELLO.

Q. autem Caecilium Metellum pauci, & mœsti amici, consulatus repulsa afflictum, tristitia, ac rubore plenum domum reduxerunt: eundem de Pseudophilippo triumphantem uniuersus Senatus letum, & alacrem in Capitolium profectus est, Achaici etiam belli, cui summam manum L. Mumius adiecit, maxima pars ab hoc uiro profligata est. Eiusne ergo populus Consulatum negare potuit, cui mox duas clarissimas prouincias, aut daturus erat, aut debiturus, Achaiam, & Macedoniam? & quidem hoc factum, meliore eo ciue usus est: intellexit enim quam industrie sibi gerendus esset Consulatus, quem tanto labore impetrari senserat.

DE L. SYLLA.

Quid tam excellens, quid tam opulentum, quam L. Sylla? diuitias & imperia largitus est: leges uerustas abrogauit, nouas tulit: hic quoque in eodem campo, cuius postea dominus extitit, repulsa Praeturae sugillatus est: omnia loca petiti honoris, si quis modo Deorum formam & imaginem futurae eius potentiae populo Rom. representasset, impetraturus.

DE M. PORCIO CATONE.

Sed ut comitiorum maximum crimen referam, M. Porcius Cato plus moribus suis Praeturae decoris adiecturus, quam praetexta eius splendoris ipse laturus, consequi illam a populo aliquando non potuit. Proxima dementiae suffragia, quae quidem satis graues poenas erroris sui pependunt: quoniam quem honorem Catoni negauerant, Vatinius dare coacti sunt. Ergo si uerè aestimare uolumus, non Catoni tunc Praetura, sed Praeturae Cato negatus est.

DE

LIBER VII.
DE NECESSITATE.
CAPVT VI.

303

A Bominandæ quoque necessitatis amarissimæ leges & truculentissima imperia, tum urbem nostram, tum etiã exterâs gentes multa non intellectu tantum, sed etiam auditu grauiâ, perpeti coëgerunt. Nam aliquot aduersis prælijs secundo Punico bello exhausta militari iuuentute Romana, Senatus autore Tib. Graccho Consule censuit, uti publicè serui aduersus propulsandorum hostium impetum emerentur: eaq; de re per Tribunos plebis apud populum lata rogatione, tres creati sunt iuri, qui quatuor & uiginti nullia seruorum comparauerunt: adactosq; iureiurando, strenuam se fortemq; operam daturos, quoad Pœni essent in Italia, datis armis in castra miserunt. Ex Apulia etiam & à Fidiculis septuaginta, atq; ducenti ad supplementum equitatus sunt empti. Quanta uiolentia est casus acerbi? Quæ ciuitas ad id tempus ingenuæ quoque originis capite censos habere milites fastidierat, eadem cellis seruilibus extracta corpora, & à pastoralibus casis collecta mancipia, uelut præcipuum firmamentum, exercitui suo adiecit. Cedit ergo interdum generosus spiritus utilitati, & fortunæ uiribus succumbit: ubi nisi tutiora consilia legeris, speciosa sequenti concedendum est.

DE CIVITATE ROMANA.

Cannensis autem clades adeò urbem nostram uehementer contudit, ut opera M. Iunij dictaturam Reipu. administrantis spolia hostium affixa templis, Deorum numini consecrata instrumenta militiæ futura conuellerentur, ac prætextati pueri arma induerent: adiudicorum etiam, & capitali crimine damnatorum, sex millia conscriberentur: quæ si per se aspiciantur, aliquid ruboris habeant: sin autem ad
motis

motis necessitatis uiribus ponderentur, seuitiæ temporis
conuenientia præsidia uideantur.

DE EADEM CIVITATE.

Propter eandem cladem Senatus Octacilio, qui Siciliam:
Cornelio Mammulæ, qui Sardiniam Proprætores obtine-
bant, quærentibus quòd neq; stipendium, neq; frumentum
classibus eorum, & exercitibus socij præberent: affirman-
tibus etiam ne habere, quidem eos, unde id præstare pos-
sent, rescripsit, ærarium longinquis expensis non sufficere:
proinde, quo pacto tantæ inopiæ succurrendum esset, ipsi
uiderent. His literis quid aliud, quàm imperij sui governa-
cula è manibus abiicit? Siciliamq; & Sardiniam, benignissi-
mas urbis nostræ nutrices, gradus, & stabilimenta bello-
rum, tam multo sudore, & sanguine in potestatem redactas,
paucis uerbis, ita scilicet necessitate iubente, dimisit.

DE CASILINATIBVS.

Eadem Casilinales obsidione Annibalis clausos, alimen-
torumq; facultate defectos, lora necessarijs uinculorum usi-
bus subducta, eiq; scutis detractas pelles feruenti resolutas
aqua, mandere uoluisti, Quid illis, si acerbiter casus in-
tueare, miserius? si constantiam respicias, fidelius? qui, ne
à Romanis desciscerent, tali uti cibi genere sustinuerunt,
cùm pinguisima arua sua, fertilissimosq; campos mœnibus
suis subiectos intuerentur. Itaq; Campanæ urbis, quæ Puni-
cam feritatem delicijs suis cupida fouit, in propinquo situm
Casilinum moderatum uirtute clarum perscuerantis ami-
citiæ pignore, impios oculos uerberauit.

DE PRAENESTINIS.

In illa obsidione, & fide, cùm trecenti Prænestini per-
manerent, euenit, ut ex his quidam murem captum ducentis
tis
tia
ct
ex
re
co
cu
ria
nat
ne
ca
ciu
P. c
len
I
ciu
ria
rau
qui
cess
A
cor
cias
rio
qua
nuri

tis potius denarijs uendere, quàm ipse leniendæ famis gratia consumere mallet. Sed credo Deorum prouidentia effectum, ut & uenditori, & emptori, quem uterq; merebatur, exitum attribuerit. Auaro enim fame consumpto, manubijs sordium suarum frui non licuit: æqui animi uir, ad salutarem impensam faciendam, carè quidem, uerùm necessariè comparato cibo uixit.

DE CIVITATE ROMANA.

C. autem Mario & Cn. Carbone Consulibus, bello ciuili cum L. Sylla disidentibus, quo tempore non Reip. uictoria querebatur, sed præmiū uictoriæ res erat publica, senatusconsulto aurea atq; argentea templorum ornamenta, ne militibus stipendia deessent, conflata sunt. digna enim causa erat, hi'ne, an illi crudelitatem suam proscriptione ciuium satiarent, ut Dij immortales spoliarentur. non ergo P. conscriptorum uoluntas, sed teterrimæ necessitatis truculenta manus illi consulto stylum suum impressit.

DE DIVO IULIO.

Diui Iulij exercitus, id est, inuicti ducis inuicta dextera cum armis Mundam clausisset, aggeriq; extruendo materia deficeret: congerie hostilium cadauerum, quam desiderauerat altitudinem, instruxit: eamq; tragulis, & pilis, quia robore sudes decrant, magistra nouæ molitionis necessitate usus uallauit.

DE DIVO AVGVSTO.

Atque ut diuinam filij mentionem, cælestis patris recordationi subnectam: cum effusus se in nostras prouincias Parthorum rex Phraates uideretur, uicinæq; imperio eius regiones subita inducti tumultus denunciatione quaterentur: tanta in Bosphorano tractu commeatus penuria incescit, ut sex millibus denarijs singula uasa olei,

u frum

frumentiq; modijs totidem mancipia permutarentur: sed amarissimam tempestatem Augusti cura, tutela tunc terrarum uacans dispulit.

EXTERNÆ DE CRETENSIBVS.

Cretensibus nihil tale præsidij affulsit: qui obsidione Metelli ad ultimam usque penuriam compulsi, sua iumentorumq; suorū urina sitim torserunt, iustius dixerim, quàm sustentauerunt: quia dum uinci timent, id passi sunt, quod eos ne uictor quidem pati cõgisset.

DE NUMANTINIS.

Numantini autem à Scipione uallo, & aggere circumdati, cum omnia, quæ fãmem eorum trahere poterant, consumpsissent, ad ultimum humanorum corporum dapibus usi sunt, quapropter capta iam urbe, complures inuicti sunt, artus & membra trucidatorum corporum sinu suo gestantes. Nulla est in his necessitatis excusatio: nam quibus mori licuit, sic uiuere necesse non fuit.

DE CALIGVRITANIS.

Horum truccem pertinaciam in consimili facinore Caliguritanorum execrabilis impietas supergressa est. qui quò perseuerantius interempti Sertorij cineribus obsidionem Cn. Pompeij frustrantes fidem præstarent, quia nulum iam aliud in urbe eorū, supererat animal, uxores suas natosque ad usum nefariæ dapis uerterunt. Quoq; diutius armata iuuentus uiscera sua uisceribus suis aleret, infelices cadauerum reliquias salire non dubitauit. En quem aliquis in acie hortaretur, ut pro salute coniugum, & liberorum fortiter dimicaret. Ex hoc nimirum hoste, tanto duci pœna magis, quàm uictoria petenda fuit: quia plus uindicatus libertatis, quàm uictus gloriæ afferre potuit: quam omne serpentum, ac ferarum genus comparatione sui titu-

lo feritatis superavit: nam quæ illis dulcia uitæ pignora proprio spiritu chariora sunt, ea Caliguritanis prandia, atque cœnæ extiterunt.

DE TESTAMENTIS,
quæ rescissa sunt. CAP. VII.

VAccimus nunc negotio, quod actorum hominis, & præcipuæ curæ, & ultimi est temporis: consideraremusque, quæ testamenta aut rescissa sunt legitime facta, aut cum merito rescindi possent, rata manserunt: quæ uel ad alios, quàm qui expectabant, honorem hæreditatis transtulerunt.

DE QVODAM MILITE.

Atque ita, ut ea ordine quo proposui exequar: militantis cuiusdam pater, cum de morte filij falsum è castris nuntium accepisset, alijs hæredibus scriptis decessit, peractis deinde stipendijs, adolescens domum petit: errore patris, impudentia amicorum domum sibi clausam reperit. Quid enim illis inuerecundius? florem iuuentæ pro Rep. absumpserat, maximos labores, & plurima pericula tolerauerat, aduerso corpore exceptas ostendebat cicatrices: & postulabat, ne auitos eius lares otiosa ipsi urbi onera possiderent. Itaque depositis armis, coactus est in foro togatam ingredi militiam acerbe: cum improbijs enim hæredibus de paternis bonis apud Centumuiros contendit: omnibusque non solum consilij, sed etiam sententijs superior discessit.

DE FILIO M. ANCI CAR-
seolani equitis Romani.

Item M. Anci Carseolani splendidissimi equitis Romani filius, à Suffenate auunculo suo adoptatus, testamentum naturalis patris, quo præteritus erat, apud Centumuiros

rescivit, cum in eo Tullianus Pompeij Magni familiaris, ipso quidem Pompeio signatore, hæres scriptus esset. Itaque illi in iudicio plus cum excellentissimi uiri gratia, quã cum parentis cineribus negotij fuit: ceterum quamuis utraque hæc aduersus se nitebantur, tamen paterna bona obtinuit. Nam L. quidem Sextilius & P. Popilius, quos M. Ancus sanguine sibi coniunctos eadem ex parte, qua Tullianum hæredes fecerat, sacramento cum adolescentulo contendere ausi non sunt: tametsi præcipuis eo tempore Magni uiribus ad defendendas tabulas testamenti inuitari poterant: etsi aliquantulum adiuuabat hæredes, quod M. Anci filius in Suffenatis familiam, ac sacra transierat: sed arctissimum inter homines procreationis uinculum, patris simul uoluntatem, & principis auctoritatem superauit.

DE TECTIO FILIO TECTII.

C. autem Tectium infantem à patre exheredatum, Petronia matre, quam Tectius quoad uixit in matrimonio habuerat, natum, diuus Augustus in bona paterna ire decreto suo iussit: patris patrie animo usus: quoniam Tectius in proprio iure procreato filio, summa cum iniquitate patrum nomen abrogauerat.

DE SEPTITIA.

Septitia quoque mater Trachalorum Ariminensium filijs irata, in contumeliam eorum, cum iam parere non posset, Publio seni admodum nupsit, testamento etiam utroque præterito: à quibus aditus diuus Augustus, & nuptias mulieris, & suprema iudicia improbauit. nam hæreditatem maternam filios habere iussit: dotem, quia non creandorum liberorum causa coniugium intercesserat, uirum retinere uetuit. Si ipsa æquitas hac de re cognoscere potuisset, iustius ne aut gratius pronuntiaret? spernis quos genuisti:
nubis

nubis effoeta: testamenti ordinem uiolento animo confundis: neq; erubescis ei totum patrimonium addicere, cuius polluto iam corpori marcidã senectutem tuam substrauisti: ergo dum sic te egeris, ad inferos usq; coelesti fulmine afflata es.

DE C. CALPURNIO PISONE.

Egregia quoque C. Calpurnij Pisonis præfecti urbis, constitutio: cum enim ad eum Terentius ex octo filijs, quos in adolescentiam perduxerat, ab uno in adoptionem dato exheredatum se querelam detulisset: bonorum adolescentis possessionem ei dedit, hæredesq; lege agere passus non est. Monuit profectò Pisonem patria maiestas, donum uitæ, beneficium educationis: sed aliquid etiam ipsum flexit circumstantium liberorum numerus, quòd cum patre septem fratres impiè exheredatos uidebat.

DE GENVTIO QVODAM.

Quid Mamerci Aemilij Lepidi Consulis, quàm graue decretum? Genutius quidam, matris magnæ Gallus, à Cn. Oreste prætore urbis impetrauerat, ut restitui se in bona Neniani iuberet, quorum possessionem secundum tabulas testamenti ab ipso acceperat: appellatus Mamercus à Surdino, cuius libertus Genutium hæredem fecerat, prætoriam iurisdictionem abrogauit: quod diceret Genutium amputatis sui ipsius sponte genitalibus corporis partibus, neque uirorum, neque mulierum numero haberi debere. Conueniens Mamercus, conueniens principi senatus decretum, quo prouisum est, ne obscena Genutij præsentia, inquinataq; uoce tribunalia magistratuum, sub specie periti iuris, polluerentur.

DE VETILIO LENONE.

Multò Qu. Metellus præforem urbanum seueriorem egit, quàm Orestes gesserat: qui Vetilio lenoni iuueni bo-

norum possessionem secundum tabulas testamēti non dedit: quia uir nobilissimus & grauissimus, fori ac lupanaris separandam conditionem existimauit: Nec aut factum illius comprobare uoluit, qui fortunas suas in stabulum contaminatum proiecerat: aut huic tanquam integro ciui iura reddere, qui se ab omni honesto uitæ genere abruperat.

DE TESTAMENTIS

quæ rata manserunt. CAP. VIII.

His rescissorum testamentorum exemplis contenti, attingamus ea, quæ rata manserunt, cum causas haberent, propter quas rescindi possent. Quam certæ, quam etiam notæ insanie Tuditanus, utpote qui populo nummos sparserit, togamq; uelut tragicam uestem in foro trahens, maximo cum hominum risu conspectus fuerit, ac multa his consentanea fecerit: testamento filium instituit heredem: quod T. Longus, sanguine ei proximus, hastæ iudicio subuertere frustra conatus est: magis enim centumuiri, quod scriptum esset in tabulis, quam quis eas scripsisset, considerandum existimauerunt.

DE EBVCIA VXORE

L. Menenii Agrippæ.

Vita Tuditani demens: Ebucie autem, quæ L. Menenij Agrippæ uxor fuerat, tabulæ testamēti plenæ furoris: nam cum haberet duas simillimæ probitatis filias Pletoniam, & Aphroniam, animi sui potius inclinatione prouecta quam ullis alterius iniurijs, aut officijs commota, Pletoniam tantummodo heredem instituit: filijs etiam Aphroniæ ex admodum amplo patrimonio uiginti nummos legauit. Aphronia tamen cum sorore sacramento contendere noluit, testamentumq; matris, patientia honorare, quam iudicio con-

uell

uellerē sanctius esse duxit. eò se ipsam indigniorem iniuria ostendens, quò eam æquiore animo sustinebat.

DE Q. METELLO.

Minus mirandum errorem muliebrem Qu. Metellus fecit. Is nanque plurimis, & celeberrimis eiusdem nominis uiris in urbe nostra uigentibus, Claudiorum etiam familia, quam arctissimo sanguinis uinculo contingebat, florente: Carinatem solum hæredem reliquit: nec hoc testamentum eius quisquam attentauit.

DE POMPEIO RHEGYNQ.

Item Pompeius Rhegynus, uir transalpinæ regionis, cum testamento fratris præteritus esset, & ad coarguendam iniquitatem eius, binas tabulas testamentorum suorum in comitio incisas, habita utriusque ordinis maxima frequentia, recitasset: in quibus magna ex parte hæres frater erat scriptus, prælegebaturq; ei centies & quinquagies sestertium, multum ac diu inter assentientes indignationi suæ amicos questus: quod ad hæstæ iudicium attinuit, cineres fratris quietos esse passus est: & erant ab eo instituti hæredes, neq; sanguine Rhegyno pares, neq; proximi: sed & alieni, & humiles: ut non solum flagitiosum silentium, sed etiam prælatio contumeliosa uideri posset. æquè felicitis impunitatis, sed nescio an tetrioris hæc delicti testamenta.

QVI ADVERSVS OPINIONES HOMINUM HÆREDES HABUERUNT.

DAPVT IX.

DE Q. CAECILIO, ET L. LUCULLO.

QVintus Cæcilius L. Luculli promptissimo studio, maximaq; liberalitate, & honestum dignitatis gradum, & amplissimum patrimonium consecutus: cum præ

se semper tulisset, unum, illum sibi esse heredem, moriens etiam annulos ei suos tradidisset, Pomponium Atticum testamento adoptauit, omniumq; bonorum reliquit heredem: sed fallacis, & insidiosi cadauer P. R. ceruicibus reste circumdatum, per uiam traxit: itaq; nefarius homo filium quidem, & heredem habuit, quem uoluit: funus autem, & exequias quales meruit.

D E T I T O M A R I O.

Vrinate.

Neque alijs dignus fuit T. Marius Vrinás, qui ab infimo militiae loco, beneficijs diui Augusti imperatoris, ad summos castrenses honores perductus, eorumq; uberrimis quaestibus locuples factus, non solum ceteris uitae temporibus ei se fortunas suas relinquere, à quo acceperat, praedicauit: sed etiam pridie, quam expiraret, idem illud ipsi Augusto dixit: cum interim ne nomen quidem eius tabulis testamenti adiecerit.

D E L V C I O V A L E R I O,

& Cornelio Balbo.

L. autem Valerius, cui cognomen Heptachordo fuit, togatum hostem Cornelium Balbum expertus, utpote opera eius, & consilio, compluribus priuatis uexatus litibus, ad ultimum, que subiecto accusatore capitali crimine accusatus: praeteritis aduocatis, & patronis suis, solum heredem reliquit, nimirum consternatio animum eius transuersum egit: amauit enim sordes suas, & dilexit pericula, & damnationem uotis expetiuit: autorem harum rerum bencuolentia, propulsatorem odio insecutus.

D E T I T O B A R R V L O,

& Lentulo.

T. Bar

T. Barrulus Lentulo Spinteri, cuius amantissimum animum, liberalissimamq; senserat amicitiam, decedens suos anulos, perinde atque unico hæredi tradidit, quem nulla ex parte hæredem relinquebat. quantum illo momento temporis conscientia, si modo uires, quas habere creditur, possidet, à terrimo homine supplicium exegit: inter ipsam enim fallacis, & ingratae culpæ cogitationem, spiritum posuit, quasi tortore aliquo mentem eius interius cruciante: quòd animaduvertebat è uita ad mortem transitum suum, & superis dijs inuisum esse, & inferis detestabilem futurum.

DE M. POPILIO.

M. uerò Popilius Senatorij ordinis Oppium Gallum ab ineunte ætate familiarissimum sibi, moriens pro uetusto iure amicitiae, & uultu benigno respexit, & uerbis magnum præ se amorem ferentibus prosecutus est: unum etiam de multis, qui assidebant, ultimo complexu, & osculo dignum iudicauit: superq; anulos quoque suos ei tradidit: uidelicet nequid ex ea hæreditate, quam non erat aditurus, amitteret. Quos Oppius uir diligens, sed morientis amici plenum contumeliæ ludibrium, in locellum repositos & à presentibus assignatos, diligentissimè hæredibus illius, ex hæres ipse reddidit. Quid hoc loco inhonestius? aut quid intempestiuus? Senator populi Romani curia egressus, homo uitæ fructibus continuo cariturus, sanctissima iura familiaritatis morte pressis oculis, & spiritu supermos anhelitus reddente,
 scurrili lusu sugillanda sibi desumpsit.

V A L E R I I M A X I M I

L I B E R O C T A -

V V S.

I N F A M E S R E I Q V I B V S

ex causis absoluti, aut da-
mnati sunt.

C A P. I.

D E M. H O R A T I O.

VNC quoque, ut equiore animo acci-
pites iudiciorum motus tolerentur, re-
cordemur inuidia laborantes, quibus de
causis, aut absoluti sunt, aut damnati. M.
Horatius interfectæ sororis crimine à Tul-
lo Rege damnatus, ad populum prouocato iudicio absolu-
tus est: quorum alterum atrocitas necis mouit, alterum cau-
sa flexit: quia immaturum uirginis amorem seuerè magis,
quàm impiè punitum existimabat. Ita que forti punitione li-
berata fratris dextera, tantum consanguineo, quantum ho-
stili cruore gloriæ haurire potuit: acrem se tunc pudicitie
custodem populus Roma. postea plus iusto placidum iudi-
cem præstitit.

D E S E R G I O C A L B A.

Cùm à Libone Trib. Pleb. Sergius Galba pro Rostris
uehementer increparetur, quòd Lusitanorum magnam
manum, interposita fide, Prætor in Hispania interemisset,
actioniq; tribunitiæ M. Cato ultimæ senectutis, oratione
sua, quam in Originibus retulit, subscriberet: reus pro se
iam nihil recusans, paruulos liberos suos, & Galli san-
guine coniunctum filium, flens commendare cœpit, eoq; fá-
cto mitigata concione, qui omnium consensu periturus erat,
penè

penè nullum triste suffragium habuit: misericordia ergo illam quæstionem, non æquitas texit: quoniam quæ innocentie tribui nequieat absolutio, respectui puerorum data est. Consentaneum quod sequitur.

DE A. GABINIO.

A. Gabinus in maximo infamie suæ ardore suffragijs populi C. Memmio accusatore subiectus, abruptæ esse spei uidebatur: quoniam & accusatio partes suas plene exhibebat, & defensionis præsidia inualida fide nitebantur: & qui iudicabant, ira perciti, pœnam hominis cupidè expectabant. igitur licetor, & carcer ante oculos obuersabantur, cum interim omnia ista propitiæ fortunæ interuentu depulsa sunt. filius namq; Gabinij Sisenna, consternationis impulsu, ad pedes se Memmij supplex prostrauit, inde aliquod fomentum procellæ petens, unde totus impetus tempestatis eruperat: quem truci uultu à se uictor insolens repulsum, excusso è manu anulo humi iacere aliquandiu passus est. Quod spectaculum fecit, ut Lælius Tr. Pleb. approbantibus cunctis Gabinium dimitti iuberet, ac documentum daretur, neq; secundarum rerum prouentu insolenter abuti, neque aduersis properè debilitari oportere: idq; proximo exemplo æque patet.

DE APPIO CLAUDIO.

Appius Claudius nescio religionis maior, an patriæ iniuria: siquidem illius uetustissimum morem neglexit: huius pulcherrimam classem amisit: infesto populo obiectus, cum effugere debitam pœnam nullo modo posse crederetur, subito coorti imbris beneficio tutus fuit à damnatione: discussa enim quæstione aliam uelut Dijs interpellantibus, de integro instaurari non placuit. Itaq; cui maritima tempestas causæ dictionem contraxerat, cœlestis salutem attulit.

DE TVCIA VIRGINE VESTALI.

Eodem auxilij genere Tucia uirginis Vestalis incesti criminis re. & castitas infamiae nube obscurata emerfit : quae conscia certae sinceritatis suae : spem salutis ancipiti argumento petere ausa est : arrepto enim cribro, *Vesta*, inquit, si sacris tuis castas semper admoui manus, effice ut hoc hauriam ex Tyberi aquam, & in aedem tuam perferam. audacter & temere iactis uotis sacerdotis, rerum ipsa natura cessit.

DE LVCIO PISONE.

Item L. Piso à L. Claudio Pulchro accusatus, quòd graues & intolerabiles iniurias socijs intulisset : haud dubie ruinae metum fortuito auxilio uitauit. Nanque per id ipsum tempus, quo tristes de eo sententiae ferebantur, repentina uis nimbi incidit : cumq; prostratus humi pedes iudicum oscularetur, os suum coeno repleuit, quod conspectum, totam quaestionem à seueritate ad clementiam & mansuetudinem transtulit : quia satis iam graues eum poenas socijs dedisse arbitrati sunt : huc deductum necessitatis, ut abijcere se tam suppliciter, aut attollere tam deformiter cogereetur. Subnectam duos accusatorum suorum culpa absolutos.

DE Q. FLAVIO.

Quintus Flavius à C. Valerio aedile apud populum reus actus, cum quatuordecim tribuum suffragijs damnatus esset, proclamauit se innocentem opprimi: cui Valerius aequè clara uoce respondit : nihil sua interesse, nocens ne, an innoxius periret, dummodo periret : qua uolentia dicti, reliquis tribus aduersario donauit. Abiecerat inimicum: eundem dum pro certo pessundatum credidit, erexit : uictoriamq; in ipsa uictoria perdidit.

DE CAIO COSCONIO.

Caium etiam Cosconium Seruilia lege reum, propter plurima, & euidentissima facinora, sine ulli dubitatione nocentem, Valerij Valentini accusatoris eius recitatum in iudicio carmen, quo puerum prætextatum, & ingenuam uirginem à se corruptam poëtico ioco significauerat, contexit. Siquidem Iudices iniquum rati sunt, eum uictorem dimittere, qui palmam non ex alio ferre, sed de se dare merebatur. Magis ergo Valerius in Cosconij absoluteione damnatus, quàm Cosconius in causa sua liberatus est.

DE A. ATTILIO CALATINO.

Attingam eos quoque, quorum salus proprijs obruta criminibus, proximorum claritati donata est. A. Attilium Calatinum Soranorum oppidi proditione reum admodum infamem, imminentis damnationis periculo, Qu. Maximi soceri pauca uerba subtraxerunt: quibus affirmavit, si in eo crimine fontem illum ipse comperisset, direpturum se fuisse affinitatem. Continuò enim populus penè iam exploratam sententiam suam, unius iudicio concessit: indignum ratus eius testimonio non credere, cui difficilimis Reipublicæ temporibus, bene se exercitius credidisse meminerat.

DE M. AEMILIO SCAURO.

M. quoque Aemilius Scaurus repetundarum reus, ad eò perditam & comploratam defensionem in iudicium attulit, ut cum accusator diceret, lege sibi centum atque uiginti hominibus denunciare testimonium licere: seq; non recusare, quo minus absolueretur, si totidem nominasset quibus in prouincia nihil abstulisset: tam bona conditione uti non potuerit, tamen propter uetustissimam nobilitatem, & recentem memoriam patris, absolutus est.

DE COTTA.

Sed quemadmodum splendor amplissimorum uirorum in protegendis reis plurimum ualuit, ita in opprimendis non sanè multum potuit: quin etiam euidenter noxijs, dum eos acrius impugnavit, profuit. L. Scipio Aemilianus Cottam apud populum accusauit: cuius causa quamuis grauissimis criminibus erat confossa, septies ampliata, & ad ultimum octauo iudicio absoluta est: quia homines uerebantur, ne præcipue accusatoris amplitudini damnatio eius donata existimaretur. Quos hæc secum locutos crediderim: Nolumus caput alterius petentem, in iudicium triumphos, & trophæa, spoliâq; ac deuictarum nauium rostra deferre: terribilis sit is aduersus hostem: cuius uerò salutem, tanto fulgore gloriæ subnixus, ne insequatur. Tam uehementes Iudices aduersus excellentissimum accusatorem, quàm mites in longæ inferioris fortunæ reo.

DE CALLIDIO BONONIENSI.

Callidius Bononiensis in cubiculo mariti nocte deprehensus, cum ob id causam adulterij diceret, inter maximos & grauissimos infamiæ fluctus emerfit, tanquam fragmentum naufragij, leue admodum genus defensionis amplexus: affirmauit enim se ob amorem pueri sui eò esse perductum. Suspectus erat locus, suspectam tempus, suspecta matrisfamilie persona, suspecta etiam adolescentia ipsius: sed crimen libidinis, confessio intemperantiæ liberauit.

DE CAELIIS FRATRIBVS,
& filiis Titi Cæli.

Remissioris hæc, illud aliquantò grauioris materie exemplum. Cum parricidij causam duo fratres Cælij dicerent, splendido Terracinæ loco nati, quorum pater Titus Cælius in cubiculo quiescens, filijs altero cubantibus lecto,

ho, erat interemptus: neque aut seruus quisquam, aut liber inueniretur, ad quem suspicio cædis pertineret: hoc uno nomine absoluti sunt: quia iudicibus planum factum est, illos aperto ostio inuentos esse dormientes: somnus innoxie securitatis certissimus index miseris opem tulit. Iudicatum est enim rerum naturam non recipere, ut occiso patre, supra uulnera, & cruorem eius, quietem capere potuerint.

DE L. SCIPIONE.

Percurremus nunc eos, quibus in causæ dictione, magis quæ extra quæstionem erant, nocuerunt, quam sua innocentia opem tulit. L. Scipio post speciosissimum triumphum de Rege Antiocho ductum, perinde ac si pecuniam ab eo accepisset, damnatus est: non puto quòd pretio corruptus fuerat, ut illum totius Asiæ dominum & iam Europæ uictrices manus iniipientem, ultra Taurum montem summoueret: sed alioqui uir syncerissimæ uitæ, & ab hac suspitione procul remotus, inuidiæ, quæ tunc in duorum fratrum inclytis cognominibus habitabat, resistere non potuit.

DE DECIANO, ET P. FVRIO.

At Scipioni quidem maximus fortunæ fulgor, C. autem Deciano spectatæ integritatis uiro, uox sua exitium attulit. Nam cum P. Furium inquinatissimæ uitæ pro Rostris accusaret, quia quadam in parte actionis de morte Lucij Saturnini queri ausus fuerat: nec reum damnauit, & insuper, ei poenas adiectas pependit.

DE TITIO SEXTO.

Sextum quoque Titium similis casus prostrauit: erat innocens Agraria lege lata, gratosus apud populum: tamen quia Saturnini imaginem domi habuerat, suffragijs eum tota concio oppressit.

DE CLAUDIA.

Adijciatur his Claudia, quam infontem crimine quo accusabatur, uotum impium subuertit: quia cum à ludis domum rediens turba elideretur, optauerat, ut frater suus maritimarum uirium nostrarum præcipua iactura reuiuisceret, sæpiusq; Consul factus, infelici ductu nimis magnam urbis frequentiam minueret.

DE M. MILITIO. CN. LOLLIO, & L. SEXTILIO.

Possumus & ad illos breui diuerticulo transgredi, quos leues ob causas damnationis incursus abripuit: M. Militius, Cn. Lolius, L. Sextilius triumuiroi, quod ad incendium in sacra uia ortum extinguendum tardius uenerant, à Trib. Pleb. die dicta ad populum damnati sunt.

DE P. BILIO TRIUMUIRO.

Item P. Bilius triumuir nocturnus à P. Aquilio Trib. Pleb. accusatus, populi iudicio concidit: quia uigilias negligentius circumierat.

DE M. AEMILIO PORCINA.

Admodum seueræ notæ, & illud populi iudicium, cum M. Aemilium Porcinam à L. Cassio accusatum crimine nimis sublimè extractæ uillæ in Aliensi agro, graui multa affecit.

DE QVODAM INDVLGENTE IN PUERUM.

Non suppressenda illius quoq; damnatio, qui pueruli sui nimio amore corruptus, rogatus ab eo ruri ut omasum in cœnam fieri iuberet: quum bubulæ carnis in propinquo emendæ nulla facultas esset: domito boue occiso, desiderium eius expleuit: eoq; nomine publica quæstione afflictus est, innocens, nisi tam prisco seculo natus esset.

LIBER VIII.

DE QVADAM MVLIERE,

quæ matrem interfecit.

Atq; ut eos quoq; referamus, qui in discrimen capitis adducti, neq; damnati, neq; absoluti sunt: apud M. Popilium Lenatem prætorem, quædam, quod matrem percussam fuisse interemerat, causam dixit: de qua neutram in partem læ sententiæ sunt: quia abundè constabat, eandem ueneno necatorum liberorum dolore commotam, quos auia filię infensa sustulerat, parricidium ultam parricidio esse: quorum alterum ultione, alterum absolute non dignum iudicatum est.

DE QVADAM MVLIERE, QVÆ

uirum & filium interemit.

Eadem hæsitatione Publij quoq; Dolabellæ, proconsulari imperio Asiam obtinentis, animus fluctuatus est. Materfamilias Smyrnæa uirum & filium interemit, cum ab ijs optimæ indolis iuuenem, quem ex priore uiro enixa fuerat, occisum comperisset: quam rem Dolabella ad se delatam, Athenas ad Arcopagi cognitionem relegauit: quia ipse neque liberare cædibus duabus contaminatam, neque punire eam iusto dolore impulsam, sustinebat. Consideranter, & mansuetè pop. Rom. magistratus: sed Arcopagitæ quoque non minus sapienter, qui inspecta causa, & accusatorem, & ream post centum annos ad se reuerti iusserunt: eodem affectu moti, quo Dolabella: sed ille transferendo questionem, hi differendo damnandi, atq; absoluendi inexplicabilem cunctationem mutabant.

DE PRIVATIS IVDICIIS.

CAPVT II.

Publicis iudicijs adijciam, quorum magis æquitas questionum delectare, quàm immoderata turbalectorem
x offend

offendere poterit. Claudius Centummalus ab auguribus iussus altitudinem domus suæ, quam in Cælio monte habebat, summittere, quia his ex arce augurium capientibus officiebat, uendidit eam Calpurnio Lanario: nec indicauit, quod imperatum à collegio augurum erat: à quibus Calpurnius demoliri domum coactus, M. Porcium Catonem inçlyti Catonis patrem arbitrum cum Claudio adduxit, ut formulam daret, quid sibi de ea re facere oporteret ex fide bona. Cato ut est doctus, de industria Claudium edictum sacerdotum suppressisse, continuo illum Calpurnio damnauit, summa quidem cum æquitate: quia bonæ fidei uenditorem nec commodorum spem augere, nec incommodorum cognitionem obscurare oportet. Notum suis temporibus iudicium commemorauit: sed nec quod relaturus quidem sum, obliteratum est silentio.

D E C. V I S E L L I O.

C. Visellius Varro graui morbo correptus, trecenta milia nummum, ab Octacilia Laterensi, cum qua cõmercium libidinis habuerat, expensa ferri sibi passus est: eo consilio, ut si deceßisset, ab hæredibus eam summam peteret, quam legati genus esse uoluit, libidinosam liberalitatem debiti nomine colorando: euasit deinde ex illa tempestate aduersus uota Octaciliæ: quæ offensa, quòd spem prædæ suæ morte non maturasset, ex amica obsequenti, subito districta foeneratricem agere coepit, nummos petendo, quos ut fronte inuerecunda, ita inani stipulatione captauerat: de qua re Caius Aquilius, uir magnæ autoritatis, & scientia iuris ciuilis excellens, iudex adductus, adhibitis in consiliu principibus ciuitatis, prudentia, & religione sua mulierem repulit. Quòd si eadẽ formula & Varro damnari, & aduersariis absolui potuisset, eius quoq; non dubito quin turpem & in-

concessum

concessum errorem libenter castigaturus fuerit: nunc priuatae actionis calumniam ipse compescuit, adulterij crimen publicae quaestioni iudicandum reliquit.

DE C. MARIO.

Multò animosius, & ut militari spiritu dignū erat, se in consimili genere iudicij C. Marius gessit: nam cum Caius Ticinius Minturnensis Fanniam uxorem, quam impudicam de industria duxerat, eo crimine repudiatam, dote spoliare conaretur: sumptus inter eos iudex, in cōspectu habita quaestione, seductum Ticinium monuit, ut incepto desisteret, ac mulieri dotem redderet. Quod cum saepius frustra fecisset, coactus ab eo sententiam pronuntiare: mulierem impudiciae sestertio nummo, Ticinium summa totius dotis damnauit: praefatus ideo se hunc iudicandi modum secutum, quòd liqueret sibi, Ticinium patrimonio Fanniae infidias struentem, impudicae coniugium expetisse. Fannia autem haec est, quae postea Marium hostem à Senatu iudicatum, coenoq; paludis, qui extractus erat, oblitum, etiam in domum suam custodiendum Minturnis deductum, ope quantacunque potuit, adiunxit: memor quòd impudica esset iudicata, suis moribus, quòd dotem seruasset, illius religioni acceptum ferri debere.

DE QVODAM DAMNATO FVRTI.

Multus sermo eo etiam iudicio manauit, in quo quidam furti damnatus est, quòd equo, cuius usus illi usque Ariciam commodatus fuerat, ulteriore eius municipij cliuo uectus esset. Quid aliud hoc loci, quàm uerecundiam illius seculi laudemus, in quo tam minuti à pudore excessus puniebantur?

Q V A E M V L I E R E S A P V D
magistratus pro se aut aliis causas
egerunt.

CAP. III.

D E A M E S I A .

NE de his quidem foeminis tacendum est, quas conditio naturae, & uerecundiae stola ut in foro, in iudicijs tacerent, cohibere non ualuit. Amesia praetoris sententia rea causam suam Lucio Titio Praetore iudicium cogente populi maximo concursu egit: motusq; omnes, ac neruos defensionis non solum diligenter, sed etiam fortiter executi, & prima actione, & fere cunctis sententijs liberata est: quam, quia sub specie foeminae uirilem animum gerebat, Androgynem appellabant.

D E A F F R A N I A V X O R E

Licinii Bructionis.

Caia Affrania uero Licinij Bructionis uxor prompta ad lites contrahendas, pro se semper apud praetorem uerba fecit: non quod aduocatis deficeret, sed quod impudentia abundabat. Itaq; inusitatis foro litratibus assidue tribunalia exercendo ad muliebris calumniae notissimum exemplum euasit: adeo ut pro crimine improbis foeminarum moribus C. Affrae nomen obijciatur: prorogauit autem spiritum suum ad C. Caesarem tertium, itemq; M. Seruilium Consulem: tale enim monstrum magis, quo tempore extitum: quam quo sit ortum, memoriae tradendum est.

D E H O R T E N S I A F I L I A

Q. Hortensii.

Hortensia uero Qu. Hortensij filia, cum ordo matronarum graui tributo a triumuiris esset oneratus, nec quisquam uirorum patrocinium eis accommodare auderet: causam foeminarum apud triumuiros & constanter, & feliciter egit

egit. representata enim patris facundia, impetrauit, ut maior pars imperatae pecuniae his remitteretur. Reuixit cum muliebri stirpe Qu. Hortensius, uerbisq; filiae aspirauit: cuius si uirilis sexus posterum uim sequi uoluissent, Hortensianae eloquentiae tanta hereditas una foeminae actione abscissa non esset.

DE QVAESTIONIBVS.

CAPVT IIII.

Atque, ut omnes iudiciorum numeros exequamur, quaestiones quibus aut creditum non est, aut temere habita fides est, referamus. M. Agrij argentarij seruus, Alexandrum Titi Fannij seruum occidisse insimulatus est, eoq; nomine tortus à domino, admisisse id facinus constantissime asseuerauit. Itaque Fannio deditus, supplicio affectus est: paruulo deinde tempore interiecto, ille, cuius de nece creditum erat, domum redijt.

DE ALEXANDRO SER-
uo Fannii.

Contra Fannij seruus Alexander, cum in hanc suspicionem C. Fl. equitis Romani occisi uenisset, septies tortus pernegauit ei se culpae affinem fuisse: sed perinde, atq; confessus, & à iudicibus damnatus, & à L. Calpurnio triumpho in crucem actus est.

DE FVLVIO FLACCO.

Item Fulvio Flacco causam dicente, Philippus seruus eius, in quo tota quaestio nitebatur, octies tortus, nullum omnino uerbum, quo dominus perstringeretur, emisit: & tamen reus damnatus est: cum certius argumentum innocentiae unus octies tortus exhiberet, quam octo semel torti praebuissent.

Sequitur, ut ad testes pertinentia exempla commemorem. C. & Qu. Seruilijs Cepionibus iisdem parentibus natis, & per omnes honorum gradus ad summam amplitudinem prouectis: item fratribus Metellis Quinto & Lucio Consularibus, & censorijs, altero etiam triumphali, in Qu. Pompeium Aufidium repetundarum reum acerrimè dicentibus testimonium, non abrogata fides absoluto Pompeio, sed ne potentia inimicum oppressisse uiderentur, occursum est.

M. etiã Aemilius Scaurus princeps Senatus C. Memium repetundarum reum districto testimonio insecutus est. Item C. Flauium eadem lege accusatum testis proscidit. Nam C. Norbanum maiestatis crimine publicæ subiectum questioni, ex professo opprimere conatus est, nec tamen aut auctoritate, qua plurimum pollebat, aut religione, de qua nemo dubitabat, quenquam illorum affigere potuit.

L. quoq; Crassus tantus apud iudices, quantus apud v. C. Aemilius Scaurus: nanq; eorum suffragia robustissimis & felicissimis eloquentiæ stipendijs regebat, eratq; sic fori, ut ille curiæ princeps: cum uehementissimum testimonij fulmen in M. Marcellum reum iniccisset, impetu grauis, exitu uanus apparuit.

Agè Q. Metellus Pius, L. Marcus Lucullus, Q. Hortensius,

sius, M. Lepidus, Cn. Cornelium maiestatis reum, non modo testes onerarunt, sed etiam salutem, negantes illo incolumi stare Remp. posse, depoposcerunt: quæ decora ciuitatis (pudet referre) umbone iudiciali repulsa sunt.

DE M. CICERONE.

Quid M. Cicero forensi militia summos honores, amplissimumq; dignitatis locum adeptus: non ne in ipsius eloquentiæ suæ castris testis abiectus est? dum P. Clodium Romæ apud se fuisse iurauit, illo sacrilegium, & flagitium uno argumento absentiae tuente: siquidem iudices Clodium incesti crimine, quàm Ciceronem infamia periurij liberare maluerunt.

DE P. SERVILIO CONSULARI.

Tot eluctatis testibus, unum, cuius noua ratione iudicium ingressa autoritas confirmata est, referam. P. Seruilii consularis, Censorius, triumphalis, qui maiorum suorum titulis Isaurici cognomen adiecit, cum forum prætereans testes in eum dari uidisset, loco testis conslitit, ac per summam inter patronorum pariter & accusatorum admirationem sic orsus: Hunc ego, iudices, qui causam dicit, cuias sit, aut quam uitam egerit, quàmq; meritò, uel iniuria accusetur, ignoro: illud tantum scio, cum occurrisset mihi Laurentina uia iter facienti, admodum angusto loco equo descendere noluisse. Quod an aliquid ad religionem nostram pertineat, ipsi æstimabitis: ego id suppressendum non putavi. Iudices reum uix auditis cæteris testibus, damnauerunt. Valuit enim, apud eos, tum amplitudo uiri, tum grauis neglectæ dignitatis eius indignatio: eumq; qui uenerari principes nesciret, in quodlibet facinus procursum crediderunt.

QVI QVAE IN ALIIS VIN-
dicarunt, ipsi commiserunt. CAP. VI.

NE illos quidem latere patiamur, qui quæ in alijs uin-
dicarunt, ipsi commiserunt. C. Licinius cognomine
Hoplomachus: à Prætoꝛe postulauit, ut patri suo bonis, tan-
quam ea dissipanti, interdiceretur: & quidem quod petie-
rat impetrauit: Sed ipse paruo postea tempore mortuo sene,
ampla ab eo relicta latifundia festinanter consumpsit. Di-
gnus hac uicissitudine pœnæ fuit: quoniam hæreditatem ab-
sumere, quam hæredem maluit tollere.

DE CAIO MARIO.

Caius autem Marius, cum magnum & salutarem Reip.
ciuem in L. Saturnino opprimendo egisset, à quo in modum
uexilli pilcum seruituti ad arma capiendâ ostentatum erat:
L. Sylla cum exercitu in urbem irrupente, ad auxilium
seruorum pilco superlato confugit. Itaq; dum facinus, quod
punierat, imitatur, alterum Marium à quo affigeretur,
inuenit.

DE M. LICINIO STOLONE.

Marcus uerò Licinius Stolo, cuius beneficio plebi peten-
di consulatum potestas facta est, cum lege sanxisset, ne quis
amplius quam quingenta agri iugera possideret: ipse mille
comparauit, dissimulandiq; criminis gratia, dimidiam par-
tem filio emancipauit, quam ob causam à M. Popilio Lena-
te accusatus, primus sua lege cecidit: ac docuit nihil aliud
præcipi debere, nisi quod prius quisq; sibi imperauit.

DE Q. VARIO TRIBVNO.

Quintus autem Varius, propter obscurum ius ciuitatis
Hybrida cognominatus, Trib. Pleb. legem aduersus inter-
cessionem collegarum prorogauit: qua iuebat quaeri, quo-
rum

rum dolo malo socij ad arma ire coacti essent, magna cum clade Reip. sociale enim prius, deinde ciuile bellum excitauit. Sed dum anie pestiferum Trib. pleb. quàm certū ciuem agit, sua lex eum domesticis laqueis constrictum absumpsit.

DE STUDIO, ET INDVSTRIA.

CAPVT VII.

Quid cesso uires industriæ commemorare? cuius alacri spiritu militiæ stipendia roborantur: forensis gloria accenditur: fido sinu cuncta studia recepta nutriuntur: quicquid animo, quicquid manu, quicquid lingua admirabile est, ad cumulum laudis perducitur: quæ cum perfectissima sit uirtus, iuramento sui confirmatur.

DE CATONE SVPERIORE.

Cato sextum & octogesimum annum agens, dum in Rep. tuenda iuuenili animo perstat, ab inimicis capitali crimine accusatus, causam suam egit, neq; aut memoriam eius quisquam tardiozem, aut firmitatem lateris ulla ex parte quassatam, aut os hæsitacione impeditū, an. maduertit: quia scilicet omnia ista in statu suo æquali, ac perpetua industria continebat: quinetiam in ipso diutissime actæ uitæ fine disertissimi Oratoris Galbæ accusationi defensionem suā pro Hispania opposuit. Idem Græcis literis erudiri concupiuit: quàm sero, inde æstimemus, quòd etiam Latinas penè iam senex didicit: cumq; eloquentia magnam iam gloriam partam haberet, id egit, ut iuris ciuilis quoq; esset peritissimus.

DE INFERIORE.

Cuius mirifica proles Cato, propior nostræ ætati, ita doctrinæ cupiditate flagrauit, ut ne in curia quidem, dum Senatus cogitur, temperaret sibi, quò minus Græcos libros lectitaret: qua quidem industria, ostendit, alijs tempora

x s deesse

decesse, alios temporibus superessee.

DE TERENCE VARRONE.

Terentius autem Varro humanæ uitæ exemplo & spatio nominandus: non annis, quibus seculi tempus æquauit, quàm stylo uiuacior fuit: in eodem enim lectulo & spiritus eius, & egregiorum operum cursus extinctus est.

DE LIVIO DRUSO.

Consimilis perseuerantiæ Liuius Drusus, qui & ætatis uiribus, & acie oculorum defectus, ius ciuile populo benignissimè interpretatus est: utilissimâq; discere id cupientibus monumenta composuit: nam ut senem illum natura, & cæcum fortuna facere potuit, ita neutra interpellare uoluit, ne non animo & uideret, & uigeret.

DE P. SENATORE, ET L.

Pontio Equite Romano.

Publius uerò Senator, & Lucius Pontius eques Romanus, suis temporibus celebres causarum actores, luminibus capti, eadem industria forensia stipendia executi sunt. Itaq; frequentius etiam audiebantur, concurrentibus alijs, quia ingenio eorum delectabantur, alijs quia constantiam admirabantur: nanq; alij incommodo percussi secessum petunt, duplicant tenebras, fortuitis uoluntaria adijcientes.

DE P. CRASSO.

Iam P. Crassus, cùm in Asiam ad Aristonicum Regem debellandum Consul uenisset, tanta cura Græcæ linguæ notitiam animo comprehendit, ut eam in quinque diuisam genera per omnes partes, ac numeros penitus cognosceret. Quæ res maximum ei sociorum amorem conciliauit, quæ quis eorum lingua apud tribunal eius postulauerat, eadem decreta reddenti.

DE ROSCIO.

Ne Roscius quidem subtrahatur scenicae industriae notissimum exemplum, qui nullum unquam spectanti populo gestum, nisi quem domi meditatus fuerat, ponere ausus est. Quapropter non ludicra ars Roscium, sed Roscius ludicram artem commendauit: nec uulgi tantum fauorem, uerumetiam principum familiaritates amplexus est. Hæc sunt attentæ, & anxij, & nunquam cessantis studij præmia, propter quæ tantorum uirorum laudibus non impudenter se persona histrionis inseruit.

EXTERNÆ.

DE DEMOSTHENE.

Græca quoque industria, quoniam nostræ multum profuit, quem meretur fructum, Latina lingua recipiat. Demosthenes, cuius commemorato nomine, maximæ eloquentiæ consummatio audientis animo oboritur, cum inter initia iuuentæ, artis quam affectabat, primam literam dicere non posset, oris sui uitium tanto studio expugnauit, ut ea à nullo expressius referretur. Deinde propter nimiam exilitatem acerbam auditu uocem suam exercitatione continua ad maturum, & gratum auribus sonum perduxit. Lateris etiam firmitate defectus, quas corporis habitus uires negauerat, à labore mutuatus est. Multos enim uersus uno impetu spiritus complectebatur, eosque aduersa loca celeri gradu scandens, pronuntiabat. Ac uadosis littoribus insistsens declamationes fluctuum fragoribus obluentibus edebat: ut ad fremitus concitatarum concionum, patientia duratis auribus, in actionibus uteretur. Fertur quoque ore insertis calculis multum ac diu loqui solitus, quò uacuum promptius esset, & solutius. Præliatus est cum rerum natura, & quidem uictor abiit, malignitatem eius pertinacissimo animi robore

robore superando. Itaque alterum Demosthenem mater, alterum industria enixa est.

DE PYTHAGORA PHILOSOPHO.

Atq; , ut ad uetustiore[m] industriae actum transgrediar, Pythagoras perfectissimum opus sapientiae à iuuenta pariter & omnis honestatis percipiendae cupiditatem ingressus (nihil enim, quod ad ultimum sui peruenturum est finem, non & maturè, & celeriter incepit) Aegyptum petijt, ubi literis gentis eius assuefactus, praeteriti eui sacerdotum commentarios scrutatus, innumerabilium seculorum obseruationes cognouit. Inde ad Persas profectus, magorum exactissimae prudentiae se formandum tradidit, à quibus syderum motus, cursusq; stellarum, & uniuscuiusq; rei proprietatem, & effectum benignissimè demonstratum docili animo sumpsit. Cretam deinde, & Lacedaemona nauigauit: quarum legibus, ac moribus inspectis, ad Olympicum certamen descendit. Cumq; multiplicis scientiae maximam toti Graeciae admirationem, ac specimen exhibuisset, quo cognomine censeretur interrogatus, non se sapientem (iam enim illud septem sapientes uiri occupauerant) sed amatorem sapientiae, id est, Graecè φιλόσοφον edidit. In Italiae etiam partem, quae tunc maior Graecia appellabatur, perrexit: in qua plurimis & opulentissimis urbibus effectus suorum studiorum approbavit: cuius ardentem rogam plenum uenerationis oculis Metapontus aspexit: operum Pythagorae, quam suorum cinerum nobiliter clariuscq; monumentum.

DE PLATONE PHILOSOPHO.

Plato autem patriam Athenas, praecceptorem Socratem fortitus, & locum, & hominem doctrinae fertilissimum, ingenij quoque diuina instructus abundantia, cum omnium
iam

iam mortalium sapientissimus haberetur, eò quidem usq; , ut si ipse Iupiter cœlo descendisset, nec elegantiore, nec beatiore facundia usurus uideretur: Aegyptum peragrauit, ubi à sacerdotibus eius gentis Geometriæ multiplices numeros, cœlestium obseruationē rationum percepit: quoq; tempore à studiosis iuuenibus certatim Athenæ Platonem doctorem querentibus petebantur: ipse Nili fluminis inexplicabiles ripas, uastissimosq; campos, effusam barbariem et flexuosos fossarum ambitus Aegyptiorum senū discipulus lustrabat. Quò minus miror in Italiam transgressum, ut ab Archyta Tarenti, à Timæo, & Arione, & Cæto Locris Pythagoræ præcepta, & instituta acciperet. Tanta enim uis, tanta copia literarum undique colligēda erat, ut inuicem per totum terrarum orbem dispergi, & dilatari posset: altero etiam, & octogesimo anno decedens sub capite Sophronis numeros habuisse fertur: sic ne extrema quidem eius hora agitatione studij uacua fuit.

DE DEMOCRITO PHILOSOPHO.

At Democritus, cum diuitijs censeri posset: quæ tantæ fuerunt, ut pater eius Xerxis exercitui epulum dare facile potuerit: quò magis uacuo animo studijs literarum esset operatus, parua admodum summa retenta, patrimonium suum patriæ donauit. Athenis autem compluribus annis moratus, omnia temporum momenta ad percipiendam, & exercendam doctrinam conferens, ignotus illi urbi uixit, quod ipse quodam uolumine testatur. Stupet mens admiratione tantæ industriæ, & iam transit aliò.

DE CARNEADE PHILOSOPHO.

Carneades laboriosus, & diuturnus miles sapientiæ, siquidem nonaginta expletis annis, idem illi uiuendi, ac philosoph

losophandi finis fuit: ita se mirificum doctrine operibus addixerat, ut cum cibi capiendi causa recubisset, cogitationibus inherens, manum ad mensam porrigere obliuisceretur. Sed cum Melissa, quam uxoris loco habebat, temperato inter studia animo, non interpellandi, sed inedia succurrendi officio, dexteram suam necessarijs usibus aptabat. Ergo animo tantummodo uita fruebatur: corpore uero quasi alieno & superuacuo circumdatus erat. Idem cum Chrysippo disputaturus helleboro se ante purgabat, ad exprimendum ingenium suum attentius, & illius refellendum acrius: quas potiones industria solidæ laudis cupidus appetendas effecit.

DE ANAXAGORA PHILOSOPHO.

Quali porrò studio Anaxagoram flagrasse credimus? qui cum post diuinam peregrinationem patriam repetisset, possessionesq; desertas uidisset, Non essem, inquit, ego saluus, nisi istæ periissent. Vocem petite sapientiæ compotem. Nam si prædiorum potius, quàm ingenij culturæ uacasset: dominus rei familiaris intra penates mansisset, non tantus Anaxagoras ad eos rediisset.

DE ARCHIMEDE PHILOSOPHO.

Archimedis quoq; fructuosam industriam fuisse dicerem, nisi eadem illi & dedisset uitam, & abstulisset. Captis enim Syracusis, Marcellus machinationibus eius multum ac diu uictoriam suam inhibitam senserat: eximia tamen hominis prudentia delectatus, ut capiti illius parceretur, edixit, penè tantum gloriæ in Archimede seruato, quantum in oppressis Syracusis hostis reponens. At is dum animo & oculis in terram defixis formas describit, militi, qui prædandi gratia domum irruerat, strictoq; super caput gladio, quis nam

quis nam esset, interrogabat: propter inuicem cupiditatem inuestigandi, quod requirebat, nomen suum indicare nō potuit. Sed protracto manibus puluere: Noli, inquit, obsecro, istum circulum disturbare: ac perinde quasi negligens imperij uictoris, obruncatus sanguine suo, artis suæ lineamenta confudit. Quo accidit ut propter idem studium modò donaretur uita, modò spoliaretur.

DE SOCRATE PHILOSOPHO.

Socratem etiam constat etate prouectum fidibus tractandis operam dare cœpisse: satius iudicantem, eius artis usum serò, quàm nunquam percipere. Et quantula Socrati accessio illa futura scientiæ erat? Sed pertinax hominis industria, tantis doctrinæ suæ diuitijs etiam Musicæ rationis utilissimum elementum accedere uoluit. Ergo dum ad discendum semper se pauperem credidit, ad docendum fecit se locupletissimum.

DE ISOCRATE.

Atq; ut longæ, & felicitis industriæ quasi in unū aceruum exempla redigamus, Isocrates nobilissimum librum, qui inscribitur *Ἐπιδεικνύμενος* quartum & octogesimum annum agens, ita ut ipse significat, composuit, opus ardentis spiritus plenum. Ex quo apparet, senescentibus membris eruditorum, intus animos industriæ beneficio florem iuuentæ retinere. Neq; hoc stylo terminos uitæ suæ clausit: nanque admirationis eius fructum quinquennio percepit.

DE CHRYSIPPO.

Citerioris ætatis metas, sed non tamè parui spatij Chrysippi uiuacitas flexit: nam octogesimo anno, cœptum ante quadragesimum *λογισμῶν* exactissimæ subtilitatis uolumen reliquit: cuius studium in tractandis ingenij sui monumentis tantum operis laborisq; sustinuit, ut ad ea quæ scripsit penitus

nitus cognoscenda, longa uita sit opus.

DE CLEANTE PHILOSOPHO.

Te quoque Cleante tam laboriosè haurientem, & tam pertinaciter tradentem sapientiam, numen ipsius industrie suspexit: cum adolescentem quæstu extrahendæ aquæ nocturno tempore inopiam tuam sustentantem, diurno, Chryssippi præceptis percipiendis uacantem, eundemq; ad undecentesimum annum attenta cura erudientem auditores tuos uideret: duplici enim labore unius seculi spatium occupasti, incertum reddendo, discipulusne an præceptor esses laudabilior.

DE SOPHOCLE.

Sophocles quoq; cum rerum natura gloriosum certamen habuit, tam benignè ille mirifica opera sua exhibèdo, quàm illa operibus eius temporaliter liberaliter subministrando: prope enim centesimum annum attigit, sub ipsum transitum ad mortem Oedipode Coloneo scripto, qua sola fabula omnium eiusdem studij Poëtarum præripere gloriam potuit: idq; ignotum esse posteris filius Sophoclis noluit, σοφορ, sepulcro patris, quæ retuli, in scalpendo.

DE SIMONIDE POETA.

Simonides uerò Poëta octogesimo anno & docuisse se carmina, & in eorum certamen descendisse ipse gloriatur: nec fuit iniquum illum uoluptatem ex ingenio suo diu percipere, cum eam omni æuo fruendam traditurus esset.

DE SOLONE.

Nam Solon quanta industria flagrauerit, & uersibus complexus est, quibus significat, se quotidie aliquid addiscentem senescere, & supremo uitæ die confirmauit: quòd assidentibus amicis, & quadam de re sermonem inter se conferentibus, satis iam pressum caput crexit. Interrogatusq;

tusq; quapropter id fecisset, respondit, Vt cum istud, quicquid est, de quo disputatis, percepero moriar. Migrasset profectò ex hominibus inertia, si eo animo uitam ingrederentur, quo eam Solon egressus est.

DE THEMISTOCLE.

Quàm porrò industrius Themistocles, qui maximarum rerum cura districtus, omnium tamen ciuium suorum nomina memoria comprehendit: per summam nanq; iniquitatem patria pulsus, & ad Xerxem, quem paulò antè deuicerat, confugere coactus, prius quàm in conspectum eius ueniret, Persico sermoni se assuefecit: ut per laborem parta commendatione, regis auribus familiarem, & assuetum sonum uocis adhiberet.

DE CYRO ET MITHRIDATE.

Cuius utriusq; industriæ laudem duo reges partiti sunt, Cyrus omnium militum suorum nomina, Mithridates duarum, & uiginti gentium, quæ sub regno eius erant, linguas ediscendo: ille, ut sine monitore exercitum saluaret: hic, ut eos quibus imperabat, sine interprete alloqui posset.

DE OTIO. CAP. VIII.

Otium, quod industriæ, & studio maximè contrarium uidetur, præcipuè subnecti debet, non quo euanescit uirtus, sed quo recreatur: alterum enim etiam inertibus uitandum, alterum strenuis quoq; interdum appetendum est: illis, ne propè uitam inertem exigant: his, ut tempestiua laboris intermissione ad laborandum fiant uegetiores.

DE SCIPIONE ET LAELIO.

Par ueræ amicitie clarissimum Scipio, & Lælius, tum amoris uinculo, tum etiam omnium uirtutum inter se iunctum

Etum societate, ut aſtuosæ uitæ iter equali gradu exequēbantur, ita animi quoq; remiſſioni communiter acquieſcebant. conſtat nanq; eos Caietæ, & Laurenti uagos littoribus conchulas, & calculos lectiſſe: idq; ſe P. Crasſus ex ſocero ſuo Qu. Scæuola, qui gener Lælij fuit, audiſſe ſæpe numero prædicauit.

D E S C A E V O L A.

Scæuola autem quietæ remiſſionis eorum certiſſimus teſtis, optime pila luſiſſe traditur: quia uidelicet ad hoc diuerticulum animum ſuum forenſibus miniſterijs fatigatum transferre ſolebat. Aleæ quoq; & calculis uacaffe interdum dicitur, cum bene, ac diu iura ciuium, & ceremonias deorum ordinaſſet. ut enim in rebus ſerijs Scæuolam, ita & in ſcurrilibus luſibus hominem agebat, quem rerum natura continui laboris patientem eſſe non ſinit.

E X T E R N A.

D E S O C R A T E P H I L O S O P H O.

Idq; uidit, cui nulla pars ſapientiæ obſcura fuit, Socrates: ideoq; non erubuit tunc, cum interpoſita arundine cruribus ſuis, cum paruulis filioliſ ludens ab Alcibiade riſus eſt.

D E H O M E R O P O E T A.

Homerus quoq; ingenij cœleſtis uates non aliud ſenſit, uehementiſſimis Achillis mambus canoras fides aptando, ut earum militare robur leni pacis ſtudio relaxaret.

Q U A N T A S I T V I S

eloquentiæ.

C A P. I X.

Potentiam uerò eloquentiæ eſſi plurimum ualere animaduertimus, tamen ſub proprijs exemplis, quo ſcilicet uires eius teſtatiores fiant, recognoſci conuenit.

DE VALERIO.

Regibus exactis, plebs discedens à patribus, iuxta ripam fluminis Anienis in colle, qui sacer appellatur, armata consedit: eratq; non solum deformis, sed etiam miserri-
mus Reip. status, à capite eius cætera parte corporis pestifera seditione diuisa: ac ni Valerij subuenisset eloquentia, spes tanti imperij in ipso penè ortu suo corruisset. Is nanq; populum, noua & insolita libertate temere gaudentem, oratione ad meliora, & saniora consilia reuocatum, Senatui subiecit, id est urbem urbi iunxit. Verbis ergo facundis ira, consternatio, arma cesserunt.

DE M. ANTONIO.

Quæ etiam Marianos, Cinnanosq; mucrones, ciuilis profundendi sanguinis cupiditate furentes, inhibuerunt. missi enim à sæuisimis ducibus milites ad M. Antonium obtruncandum, sermone eius obstupefacti, districtos iam & uibratos gladios cruore uacuos uaginis reddiderunt: quibus digressis, P. Antonius (is enim solus in ambitu expers Antonianæ facundie steterat) crudele imperium truculento ministerio peregit. Quàm disertum igitur eum fuisse putemus, quem ne hostium quidem quisquam occidere sustinuit, qui modò uocem eius ad aures suas uoluit admittere?

DE IULIO CAESARE.

Diuus quoq; Iulius, quàm cælestis numinis, tam etiam humani ingenij perfectissimum columen, uim facundie propriæ expressit: dicendo in accusatione C. Dolabellæ, quem reum egit, extorqueri sibi causam optimam L. Collæ patrocinio: siquidem maxima tunc eloquentia quæstæ est, cuius facta mentione, quoniam domesticum nullum matius adiecerim exemplum, peregrinandum est.

Pisistratus dicendo tantum ualuisse traditus est, ut ei Athenienses regium imperium, oratione capti, permitterent: cum præsertim ex contraria parte amantiſſimus patriæ Solon niteretur. Sed alterius salubriores erant conciones, alterius disertiores: quo euēnit, ut alioqui prudentiſſima ciuitas libertati seruitutem præferret.

Pericles autem felicissimis naturæ incrementis, sub Anaxagora præceptore summo studio perpolitus, & instructus, liberis Athenarum ceruicibus, iugum seruitutis imposuit: egit enim illam urbem, & uersauit arbitrio suo. Cumq; aduersus uoluntatem populi loqueretur, iucunda nihilominus, & popularis eius uox erat. Itaq; ueteris comœdiæ maledica lingua, quamuis potentiam uiri perstringere cupiebat, tamen in labris hominis melle dulciorem leporem fatebatur habitare: inq; animis eorum, qui illum audierant, quasi aculeos quosdam relinqui prædicabat.

Fertur quidam, cum admodum senex primæ concioni Periclis adolescentuli interesset, idemq; iuuenis Pisistratum decrepitem iam concionantem audisset, non temperasse sibi, quo minus exclamaret, cauere illum ciuem oportere, quod Pisistrati orationi similima eius foret oratio: nec hominem aut æstimatio eloquij, aut morum augurium sefellit. Quid enim inter Pisistratum, & Periclem interfuit: nisi quod ille armatus, hic sine armis tyrannidem gessit?

Quantum eloquentia ualuisse Hegesiam Cyrenaicum
phil

philosophum arbitramur? qui sic mala uitæ representa-
bat, ut eorum miseranda imagine audientium pectoribus
inserta multis uoluntariæ mortis appetendæ cupiditatem
ingeneraret. Ideoq; à rege Ptolemæo ulterius hac de re
differere prohibitus est.

Q V A N T V M M O M E N T V M

fit in pronuntiatione, & apto motu
corporis.

C A P. X.

Eloquentiæ autem ornamenta in pronuntiatione apta,
& conuenienti motu corporis consistunt: quibus cum
se instruxerit, tribus modis homines aggreditur, animos
eorum ipsa inuadendo, horum alteri aures, alteri oculos
permulcendos tradendo.

DE CAIO GRACCHO.

Sed propositi fides in personis illustribus exhibeatur.
C. Gracchus eloquentiæ, quàm propositi felicioris adole-
scens, quoniam flagrantissimo ingenio cum optimè rem-
pub. tueri posset, perturbare impiè maluit: quoties apud
populum concionatus est, seruum post se musicæ artis pe-
ritum habuit, qui occultè eburnea fistula pronuntiatio-
nis eius modos formabat, aut nimis remissos excitando, aut
plus iusto concitatos reuocando: quia ipsum calor, atq; im-
petus actionis attentum huiusce temperamenti æstimato-
rem esse non patiebatur.

DE Q. HORTENSIO.

Quintus autem Hortensius plurimum in corporis de-
coro motu repositum credens, penè plus studij in eodem
laborando, quàm in ipsa eloquentia affectanda impendit.
Itaq; nescires, utrum cupidius ad audiendum eum, an ad
spectandum concurreretur: sic uerbis oratoris aspectus,

Et rursus aspectui uerba seruiebant. Constat Aesopum, Rosciumq; ludicrae artis peritissimos, illo causas agente, in corona frequenter astitisse, ut foro petitos gestus, in scenam referrent.

DE M. CICERONE.

Nam M. Cicero quantum in utraq; re, de qua loquimur, momenti sit, oratione quam pro Gallo habuit, significauit. M. Callidio accusatori exprobrando, quod praeparatum sibi à reo uenenum testibus, chirographis, questionibus probaturum affirmans, remisso uultu, & languida uoce, & soluto genere orationis usus esset: pariterq; & oratoris uitium detexit, & causae periclitantis argumenta adiecit: totum hunc locum ita claudendo: Tu istud M. Callidi nisi fingeres, sic ageres?

EXTERNA.

DE DEMOSTHENE.

Consentaneum huic Demosthenis iudicium, qui cum interrogaretur, quidnam esset in dicendo efficacissimum, respondit, Ἐπιεικεία. Iterum deinde, & tertio interpellatus idem dixit, penè totum se illi debere confitendo.

DE AESCHINE.

Rectè itaq; Aeschines, cum propter iudicalem ignominiam, relictis Athenis, Rhodum petisset, atq; ibi rogatu ciuitatis suae prius in Cthesiphontem, deinde Demosthenis pro eodem orationem clarissima, & suauissima uoce recitasset, admirantibus cunctis utriusq; columnis eloquentiam, sed aliquantò magis Demosthenis, Quid si, inquit, ipsum audissetis? Tantus orator, & modo tam infestus aduersarius sic inimici uim, ardoremq; dicendi suspexit, ut se scriptorum eius parum idoneum lectorem esse predicaret: expertus acerrimum uigorem oculorum, terribile
uultus

multus pondus, accommodatum singulis uerbis sonum uocis; efficacissimos corporis motus. ergo etsi operi illius adijci nihil potest, tamen in Demosthene magna pars Demosthenis abest, quòd legitur potius, quàm auditur.

QVAM MAGNI EFFE-

ctus artium sint.

CAP. XI.

Efectus etiam artium recogniti, possunt aliquid asferre uoluptatis: protinusq; & quàm utiliter excogitatae sunt, patebunt: & memoratu dignae res lucido in loco reponentur, & labor in his edendis suo fructu non carebit.

DE SULPITIO GALLO.

Sulpitij Galli maximum in omni genere literarum recipiendum studium plurimum Reipub. profuit. Nam cum L. Pauli, bellum aduersum regem Persen gerentis, legatus esset, ac serena nocte subito luna defecisset: eoq; ueluti diro quodam monstro perterritus exercitus noster, manus cum hoste conferendi fiduciam amisisset: de caeli ratione, & siderum natura peritissimè disputando, alacrem eum in aciem misit. Itaque illi inclyt. Paulianae uictoriae liberales artes, Galli aditum dederunt: quia nisi ille metum nostrorum militum uicisset, Imperator Romanus uincere hostes non potuisset.

DE SPURINA.

Spurinae quoque in consuetandis dcorum monitis efficacior scientia apparuit, quàm urbs Romana uoluit. praedixerat C. Caesari, ut proximos xxx. dies quasi fatales caueret, quorum ultimus erat Idus Martiae. Et cum forte manè uterq; in domum Caluini Domitij ad officium conuenisset, Caesar Spurinae, Ecquid scis Idus Martias iam uenisse? & is, Ecquid scis illas nondum praeteriisse? Abiece-

rat alter timorem tanquam exacto tempore suspecto, alter ne extremam quidem eius partem periculo uacuum esse arbitratus est. Utinam aruspice potius augurium, quam patrie parentem securitas fecisset.

E X T E R N A.

D E P E R I C L E.

Sed ut alienigena scrutemur, cum obscurato repente Sole, inusitatis perfusæ tenebris Athenæ, solitudine agerentur, interitum sibi celesti denunciatione portendi credentes, Pericles processit in medium, & quæ à præceptore suo Anaxagora, pertinencia ad solis et Lunæ cursum acceperat, disseruit: nec ulterius trepidare ciues suos uacuo metu passus est.

D E A L E X A N D R O R E G E.

Quantum porrò dignitatis à rege Alexandro tributum arti existimamus? qui se & pingi ab uno Apelle, & fingi à Lysippo tantummodo uoluit.

D E V U L C A N O A L C A M E N I S.

Tenet uisentes Athenas Vulcanus Alcamenis manibus fabricatus: præter cætera enim perfectissimæ artis in eo præcurrentia indicia, etiam illud mirantur, quòd stat dissimulatae claudicationis sub ueste leuiter uestigium representans, ut non tanquam exprobratum iutium, ita tanquam certam, propriamq; dei notam decore significans.

D E V E N E R E P R A X I T E L I S.

Cuius coniugem Praxiteles in marmore quasi spirantem in templo Cnidiorum collocauit, propter pulchritudinem operis à libidinoso cuiusdam complexu parum tutam. Quo excusabilior est error equi, qui uisa pictura equæ, hinnitum edere coactus est: & canum latratus aspectu picti canis incitatus: taurusq; ad amorem, & concubitum enee uaccæ Syracusis, nimie similitudinis irritamento compulsus.

sus. Quid enim uacua rationis animantia arte decepta mireremur? cum hominis sacrilegam cupiditatem nuti lapidis lineamentis excitatam uideamus.

QVAEDAM NULLA

arte effici posse.

CAP. XII.

DE EUPHRANORE.

CAeterum natura quemadmodum sepe numero æmulam uirium suarum artem esse patitur: ita aliquando irritam fesso labore dimittit: quod summi artificis Euphranoris manus senserunt. Nam cum Athenis XII. deos pingeret, Neptuni imaginē, quā poterat excellentissimis maiestatis coloribus complexus est, perinde ac Iouis aliquanto augustiorem representaturus. Sed omni impetu cogitationis in superiori opere assumpto, posteriores eius conatus assurgere, quō tendebant, nequiuerunt.

DE TIMANTE PICTORE.

Quid ille alter æquē nobilis pictor, luctuosum immolatae Iphigeniæ sacrificium referens, cum Calchantem tristem, mœstum Ulyssē, clamantem Aiace, lamentantem Menelaum circa aram statuisset, caput Agamemnonis inuoluendo, non ne summi mœroris acerbitatem arte exprimi non posse confessus est? itaq; pictura eius, aruspici, & amici, & fratris lacrymis madet, patris fletum spectantis affectu existimandum reliquit.

DE ALIO PICTORE.

Atque ut eiusdem studij adiiciam exemplum, præcipue artis pictor æquum ab exercitatione uenientem, modō non uiuum, labore industriæ suæ comprehenderat. Cuius naribus spumas adijcere cupiens, tantus artifex in tam paruula materia, multum ac diu frustra tenebatur: indignatione

deinde accensus, spongiam omnibus imbutam coloribus fortè iuxta se positam apprehendit, & eam ueluti corrupturus opus suum tabule illisit: quam fortuna ad ipsas equi nares directam, desiderium pictoris coëgit explere. Ita que quod ars adumbrare non ualuit, casus imitatus est.

SVAE QVENVQVE ARTIS
optimum & autorem esse, &
disputatorem. CAP. XIII.

SVAE autem artis unumqueng; & autorem, & disputatorem optimum esse ne dubitemus, paucis exemplis admoneamus.

DE Q. SCAEVOLA.

Quintus Scævola clarissimus legum uates, & certissimus, quotiescunque de iure Prætorio consulabatur, ad Furium, & Cassellium, quia huic scientiæ dediti erant, consultores reijciebat: quo quidem facto moderationem suam magis commendabat, quam autoritatem minuebat: ab his negotium aptius explicari posse confitendo, qui quotidiano eius usu callebant. Sapientissimi igitur artis suæ professores sunt, à quibus & propria studia uerecunde, & aliena callide æstimantur.

DE PLATONE PHILOSOPHO.

Platonis quoq; eruditissimum pectus hæc cogitatio attigit: qui conductores sacræ aræ, modum & formam eius, secum sermone conferre conatos, ad Euclidem Geometram ire iussit, scientiæ eius cedens, imò professioni.

DE ATHENIENSIBVS,

& de Philone.

Gloriantur Athenæ armamentario suo, nec sine causa: est enim illud opus & impensa, & elegantia miserandum

duin : cuius architectum Philonem, ita facundè rationem institutionis suæ in theatro reddidisse constat, ut disertissimus populus non minorem laudem eloquentiæ eius, quàm arti tribueret.

DE QVODAM ARTIFICE.

Mirificè & ille artifex, qui in opere suo moneri se à suttore de crepida, & ansulis passus : de crure etiam disputare incipientem, supra plantam ascendere uetuit.

DE SENECTUTE.

CAP. XIII.

Senectus quoq; ad ultimum sui finem prouecta, in hoc eodem opere, inter exempla industrie, in aliquot claris uiris inspecta est, separatim tamen & proprium titulum habeat : ne, cui Deorum immortalium præcipua indulgentia affuit, & nostra ornata mentio defuisse existimetur, & simul spe diuturnioris uitæ, quasi adnucula quædam dentur : quibus insistens alacriorem se respectu uetustæ felicitatis facere possit : tranquillitatemq; seculi nostri, qua nulla unquam beator fuit, subinde fiducia confirmet, salutaris principis incolumitatem, ad longissimos humane conditionis terminos prorogando.

DE M. VALERIO CORVINO.

M. Valerius Coruinus centesimum annum compleuit cuius inter primum & sextum consulatum : quadraginta sex anni intercesserunt : sufficitq; integris uiribus corporis, non solum speciosissimis Reipub. ministerijs, sed etiam exactissimæ agrorum suorum culturæ, & ciuis & patriæ, familiæ optabile exemplum.

DE METELLO.

Huius uitæ spatium æquauit Metellus, quartoq; anno post

post consularia imperia senex admodum Pont. Max. creatus, tutelam ceremoniarum per duos & uiginti annos, neq; ore in uotis nuncupandis hæsitante, neq; in sacrificijs faciendis tremula manu gessit.

DE Q. FABIO MAXIMO.

Quintus autem Fabius Max. duobus & sexaginta annis auguratus sacerdotium sustinuit, robusta iam ætate id adeptus: quæ utraq; tempora si in unum conferantur, facile seculi modum expleuerint.

DE M. PERPENNA.

Iam de Marco Perpenna quid loquar? qui omnibus, quos in senatu rogauerat, superstes fuit: septemq; tantum modo, quos Censor collega Lucij Philippi legerat e patribus C. re liquos uidit, toto ordine amplissimo diuturnior.

DE APPIO.

Appij uerò æuum clade metirer, quia infinitum numerum annorum orbatus luminibus exegit, nisi quatuor filios, quinq; filias, plurimas clientelas, rem deniq; publicam hoc casu grauatus fortissimè rexisset. Quinetiam fessus iam uiuendo, lectica se in curiam deferri iussit, ut cum Pyrrho de formem pacem fieri prohiberet. Hunc cæcum aliquis nominet, à quo patria, quod honestum erat, per se parum cernens, coacta est prouidere?

DE LIVIA RUTILII, DE TERENCE Ciceronis, & Claudia filia Auli.

Muliebris etiam uitæ spatium non minus longum in compluribus apparuit, quarum aliquas strictim retulisse me satis erit. Nam & Liwia Rutilij septimū, & nonagesimum, & Terentia Ciceronis, tertium & centesimum, & Clodia Auli filia quindecim filijs antè enixis, quintumdecimum & centesimum expleuit annum.

DE MASINISSA.

Rege Numidiæ.

Iungam his duos Reges, quorum diuturnitas Reip. nostræ fuit utilissima. Siciliæ rector Hiero ad nonagesimum annum peruenit. Masinissa rex Numidiæ hunc modum excessit, regni spatium sexaginta annis emensus, & ante omnes homines robore senectæ admirabilis. Constat eum, quemadmodum Cicero refert libro, quem de senectute scripsit, nullo unquam imbri, nullo frigore, ut caput suum ueste tegetet, adduci potuisse. Eundem ferunt aliquot horis in eodem uestigio perstare solitum, non antè moto pede, quàm consimili labore iuuenes fatigasset, ac si quid agi à sedente oporteret, toto die sæpenumero nullam in partem conuerso corpore in solio durasse: ille uerò etiam exercitus equo insidens, noctem diei plerunq; iungendo duxit: nihilq; omnino ex ijs operibus, quæ adolescens sustinere assueuerat, quo minus senectute ageret, omisit. Veneris etiam usu ita semper uiguit, ut post sextum & octogesimum annum filium generaret, cui Methymato nomen fuit: terram quoq; , quam uastam, & desertam acceperat, perpetuo culturæ studio frugiferam reliquit.

DE GORGIA LEONTINO

Philosopho.

Gorgias etiam Leontinus Isocratis, & complurium magni ingenij uirorum præceptor, sua sententia felicissimus. Nam cum centesimum & septimum ageret annum, interrogatus quapropter tandiu uellet in uita remanere: Quia nihil, inquit, habeo, quod senectutem meam accusem. Quid isto tractu ætatis aut longius, aut beatius? Iam alterum seculum ingressus, neq; in hoc querelam ullam inuenit, neq; in illo reliquit.

DE XENOPHILO CHALCIDENSI
Pythagorico.

Biennio minor Xenophilus Chalcidensis Pythagoricus, sed felicitate non inferior: siquidem (ut ait Aristoxenus musicus) omnis humani incommodi expertus, in summo perfectissimæ splendore doctrine extinctus est.

DE ARGANTHONIO GADITANO.

Arganthonius autem Gaditanus tandiu regnavit, quantum etiam ad satietatem vixisse abunde foret. Octoginta enim annis patriam suam rexit, cum ad imperium sexaginta annos natus accessisset: cuius rei certi sunt autores. Asinius etiam Pollio non minima pars Rom. styli in tertio historiarum suarum libro, centum illum & triginta annos expleuisse commemorat: & ipse numerosæ uiuacitatis haud paruum exemplum.

DE AETHIOPIBUS, ET INDIS.

Huius regis consummationem annorum minus admirabilem faciunt Aethiopes: quos Herodotus scribit centesimum & trigesimum annum transgredi: & Indi, de quibus Ctesias idem tradit.

DE EPIMENIDE CNOSIO.

Et Epimenides Cnosius: quem Theopompus dicit septem & quinquaginta & centum annos uixisse.

DE QUIBUSDAM EPIORVM.

Hellanicus uerò ait quosdam ex gente Epiorum, quæ est pars Aetoliæ, ducentos. explere annos. eiq; subscribit Damiates, hoc amplius firmans, Littorium quendam ex his maximarum uirium, staturæq; præcipuæ trecentimum annum cumulasse.

DE DANDONE QVODAM.

Alexander uerò in eo uolumine, quod de Illyrico tra-

Itu composuit, affirmat Dandonem quendam ad quingentesimum usq; annum nulla ex parte senescentem processisse. Sed multo liberalius Xenophon, cuius *ἠθῶν* legitur. Is enim Latinorum regem octingentis uitæ annis donauit: ac ne pater eius parum benigne acceptus uideretur, ei quoq; sexcentos assignauit annos.

DE CVPIDITATE

Gloriæ.

CAP. XV.

GLoria uerò unde oriatur, aut cuius sit habitus, aut qua ratione debeat comparari, & an melius à uirtute, uelut non necessaria, negligatur: uiderint ij, quorum in contemplandis huiusmodi rebus cura teritur: quibusq; etiam quæ prudenter animaduertent, facundè contigit eloqui. Ego in hoc opere factis autores, & autoribus facta sua redde contentus, quanta cupiditas eius esse soleat, proprijs exemplis demonstrare conabor.

DE SUPERIORE AFRICANO.

Superior Africanus Ennij poëtæ effigiem in monimentis Corneliæ gentis collocari uoluit, quod ingenio eius opera sua illustrata iudicaret: non quidem ignarus quandiu Romanum imperium floreret, & Africa Italiæ pedibus esset subiecta, totiusq; terrarum orbis summum culmen arx Capitolina possideret, eorum extingui memoriam non posse: si tamen illis literarum quoq; lumen accessisset, magni æstimans. Vir Homericò, quam rudi atque impolito præconio dignior.

DE DECIO BRUTO,

Similiter honoratus animus erga poëtam Accium Decij Bruti suis temporibus clari ducis extitit: cuius familiari cultu, & prompta laudatione delectatus, eius uersibus templorum

plorum aditus, quæ ex manubijs consecrauerat, adornauit.

D E P O M P E I O M A G N O.

Ne Pompeius quidem Magnus ab hoc affectu gloriæ auersus: qui Theophanem Mitylenæum scriptorem rerum suarum in concione militum ciuitate donauit: beneficium per se amplum, accurata etiam, & testata oratione prosecutus. Quo effectum est, ut nequis dubitaret, quin referret potius gratiam, quàm inchoaret.

D E L. S Y L L A.

Lucius autem Sylla, etsi ad neminem scriptorum animum direxit, tamen Iugurtha à Boccho rege, ad Marium perducto, totam sibi laudem cupidè asseruit: ut amulo, quo signatorio utebatur, sculptam illam traditionem haberet: & quantus postea? ne minimum quidem gloriæ uestigium contempserit.

D E S C I P I O N E, E T
quodam Equite.

Atq; ut imperatoribus gloriosum militis spiritum subnectam, Scipionē dona militaria ijs qui strenuā operam ediderant, diuidentem, T. Labienus, ut forti equiti aureas armillas tribueret, admonuit: eoq; se negante id facturum, ne castrensis honos in eo, qui paulò ante seruisset, uiolaretur: ipse ex præda Gallica aurum equiti largitus est: nec tacitè id Scipio tulit: nam equiti, Habebis, inquit, donum uiri diuitis: quod ubi ille accepit, proiecto ante pedes Labieni auro, uultū demisit. Idem ut audiuit Scipionē dicentē, Imperator te argenteis armillis donat: alacer gaudio abiit. Nulla est ergo tanta humilitas quæ dulcedine gloriæ nō tangatur: illa uerò et à claris uiris inter dū ex humilimis rebus petita est.

D E Q. F A B I O.

Nam quid sibi uoluit Caius Fabius nobilissimus ciuis?
qui

qui cum in æde Salutis, quam C. Iunius Bubulcus dedicaue-
rat, parietes pinxisset, nomen his suum inscripsit. Id enim
demum ornamentum familiæ consulatibus, & sacerdotijs, &
triumphis celeberrimæ decrat: cæterum sordido studio de-
ditum ingenium, qualemcumq; illum laborem suum silentio
obliterari noluit: uidelicet Phidiæ secutus exemplum, qui
clypeo Mineruæ effigiem suam inclusit: qua conuulsa, tota
operis colligatio solueretur.

E X T E R N A.

D E T H E M I S T O C L E.

Sed melius aliquanto, si imitatione aliena capiebatur,
Themistoclis ardorem esset æmulatus: quem ferunt sti-
mulis uirtutum agitatum, & ob id noctes inquietas exigen-
tem, querentibus quid ita eo tempore in publico uersaretur,
respondisse, Quia me trophæa Miltiadis, de somno exci-
tant. Marathon nimirum animum eius, & Arthemisium,
& Salamis naualis gloriæ fertilia nomina illustranda taci-
tis facibus incitabant. Idem theatrum petens, cum interro-
garetur, cuius uox auditu illi futura esset gratissima, dixit,
Eius à quo artes meæ optimè canerentur. Dulcedini gloriæ
penè adiecit gloriam.

D E A L E X A N D R O R E G E.

Nam Alexandri pectus insatiabile laudis, qui Anaxar-
cho comiti suo ex autoritate Democriti præceptoris innu-
merabiles mundos esse referenti, Heu me, inquit, miserum,
quòd ne uno quidem adhuc sum potitus. Angusta homini
possessio gloriæ fuit, quæ decorum omnium domicilio sufficit.

D E A R I S T O T E L E P H I L O S O P H O.

Regis & iuuenis flagrantissimæ cupiditati simile Ari-
stotelis in capeffenda laude sitim subnectâ. Is namq; Theo-
decti discipulo oratoriæ artis libros, quos ederet, donaue-

z rat:

rat : molesteq; postea ferens titulum eorum sic alij cecisse, proprio uolumine quibusdam rebus insistens, planius sibi de his in Theodectis libris dictum esse adiecit. Nisi me tanta & tam late patentis scientiæ uerecundia teneret, dicerem dignum philosophum, cuius stabiliendi mores, altioris animi philosopho traderentur. Cæterum gloria ne ab ijs quidem, qui contemptum eius introducere conantur, negligitur : quoniam quidem ipsis uoluminibus nomina sua diligenter adiiciunt, ut quod professione eleuant, usurpatione memoriæ consequantur. Sed qualiscunq; horum dissimulatio, proposito illorum longè tolerabilior est, qui dum æternam memoriam assequerentur, etiam sceleribus innotescere non dubitarunt.

DE PAUSANIA.

Quorum è numero nescio an in primis Pausanias debeat referri : nam cum Hermoclem percontatus esset, quoniam modo subito clarus posset euadere : atq; is respondisset : si illustrem uirum aliquem occidisset, futurum ut gloria eius ad ipsum redundaret : continuo Philippum interemit. & quidem quod petierat, assecutus est : tam enim se parricidio, quam Philippus uirtute notum posteris reddidit.

DE QVODAM, QVI PROPTER GLORIAM incendere uoluit templum Dianæ.

Ille uerò gloriæ cupiditas sacrilega : inuentus est enim qui Dianæ Ephesiæ templum incendere uellet, ut opere pulcherrimo consumpto, nomen eius per totum terrarum orbem diffunderetur : quem quidem mentis furorem eculeo impositus detexit. ac bene consuluerant Ephesij, decreto memoriam teterrimi hominis abolendo : nisi Theopompi magnæ faciendi ingenium, in historijs eum suis comprehendisset.

QVAE CUIQUE MA

gnifica contigerunt. CAP. XVI.

Candidis autem animis uoluptatem præbuerūt in conspicuo posita, quæ cuiq; magnifica meritò contigerunt: quia æquè præmiorum uirtus atq; honorum contemplatio iudicanda est, ipsa natura nobis alacritatem subministrante, cum honorem industriæ appeti, & exolui gratè uidemus. Verùm etsi mens hoc loco protinus ad augustam domum beneficentissimum & honoratissimum templum omni impetu fertur: melius cohibebitur: quoniam cui ascensus in cælum patet, quamuis maxima, tamen debito minora sunt, quæ in terris tribuuntur.

DE SUPERIORE AFRIC.

Superiori Africano consulatus ceterior legitimo tempore datus est, quod fieri oportere exercitus Senatum literis edmonuit. Ita nescias utrum illi plus decoris patrum conscriptorum autoritas, an militum consilium adiecerit: toga enim Scipionem ducem aduersus Pœnos creauit, arma poposcerunt: cui quæ in uita præcipua assignata sunt, & longum est referre, quia multa: & non necessarium, quia maiore ex parte iam relata sunt. Itaque quod hodie quoque eximium eius memoria capit, adijciam. Imaginem in cella Iouis OPT. MAX. positam habet, quæ quotiescunque munus aliquod Corneliæ gentis celebrandum est, inde petitur, uniq; illi instar atrij Capitolium est. Tam hercle, quàm curia, superioris Catonis effigies, ad eius generis officia expromitur. Gratum ordinem, qui utilissimum Reipublicæ Senatorem tantum non semper secum habitare uoluit: omnibus numeris uirtutis diuitem, magisq; suo merito, quàm fortunæ beneficio magnum: cuius prius consilio, quàm Scipionis imperio est deleta Carthago.

DE SCIPIONE NASICA.

Verum specimen honoris à Scipione quoq; Nasica ob-
oritur : eius nanque manibus , & penatibus nondum quæ-
storis, Senatus Pythij Apollinis monitu, Pefinunte accerfi-
tam Deam excipi uoluit : quia eodem oraculo præceptum
erat, ut hæc myſteria matris Deum à ſanctiſſimo uiro præ-
ſtarentur. Explica totos faſtos, conſtitue omnes currus tri-
umphales, nihil tamẽ eorum principatu ſpecioſius reperiẽs.

DE SCIPIONE AEMILIANO.

Tradunt ſubinde nobis ornamenta ſua Scipiones com-
memoranda. Aemilianum enim populus ex candidato ædi-
litiſ, Conſulem fecit : eundemq; , cum quæſtorijs comitijs
ſuffragator Qu. Fabij, Marci fratris filij, in campum de-
ſcendiſſet, Conſulem iterum reduxit. Eidem ſenatus bis ſine
ſorte prius Africam , deinde Hiſpaniam dedit. Atque hæc
neque ciui cupido, neque ſenatori ambitioſo: quemadmodum
non ſolum uitæ eius ſeucriſſimus curſus , ſed etiam mors
clandeſtinis illata inſidijs declarauit.

DE M. VALERIO.

Marcum quoq; Valerium duabus rebus inſignibus Dij
pariter, atq; ciues ſpecioſum reddiderunt : illi cum quodam
Gallo cominus pugnantem Coruum pugnatorem ſubiicien-
tes : ij tertium & uigeſimum annum ingreſſo conſulatum
largiti : quorum alterum decus uetuſtæ originis optimi ho-
minis gens Coruina amplexa cognomen uſurpat : alterum
ſummo ſubiungitur ornamento, tam celeritate , quàm prin-
cipio conſulatus gloriando.

DE Q. SCAEVOLA.

At ne Quinti quidem Scæuolæ, quem Lucius Craſſus in
conſulatu collegam habuit, gloria parum illuſtris : qui Aſiã
tam

tam sanctè, & fortiter obtinuit, ut senatus deinceps in eam prouinciam ituris magistratibus, exemplum, atque formam officij Scæuolam decreto suo proponeret.

DE CAIO MARIO.

Inherent illi uoci posterioris Africani, septem C. Marij consulatus, ac duo amplissimi triumphi: ad rogum enim usque gaudio exultauit: qui, cum apud Numantiam sub eo duce stipendia equestris mereret, & fortè inter cœnam quidam Scipionem interrogasset, si quid illi accidisset, quem nam Resp. æquè magnum habitura esset Imperatorè: respiciens se supra ipsum cubantem, uel hunc, dixit. quo augurio perfectissima uirtus, maximam orientem uirtutem, uiderit ne certius, an efficacius acciderit, perpendi uix potest. Illa nimirum cœna militaris, speciosissimas tanta in urbe Mario futuras cœnas ominata est. Nam postquam Cimbros ab eo deletos initio noctis nuntius peruenit, nemo fuit, qui non illi tanquam Dijs immortalibus, apud sacra mensæ suæ libauerit.

DE CN. POMPEIO.

Iam quæ in Cneum Pompeium & ampla, & noua gesta sunt, hinc a sensione fauoris, illinc fremitu inuidiæ literarum monumentis obstrepitur. Eques Romanis, Proconsul in Hispaniam aduersus Sertorium, pari imperio cum Pio Metello principe ciuitatis missus est: nondum illum honorem auspiciatus bis triumphauit: Initia magistratuû à summo imperio cepit: tertium consulatum decreto senatus solus gessit. De Mithridate, & Tigraue, de multis præterea regibus, & gentibus, plurimisque ciuitatibus, & prædonibus unum duxit triumphum.

DE Q. CATULO.

Quintum etiam Catulum populus Romanus uoce sua

tantum nõ ad sydera usq; euexit. Nam cum ab eo pro Rostris interrogaretur, si in uno Pompeio Magno omnia reponere perseuerasset: absumpto illo subiti casus incurso, in quo spem esset habiturus, summo consensu acclamauit, In te. Vim honorati iudicij admirabilem: siquidem Magno Põpeio cum omnibus ornamentis quæ retuli, duarum syllabarum spatio inclusum Catulum æquauit.

D E M. C A T O N E.

Potest & M. Catonis, è Cypro cum regia pecunia reuertentis appulsus ad ripam Tyberis memorabilis uideri: cui naue egredienti Consules, & cæteri magistratus, & uniuersus S. P. Q. R. officij gratia præsto fuit: non quòd magnum pondus auri & argenti, sed quòd M. Catonem classis illa incolumem aduexerat, letatus.

D E L V C I O M A R T I O.

Sed nescio an præcipuum sit L. Martij inusitati decoris exemplum, quem equitem Romanum duo exercitus P. & Cn. Scipionum interitu, uictoriaq; Hasdrubalis lacerati, ducem legerunt: quo tempore salus eorum in ultimas angustias deducta, nullum ambitioni locum relinquebat.

D E S V L P I T I A.

Meritò commemorationi uirorum Sulpitia, Seruij Patreculi filia, Qu. Fuluij Placci uxor, adiicitur: quæ, cum senatus libris Sibyllinis per decemuiros inspectis censuisset, ut Veneris Verticordie simulacrum consecraretur, quo facilius uirginum mulierumq; mens à libidine ad pudicitiam conuerteretur, & ex omnibus matronis centum, ex centum autem decem sorte ductæ, de sanctissima fœmina iudicium facerent, cunctis castitate prælata est.

E X T E R N A. D E P Y T H A G O R A.

Cæterum quia sine ulla diminutione Romanæ maiestatis

tis, externa quoque insignia respici possunt, ad ea transgrediamur. Pythagoræ tanta ueneratio ab auditoribus tributa est, ut quæ ab eo acceperant, in disputationem deducere nefas existimarent: quin etiam interpellati ad reddendam causam hoc solum respondebant, ἀπὸς ἑσθ. Magnus honos, sed schola tenuis. Illa urbium suffragijs tributa est.

DE EODEM.

Enixo Crotoniatæ studio ab eo petierunt, ut senatum ipsorum, qui mille hominum numero cōstabat, consilijs suis uti pateretur, opulentissimamque ciuitas tam frequenter uenerati post mortem, domum eius Cereris sacrarium fecerunt: quamdiuque illa urbs uiguit, et Dea in hominis memoria, et homo in Deæ religione cultus est.

DE GORGIA LEONTINO.

Gorgiæ uero Leotino studijs literarum ætatis suæ cunctos præstanti, adeo ut primus in conuentu poscere, qua de re quisque audire uellet, ausus sit, uniuersa Græcia in templo Delphici Apollinis statuam solido ex auro posuit, cum ceterorum ad id tempus auratas collocasset.

DE AMPHIARA O.

Eadem gens summo consensu ad Amphiaraum decorandum incubuit, locum, in quo humatus est, in formam conditionemque templi redigendo, atque inde oracula capi instituedo. eius cineres idem honoris possident, quod Pythiæ Cortinæ, quod atheno Dodonæ, quod Hammonis fronti datur.

DE BERENICE.

Berenices quoque non uulgaris honos, cui soli omnium foeminarum gymnico spectaculo interesse permissum est, cum ad Olympia filium Euclea certamen ingressum adduxisset, Olympionico patre genita, fratribus eandem palmam affectis latera eius cingentibus.

VALERII MAXIMI

LIBER NON-

NVS.

DE LVXVRIA. CAP. I.

BLANDVM etiam malum luxuria, quam accusare, aliquantò facilius est, quam uitare, operi nostro inseratur: non quidem ut ullum honorem recipiat, sed ut seipsam recognoscens ad pœnitentiã impelli possit. Iungatur illi libido: quoniam ex iisdem uitiorum principijs oritur: neque aut à reprehensione, aut ab emendatione separentur gemino mentis errore connexæ.

DE C. SERGIO ORATA.

Caius Sergius Orata pensilia balnea primus facere instituit: quæ impensa leuibus initijs coepta, ad suspensa calidæ aquæ tantum non æquora penetravit. Idem uidelicet, ne gulam Neptuni arbitrio subiectam haberet, peculiaria sibi maria excogitauit, æstuarijs intercipiendo fluctus, pisciumque diuersos greges separatis molibus includendo, ut nulla tam seua tempestas incideret, qua non onerata mensæ uarietate pisciculorum abundarent. Aedificijs etiam spatiosis, & excelsis deserta ad tēpus ora Lucrini lacus pressit, quo recentiore usu conchyliorum frueretur: ubi dum se publicæ aquæ cupidius immergit, Considij publicani iudicium nactus est: in quo Lucius Crassus aduersus illum causam agens, errare amicum suum Considium dixit, quòd putaret Oratam remotum à lacu, cariturum ostris: nanq; ea, si inde petere non licuisset, in tegulis reperturum. Huic nimirum magis Aesopus tragœdus in adoptionem dare filium suum, quàm bonorum suorum heredem relinquere debuit:

debut: non solum perditæ, sed etiam furiosæ luxuriæ iuuenem: quem constat cantu commendabiles auiculas immanibus emptas pretijs, in cœna pro ficedulis ponere, acetó que liquatos magnæ summæ uniones potionibus aspergere solitum, amplissimum patrimonium, tanquam amaram aliquam sarcinam, quàm celerrimè abijcere cupientem: quorum alterius senis, alterius adolescentis sectam secuti, longius manum porrexerunt: neque enim ullum finitur uitium ibi, ubi oritur. Inde ab Oceani littoribus attracti pisces, inde infusæ culinæ arcæ, censibusq; edendi atq; bibendi uoluptas reperta est.

DE MULIERIBVS ROMANIS.

Vrbi autem nostræ secundi belli Punici finis, & Philip-
pus rex Macedoniæ deuictus, licentioris uitæ fiduciam de-
dit: quo tempore matronæ Brutorum domum ausæ sunt ob-
sidere, qui abrogationi legis Oppiæ intercedere parati
erant, quàm fœmine tolli cupiebant: quia his nec ueste ua-
rij coloris uti, nec auri plus semiuncia habere, nec iuncto
uehiculo propius urbem nulle passib. nisi sacrificij gratia,
uehi permittebat. Et quidem obtinuerunt, ut ius per conti-
nuos uiginti annos seruatum aboleretur: nec enim prouid-
erunt seculi illius uiri, ad quem cultum tenderet insoliti
coetus pertinax studium, aut quò se usque effusura esset le-
gum uictrix audacia, quòd si animi muliebris apparatus
intueri potuissent, quibus quotidie aliquid nouitatis sum-
ptuosius adiectum est, in ipso introitu ruenti luxuriæ ob-
stitissent. Sed quid ego de fœminis ulterius loquor? quas
& imbecillitas mentis, & grauiorum operum negata affe-
ctatio, omne studium ad curiosiorem sui cultum hortatur
conferre: cum temporum superiorum & nominis, &
animi excellentes uiros, in hoc priscae continentiae igno-
tum

tum diuerticulum prolapsos uideam: idq; iurgio ipsorum pateat.

DE CN. DOMITIO, ET L. CRASSO.

Cneus Domitius Lucio Crasso collegæ suo, altercatione orta, obiecit, quòd columnas Hymettias in porticu domus haberet, quem cum continuo Crassus, quanti ipse domum suam æstimaret, interrogaret: atque ut respondit sexagies sestertio: Quo ergo eam, inquit, minoris fore æstimas, si decem arbusculas inde succidero: ipse tricies sestertio inquit Domitius. Tunc Crassus: Vter igitur luxuriosior est: ego ne qui decem columnas centum millibus nummum emi, an tu qui decem arbuscularum umbram tricies sestertium summa compensas? Sermonem oblitum Pyrrhi, immemorem Annibalis, tamq; transmarinorum stipendiorum abundantia oscitantem: & quantò tamen insequentium seculorum ædificijs & nemoribus augustiorem ritum introduxerunt? Atqui inchoatam à se lautitiam posteris relinquere, quàm à maioribus acceptam continentiam retinere maluerunt.

DE METELLO PIO.

Quid enim sibi uoluit princeps suorum temporum Metellus Pius, tunc cum in Hispania aduectus, suos ab hospitibus aris & ture excipi patiebatur? cum Attalicis auleis coniectos parietes leto animo intuebatur? cum immanibus epulis apparatusimos interponi ludos sinebat? cum palmeta ueste conuiuia celebrabat? demissasq; lacunaribus aureas coronas uelut cœlesti capite recipiebat? & ubi ista? non in Græcia, neque in Asia, quarum luxuria seueritas ipsa corrumpi poterat: sed in horrida, & bellicosa prouincia: cum præsertim acerrimus hostis Sertorius, Romanorum exercituum oculos Lusitanis telis perstringeret: adeò patris
illi

illi sui Numidica castra exciderant. Patet igitur, quàm celebri transitu luxuria affluerit. Nam cuius adolescentia priuscos mores uidit, senectus nouos orsa est.

DE CVRIONIBVS.

Consimilis mutatio in domo Curionum extitit: Siquidem forum nostrum & patris grauiſſimum supercilium, & filij sexcenties sestertium aeris alieni aspexit, contractum famosa iniuria nobilium iuuenum. Itaque eodem tempore, & in iisdem penetibus diuersa secula habitauerunt, frugalissimum alterum, alterum nequissimum.

DE P. CLODIO.

Publij autem Clodij iudicium quanta luxuria, & libidine abundauit? in quo ut euidenter incesti crimine nocens reus absolueretur, noctes matronarum, & adolescentium nobilium magna summa emptæ mercedis loco iudicibus erogatæ sunt: quo in flagitio tam tetro, tamque multiplici, nescias primum quem detestari: an qui istud corruptelæ genus excogitauit, an qui pudicitiam sequestrem periurij fieri passi sunt, an qui religionem stupro permutauerunt.

DE GEMELLO TRIBVNITIO.

Aequè flagitiosum illud conuiuium, quod Gemellus Tribunitius uiator ingenui sanguinis, sed officij intra seruilem habitum deformis, Metello & Scipioni Consulibus, ac Tribunis plebis, magno cum rubore ciuitatis comparauit: lupanari enim domi suæ instituto, Mutiam, & Fuluiam tum à patre, tum à uiro utranque inclytam, & nobilem puerum Saturninum in eo prostituit: probrosa profapiae corpora, ludibrio temulentæ libidinis futura: epulas Consulibus & Tribunis non celebrandas, sed uindicandas.

DE CATILINA.

Verum præcipuè Catilinæ libido scelestæ: nam uesano amor

amore Aureliæ Orestillæ corruptus, cum unum impedimentum uideret, quò minus nuptijs inter se iungerentur, filium suum, quem & solum, & ætate iam puberem habebat, ueneno sustulit: protinusq; ex rogo eius maritalem facem accendit, ac nouæ maritæ orbitatem suam loco muneris erogauit: eodem deinde animo ciuem gerens, quo patrem egerat: filij pariter manibus, & nefariè attentatæ patriæ pœnas dedit.

DE ANNIBALE.

At Campana luxuria, perquam utilis ciuitati nostræ fuit. Inuictum enim armis Annibalem illecebris suis cõplexa, uincendum Romano militi tribuit. Illa uigilantissimum ducem, illa exercitum acerrimum dapibus largis, abundanti uino, unguentorum fragrantia, ueneris usu lasciuiore ad somnum, & delicias euocauit. ac tum demum fracta & cõtusa Punica feritas est, cum Seplasia ei & Albana, castra esse cœperunt. Quid ergo his uitijs scœdius? quid etiam damnosius? quibus uirtus atteritur, uictoriæ languescunt, sopita gloria in insaniam conuertitur, animiq; pariter, & corporis uires expugnantur: adcò, ut nescias ab hostibus ne an ab illis capi perniciosius habendum sit.

DE VOLSINIENSIBVS.

Quæ etiam Volsiniensium urbem grauibus, & erubescendis cladibus implicarunt: erat opulenta, erat moribus, & legibus ornata, Hetruriæ caput habebatur: sed postquam luxuria prolapsa est, in profundum iniuriarum, & turpitudinis decidit, ut seruorum se insolentissimæ dominationi subijceret, qui primum admodum pauci senatorium ordinem intrare ausi, & mox uniuersam Rempub. occupauerunt: testamenta ad arbitrium suum scribi iubebant: conuiuia, cœtusq; ingenuorum fieri uetabant: filias dominorum

in matrimonium ducebant: postremò lege sanxerunt, ut stupra sua in uiduis pariter, atq; nuptis impunita essent, ac ne qua uirgo ingenuo nuberet, cuius castitatem non antè ex numero ipsorum aliquis delibasset.

DE XERXE.

Age, Xerxes opum regiarum ostentatione eximia, eò usque luxuria gaudens, ut edicto præmium ei proponeret, qui nouum uoluptatis genus reperisset: quanta, dum delicijs nimijs capitur, amplissimi imperij ruina euasit?

DE ANTIOCHO REGE SYRIÆ.

Antiochus quoq; Syriæ Rex nihilo contemptioris exempli: cuius cæcam & amentem luxuriam exercitus imitatus, magna ex parte aureos clauos crepidis subiectos habuit: argenteaq; uasa ad usum culinæ comparauit: & tabernacula textilibus sigillis adornata statuit, auaro potius hosti præda optabilis, quàm ulla ad uincendum strenuo mora.

DE PTOLEMAEO REGE AEGYPTI.

Iam Ptolemæus Rex accessione uitiorum suorum uixit. Ideoq; Phiscon appellatus est, cuius nequitia quid nequius? sororem natu maiorem communi fratri nuptam sibi nubere coëgit: postea deinde filia eius per uim stuprata ipsam dimisit, ut uacuum locum nuptijs puellæ faceret.

DE POPVLO AEGYPTI.

Consentaneus igitur Regibus suis, gentis Aegyptiæ populus, qui ductu Archelai aduersus Aul. Gabinium moenibus urbis egressus, cum castra uallo atque fossa cingere iuberet, uniuersus succlamauit, ut id opus publica pecunia faciendum locaretur. quapropter delicijs tam enerues animi, spiritum exercitus nostri sustinere non potuerunt.

DE CYPRIIS.

Sed tamen effœminatio multitudo Cypriorum, qui reginas

ginas suas mulierum corporibus uelut gradibus constructis, quò mollius uestigia pedum ponerent, currus conscendere æquo animo sustinebant. uiris enim, si modò uiri erāt, uita carere, quàm tam delicato imperio obtemperare satius fuit. Hæc est societas uitiorum lasciuui uultus, & nouæ cupiditati inhærentium oculorum, ac delicato cultu affluentis, perq̃; uarios illecebrarum motus uolitantis animi.

DE CRVDELITATE.

CAPVT. II.

CRudelitatis uerò horridus habitus, truculenta species, uiolenti spiritus, uox terribilis, omnia minis & cruentis imperijs referta: cui silentium donare, incrementum est adijcere. etenim quem modum sibi ipsa statuet, si ne sugillationis quidem frænis fuerit reuocata? ad summam, cum penes illam sit timeri, penes nos sit odisse.

DE L. SYLLA.

Lucius Sylla quem neque laudare, neq; uituperare ququam satis dignè potest: quia dum quærit uictorias, Scipionem se populo Romano dum exercet, Annibalem representauit: egregiè nanque autoritate nobilitatis defensa crudeliter totam urbem, atque omnes Italiae partes ciuilibus sanguinis fluminibus inundauit: quatuor legiones contrariæ partis fidem suam secutas, in publica uilla, quæ in Martio campo erat, nequicquam fallacis dextræ misericordiam implorantes, obtruncari iussit: quarum lamentabiles queritatus trepidæ ciuitatis aures receperunt: lacerata ferro corpora Tyberis impatiens tanti oneris cruentatis aquis uehere coactus est. Quinque millia Prænestinorum spe salutis per P. Cethegum data, extra moenia municipij euocatos, cum ab-

iectis

iectis armis humi corpora prostrauissent, interficienda, protinusq; per agros dispergenda curauit. Quatuor millia & septingentos diræ proscriptionis edicto iugulatos in tabulas publicas retulit, uidelicet ne memoria tam præclaræ rei dilueretur. Nec contentus in eos sæuire, qui armis à se disenserant, etiam quieti animi ciues, propter pecuniæ magnitudinem, per nomenclatorem conquisitos, proscriptorum numero adiecit. Aduersus mulieres quoque gladios distrinxit: quasi parum cædibus uirorum satiatas. Id quoq; inexplebilis feritatis indicium est: abscissa miserorum capita, modò non uultum, ac spiritum retinentia, in conspectum suum afferri uoluit: ut oculis illa, quia ore nefas erat, manderet. Quàm porrò crudeliter se in M. Mario Prætorè gesitè quem per ora uulgi ad sepulchrum Luctatiæ gentis pertractum, nò prius uita priuauit, quàm oculos infelicis erueret, & singulas corporis partes confringeret. Vix mihi uerisimilia narrare uideor. At ille etiam M. Pletorium, quòd ad eius supplicium exanimis ceciderat, continuo ibi mactauit. nouus punitor misericordiæ, apud quem iniquo animo scelus intueri, scelus admittere fuit. Sed mortuorum umbris salutem pepercit: minimè. Nam C. Marij, cuius etsi postea hostis, Quæstor tamen aliquando fuerat, erutos cineres in Anienis alueum sparsit. En quibus astis felicitatis nomen asserendum putauit.

DE CAIO MARIO.

Cuius tamen crudelitatem C. Marij inuidia leuat: nam & ille nimia cupiditate persequendi inimicos, iram suam nefariè distrinxit, C. Cesaris Consularis, & Censorij nobilissimum corpus ignobili sæuitia trucidando, & quidem apud seditiosissimi, & abiectissimi hominis Varij bustum:
id

id enim malorum miseriæ tunc Reipublicæ deerat, ut Varij Cæsar piaculo caderet. Penè tanti uictoriæ eius non fuerunt: quarum oblitus plus criminis domi, quàm laudis in militia meruit. Idem caput M. Antonij abscissum suis manibus inter epulas per summam animi, ac uerborum insolentiam aliquandiu tenuit: clarissimiq; & ciuis, & oratoris sanguine contaminari mensæ sacra passus. Atque etiam P. Annium, qui id attulerat, in sinum suum, recentis cædis uestigijs aspersum, recepit.

D E D A M A S I P P O.

Damasippus nihil laudis habuit, quod corrumperet: itaque memoria eius licentiore accusatione perstringitur, cuius iussu principum ciuitatis capita hostiarum capitibus permista sunt. Carbonisq; Aruinæ truncum corpus patibulo affixum gestatum est: adeò aut flagitiosissimi hominis Prætura multum, aut Reipub. maiestas nihil potuit.

D E N U M A T I O F L A C C O

Romano.

Numatius enim Flaccus Pompeiani nominis acrior, quàm probabilior defensor, cum ab Imperatore Cæsare in Hispania inclusus moenibus Attinguensium obsideretur, efferatam crudelitatem suam truculentissimo genere uesaniæ exercuit: omnes enim eius oppidi ciues, quos studiosiores Cæsaris senserat, iugulatos, muris præcipitauit: foeminas quoque citatis nominibus uirorum, qui in contrarijs castris erant, ut cædes coniugum suarum cernerent, & maternis gremijs superpositos liberos trucidauit. Infantes alios in conspectu parentum humo insigi, alios superiacctos pilis excipi iussit: quæ auditu etiam intolerabilia, Romano iussu Lusitanis manibus administrata sunt:

cuius

cuius gentis præsidio Flaccus uallatus, diuinis operibus, uer-
cordi pertinacia resistebat.

E X T E R N A.

DE CARTHAGINIENSIBVS.

Transgrediamur nunc ad illa, quibus, ut par dolor, ita
nullus nostræ ciuitatis rubor inest. Carthaginienses Atti-
lium Regulum palpebris resectis, machina, in qua undique
præacuti stimuli eminebant, inclusum, uigilantia pariter
& continuo tractu doloris necauerunt. Tormenti genus
indignum passo, autoribus dignissimum. Eadem crudelita-
te usi in milites nostros, Martis certamine in suam potesta-
tem redactos, nauibus subtrauerunt, ut earum carinis, ac
pondere elisi, inusitata ratione mortis barbaram ferita-
tem satiarent: tetro facinore, pollutis classibus ipsum ma-
re uiolaturi.

DE ANNIBALE.

Horum dux Annibal, cuius maiore ex parte uirtus scē-
uitia constabat: in flumine Gelo corporibus Romanis ponte
facto, exercitum traduxit: ut æquæ terrestrium scelestum
Carthaginensium copiarum egressum terra, quàm mari-
timarum Neptunus experiretur. Idem captiuos nostros
oneribus & itinere fessos iam prima pedum parte succisa
relinquebat. Quos uerò in castra perduxerat, paria fra-
trum, & propinquorum iungens, ferro decernere coge-
bat: neq; antè sanguine explebatur, quàm ad unum uicto-
rem omnes redegisset. Iusto ergo illum odio, ueruntamen
tardo supplicio Senatus, Prusiæ regi factum supplicem. ad
uoluntariam mortem compulit.

DE REGE MITHRIDATE.

Tam hercle, quàm Mithridatem regem qui una epistola
octoginta millia ciuium Romanorum in Asia, per urbes
A negot

negotiandi gratia dispersa, interemit: tant. eq; provincie hospitales Deos, iniusto, sed non inulto cruore resperfit: quoniam cum maximo cruciatu, ueneno repugnantem spiritum suum tandem succumbere coegit. Simulq; piacula crucibus illis dedit: quibus illos amicos suos autore Gauro spadone libidinosus obsequio, scelestus imperio affecerat.

DE GENTIS THRACIAE REGINA.

Numulifintis Diogitridis filie Thracie regis etsi minus admirabilem crudelitatem gentis ipsius feritas, narrandam tamen rabies seuitie facit, cui neque uiuos homines medios secare, neq; parentes liberorum uesci corporibus nefas fuit.

DE PTOLEMAEO REGE AEGYPTI, & de Cleopatra.

Iterum Ptolemæus Physcon emergit, paulò antè libidinosæ amentie teterrimum exemplum: idem etiam inter præcipua crudelitatis indicia referendus. Quid enim hoc factò truculentius? filium suum nomine Memphitem, quem ex Cleopatra eadem sorore & uxore sustulerat, liberalis formæ, optimæ spei puerum in conspectu suo occidi iussit: pedes eius præcisos, & caput, & manus in cistam chlamyde opertos pro munere natalitio matri misit: perinde quasi ipse clavis, quam illi inferebat, expers, ac non infelicior, quòd in communi orbitate Cleopatram miserabilem, cunctis se inuisum redderet. Adcò cæco furore summa quæq; efferuescit crudelitas, cui munimentum ex seipsa reperit. Nam cum animaduerneret, quanto suo odio patria teneretur, timori remedium scelere petiuit: quoq; tutius plebe trucidata regnaret, frequens iuuentute gymnasium armis & igni circumdedit, omnesq; qui in eo erant, partim ferro, partim flamma necauit.

DE OCHO DICTO DARIO.

Ochus autem, qui postea Darius appellatus est, sanctissimo Persis iur eiurando obstrictus, ne quem ex coniuratione, quæ septem magos cum eo oppresserat, aut ueneno, aut ferro aut ulla ui, aut inopia alimentorum necaret, crudeliorem mortis rationem excogitauit, quæ hos iunctos sibi, non perrupto uinculo religionis tolleret: septum enim altis parietibus locum cinere compleuit, suppositoq; tigno prominente, benigno cibo, & potione exceptos in eo collocabat, è quo somno sopiti, in illam insidiosam congeriem decidebant.

DE OCHO ARTAXERXE.

Aperior, & tetrior alterius Ochi cognomine Artaxerxis crudelitas, qui Ocham sororem, atq; eandem socrum, uiuam capite desecauit: & patrum cum centum & amplius filijs, ac nepotibus uacua area destitutum, iaculis confixit: nulla iniuria lacescit, sed quòd in his maximam apud Persas probitatis, & fortitudinis laudem consistere uidebat.

DE ATHENIENSIBVS.

Consimili genere emulationis instincta ciuitas Atheniensium, indigno gloriæ suæ decreto Aeginensium iuuentuti pollices abscidit: ut classe potens populus, in certamen maritimarum uirium secum descendere nequiret. Non agnosco Athenas timori remedium à crudelitate mutuantes.

DE INVENTORE AENEI TAVRI.

Sæuus etiam ille ænei tauri inuentor, quo inclusi subditis ignibus, longo & abdito cruciatu, mugitus resonantem spiritum edere cogebantur, ne eiulatus eorum humanæ sono uocis expressi, Phalaridis tyranni misericordiam implorare possent, quàm, quia calamitosus deesse uoluit,

teterrimum artis suæ opus primus artifex inclusus merito
auspicatus est.

D E H E T R U S C I S.

At ne Hetrusci quidem parum feroces in poena excogi-
tanda, qui uirorum corpora cadaueribus aduersa aduersis
alligata, atq; constricta, ita ut singulæ membrorum partes,
singulis essent accommodatæ, tabescere simul patiebantur:
amari uitæ pariter, ac mortis tortores.

D E B A R B A R I S.

Sicut illi Barbari, quos ferunt mactatarum pecudum in-
testinis, & uisceribus egestis, homines inferere ita, ut ca-
pitibus tantummodo emineant, quoq; diutius poenæ suffi-
ciant, cibo, & potione infelicem spiritum prorogant, do-
nec intus putrefacti laniati sint ab animalibus, quæ tabi-
dis in corporibus nasci solent. Queramur nunc cum na-
tura rerum, quod nos multis, & asperis aduersæ ualetu-
dinis incommodis obnoxios esse uoluerit: habitumq; cœ-
lestis roboris humanæ conditioni denegatum molestè fe-
ramus: cum tot cruciatus sibimetipsa mortalitas impulsu
trudelitatis excogitauerit.

D E I R A, E T O D I O.

C A P. I I I.

Ira quoque, aut odium in pectoribus humanis magnos
fluctus excitant: pro cursu celerior illa nocendi cupidi-
ne, hoc pertinacius: uterq; consternationis plenus affectus,
ac nunquam sine tormento sui uiolentus: quia dolorem cum
inferre uult, patitur, amara solitudine, ne non contingat
ultio, anxius: sed proprietatis eorum certissimæ sunt imagi-
nes, quas dii ipsi in claris personis, aut dicto aliquo, aut facto
uehementiore conspici uoluerunt.

DE LIVIO SALINATORE.

Cum aduersus Hasdrubalem Linius Sahnator bellum gesturus urbe egrederetur, monente Fabio Maximo, ne ante descenderet in aciem, quam hostium vires animumq; cognosceret: primam occasionem pugnandi non omissurum se respondit. Interrogatusq; ab eodem, quid ita tam fastinanter manum conferere uellet: Vt quam celerrime (inquit) aut gloriam ex hostibus uictis, aut ex ciuibus prostratis gaudium capiam. Ira tunc atq; uirtus sermonem eius inter se diuiserunt: illa iniustæ damnationis memor: hæc triumpho gloriæ intenta. Sed nescio an eiusdem fuerit hoc dicere, & sic uincere.

DE C. FIGULO.

Ardentis spiritus uirum, & bellicis operibus assuetum, huc iracundiæ stimuli egerunt. C. autem Figulum mansuetissimum, pacato iuris ciuilibus iudicio celeberrimum, prudentiæ, moderationisq; immemorem reddiderunt. Consulatus enim repulsæ dolore accensus, eò quidem magis, quòd illum bis patri suo datum meminerat, cum ad eum postero comitiorum die multi consulendi causa uenissent, omnes dimisit: præfatus, Omnes consulere scitis, Consulem facere nescitis. Dictum grauitè, & meritò, sed tamen aliquantò melius non dictum.

DE PATRICIIS ROMANIS.

Nam quis populo Rom. irasci sapienter potest? itaque ne illi quidem probandi, quamuis factum eorum nobilitatis splendore protectum sit: qui, quòd Cn. Flavius humilitate quondam sortis præturam adeptus erat, offensi, anulos aureos sibimetipsis, & phaleras equis suis detractas abiecerunt: doloris impotentia tantum non luctum profectò testati. Talis iræ motus aut singulorum, aut pauco-

rum aduersus populum uniuersum : multitudinis autem erga princeps, ac duces eiusmodi.

DE IUVENIBVS ROMANIS,

& Manlio Torquato.

Manlio Torquato amplissimam, & gloriosissimam ex Latinis, & Campanis uictoriam in urbem referenti, cum seniores omnes letitia ouantes occurrerent, iuniorum nemo obuiam processit: quod filium adolescentem fortissime aduersus imperium suum praeliatum securi percussum occidisset. miserti sunt aequales nimis asperè puniti: nec factum eorum defendo, sed iræ uim indico, quæ unius ciuitatis & ætates & affectus diuidere ualuit. Eademq; tantum potuit, ut uniuersum pop. Rom. equitatum à Fabio Consule ad hostium copias persequendas missum: cum & tuto & facile eas liceret delere, legis agrariæ ab eo impedire memorem, immobilem retineret.

DE APPIO CLAUDIO COS.

Illam uerò etiam Appio duci, cuius pater, dum pro Senatus amplitudine nititur, commoda plebis acerrime impugnauerat: infensum exercitum faciendo, uoluntaria fuga terga hosti, ne triumphum imperatori quæreret, dare coëgit. Quoties uictoria uictrix, congratulationem eius in Torquato spernendam, in Fabio pulcherrimam partem omittebam, in Appio totam fugæ proponendam reddidit?

DE EODEM, ET POP. ROM.

Age quam uiolenter se in pectore uniuersi pop. Rom. gessit eodem tempore, quo suffragijs eius dedicatio ædis Mercurij M. Pletorio primipili centurioni data est? præteritis Consulibus, Appio, quod obsitisset, quo minus ære suo alieno succurreretur: & Seruilio, quod susceptam causam suam languido patrocinio protexisset. Negas ef-
ficac

ficacem iram, cuius hortatu miles summo imperio prælatus est: quæ quidem non proculcauit tantum imperia, sed etiam gessit impotenter.

DE METELLO.

Namq; Metellus cum utranq; Hispaniam Consul prius, deinde Proconsul penè iam subegisset, postquam cognouit Qu. Pomp. Consulem inimicum suum successorem sibi mitti: omnes qui modo militiam uoluerunt finire, dimisit: comitatus petentibus, nec causis excusis, nec constituto tempore, dedit: horrea custodibus remotis opportuna rapinæ præbuit. Arcus, sagittasq; Cretensium frangi, atque in anem abijci iussit: elephantis cibaria dari uetuit: quibus factis ut cupiditati suæ indulset, ita magnificè gestarum rerum gloriam corruptit: meritumq; honorem, triumphus hostium, quam iræ fortior uictor amisit.

DE L. SYLLA.

Quid Sylla, dum huic uitio obtemperat, non ne multo alieno sanguine profuso, ad ultimum & suum erogauit? Putcolis enim ardens indignatione, quòd Granius princeps eius colonie pecuniam à decurionibus ad refectionem Capitolij promissam, cunctatius daret: animi concitatione nimia, atq; immoderate uocis impetu conuulso pectore, spiritum cruore, ac minis mistum euomuit. Nec senio iam prolapsus, utpote sexagesimum ingrediens annus: sed alita miseris Pop. Rom. impotentia furens: igitur in dubio est Syllæ ne prior, an iracundia Syllæ sit extincta. Neque ab ignotis exempla petere iuuat, & maximis uiris exprobrare uitia sua uerecundie est: ceterum cum propositi fides excellentissima quæq; complecti moneat, uoluntas operi cedat, dum præclara libenter probando, necessaria narrandi conscientia non desit.

Alexandrum iracundia sua propemodum caelo dirupit. Nam quid obstitit, quo minus illuc assurgeret, nisi Lysimachus leoni obiectus, & Clytus hasta traiectus, & Calisthenes mori iussus? quia tres maximas uictorias, totidem amicorum iniustis caedibus uictor edidit.

Quam uehemens deinde aduersus pop. Rom. Amilcaris odium? Quatuor enim puerilis aetatis filios intuens, eiusdem numeri catulos leoninos, in perniciem imperij nostri alere se praedicabat. Digna nutrimenta, quae in exitium patriae suae, ut euenit, conuerterentur.

E quibus Annibal mature adeo patris uestigia subsequutus est, ut eo exercitum in Hispaniam traiekturo, & ob id sacrificante octo annorum natus, altaria tenens iuraret, se cum primum per aetatem potuisset, acerrimum hostem pop. Ro. futurum, ut pertinacissimis precibus instantis belli commilitium exprimeret. Idem significare cupiens quanto inter se odio Carthago, & Roma dissiderent: inflicto in terram pede, suscitatoque puluere, tunc inter eas fore finem belli dixit, cum alterutra pars in habitum pulueris esset redacta. In puerili pectore tantum uis odij potuit: sed in muliebri quoque aequè multum ualuit.

Namque Semiramis Assyriorum regina, cum ei circa cultum capitis occupatae nuntiatum esset, Babylonem defecisse: altera parte crinium adhuc soluta, protinus ad eam expugnandam cucurrit, nec prius decorum capillorum in ordinem,

dinem, quàm tantam urbem in potestatem suam redegit. Quocirca statua eius Babylone posita est illo habitu, quo ad ultionem exigendam celeritate præcipiti tetendit.

DE AVARITIA. CAP. IIII.

PROtrahatur etiam in medium Auaritia latentium indagatrix lucrorum, manifestæ prædæ avidissima uorago, nec habèdi fructu felix, & cupiditate quærendi miserima.

DE M. CRASSO, ET

Q. Hortensio.

Cùm admodum locupleti L. Minutio Basilio falsum testamentum quidam in Græcia subiecisset, eiusdemq; confirmandi gratia potentissimos ciuitatis nostræ uiros M. Crassum, & Qu. Hortensium, quibus Minutius ignotus fuerat, tabulis hæredes inseruisset, quanquam euidens fraus erat, tamen uterq; pecuniæ cupidus, facinoris alieni munus non repudiavit. Quantam culpam quàm leuiter retuli? lumina curiæ, ornamenta fori, quod scelus uindicare debebant, inhonesti lucri captura inuitati, autoritatibus suis texerunt.

DE Q. CASSIO.

Verùm aliquantò maiores uires in Qu. Cassio exhibuit, qui in Hispania Silium, & Calpurnium occidendi sui gratia cum pugionibus deprehensos quinquagies sestertiùm ab illo, ab hoc sexagies pactus dimisit. At quis dubitet si alterum tantum daretur, iugulum quoq; suum æquo animo illis fuisse præbiturum?

DE L. SEPTIMVLEIO.

Cæterùm auaritia ante omnes L. Septimulcij præcordia possedit: qui, cùm C. Gracchi familiaris fuisset, caput eius abscindere, & per urbem pilo fixum ferre sustinuit quia Opimius Consul auro id se repensurum edixerat. Sunt

A 5

qui

qui tradunt, liquato plumbo eum cauatam partem capitis, quò ponderosius esset, expleffe. Fuerit ille seditiosus, bono pericrit exemplo: clientis tamen scelesti famas in has usque iacentis iniurias esurire non debuit.

DE PTOLEMAEO REGE

Cypriorum.

Odio merito Septimaleij avaritia, Ptolemæi autem regis Cypriorum, risu prosequenda: nam cum anxijis sordibus magnas opes corripuisset, propterq; eas periturum se uideret, & ideo omni pecunia imposita nauibus, in altum processisset, ut classe perforata suo arbitrio periret, & ut hostes præda carerent, non sustinuit mergere aurum, & argentum: sed futurum suæ necis præmium domum reuexit. Proculdubio hic non possedit diuitias, sed à diuitijs possessus est: titulo Rex insule, animo autem pecuniæ miserabile mancipium.

DE SUPERBIA, ET

Impotentia.

CAP. V.

DE M. FVLVIO FLACCO.

Atque ut superbia quoq; & impotentia in conspicuo ponantur, Marcus Fuluius Flaccus Consul, Marci Planci Hipsei collega, cum perniciosissimas Reip. leges introduceret, de ciuitate danda, & de prouocatione ad populum, eorum, qui ciuitatem mutare uoluissent, egrè compulsus est, ut in curiam ueniret: deinde partim monenti, partim oranti senatui ut incepto desisteret, responsum non dedit. Tyrannici Consul spiritus haberetur, si aduersus unum senatorem hoc modo se gessisset, quo Fuluius in totius amplissimi ordinis contemnenda maiestate uersatus est.

DE

DE M. DRUSO TRIBVNO.

Quæ à M. quoq; Druso Trib. plebis per summam contumeliam uexata est: parum enim habuit L. Philippū Consulē, quia se interpellare concionantem ausus fuerat, ob-
torta gula, & quidem non per uiatorem, sed per clientem suum, ad eò uiolenter in carcerem præcipitem egisse, ut mul-
tus è naribus eius cruor persunderetur. Verum etiam cùm senatus ad eum misisset, ut in curiam ueniret: Quare non potius, inquit, ipse in Hostiliam propinquam Rostris ad me uenit? Piget adijcere quod sequitur. Tribunus Senatus imperium despexit, Senatus Tribuni uerbis paruit.

DE CN. POMPEIO.

Cn. autem Pompeius quàm insolenter egit? qui balneo egressus, ante pedes suos prostratum Hipseum ambitus reum, & nobilem uirum, & sibi amicum iacentem reliquit, contumeliosa uoce proculcatum: nihil enim aliud agere, quàm ut conuiuium suum moraretur respondit. Et huius dicti conscius securo animo coenare potuit.

Ille uerò etiam in foro non erubuit P. Scipionem socerum suum legibus noxium, quas ipse tulerat, in maxima quoque reorum & illustrium ruina, muneris loco à iudicibus deposcere, maritalis lecti blanditijs statum Reipub. temperando.

DE MARCO ANTONIO.

Tetrum factò pariter, ac dicto M. Antonij conuiuium. Nam cùm ad eum triumuirum Cæsetij Rufi senatoris caput allatum esset, auersantibus id cæteris, propius admo-
ueri iussit, ac diu, diligenterq; considerauit: cunctis deinde expectantibus quidnam esset dicturus: Hunc ego, inquit, notum non habui. Superba de senatore, impotens de occi-
sio confessio.

EXT

DE ALEXANDRO REGE.

Satis multa de nostris : aliena nunc adijcientur. Alexandri regis uirtus, & felicitas, tribus insolentiae gradibus exultauit euidentissimis. Fastidio enim Philippi, Iouem Hammonem patrem asciuit : tædio morum, & cultus Macedonici, uestem, & instituta Persica assumpsit: spreto mortali habitu, diuinum caput æmulatus est : nec fuit ei pudori, filium, ciuem, hominem dissimulare.

DE XERXE REGE.

Iam Xerxes, cuius in nomine superbia & impotentia habitat, suo iure quàm insolenter usus est, quòd Græciæ indicturus bellum, adhibitis Asiæ principibus : Ne uiderer, inquit, meo tantummodo usus consilio, uos contraxi. Cæterum mementote parendum magis uobis, quàm suadendum. Arroganter, etiam si uictori repetere ei regiam contigisset : tam deformiter uicti, nescias utrum insolentius dictum, an impudentius.

DE ANNIBALE.

Annibal autem Cannensis pugnae successu elatus, nec admisit quenquam ciuium suorum in castra, nec responsum ulli, nisi per interpretem, dedit. Maharbalem etiam ante tabernaculum suum clara uoce affirmantem, prospexisse se quonam modo paucis diebus Romæ in Capitolio coenaret, aspernatus est. Adeò felicitatis, & moderationis diuiduum contubernium est.

DE CARTHAGINIENSIBVS,

& Campanis.

Insolentiae uerò inter Carthaginiensem, & Campanum Senatum quasi æmulatio fuit. Ille enim separato à plebe balneo lauabatur : hic diuerso foro utebatur : quem morem

Capuae

Caput aliquandiu retentum, C. quoque Gracchi oratione in Plautium scripta patet.

DE PERFIDIA.

CAP. VI.

Ocultum iam, & insidiosum malum perfidia, latebris suis extrahatur: cuius efficacissimæ vires sunt mentiri, ac fallere: fructus in aliquo admissio scelere consistit: tum certus, cum crudelitatem nefarijs uinculis circumdedit: tantum incommodi humano generi afferens, quantum salutis bona fides præstat. Habeat igitur non minus reprehensionis, quam illa laudis consequitur.

DE TATIO SABINO.

Romulo regnante Spurius Tarpeius arci præerat, cuius filiam uirginem aquam sacris petitum extra moenia egressam, Tattius, ut armatos Sabinos in arcem se cum reciperet, corrupit, mercedis nomine pactus quæ in sinistris manibus gerebant: erant autem his armillæ, & anuli magno ex pondere auri. loco potitum agmen Sabinorum: puellam præmium flagitantem, armis obrutam necauit: perinde quasi promissum, quod ea quæ leuis gestauerat, soluit. Absit reprehensio: quia impia proditio celeri poena uindicata est.

DE SERUIO GALBA.

Seruius quoque Galba summæ perfidiæ: trium enim Lusitaniæ ciuitatum conuocato populo, tanquam de commodis eius acturus, nouem millia, in quibus flos iuuentutis consistebat, electa, & armis exuta, partim trucidauit, partim uendidit: quo facinore maximam cladem barbarorum, magnitudine criminis antecessit.

DE CN. DOMITIO.

Cn. autem Domitium summi generis, & magni animi
uirum

uirum nimie gloriæ cupiditas perfidum existere coëgit. Iratus namq; Bituito regi Aruernorum, quod tum suam, tum etiam Allobrogum gentem, se etiam tum in prouincia morante, ad Qu. Fabij successoris sui dexteram confugere hortatus esset: per colloquij simulationem accersitum, hostitioq; exceptum uinxit, ac Romam naue deportandum curauit. Cuius factum Senatus neq; probare potuit, neq; rescindere uoluit: ne remissus in patriam Bituitus, bellum renouaret. Igitur cum Albam custodiæ causa relegauit.

DE Q. SERUILIO CEPIONE.

Virati etiam cædes duplicem perfidiæ accusationem recepit: in amicis, quod eorū manibus interemptus est: in Qu. Seruilio Cepione Consule, quod is sceleris huius autor, impunitate promissa, fuit: uictoriamq; non meruit, sed emit.

EXTERNÆ.

DE CARTHAGINIENSIBVS.

Verum ut ipsum fontem perfidiæ contemnemur: Carthaginenses Xanthippum Lacedæmonium, cuius optima opera primo Panico Bello usi fuerant, & quo iuuante Attilium Regulum ceperant, simulantes sese donum reuehere, in alto merferunt. Quid tanto facinore petentes? an, ne uictoriæ eorum socius superesset? Extat nihilominus, & quidem cum opprobrio, quem sine ulla gloriæ iactura inuiolatum reliquissent.

DE ANNIBALE.

Annibal porrò Nucerinis hortatu suo cum binis uestimentis urbem inexpugnabilibus muris cinctam egressos, uapore & fumo balnearū strangulando, & Acerannorum Senatum eadem ratione extra mœnia euocatum, in profundum puteorum abijciendo, non ne bellum aduersus populum

pulum Romanum & Italiam professus, aduersus ipsam fidem acrius gessit, mendacijs, & fallacia quasi præclaris artibus gaudens? Quo euenit, ut alioqui insignem nominis sui memoriam relicturus, in dubio, maior'ne, an peior uir haberi deberet, poneret.

DE VI, ET SEDITIONE,
& de Populo Romano. CAP. VII.

SED, ut uolentiae, & seditionis tam togatae, quàm etiam Sarmatae facta referantur: L. Equitium, qui se Gracchi filium simulabat, tribunatumq; aduersus leges cum L. Saturnino petebat, à Mario quintum Consulatum gerente in publicam custodiam ductum, populus claustris carceris conuulsis, raptum humeris suis, per summam animorum alacritatem portauit. Idemq; Qu. Metellum Censorem, quòd ab eo tanquam Gracchi filio censum recipere uolebat, lapidibus prosternere conatus est, affirmantem tantummodo tres filios T. Graccho fuisse, è quibus unum in Sardinia stipendia merentem, alterum infantem Praeneste, tertium post patris mortem natum Romae decessisse: nec oportere clarissimae familiae ignotas sordes inseri: cum interim improvida concitatae multitudinis temeritas, pro imprudentia, & audacia aduersus Consulatum, & censuram tetendit, principesq; suos omni petulantiae genere uexauit. Vesana haec tantummodo: illa etiam cruenta seditio: populus enim Mumium competitorem Saturnini, nouem iam creatis tribunis, unoq; loco candidatis duobus restante, ui prius in aedes priuatas compulit, extractum deinde interemit: ut caede integerrimi ciuis, facultas adipiscendae potestatis teterrimo ciui daretur.

DE CERTIS CREDITORI-
bus, & L. Calsio.

Creditorum quoque consternatio, aduersum Sempronij Asellionis prætoris urbani caput intolerabili modo exarsit: quem quia causam debitorum susceperat, concitati à L. Calsio Trib. Pleb. pro æde Concordiæ sacrificium facientem, ab ipsis altaribus fugere extra forum coactum, inq; tabernula latitantem, prætextatum discerpsērunt. Detestanda fori conditio: sed si castra respicias, æquè magna orietur indignatio.

DE MILITIBVS L. SYLLAE,
& morte Gratidii.

Cùm C. Mario lege Sulpitiæ, prouincia Asia, ut aduersus Mithridatem bellum gereret, priuato decreta esset: missum ab eo Gratidium legatum ad L. Syllam Consulem accipiendarum legionum causa milites trucidarunt, proculdubio indignati, quòd à summo imperio, ad eum qui nullo in honore uersaretur, transire cogentur. Sed quis ferat militem scita plebis exitio legati corrigentem? Pro Consule istud tam uolenter exercitus, illud aduersus Consulem.

DE MILITIBVS CN. POMPEII,
& morte Qu. Pompeii.

Quintum enim Pompeium Syllæ collegam, Senatus iussu ad exercitum Cn. Pompeij, quem aliquandiu inuita ciuitate obtinebat, contendere ausum, ambitiosi ducis illecebris corrupti milites sacrificare incipientem adorti, in modum hostiæ mactauerunt: tantumq; scelus curia castris cedere se confessa, inultum habuit.

DE QVODAM EXERCITV, ET
morte C. Carbonis.

Ille quoq; exercitus nefarie uolentus, qui C. Carbonem fratrem

fratrem Carbonis ter Consulis, propter bella ciuilia dissolutam disciplinam militarem praefractius & rigidius astringere conatum, priuauit uita: satiusq; duxit maximo scelere coinquinari, quam prauos, ac tetros mores mutare.

DE TEMERITATE.

CAPVT VIII.

Temeritatis etiam ita subiti, ut uehementes sunt impulsus: quorum ictibus hominum mentes concussae, nec sua pericula respicere, nec aliena facta iusta aestimatione prosequi ualent.

DE SUPERIORE AFRICANO.

Quam enim temere se Africanus Superior ex Hispania duabus quinquere milibus ad Syphacem traiecit, in unius Numidae insidis praecordijs suam pariter, & patriae salutem depositurus? Itaq; exiguo momento, maxime Reipub. casus fluctuatus est, utrum interfector, an captiuus Scipio Syphacis fieret.

DE C. CAESARE.

Nam C. Caesaris anceps conatus, etsi coelestium cura protectus est, tamen uix sine horrore animi referri potest: siquidem impatiens legionum tardioris à Brundisio Apolloniam traiectus, per simulationem aduersae ualetudinis conuiuio egressus, maiestate sua seruili ueste occultata, nauiculam conscendit è flumine, ac maris Adriatici saeva tempestate fauces petijt, protinusq; in altum dirigi iusso nauigio, multum ac diu contrarijs iactatus fluctibus, tandem necessitati cessit.

DE MILITIBVS

Albini ducis.

Agè, illa quam execrabilis militum temeritas fecit enim

B ut

ut Aulus Albinus nobilitate, moribus, honorum omnium consummatione ciuis eximius, propter falsas & inanes suspiciones in castris ab exercitu lapidibus obrueretur: quodq; accessionem indignationis non recepit, oranti atq; obsecranti duci à militibus causæ dicendæ potestas negata est.

E X T E R N A.

D E A N N I B A L E C A R T H A G I N I E N S I.

Itaque minus miror apud truce[m], & seuum Annibalis animum defensionis locum innoxio gubernatori fuisse: qui à Petilia classe Africam repetens freto appulsus, dum tam paruo spatio Italiam, Siciliamq; inter se diuisas non credidit, ueluti insidiosum cursus rectorem interemit: postea diligentius inspecta ueritate, tunc absoluit, cum eius innocentie nihil ultra sepulcri honorem dari potuit. Igitur angusti, atq; æstuosi maris ex alto tumulo spectatrix statua, tam memorie Pelori, quam Punice temeritatis, ultra citraq; nautigantium oculis collocata indicium est.

D E A T H E N I E N S I B V S.

Iam Atheniensium ciuitas ad uesaniam usq; temeraria, quæ decem Imperatores suos, & quidem à pulcherrima uictoria uenientes, capitali iudicio exceptos necauit, quod militum corpora, seuitia maris interpellante, sepulture mandare non potuissent: necessitatem puniens, cum honorare uirtutem deberet.

Q U A N T U M V A L E T

E R R O R.

C A P. I X.

Temeritati proximus est error: quemadmodum ad ledendum par, ita cui facilius quis ignouerit: quia non sua sponte, sed uanis concitatus imaginibus, culpæ se implicat

cat: qui quàm latè in pectoribus hominum uagetur, si complecti coner, uitio de quo loquor, sim obnoxius. Paucos igitur eius lapsus referemus.

DE ERRORE POPVLI ROM.

in Caium Eluium.

Caius Eluius Cinna Trib. pleb. ex funere C. Cæsaris domum suam petens, populi manibus discriptus est pro Cornelio Cinna, in quem se uirum se existimabat: iratus ei, quòd cum affinis esset Cæsaris, aduersus eum nefariè raptum, impiam pro Rostris orationem habuisset: eoq; errore propulsus est, ut caput Eluij perinde, atq; Cornelij circa rogam Cæsaris fixum iaculo ferret. officij sui, & alieni erroris piaculum miserabile.

DE C. CASSIO.

Nam C. Cassium error à semetipso pœnas exigere coëgit. Inter illum enim pugnae quatuor exercituum apud Philippos uarium, ipsisq; ducibus ignotum euentum, iussus ab eo Titinius centurio nocturno tempore, ut specularetur, quonam in statu res M. Bruti essent: dum crebros excessus uie petit, quia tenebrarum obscuritas hostes ne, an commilitones occurrerent, dignoscere non sinebat, tardius ad Cassium redijt. Quem is exceptum ab hostibus, omniaq; in eorum potestatem recidisse existimans, finire uitam properauit: cum & castra hostium inuicem capta, & Bruti copiae magna ex parte incolumes essent.

DE TITINIO CENTVRIONE.

Titinij uerò non obliteranda silentio uirtus, qui oculis paulisper hæsit, inopinato iacentis ducis spectaculo attonitus, deinde profusus in lacrymas, Etsi imprudens, inquit, imperator causa tibi mortis sui: tamen ne idipsum impunitum sit, accipe me fati tui comitem, superq; exa-

nime corpus eius iugulo suo gladium capulo tenus demisit: ac permisto utriusq; sanguine, duplex uictima iacuit, pietatis hæc, erroris illa.

DE SATELLITIBVS
regis Veientum.

Cæterum falsa opinatio, nescio an præcipuam iniuriam Laërtis Volumnij Veientum Regis penatibus intulerit. nam cum in tesserarum prospero iactu per iocum collusori dixisset, occide, & fortè legati Romanorum interuenissent: satellites eius errore uocis impulsî, interficiendo legatos, lusum ad imperium transfulerunt.

DE VLTIONE. CAP. X.

Vltionis autem quemadmodum acres, ita iusti aculei sunt: qui laceßiti concitantur, acceptum dolorem pensare cupientes: quos latius complecti non attinet.

DE TRIBV POLLIA.

Trib. Pleb. M. Fuluius ad populum de Tusculanis retulit, quòd eorum consilio Veliternos, Priuernatesq; rebellaturos diceret: qui cum coniugibus, ac liberis squalore obsiti, cum supplices Romam uenissent, accidit, ut reliquis tribubus salutarem sententiam secutis, sola Pollia iudicaret oportere publicè eos uerberatos securi percuti, imbellem multitudinem sub corona uenire. quam ob causam Popilia tribus, in qua plurimum postea Tusculani in ciuitatem recepti potuerunt, neminem unquam candidatum Polliæ tribus fecit magistratum: ne ad eam ullus honor suis suffragijs perueniret, quæ illis uitam ac libertatem, quantum in ipsa fuit, ademerat. illam uerò ultionem & senatus, & consensus omnium approbauit.

DE VLTIONE ROMANORVM.

in Adrianum.

Cum Adrianus ciues Romanos, qui Vticae consistebant, sordido imperio uexasset, idcirco que ab his uiuus esset exustus: nec questio ulla in urbe hac de re habita, nec querela uersata est.

EXTERNÁ.

DE REGINA TOMYRI,
& Beronice.

Claræ ultionis utraq; Regina, & Tomyris, quæ caput Cyri abscissum in utrem humano sanguine repletum demitti iussit, exprobrās illi insatiabilem cruoris sitim, simulq; pœnas occisi ab eo filij sui exigēs: & Beronice, quæ Laodices insidijs interceptum sibi filium grauiter ferens, armata currum conscendit, persecutaq; satellitem regium crudelis operis ministrum nomine Ceneum, quoniam hasta nequicquam petierat, saxo ictum prostrauit, ac super eius corpus actis equis, inter infesta contrariæ partis agmina ad domum, in qua interfecti pueri corpus occultari arbitrabatur, perrexit.

DE MORTE IASONIS.

Iasonem Thessalum Persarum regi bellum inferre parantem, an satis iusta ultio absumpserit, ambiguae æstimationis est. Taxillo enim gymnasiarcho à quibusdam iuuenibus pulsatum se conquesto, permisit, ut aut tricenas ab his drachmas exigeret, aut denas plagas singulis imponeret. quo posteriore uindicta uso, qui uapulauerant, Iasonem interfecerunt: animi non corporis dolore pœnæ modum æstimantes. Ceterum paruo irritamento ingenii pudoris maximæ rei expectatio subruta est: quoniam opinione Græciæ tantum in spe Iasonis, quantum in effectu Alexandri reponebatur.

VALER. MAX.
 DICTA IMPROBA,
 aut facta scelerata. CAP. XI.

DE TVLLIA.

Nunc quatenus uitæ humanæ, tum bona, tum etiã mala substitutis exemplorũ imaginibus prosequamur, dicta improba, & facta scelerata referantur: unde autem potius, quàm à Tullia ordiar: quia tempore uetustissimum, conscientia nefarium, uoce monstri simile exemplum est. Cùm carpento uheretur, & is, qui iumenta agebat, succussis frænis constitisset, repentinæ moræ causam requisit: & ut comperit corpus patris Seruij Tullij occisi ibi iacere, supra id duci uehiculum iussit, quo celerius in complexũ interfectoris eius Tarquinij ueniret. Qua tam impia, tamq; probrosa festinatione, non solum se æterna infamã, sed ipsum etiam uicum cognomine sceleris commaculauit.

DE FIMBRIA.

Non tam atrox C. Fimbriæ & dictum, & factum: sed si per se æstimetur, utrunque audacissimum. id egerat, ut Scæuola in funere C. Marij iugularetur: quem postquam ex uulnere recreatum comperit, accusare apud populum instituit: interrogatus deinde quid de eo secus dicturus esset, cui pro sanctitate morum satis digna laudatio reddi non possit: respondit se obiecturum illi, quod parcius corpore telum recepisset. Licentiam furoris ægræ Reipublicæ genitum prosequendam.

DE L. CATILINA.

L. uerò Catilina in senatu M. Cicerone incendium ab ipso excitatum dicente, Sentio, inquit, & quidem illud si aqua non potero, ruina extinguam: quem quid aliud existimemus, quàm conscientie stimulis actum, simulacrum à
 se

se inchoati parricidij peregisse?

DE MAGIO CHILONE.

Consternatum etiam Magij Chilonis amentia pectus: qui M. Marcello datum à Cesare spiritum, sua manu eripuit. uetus amicus, & Pompeianæ militiæ comes, indignatus aliquos sibi amicorum ab eo præferri. Urbem enim, à Mitylenis, quò se contulerat, repetentem, in Atheniensium portu pugione confodit, protinusq; ad irritamenta uesaniæ suæ trucidanda tetendit, amicitiae hostis, diuini beneficij interceptor, publicæ religionis, quod ad salutem clarissimi ciuis recuperandam attinuit, acerba labes.

DE C. TURRANIO.

Hanc crudelitatem, cui nihil adijci posse uidetur, C. Turranus atrocitate parricidij superauit. Namq; triumuirum partes secutus, proscripti patris sui prætorij & ornati uiri latebras, etatem, notasq; corporis, quibus agnosci posset, centurionibus edidit, qui eum persecuti sunt. Senex de filij magis uita, & incrementis, quàm de reliquo spiritu suo sollicitus, an incolumis esset, & an imperatoribus satisfaceret, interrogare eos coepit: è quibus unus, Ab illo, inquit, quem tantopere diligis, demonstratus, nostro ministerio, filij indicio occideris. protinusq; pectus eius gladio traiecit: collapsus itaq; est infelix, autore cædis, quàm ipsa cede miserior.

DE FILIO TVL. HANNALIS.

Cuius facti acerbiter L. Tullius Hannalis sortitus, cum in campum ad quæstoria comitia filij descendens, proscriptum se cognosceret, ad clientem suum confugit: sed ne fide eius tutus esse posset, scelere nefarij iuuenis effectum est: siquidem per ipsa uestigia patris militibus ductis, occidendum eum in conspectu suo obiecit: bis par-

ricida, consilio prius, iterum spectaculo.

DE VXORE VITII SALASSI.

Ne Vitius quidem Salassus proscriptus parum anari exitus, quem latentem uxor interficiendum, quid dicam? tradidit, an ipsa iugulauit? Quanto enim leuius est scelus, cui tantummodo manus abest? Illud autem facinus, quia externum, tranquillo affectu narrabitur.

E X T E R N A.

DE DVOBVS FRATRIBUS
filiiis regis.

Scipione Africano patris & patruis memoriam gladiatorio munere Carthagine noua celebrante: duo regis filij nuper patre mortuo, in arenam processerunt: polliciti q; sunt ibi se de regno praeliaturos, quod spectaculum illud illustrius pugna sua facerent. eos cum Scipio monisset, ut uerbis contendere, quam ferro dimicare mallet, uter regnare deberet: ac iam maior natu consilio eius obtemperaret, minor corporis uiribus fretus, in amētia perstitit: inito q; certamine pertinacior impietas fortunae iudicio morte multata est.

DE MITHRIDATE.

Mithridates autem multo sceleratius, qui non cum fratre de paterno regno, sed cum ipso patre bellum de dominatione gessit: in quo qui aut homines ullos adiutores inuenerit, aut Deos inuocare ausus sit, pro admiratione habetur.

DE SARIASRE FILIO

Tigranis Regis.

Quaquam quid hoc quasi inusitatum illis gentibus miremur? cum Sariasater aduersus patrem suum Tigranem Armeniae regē, ita cum amicis consenserit, ut omnes dextris manibus sanguinem mitterent, atq; cum inuicem sorberent.

Vix

Vix ferrent pro salute parentis tam cruenta conspiratione
foedus facientem.

DE QVODAM, QVI INTERFICERE
uoluit Octavianum Augustum.

Sed quid ego ista consector, aut quid in his immoror, cum
unius parricidij cogitatione cuncta scelera superata cernam?
omni igitur impetu mentis, omnibus indignationis uiribus,
ad id lacerandum pio magis, quam ualido affectu rapior.
Quis enim amicitiae fide extincta genus humanum cruen-
tis in tenebris sepelire conatum, profundo execrationis de-
bitae, satis efficacibus uerbis adegerit? Tu uidelicet effera-
tae barbariae immanitate truculentior habenas Romani im-
perij, quas princeps, parensq; noster saluari dextera con-
tinet, capere potuisti? Haud te compote furoris, in suo statu
mundus mansisset. Urbem à Gallis captam, & trecentorum
inclytæ gentis uirorum strage foedatam Alliensis diem, &
oppressos in Hispania Scipiones, & Thrasimenum lacum,
& Cannas, bellorumq; ciuilium domestico sanguine ma-
nantes furores, amentibus propositis furoris tui represen-
tare, & uincere uoluisti? Sed uigilarunt oculi Deorum, sy-
dera suum uigorem obtinuerunt: aræ, puluinaria, templa,
præsenti numine uallata sunt. Nihil quod pro capite Augu-
sti, ac patria excubare debuit, torporem sibi permisit, & in
primis autor, & tutela nostræ incolumitatis Iupiter, ne ex-
cellentissima merita sua totius orbis ruina collaberentur,
diuino consilio prouidit. Itaq; stat pax, ualent leges, syncerus
priuati, ac publici officij tenor seruatur. Qui autem hæc
uiolatis amicitiae foederibus tentauit subuertere, omni cum
stirpe sua pop. Rom. uiribus obtritus, etiam apud inferos, si
iam illuc receptus est, quæ meretur supplicia, pependit.

Humanæ autem uitæ conditionem præcipuè primus & ultimus dies continet: quia plurimum interest quibus auspicijs inchoetur, & quo sine claudatur: ideoq; cum demum felicè fuisse iudicamus, cui & accipere lucem prosperè, & reddere placidè contigit. Medij temporis cursus, prout fortuna gubernaculum rexit, modò aspero, modò tranquillo motu peragitur, spe semper minor, dum cupidè notis extenditur, & ferè sine ratione consumitur. Nam & si eo bene uti uelis, etiam paruum amplissimum efficies, numerum annorum multitudine operum superando. Alioqui quid attinet inerti mora gaudere, si magis exigas uitam, quàm approbes? sed ne longius euager, eorum mentionem faciam, qui non uulgarì genere mortis absumpti sunt.

DE TVLLO HOSTILIO.

Tullus Hostilius fulmine ictus, cum tota domo conflagrauit. Singularem fati sortem, qua accidit, ut columen urbis, in ipsa urbe raptum, ne supremo quidem funeris honore à ciuibus decorari posset, cœlesti flamma in eadem conditione redactum, ut eosdem penates, & regiam, & rogam, & sepulcrum haberet.

DE DVABVS MVLIERIBVS.

Vix uerissimile est in eripiendo spiritu idem gaudium potuisse, quod fulmen, & tamen idem ualuit. Nuntiata enim clade, quæ ad lacum Thrasimenum inciderat: altera mater sospiti filio ad ipsam portam facta obuia, complexu eius expirauit: altera cum falso mortis filij nuntio mœstâ domi sederet, ad primum conspectum redeuntis exanimata est. Genus casus inusitatum: quas dolor non extinxerat, letitia consumpsit.

DE M. IUVENTIO TALVA COS.

Sed minus miror, quòd mulieres. Marcus Iuuentius Talua Consul, collega Tiberij Gracchi Consulis, cùm in Corsica, quam nuper subegerat, sacrificaret, receptis literis decretas ei à Senatu supplicationes nuntiantibus, intento illas animo legens caligine orta ante foculum collapsus: mortuus, humi iacuit: quem quid aliud quàm nimio gaudio euectum putemus? En cui Numantia, aut Carthago excidenda traderetur.

DE Q. CATULO.

Maioris aliquanto spiritus dux Quintus Catulus, Cimbrici triumphicum Mario particeps à Senatu datus, sed exitus uolentioris: nanque ab hoc eodem Mario postea propter ciuiles dissensiones mori iussus, recenti calce illito, multoq; igni percalefacto cubiculo, se inclusum peremit: cuius tam dira necessitas maximus Marianæ gloriæ rubor extitit.

DE L. CORNELIO MERULA

Qua tempestate Reipub. Lucius quoq; Cornelius Merula Consularis, & Flamen Dialis, ne ludibrio insolentissimis uictoribus esset, in Iouis sacrario uenis incisus contumeliosæ mortis denuntiationem effugit: sacerdotisq; sui sanguine uetustissimi foci maduerunt.

DE HERENNIO SICULO.

Acer etiam & animosus uitæ exitus Herennij Siculi, quo C. Gracchus, & aruspice, & amico usus fuerat: nam cùm eo nomine in carcerem duceretur, in poste illiso capite in ipso ignominie aditu concidit, ac spiritum deposuit: uno gradu à publico supplicio, manuq; carnificis ceterior.

DE C. LICINIO.

Consimili impetu mortis Caius Licin. Macer uir Prætor

torius Calui pater repetundarum reus, dum sententiae dicerentur, in Manianum conscendit: siquidem cum Marcum Ciceronem, qui id iudicium cogebat, praetextam ponentem uidisset: misit ad eum qui diceret, se non damnatum, sed reum perijisse: nec sua bona haste posse subijci. Ac protinus sudario, quod forte in manu habebat, ore & faucibus coartatis, incluso spiritu poenam morte praecurrit: qua cognita re Cicero de eo nihil pronuntiauit. Igitur illustris ingenij Orator ab inopia rei familiaris, & à crimine domesticae damnationis inusitato paterni fati genere uindicatus est. fortis huius mors, illorum perridicula.

DE CORNELIO GALLO,
& Tito Aetherio.

Cornelius enim Gallus Praetorius, & Titus Aetherius eques Ro. inter usum puerilis ueneris absumpti sunt: quam quorsum attinet eorum cauillari fata, quos non libido sua, sed fragilitatis humanae ratio abstulit? sine namq; uitae nostrae uarijs & occultis causis exposito, interdum immerentia supremi fati titulum occupant: cum magis in tempus mortis incidant, quam ipsam mortem accersant.

EXTERNAE.

DE COMA FRATRE DIOGENIS.

Sant & externae mortes dignae annotatu: qualis in primis Comae, quem ferunt maximi latronum ducis Diogenis fratrem fuisse. Is enim ad Rutilium Consulem, Enna, quam praedones tenuerant, in potestatem nostram redacta, productus, cum de uiribus & conatibus fugitiuorum interrogaretur, sumpto tempore ad se colligendum, caput operuit, innixusq; genibus compresso spiritu, inter ipsas custodum manus, inq; conspectu summi imperij, exoptata securitate acquieuit.

quieuit. Torqueant se miseri, quibus extinguere, quam superare utilius est, trepido & anxio consilio, quam ratione uita exeat quærentes: ferrum acuant, uenena temperent, liqueos apprehendant, uastas altitudines circumspiciant, tanquam magno apparatu, aut exquisita molitione opus sit, ut corporis, atq; animi in firmo uinculo coherens societas dirimatur. Nihil horum Coma, sed intra petus inclusa anima, finem sui reperit. Enimuero minimo studio retinendum bonum, cuius caduca possessio tam leui afflatu uolentia concussa dilabi potuit.

DE AESCHILO POETA.

Aeschili uerò Poëtæ excessus, quemadmodum non uoluntarius, sic propter nouitatem casus referendus. In Sicilia mœnibus urbis, in qua morabatur, egressus, aprico in loco resedit: super quem aquila testudinem ferens, elusa splendore capitis (erat enim capillis uacuum) perinde, atq; lapidi eam illisit, ut fractæ testudinis carne uesceretur: eoq; tactu origo, & principium fortioris tragœdiæ extinctum est.

DE HOMERO POETA.

Non uulgaris etiam Homeri mortis causa fertur: qui in insula, quia quæstionem à piscatoribus propositam soluere non potuisset, dolore absumptus creditur.

DE EURIPIDE POETA.

Sed atrocius aliquantò Euripides finitus est. Ab Archelai enim Regis coena in Macedonia domum hospitem repetens, canum morsibus laniatus obiit. Crudelitas fati tanto ingenio non debita, sicut illi excessus illustrium Poëtarum & moribus, & operibus indignissimi.

DE SOPHOCLE.

Sophocles ultimæ iam senectutis, cum in certamë tragœdiam dimisisset, ancipiti sententiarum euentu diu sollicitus, aliquando

uerba tale flagitium narrantis secum luctantur, nec silentio amica, quia occultari non merentur, neq; relatione familiaria, quia dictu fastidiosa sunt.

DE DECIO BRUTO.

Quid? Brutus exiguum & infelix momentum uitæ, quanto dedecore emit? qui à Furio, quem ad eum occidendum Antonius miserat, comprehensus, non solum cervicem gladio subtraxit, sed & constantius eam præbere admonitus, ipsis his uerbis iurauit: Ita uiuam, dabo. O cunctationem fui ærumnosam! O iurandi stolidam fidem! Sed hos tu furores immoderate retinendi spiritus dulcedo subijcis: sanæ rationis modum expugnando, quæ uitam diligere, mortem non timere præcipis.

DE XERXE REGE.

Eadem Xerxem Regem pro totius Asiæ armata iuuentute, quod intra centum annos esset obitura, profundere lacrymas cœgisti, qui mihi in specie aliena, re uera suam conditionem deplorasse uidetur: opum magnitudine, quam altiore animi sensu felicior. Quis enim etiam mediocriter prudens mortalem se natum fleuerit?

QVAM EXQVISITA CV-
stodia usi sunt, quibus suspecti do-
mestici fuerunt. CAP. XIII.

Referam nunc eos, quibus aliquos suspectos habentibus exquisitor sui custodia quesita est. Nec à miserrimo, sed ab eo, qui inter paucos felicissimus fuisse creditur, incipiam.

DE MASINISSA REGE.

Masinissa Rex Numidarum, & pop. Rom. amicissimus,
parum

parum fidei in pectoribus hominum reponens, salutem suam custodia canum uallauit. Quò tam latè patens imperium? quò tantus liberorum numerus? quò deniq; tam arcta beneuolentia constricta Romana amicitia, si ad hæc tuenda nihil canino latratu, ac morsu ualentius duxit?

DE REGE ALEXANDRO.

Hoc rege infelicioꝝ Alexander, cuius præcordia hinc amor, hinc metus torserunt: nam cum infinito ardore coniugis Thebes teneretur, ad eandem ex epulis in cubiculum ueniens, barbarum compunctum notis Threicijs, stricto gladio iubeat anteire: nec prius se idem lecto cõmurebat, quàm à stipatoribus diligenter esset scrutatus. Supplicium irato deorum numine compositum, nec libidini, nec timori posse imperare. Cuius timori eadem & causa, & finis fuit, Alexandrum enim Thebe pellicatus ira mota interemit.

DE DIONYSIO REGE

Syracusanorum.

Age Dionysius Syracusanorum tyrannus huiusce tormenti, quàm longa sãbula, qui duodequadraginta annorum dominationem in hunc modum peregit: summotis amicis, in eorum locum ferocissimarum gentium homines, & a familijs locupletum electos præualidos seruos, quibus latera sua committeret, substituit: tonsorum quoque metu, tondere filias suas edocuit: quarum ipsarum postquam adultæ etati appropinquabant, manibus ferrum non ausus committere: instituit, ut candentium iuglandium, aut nucum putaminibus barbam sibi & capillum adurerent. Nec securiorem se maritum egit, quàm patrem. Duarum enim eodem tempore Aristomaches Syracusanæ, & Locrensis Doridis matrimonijs alligatus, neutrius unquam, nisi excussæ complexum petijt. Atque etiam cubicularem lectum perinde

C quasi

quasi castra, lata fossa cinxit: in quem se ligneo ponte recipiebat: cum forem cubiculi extrinsecus à custodibus operam interiorem claustro ipse diligenter obserasset.

DE SIMILITVDINE

formæ.

CAP.

XV.

DE similitudine autem oris, & totius corporis, altiore doctrina præditi subtilius disputant, eorumq; alij in ea sunt opinione, ut existiment illam origini, & contextui sanguinis respondere. Nec paruum argumētum ex cæteris animalibus trahunt, quæ ferè gignētibus similia nascuntur. Alij negant certam hanc esse naturæ legem, sed species mortalium prout fortuita sors conceptionis obtulit, attribuit: atque ideo plerunq; ex speciosis deformes, ex robustis inuálidos partus edi. Verùm quoniam ista quæstio in ambiguo uersatur, pauca inter alienos conspēctæ similitudinis exempla referemus.

DE VIBIO INGENVO, ET PVBLCIO

Libertino similibus Pompeio Magno.

Magno Pompeio Vibius ingenuæ stirpis, & Publicius Libertinus ita similes fuerunt, ut permutato statu, & Pompeius in illis, & illi in Pompeio salutari possent. Certè quocunq; aut Vibius, aut Publicius accesserant, ora hominum in se obuertebant, unoquoq; speciem amplissimi ciuis in personis mediocribus annotante. Quod quidem fortuitum ludibrium, quasi hæreditarium ad eum penetravit.

DE MENOGENE COCO SIMILI

patri Pompeii Magni.

Nam pater quoque eius eo usque Menogenis Coci sui similis esse uisus est, ut uir & armis præpotens, & ferox animo, sordidum eius nomen repellere à se non ualuerit.

DE

DE CORNELIO SCIPIONE
cognomento Serapione.

Eximie uerò nobilitatis adolescens Cornelius Scipio, cum plurimis, & clarissimis familie suæ cognominibus abundaret, in seruilem Serapionis appellationem uulgi sermone impactus est, quòd huiusce nominis uictimario similis erat: nec illi aut morum probitas, aut respectus tot imaginum, quò minus hac contumelia aspergeretur, opitulata est.

DE LENTULO, ET METELLO
similibus histrionibus.

Generosissimus Consulatus collegio Lentuli & Metelli fuit: qui ambo in scena propter similitudinem histrionum propemodum spectati sunt. Sed alter ex quodam assellarum cognomen Spintheris traxit: alter nisi Nepotis à moribus accepisset, Pamphili retiarij, cui simulimus esse ferebatur, habuisset.

DE M. MESSALA SIMILI MENO-
geni, & Curione simili Burbuleio.

At M. Messala Consularis, & Censorius, Menogenis: Curioq; omnibus honoribus abundans, Burbuleij: illic propter oris aspectum, hic propter parem corporis motum, uterq; scenici nomen coactus est recipere. Abundè sint hæc domesticis, quoniam personis sunt excellentia, & non obscura notitia celebrantur.

DE REGE ANTIOCHO
simili Artenioni.

Regi Antiocho unus ex æqualibus, & ipse regie stirpis, nomine Artenio, perquam similis fuisse traditur: quem Laodice uxor Antiochi, interfecto uiro, dissimulandi sceleris gratia, in lectulo perinde quasi ipsum Regem ægrum

collocauit. Admissum'que uniuersum populum & sermone eius, & uultu consimili fefellit: credideruntq; homines ab Antiocho moriente, Laodicē, & natos eius sibi cōmendari.

DE HIBREA MYLASIO SIMILI
cuidam seruo Gymnicorum.

Hibream autem Mylasium copiosæ, atq; concitate fecundæ oratorem, Gymnicorum seruo stramenta Gymnasij colligenti, tam similem ferunt, ut tanquam germanum fratrem totius Asiæ oculi assignarent, ita liniamentis oris, & omnium membrorum compares erant.

DE QVODAM PRAETORE RO-
mano simili cuidam Siculo.

Ille uerò, quem in Sicilia Prætoris admodum simile fuisse constat, petulātis animi. Proconsule enim dicente, mirari se quapropter sui tam similis esset, cū pater suus in eam prouinciam nunquam accessisset: At meus (inquit) Romam frequenter accessit. Ioco nanq; lacepsitam matris suæ pudicitiam, inuicem suspicione in matrem eius reiecta, audacius, quàm uirgis & securibus subiecto conueniebat, ultus est.

DE IIS, QVI INFIMO LOCO
nati mendacio se clarissimis familiis inse-
rere conati sunt.

CAP. XVI.

Sed tolerabilis hæc, & uni tantummodo anceps temeritas. quod sequitur impudentiæ genus, nec ferendum ullo modo: periculiq; tum priuatim, tum etiam publicè latè patentis. Nam ut Equitium Firmo Piceno monstrum ueniens relatum iam in huiusce libri superiore parte, præteream, cuius in amplectendo Tyberio Graccho patre, cuidens mendacium, turbulento uulgi errore, amplissima tribunatus potestate uallatum est.

DE

DE HEROPHILO EQUARIO

Herophilus Equarius medicus C. Marium septies Consulē auum sibi uendicando ita se extulit, ut coloniæ se ueteranorum complures, & municipia splendida, collegiaq; ferè omnia patronum adoptarent. Quinetiam cum C. Cæsar Cn. Pompeio adolescente in Hispania oppresso, populū in hortos suos admisisset, proximo intercolumnio penè pari studio frequentia salutatus est: quòd nisi diuinæ Cæsaris uires huic erubescendæ procellæ obsitissent, simile uulnus Resp. excepiisset, atque in Equitio acceperat. Cæterum decreto eius extra Italiam relegatus, postquam in coelo receptus est, in urbem redijt, & consilium interficiendi Senatus capere sustinuit: quo nomine iussu patrum necatus in carcere, seras prompti animi ad omne moliendum scelus pœnas pependit.

DE QVODAM, QVI SE FECIT FILIUM OCTAVIÆ SORORIS AVGVSTI.

Nec diui quidem Augusti etiamnum terras regentis excellentissimum numen intētatum ab hoc iniuriæ genere extitit: cum quidā clarissimæ ac sanctissimæ sororis eius Octaviæ utero se genitum fingere auderet: propter summam autem imbecillitatem corporis, ab eo, cui datus erat, perinde atq; ipsius filium retentum, subiecto in locum suum proprio filio diceret: uidelicet, ut eodem tempore sanctissimi pœnates, & ueri sanguinis memoria spoliarentur, & falsi sordida contagione inquinarentur. Sed cum plenis impudentiæ uelis, ad summum audaciæ gradum fertur, imperio Augusti remo publicæ triremis affixus est.

DE QVODAM, QVI SE DICEBAT
filiū Quinti Sertorii.

Repertus est etiam qui se diceret esse Qu. Sertorij filium,

lium, quem ut agnosceret uxor eius, nulla ui compelli potuit. Quid Trebellius Calca, quam assseueranter se Clodium tulit? & quidem dum de bonis eius contendit, in centumuirale iudicium adeo fauorabilis descendit, ut uix iustis, & æquis sententijs consternatio populi ullum relinqueret locum. illa tamen quæstione neque calumnie petitoris, neque uolentiae plebis iudicantium religio cessit. Multo fortius ille, qui Cornelio Sylla Rep. potente, in domum Cn. Asidionis irrupit, filiumq; eius patrijs penatibus expulit, uociferando non illum, sed se Asidione esse procreatum. Verum postquam à Syllana uolentia, Cæsariana equitas reduxit gubernacula Romani imperij, iustiore principe obtinente Remp. in publica custodia spiritum posuit. Eodem præside Reipub. in consimili mendacio muliebris temeritas Mediolani repressa est. Siquidem cum se pro Rubria quædam perinde ac falso credita esset incendio perisse, nihil ad se pertinentibus bonis insereret, nec ei aut tractus eius splendidi testes, aut cohortis Augusti fauor deesset: propter inexpugnabilem Cæsaris constantiam irrita nefarij propositi abiit.

Idem barbarum quendam, ob eximiam similitudinem Cappadociæ regnum affectantem, tanquam Ariarathes esset, quem à M. Antonio interemptum luce clarius erat: quamquam penè totius Orientis ciuitatum, & gentium credula suffragatione suffultum caput, imperio dementer imminens, iusto impendere supplicio coëgit.

LIBRI NONI VALE-
RII MAXIMI
FINIS.

IN MULTIS codicibus, tum recentibus, tum etiam Aldinis librum decimum hunc non reperi. In antiquis, tamen codicibus duobus sese obtulit: quem nobis in lucem C. Tit. Probum retulisse, & corruptum in epitomen redigisse puto: cuius hæc est præfatiuncula subsequens. an stylum Valerij redoleat nec ne, enunctorum narium iudicio relinquo.

IN EPITOMEN SVAM

C. Titi Probi præfatio.

DECIMUS huius operis liber, qui & ultimus est, uel ex negligencia aut maleuolentia librariorum deperijt: abbreviator uerò titulos eius habebat integrè fortassis: tamen de uno tantum, hoc est, de prænomine epitoma representabat.

DECIMI HVIVS OPERIS LIBRI, per Caium Titum Probum, Epitome.

DE PRAENOMINE.

VARRO simplicia in Italia fuisse nomina ait: existimationisq; sue argumentum refert, quòd Romulus & Remus, & Faustulus, neque prænomen ullum, neque cognomen habuerunt. Qui ab eo dissentiunt, aiunt matrem eorum Rheam Syluiam uocatam: auum, Syluium Numitorem: fratrem eius Amulium Syluium: & superiores Albanorum reges, Capetum Syluium, Agrippam Syluium: posterioresq; duces, Metium Suffetium, & Tutorem Clodium uocatos: nec contenti ijs, ad Sabinos transgrediuntur: & Titum Tatium, Nu-

nam Pompilium, & patrem eius Pompium Pompilium: eius deniq; regionis principes enumerant, Putilianum Lauianum, Volesium Valentium, Metium Curtium, Alium Sumusileaticum. Hetruscis, recitant Lartem Porsenam. Ab Equiculis, Septimium Medium, primum regem eorum, & Sertorem Resium, qui primus Ius Feciale instituit. In hunc modum Varronis sententia subruitur.

Romanos autem arbitrandum est ab Albanis, & Sabinis multiplicandorum nominum consuetudinem traxisse: quoniam ab illis orti sunt. Omnia autem quæ ad unumquenque nostrum definiendum excogitata sunt, eandem uim significandi hominis obtinent. Quod per proprietatem dicitur, hoc distat, quia eo gens cognoscitur, ideoq; dicitur gentilitium. Cætera ordine uariantur. Nam quod præponitur, prænomen: quòd post fertur, cognomen: quod ad ultimum dicitur, agnomen: quorum series non ita, ut exposui, semper seruata est. Animaduerto enim in consulum factis, perplexum usum prænominum & cognominum fuisse: dictum, Posthumum Cominium Aruntium, & Posthumum Ebutium Heluam, & Vopiscum Iulium, & Opitrem Virgineum Tricoscum, & Paulum Fabium Maximam. Quinetiam quædam cognomina in nomen uersa sunt: ut Cepio: nanq; hoc in Bruto, nominis locum obtinuit.

Gentilium nomina Varro putat fuisse numero & prænomina circa triginta. Pueris non priusquam togam uirilem sumerent: puellis non antequam nubarent, prænomina imponi moris fuisse, Quintus Scæuola autor est. Quæ olim prænomina fuerunt, nunc cognomina sunt: ut, Posthumus, Agrippa, Proculus.

Cæsar Opiter, qui patre mortuo, auo uiuo gignebatur: ut Opiscus, qui in utero matris geminus conceptus, altero

altero abortu eieeto, incolumis editus erat.

Hospes prænomen fuit, in eo qui peregrè apud hospitem natus erat, idq; habuit Lucretius Tricipitius, collega Lucij Sergij. Volero enim in prænomen abiit, quia nolentibus nasci liberis parentibus uidebatur, quo usus est Pub. Philo.

Laërtis prænomen, est sumptum à laribus. Tuscum antè creditum esse, fuitq; consularis. Heriminus, est prænomen Tito Virgineo Casto. Staius, à stabilitate: Fauustus à fauore prænomen ceperunt. Tullius prænominatus est omnis gratia, quasi tollendus, o litera, in u, conuersa. Sertior, qui per sationem natus est, appellatus est. Ancum prænomen, Varro à Sabinis translatum putat: Valerius autem scribit, quòd cubitum uitiosum habuit, quòd Græcè uocatur ἀγκύρα. Lucij cœperunt appellari, qui ipso initio lucis orti erant: aut (ut quidam arbitrantur) à Lucumonibus Hetruscis. Manij, qui manè editi erant: uel omnis causa, quasi boni: Manum enim antiqui bonum dicebant. Cneus, ob insignem rem appellatus, quod unum prænomen uaria scriptura notatur: alij enim Neum, alij Gneum, alij Cneum scribunt: qui G litera in hoc pronomine utuntur, antiquitatem sequi uidentur, quæ multum ea litera usa est: olim enim dicebant frugmentum, nunc frumentum refertur: & gnatura, modò natura. Igitur etiam qui in corporibus gigni solet Gneus appellatur. Qui C corruptione syllabæ deletari uidentur. Qui Neus, leuitatem Gaij iudicant à gaudio parentum dicti. Auli, qui dijs alentibus nascuntur.

Marci, qui Martio mense geniti. Publij, qui prius pupilli facti erant, quàm prænomenina haberent: alij omnis causa, ex pube. Tiberij uocitari cœperunt, qui ad flumen Tiberim nascebantur. Titius à Sabino nomine Ti-

to fluxit. Appius, ab Acteo eiusdem regionis prænomine.

Cæsones appellati sunt, qui mortuis matribus execti erant. Seruius, qui mortua matre in utero seruatus est. Spurrij, patre incerto geniti quasi Epopæ. Numeri, sola patricia familia usa est Fabia, idcirco, quòd CCCVI. apud Trebiam flumen cæsis: qui unus ex ea stirpe extiterat, ducta in matrimonium uxore filia Numeri localicij Malemitani, sub eo pacto, ut quem primum filium sustulisset, ei Numeri prænomen imponeret obtemperauit. Antiquarum mulierum frequenti in usu prænomina fuerunt, Rutilia, Cefellia, Rodocilla, Mutrulla, Burra, à calore dicta. Ista prænomina, à uiris tracta sunt, Caia, Lucia, Publia,

Mœrea, Ceterū Caia usu super omnes celebrata est:

fertur enim Caiam Cæciliam, Tarquinij Pri-

sci regis uxorem, optimam lanificam

fuisse, & ideo institutum fuit, ut

nouæ nuptæ, ante ianuam

mariti interrogatæ quæ-

nam uocaretur, Ca-

iam esse se di-

cerent.

F I N I S.

IND

INDEX COPIO-

SISSIMVS, OMNIVM NO-
mina, de quibus passim in hac
historia agitur, com-
plectens.

Prior numerus librum, posterior
uerò eius libri caput
indicat.

A

A Ccius poëta	3.7	4. & 5.6. & 6.6. & 6.9.
Admetus rex Thessa- lie	4.6	& 8.15. & 8.16. & 9.7. & 4.2.
Aegles Samius	1.8	Africanus posterior 2.6
Aelia familia	4.4	& 4.1. & 5.1. & 5.3.
Aelius Mantia Formianus	6.2	Africanus & Tiberius 4.2
Aelius prætor	5.6	Agathocles rex Syracusa- rum 7.4
Aemilia uirgo	1.1	Agefilaus 7.2
Aemilianus Scipio	2.5	Agrigentinus Gillias 4.8
& 3.2		Albanus lacus 1.6
Aemilius Lepidus	3.1	Alcibiades 1.7. & 3.1.
Aemilius Paulus	5.10	& 6.11
Aenci tauri inuentor	9.2	Alexander rex 1.4. & 4.7.
Aeschines	8.10	& 5.1. & 9.3. & 9.5. &
Aesculapij ædes	1.8	9.14. & 6.4. & 8.11. &
Aethiopes	8.14	8.15.
Affrania uxor Licinij Bru- ctionis	8.3	Alexander seruus Fānij 8.4
Africanus superior	2.2. &	Alexander rex Macedoniae
4.1. & 3.5. & 4.1. & 5.		1.7. & 5.1. & 7.3. & 7.
		4. & 3.1. & 3.8

Amic

I N D E X

Amicitia	4.7	crilegio	1.2
Amilcar	1.7. & 9.3	Appius	8.14
Amor cuiusdam patris in filium	7.3	Appius Claudius	7.2. &
Amor filiae erga matrem	5.4	8.1. & 9.3	
Amor & indulgentia patrum in liberos	5.7	Arcades duo	1.7
Amphiarus	8.16	Arcæ duæ	2.1
Amphinomus frater Anapi	5.4	Archilochus poeta	6.3
		Archimedes philosophus	
Anacharsis	7.2	Archytas Tarentinus	4.1
Anacreontes	9.12	Areopagus	2.1
Anapus frater Amphinomi	8.14	Arganthonius Gaditanus	
85.4		Ariobarzanes rex Cappadociae	5.7
Anaxagoras philosophus	5.10. & 7.2. & 8.7	Aristides Atheniensis	6.5
Anaxarchus	3.3	Aristides Romanus	7.3
Anaximenes praeceptor Alexandri	7.3	Aristides	5.3
Antigonus	5.1	Aristophanes	7.2
Antiochus	4.1	Aristogitones	2.5
Antiochus rex	2.5. & 4.1. & 9.15	Aristoteles	5.6. & 7.2. & 8.15
		Arthemisia	4.6
Antiochus rex Syriae	9.1	Artifex quidam	8.13
Antij Restionis seruus	6.8	Artorius medicus	1.7
Antipater poeta	1.8	Asdrubalis uxor	3.2
Antiquior cibi capiendi mos	2.1	Asinarius quidam	7.3
Antonia	4.3	Athenarum uir quidam eruditissimus	1.8
Apolloniate	1.5	Athenienses	2.1. & 5.3. & 6.3. & 8.13. & 9.2. &
Apollo uindicans se de sa-			

ALPHABETICVS.

9.8				
Atheniensium religio	1.2	C	Aecilia uxor Metelli	
Atheniensis cuiusdam senis			1.5. & 2.1	
historia	4.5	Cælius Rufus		4.2
Atheniensis quidam	7.3	Cælij fratres & filij Titi		
Athletarum certamen	2.1	Cælij		8.1
Attalus rex	5.2	Cæsar		5.1
Atterius Rufus	1.7	C. Blossius		4.7
Attilius	1.8	C. Calpurnius Piso		7.7
Attilius Calatinus	4.4.	C. Carbonis mors		9.7
8.1		C. Cæsar	6.11. & 9.8	
Attilius Philiscus	6.1	C. Claudius Pulcher		2.1
Attilius Regulus	4.4	C. Cassius	1.5. & 3.1. & 9.9	
Augustus Cæsar	1.7	C. Cornelius Hisspalus		2.4
Aul. Attilius Calatinus	8.1	C. Cotta		2.2
Aulus Fuluius	5.8	C. Cosconius		8.1
Aulus Gabinius	8.1	C. Duellius		3.6
Aulus Posthumus	1.8	C. Cluius		9.9
		C. Fabius		1.8
B		C. Fabricius	1.8. & 4.4	
Arbari	9.2	C. Flaminius	1.6. & 5.4	
Bebius Pamphilus con-		C. Fescenninus triumuir		6.1
sul	1.1	C. Flavius uulgans ius ciuile		
Berenice	8.16			
Bias Prienensis	7.2. & 7.3			
Biton frater Cleobis	5.4	C. Gracchus	1.7. & 6.3. &	
Blasius	3.8		4.7 & 8.10	
Brutia uxor L. Menenij A-		C. Hostilius		16
grippæ	7.8	C. Iulius Cæsar		4.5
Brutus primus consul	5.6	C. Iunius		2.4
Brutus	9.13	C. Licinius		9.12
Brusa focmina	4.8	C. Mallius Consul		2.1
		C. Mar		

I N D E X

C. Marius	1.5. & 2.1. & 2.5. & 3.6. & 4.5. & 5.2. & 6.1. & 8.2. & 8.6. & 8.16. & 9.2	Carthaginenses	5.3. & 9.2. & 9.5. & 9.6
C. Marius Candidatus	6.11	Casilinales	7.6
C. Marius Senex	3.2	Cassius	5.8
C. Martius	4.3	Catiline	9.1
C. Meuius	3.8	Cato	6.2
C. Numenius Fabius	4.3	Cato inferior	8.7
C. Plautius	4.6	Cato posterior	4.1. & 4.3
C. Plotinus	6.8	Cato superior	3.7. & 4.3. & 8.7
C. Plotini Plancij serui	6.8	Cato Uticensis	3.2
C. Scipio	3.8	Cecinna	2.3
C. Sempronius	3.2	Celtiberi	2.1
C. Sergius Orata	9.1	Ceres quō placatur	1.1
C. Sulpitius Gallus	6.3	Cereris uindicta in Alexan dri milites exercita	1.2
C. Valerius Flaccus	6.9	Certi creditores	9.7
C. Vatienus	6.3	Ceselius	6.2
C. Visellius	8.2	Cesctus Romanus	5.7
C. Volurnius	1.6	Charondas Tyrius	6.5
C. Uticensis	3.2	Chloelia uirgo	3.2
C. Turanus	9.11	Chrysippus	8.7
Calanus Indus	1.8	Cicero	4.2
Caliguritani	7.6	Cimon Atheniensis	6.11
Callidius Bononiensis	8.1	Cimonis pietas erga patrem	5.4
Calpurnius Piso	4.3. & 7.7	Cinna	2.3
Cambyses rex	6.3	Ciuitas Romana	7.6
Camillus	1.5. & 2.4. & 5.3	Ciuitas Spartana	2.1
Campani	5.1. & 9.5	Claudia uirgo uestalis	5.4
Caninius Gallus	4.2	Claudia filia Auli	8.14
Carnecades philosoph.	8.7	Claud	

ALPHABETICVS.

Claudia	8.1	Cœlij fratres	8.1
Claudius Marcellus	6.1	Collegium Tribunorum	6.5
Claudius Nero	2.4	Coma frater Diogenis	9.12
Claudius pulcher	2.1	Coriolani pietas	5.4
Cleantes philosophus	8.7	Cornelia	4.4. & 4.6
Clearchus Lacedæmonio- rum dux.	2.2	Cornelius Balbus	7.9
Cleopatra	9.2	Cornelius Cascus	3.2
Claudia Auli filia	8.14	Cornelius Gallus	9.12
Cn. Carbo	9.12	Cornelius Scipio	6.3
Cn. Cornelius Scipio Asi- na	6.11	Cotta	8.1
Cn. Cornelius Scipio	6.3	Crassus dictus Diues	6.11
Cn. Cornelius Scipio cogno- mento Serapio	9.15	Cretenfes	7.2. & 7.6
Cn. Domitius	9.1. & 9.6	Crocus	1.7
Cn. Domitius Tribun. Ple- bis	6.5	Crocus filius	5.4
Cn. Fulvius Flaccus	2.3	Curio	9.15
Cn. Lentulus Marcellinus Consul	6.2	Curiones	9.12
Cn. Martius	4.3	Curtius Romanus	6.5
Cn. Piso	6.2	Cynegirus	3.2
Cn. Pompeius	1.6. & 2.1. & 5.1. & 8.16. & 9.5	Cyprij	9.1
Cn. Pompeij miles	5.5	Cyrus	8.7
Cn. Popilius Lenates	5.3	Cyrus superior.	1.7
Cn. Scipio	3.7. & 4.4 & 4.5	D	
Codrus rex Atheniensium	5.6	Amasippus	9.2
		Damon	7
		Dandones quidam	14
		Daphida	1.8
		Darius	5.2
		Darius rex	5.4. & 7.3
		Decius Brutus	8.15
		Decius Lælius	4.7
		Demades	7.2
		Democr.	

I N D E X

Democritus philosoph.	8.7	Epiori quidam	8.14
Demosthenes	3.4. & 7.3. & 8.7. & 8.10	Equa parit leporem	1.6
Deiotarus rex	1.4	Equestris ordo	2.1
Deorum cultus	1.1	Equites & Centuriones, do mini seruorum	5.6
Deorum Troianorum mira historia	1.8	Erus Pamphilius	1.8
Diogenes	4.3	Eschylus poëta	9.12
Diomedon	1.2	Eubutia uxor L. Menenij Agrippæ	7.8
Dion Syracusa.	3.8. & 4.1	Eumenes rex Asiæ	2.1
Dionysius	1.2. & 1.7	Euporus seruus Gracchi	6.8
Dionysius rex Syracusanor um	9.14	Euripides	3.4
Dionysius tyrannus	6.11	Euripides philosoph.	3.7
Diphilus Tragædus	6.2	Euripides poëta	9.12
Diuus Augustus	7.6	F	
Diuus Iulius	1.8. & 3.2	Fabius Labeo	7.3
	4.2. & 7.6	Fabius Maximus 1.1. et 4.1. & 4.8. & 5.2. et 7.3	
Domini seruorum, Equites		Fabric. Lucinus	2.4. & 4.3
& Centuriones	5.6	Fides publica	6.6
Drusus Germanicus	4.3	Fides seruorum erga domi nos	6.8
Duæ mulieres	9.12	Fides uxorum in uiros	6.7
Duo fratres filij regij	9.11	Figulus	9.3
Duorum fratrum pietas er ga parentes	5.4	Filia Mithridatis regis	1.8
E		Filiæ pietas in patrem	5.4
Egnatius Metellus	9.3	Filius Aesopi Tragædi	9.1
Epaminundas	3.2	Filius Clodij Pulchri	3.5
& 3.7		Filius Cræsi	5.4
Ephialtes	3.8	Filius P. Decij	5.6
Epimenides Cnosius	8.14	Filius Q. Fabij degener	3.5
		Fimbria	

ALPHABETICVS.

Fimbria	9.11	9.1 & 9.2 & 9.3 & 9.5	
Flaminius	5.2	Hanno	7.2
Fœminæ Indicæ	2.1	Harmodius	2.5
Fœminæ memorabile factum		Hegesia philosoph.	8.9
potionem mortiferam bi-		Herennius Pontius Samnites	
bentis	2.1	7.2	
Fœminæ Punicæ	2.1	Herennius Siculus	9.12
Fortunæ simulacrum	1.8	Hetrusci	9.2
Fuluius	5.9	Herophilus Equarius	9.16
Fuluius Flaccus	3.8 & 8.4	Hibrea Mylasius	9.15
Furius Camillus	1.8. &	Hiero Syracusanus	4.8
4.1 & 5.3		Hippocrides	1.8
Furti damnatus	8.2	Hippo fœmina	6.1
G		Hipsicratea uxor Mithrida-	
G alli	2.1	tis	4.6
Gallorum mos	2.1	Homerus poëta	8.8
Gemellus Tribunius	9.1	Honoris templum	1.1
Genutius quidam	7.7	Horatius	6.3
Genitius Cippus prætor	5.6	Horatius Cocles	3.2
Geta	2.4	Horatius Pulvillus	5.10
Gobria	3.2	Hortensia filia Qu-	
Gorgias Epirota	1.8	sij	8.5
Gorgias Leontinus philoso-		Hortensius Corbio	3.5
phus	8.16	I	
Gratidij mors	9.7	I ason quidam	1.8
Grauitèr dicta aut facta	9.4	Iasonis mors	9.10
Gyges	7.1	Indi	8.14
H		Indicæ fœminæ	2.1
H ala Ser.	5.5	Indorum patientia	3.3
Hannibal	1.7 & 3.7.	Infames rei	8.1
& 5.1 & 7.3 & 7.4 &		Isocrates	8.7
		D	lulia

I N D E X

Julia C. Caesaris uxor	4.6	et 6.5 et 8.5 et 9.1 et 9.7	
Julius	1.8	L. Domitius praetor	6.3
Iulius Caesar	8.9	L. Flaccus	2.4
Iunius Brutus	7.3	L. Furius	2.4
Iustitia	6.5	L. Furius Bibaculus	1.1
Iuuenes Romani	9.3	L. Gellius	5.9
Iuuenis dictus Pluto	5.4	L. Hortensius	5.9
	L	L. Iunius	1.4
Lacedaemon	4.6	L. Lentulus	1.8 & 6.11
Lacedaemonij	6.4	L. Lucullus	7.9
Laelius	8.8	L. Manlius Torquatus	5.4
Lectorius	4.7	L. Martius	1.8 & 8.16
Lentulus	5.3 & 7.9	L. Marcus	8.5
Lentulus & Metellus	9.15	L. Martius tribunus mili-	
Leonidas Spartanus	3.2	tum	2.2
Liberè dicta aut facta	6.2	L. Paulus	5.1
Licina	6.3	L. Paulus & filia	1.5
Licinius Fimbria Consula-		L. Petronius	4.7
ris	7.2	L. Piso	8.1
Liua Rutilij	8.14	L. Pontius eques Rom.	8.7
Liuius Drusus	8.7	L. Quintius Cincinnatus	2.
Liuius Salinator	3.7 & 9.3	2 & 4.1	
L. Aemilius Paulus	1.4 &	L. Reginus	4.7
7.5		L. Salinator	2.4 & 3.7
L. Brutus	5.8	L. Scipio	3.6 & 3.7 & 8.1
L. Calpurnius	2.2	L. Sextilius	8.1
L. Catilina	9.11	L. Septimulcius	9.4
L. Cinna	4.3	L. Sicinius Dentatus	3.2
L. Cornelius	5.1	L. Sylla	1.2 & 1.6 & 3.6
L. Cornelius Merula	9.12	& 5.2 et 6.5 et 6.9 et 7.	
L. Crassus	3.7 et 4.5 et 6.2	5. & 8.15. & 9.2. & 9.3	
		L. Syl	

ALPHABETICVS.

L. Sylla consul	1.6	M. Antonius	2.4. & 3.7.
L. Tarquinius	1.4		7.3. & 5.1. & 8.9. & 9.5
L. Valerius	7.9	M. Aquilius	9.13
Luctatius	1.4	M. Attilius Regulus	1.1
Luctatius consul	2.3		& 2.4. & 3.2
Lucretia	6.1	M. Bibulus	4.1
Ludorum mos	2.1	M. Brutus	1.4. & 1.5. & 5.
Lyciorum ritus & mos	2.1		1. & 6.4
Lycurgus	5.3	M. Cato	3.1. & 3.6. & 4.3
Lycurgus Lacedæmoniorū			& 8.16
legislator	1.3	M. Castritius	6.2
Lynceus	1.8	M. Cicero	8.5. & 8.10

M

& 1.7

M Agius Chilo	9.11	M. Claudius Marcellus Ae-	
Maiores quem morē		dilis, & filius suus	6.1
in urbe obseruabant	2.1	M. Clodius	6.3
Maiores quomodo dabant		M. Cornelius	1.1
exemplum uirtutis iuue-		M. Cotta	5.4
nibus	2.1	M. Crassus	1.6. & 9.4
Manlius	6.4	M. Curius	4.3
Manlius Torquatus	2.2	M. Curius consul	6.3
& 5.8. & 6.4 & 9.3		M. Drusus Tribunus	9.5
Manlius Torquatus, filius		M. Fabius	5.5
L. Manlij Torquati	6.9	M. Flaccus	6.3
Marcellus	1.1. & 1.6	M. Fuluius Flaccus	9.5
M. Aemilius Lepidus	4.2	M. Horatius	10.1
M. Aemilius Porcina	8.1	M. Iuuentius consul	9.12
M. Aemilius Scaurus	8.1	M. Lepidus	8.5
& 8.5		M. Licinius Stolo	8.6
M. Agrippa	4.7	M. Marcellus	1.6. & 2.3
M. Anci Carseol. filius	7.7		& 3.2. & 4.1. & 5.1

D 2

M. Man

I N D E X

M. Manlius	6. 4	Metellus Celer	6. 1
M. Marius	2. 1	Metellus Macedonicus	4. 1
M. Messala	9. 15	Metellus Numidicus	4. 1
M. Menenius Agrippa	4. 4	Metellus Pius	9. 1
M. Palicanus	3. 8	Metellus pontifex	1. 1
M. Perpenna	3. 4 & 8. 14	Midas	1. 6
M. Plancius	4. 6	Miles quidam	7. 7
M. Popilius	7. 9	Miles Cn. Pompeij	5. 5
M. Porcius Cato	7. 5	Milites Albani ducis	9. 8
M. Rutilius Censorinus	4. 1	Milites Cn. Pompeij	9. 7
M. Scæua	3. 2	Milites L. Syllæ	9. 7
M. Scæuola	3. 2	Militius Cn. Lolius	8. 1
M. Scaurus	4. 4	Milo Crotoniates	9. 12
& 5. 8 & 3. 8		Miltiades	5. 3
M. Torquatus	1. 7	Minos Cretæ insulæ rex.	1. 3
M. Tul. Cicero	1. 4. & 1. 7	Minutius consul	5. 2
M. Valerius	8. 16	Minutius magister equitum.	5. 2
M. Valerius Maximus	2. 4		
M. Valerius Messala	2. 4	Minyie	4. 6
M. Valerius Corvinus	8. 14	Mithridates	5. 2. &
M. Volusius ædilis	7. 3	8. 7 & 9. 2 & 9. 11	
Martius	1. 6	Mithridatis regis filia	1. 8
Martius Coriolanus	5. 2	Moderatio parentum in su-	
Masiniſſa rex	1. 2 &	sceptos liberos	5. 9
5. 2 & 8. 14 & 9. 14		Mulier matrem interficiens	
Massilienses	2. 1	8. 1	
Massiliensium ritus	2. 1	Mulier quædam	6. 2
Menogenes Cocus	9. 15	Mulier uirum & filium in-	
Metellus	1. 1 & 1. 4	terficiens	8. 1
& 2. 2 & 3. 8 & 5. 2		Mulieres Romanæ	9. 1
& 8. 14 & 9. 3		Munatius Flaccus	9. 2
		Mut	

ALPHABETICVS.

Mutius Scaeuola	3. 3	Pater ignotus	5. 9
N		Patritij Romani	9. 3
N ausimenis uxor	1. 8	Patris amor in filium	7. 3
Numa Pompilius	1. 3	Paulus Aemilius	2. 5 & 4. 3
Numantini	7. 6	Pausania ciuitas	2. 1
Numidae	2. 1	Pausanias	2. 1 & 8. 15
Nuptiae quomodo celebrantur	2. 1	Pedanius Centurio	3. 2
O		Peletini	6. 6
O ctaviae sororis Augusti, falso dictus filius, quiq; se eius filium mentiebatur	9. 16	Pericles	4. 3 & 8. 9 & 8. 11
Octavius Balbus	5. 7	Pericles princeps Atheniensis	5. 10
Octavius Consul	1. 6	Perfarum in Apollinem religio	1. 2
Ochus dictus Darius	9. 2	Perfarum institutum probabile	2. 1
Ochus Artaxerxes	9. 2	Pestilentia	1. 8
Omen	1. 5	Petilius	1. 5
Ordo equestris	2. 1	Pherenice	8. 18
Orgiagontis Reguli uxor	6. 1	Phidias	3. 7
Othrydes	3. 2	Philani fratres Carthaginienses	5. 6
P		Philemon	9. 13
P anopionis seruus	6. 8	Philippus Macedo Rex	1. 8
Papyrius	2. 2	Philippus Rex	5. 2 & 1. 8
Papyrius Cursor Cösul	7. 2	Philippus Rex pater Alexandri	7. 2
Papyrius Masso	3. 6	Philocrates seruus Gracchi	6. 8
Parentum amor & indulgentia in liberos	5. 7	Philon	8. 13
Parentum seueritas erga liberos	5. 8	Phocion	3. 8 & 5. 3
		Pictor quidam	8. 2
		D	Pict

I N D E X

Pietas erga fratres	5.5	9.7	
Pietas erga patriam.	5.6	Populi Rom. error in C. El-	
Pindarus	9.1	uium	9.9
Pindarus seruus Cassij	6.8	Populus Romanus in Camil	
Pirithous	4.7	lum	5.3
Pisistratus 1.3. & 8.9. & 5.1		Populi uerecundia	4.5
Pisistratus Atheniensis ty-		Populus Cinaniensis	6.4
rannus 1.3. & 5.1		Porcia Catonis filia	3.2
Pittacus	4.1	& 4.6	
Pittacus Mitylencus	6.5	Porcius Cato 2.4. & 3.2	
Plato 1.6. & 4.1		Posthumius	2.4
Plato philosophus 4.1. &		Postumius Tiburtus	2.2
7.2. & 8.7. & 8.13		Potitius sacra non obseruas	
Pleminius legatus Scipionis		1.2	
1.2		Prænestini	7.6
Pluto iuuenis	5.4	Prætor quidam Rom.	9.15
Polemon Atheniensis philo-		Prienenses	1.5
sophus	6.11	Princeps Priuernatum	6.2
Polistratus	1.8	Prusa filia regis Bithynia	
Polycrates tyrannus Samio		1.8	
rum	6.11	Ptolemæus rex Aegypti	9.
Polydamas.	9.12	1. & 9.2	
Pompeius 1.5. & 5.3. & 4.		Ptolemæus rex Cypriorum	
5. & 4.7. & 8.15		9.4	
Pompeij patientia	3.3	Publicani	6.5
Pompeius Reginus	7.8	Publicia	6.3
Pompilius legatus	6.4	Publicius Libertinus	9.15
Pontius	3.8	Pub. Attilius Philiscus	6.1
Pontius Aufidianus	6.1	P. Bilius triumuir	8.1
Populus Aegypti	9.1	P. Cælius	1.1
Populus Romanus 4.8. &		P. Claudius	1.4

ALPHABETICVS.

P. Cl. Pulcher	4.2		
P. Clodius	9.1	Q	Quædam fœmina Sy-
P. Cornelius Consul	1.1		racusana 6.2
P. Cornelius Scipio	2.2	Q	Quædam mulier 6.2
P. Crassus	3.2 & 8.7	Q	Quatuor trib. pleb. 6.5
P. Decius	1.7 & 5.6	Q	Quidam antiſtes Rom. 7.3
P. Decij filius	5.6	Q	Quidam Epiorum 8.14
P. Furius	8.1	Q	Quidã gloriæ cupidus 8.15
P. Furius Philo	3.7	Q	Quidam puerum inordinatẽ
P. Lentulus	5.3		amans 8.1
P. Licinius	1.1	Q	Quidam ſeruus Caij Marij
P. Meuius	6.1		6.8
P. Mutius	6.3	Q	Quidam ſeruus Panopionis
P. Pulcher	4.2		6.8
P. Rutil.	2.1 & 2.5 & 6.4	Q	Quidam uolens incendere
P. Scipio	3.6 & 8.8		templum Dianæ 8.15
P. Scipio Africanus	6.2	Q	Quidam uolens interficere
P. Scipio Naſica	3.2 & 3.5		Octauium Auguſtũ 9.11
	& 3.7 & 7.5	Q	Quint. Aelius Tubero 7.5
P. Sempronius Sophus	6.3	Qu.	Qu. Acmilius 4.4
P. Senator	8.7	Qu.	Qu. Antiftius uctus 6.3
P. Seruilius Conſularis	8.5	Qu.	Qu. Cæcilius 7.9
P. Sextilius	5.3	Qu.	Qu. Cæcilius Metellus 7.5
P. Valerius Publicola	2.1	Qu.	Qu. Caſſius 9.4
	& 4.1	Qu.	Qu. Catulus 2.1 & 2.3 &
P. Vatinius	1.8		6.9 & 8.16 & 9.12
P. Ventidius	6.10	Qu.	Qu. Cepio 6.11
Pudicitia	6.1	Qu.	Qu. Cincinnatus 4.4
Pyrrhus	4.3 & 5.1	Qu.	Qu. Conſidius 4.8
Pythagoras	8.7 & 8.16	Qu.	Qu. Conſul 5.2
Pythias	4.7	Qu.	Qu. Cotius 3.2

D 4

Qu. Cr

I N D E X

Q. Crispinus	5.1	Q. Varius Tribunus	8.6
Q. Fabius	8.15	Q. Vgolinus	4.3
Q. Fabij filius degener	3.5	R	
Q. Fabius Gurges	4.3	R egina gentis Thraciae	
Q. Fabius Labeo	7.3	9.2	
Q. Fabius Maximus	1.1	Regina Tomyri	9.10
et 2.2 et 3.2 et 3.8 et 4.1.		Remigis cuiusdam miracu-	
et 4.8 et 5.2 et 6.9 et 8.15		lum	1.8
Q. Fabius Maximus Serui-		Repudium primum	2.1
lianus	6.1	Rex quidam	7.2
Q. Flavius	8.1	Romæ pestilentia maxima	
Q. Fulvius	1.2 et 2.2 et 2.3	1.8	
Q. Hortensius	8.10	Romani	7.4
8.5 & 9.4		Romanæ gentis humanitas	
Q. Marcus Lepidus	8.4	5.1	
Q. Marius Rex	5.10	Romani populi uerecundia	
Q. Martius Philippus	6.3	4.5	
Q. Metellus	2.2 & 2.5 &	Romanorum ultio, in Adria-	
5.1 & 7.1 & 7.2 & 7.8		num	9.10
Q. Metellus Consul	7.4	Romanorū Legatorum mi-	
Q. Metellus Pius	8.5	ra constantia	2.1
Q. Pompeij mors	9.7	Romanus populus	4.8
Q. Scæuola	3.9 & 4.1 &	Romulus	3.2
8.13 & 8.16		Roscius	3.7
Q. Seruilius	8.5	S	
Q. Seruilius Cepio	9.6	S acellum Deæ Viripla-	
Q. Sertorius	1.3	ce	2.3
Q. Sertorius mentitus se esse		Saguntinī	6.6
filiū octauiae sororis Au-		Saniij	1.5
gusti	9.16	Sariastes filius Tigranis Re-	
Q. Tubero Catelio	4.3	gis	9.11
		Satell	

ALPHABETICVS.

Satellites regis Veientū	9.9	pēdebatur à iuuenibus	2.1
Saturninus Vetulio	7.3	Seniores quem morem obser	
Scæuola	8.8	uabant in urbe	2.1
Scipio	2.2 & 3.2 & 4.3	Seniores quomodo dabant	
Scipio Aemilianus	2.5 & 3.7 & 5.3 & 6.4 & 8.16	exemplum uirtutis iuue-	
		nibus	2.1
Scipio Africanus	1.3 & 2.5	Septem sapientes	4.1
Scipio Asiaticus	5.3	Septimia	7.7
Scipio ignobilis filius Afri-		Sergius Galba	8.1
cani	3.5	Serpentis mirabilis magni-	
Scipio maior	5.3 & 5.5	tudo & longitudo	1.8
Scipio Nasica	3.7 & 5.3 & 8.16	Sertorius	7.3
		Seruius Galba	6.2 & 9.6
Scipio quidam eques	8.15	Seruius Terentius	4.7
Scipio superior	7.3	Seruius Tullius	1.6
Scriba Cicereius	4.5	Seruius Sulpitius	1.6
Seleucus	1.3	Seruus Antij Restionis	6.8
Seleucus Rex	5.6	Seruus M. Antonij	6.8
Semiramis regina Babylo-		Sextus Liui. Salinator	4.2
nis	9.3	Sextus Tarquinius	7.4
Sempronius	3.8	Sidonius	1.8
Senatus	6.5 & 7.2	Simonides	1.8
Senatus & Fabricius	6.5	Simonides Poëta	1.7 & 8.7
Senatus & pop. Rom.	6.6	Simulacrum Fortune	1.8
Senatus Romani clemētia in		Siphax Rex	6.11
diuersos	5.1	Socrates	3.4 & 3.8 & 6.4 & 7.2 & 8.8
Senatus Rom.	3.7 & 5.1	Solon	5.3 & 7.2 & 8.7
Senex quidam	8.9	Sophocles	4.3 & 8.7 & 9.11
Senex quidam Atheniensis			
4.5		Spartana ciuitas	2.1
Senibus quantū honoris im-			

I N D E X

Spartani	3.3	Theodorus Cyrenæus	6.2
Spartanus quidam	6.4	Theopompus	4.1
Spartanus uterq;	3.7	Theramenes	3.2
Spirina	4.5 & 8.11	Theseus	4.7
Spurius Cassius	6.3	Thracia	2.1
Spurius Melius	6.3	Thrasylbulus	4.1 & 5.6
Spurius Posthumius Albi- nus	6.3	Tymasitheus princeps Li- paritanorum	1.2
Stasippus Tegeates	4.1	Tiberius Cæsar	5.5
Statua prima in Italia	2.1	Tiberius Gracchus	1.1 & 1.4 & 4.1 & 4.2 & 4 6 & 4.7 & 6.3 & 6.5
Sulpitia	8.16	Timantes pictor	8.12
Sulpitia uxor Lentuli	6.7	Titinius Centurio	9.9
Sulpitius	1.1	Titius Sextus	8.1
Sulpitius Gallus	8.11	Titus Aetherius	9.12
Syracusana foemina	6.2	Titus Aufidius	6.10
Syracusanorum puellæ duæ		T. Barrulus	7.9
2.3.4		T. Cælij filij	8.6
Syracusanus Dion	4.1	T. Gracchus	1.6 & 4.1
3.1		T. Iulicæus Campanus	3.2
T Arquinus Rex	1.1	T. Manlius Torquatus	3.2
T Arquinus Priscus		T. Marius Vrinæ	9.7
3.4		T. Publius Rutilius	6.10
Tatius Sabinus	9.6	T. Quintius Flaminius	4.8
Tectus filius Tectij	7.7	T. Veturius filius Veturij	6.1
Terentia Ciceronis	8.14	Tribunus plebis, siue popu- lus Romanus	1.6
Terentius Culeo	5.2	Tribuni plebis	2.1
Terent. Varro	4.5 & 8.7	Tribus Pollia	9.10
Thales Philosophus	7.2		
Themistocles	5.3 & 5.6 & 6.11 et 7.2 et 8.7 et 8.15		
Theodorus	3.3		

Triumph

ALPHABETICVS.

Triumphandi ius	2.3	Veneris fanum	2.1
Tucia uirgo deæ Vestæ	8.1	Venus Praxitelis	8.11
Tullij Annalis filius	9.11	Vetilius leno	7.7
Tullius Seruius Rex	3.4	Vibius	3.2. & 8.15
Tullus dux Volscorum	7.3	Vini usus mulieribus inter-	
Tullus Hostilius	7.4. &	dictus	2.1
9.12		Virginius uir plebeius	6.1
Turia uxor Quinti Lucre-		Virgo Aemilia	1.1
tij	6.7	Viriplacæ deæ sacellum	2.1
Turulus	1.2	Vitij Salasij uxor	9.13
Tusculani	7.3	Volsinienses	9.1
		Vxor Africani prioris	6.7
		Vxores Theutonicorum	6.1
V		Vulcanus Alcamenis	8.11
Valerius	8.9		
Valerius Coruinus	8.		
14		X	
Valerius Flaccus	3.2	Xenocrates	2.5. &
Valerius Publicola	1.8. &	4.3. & 7.2	
4.4		Xenophilus Chalcidensis Py-	
Valesius quidam	2.1	thagoricus	8.14
Varro	3.4	Xenophon	5.10
Varro dimicans cum Car-		Xerxes	9.1. & 9.5. & 9.13
thaginiensibus	1.2		
		Z	
Velitum usus primò reper-		Zaleucus Locrensis	6.5
tus	2.1	Zenon Eleates	3.3
Veneficia primum orta in		Zenon alius	ibidem
urbe	2.1	Zeusis pictor	3.7

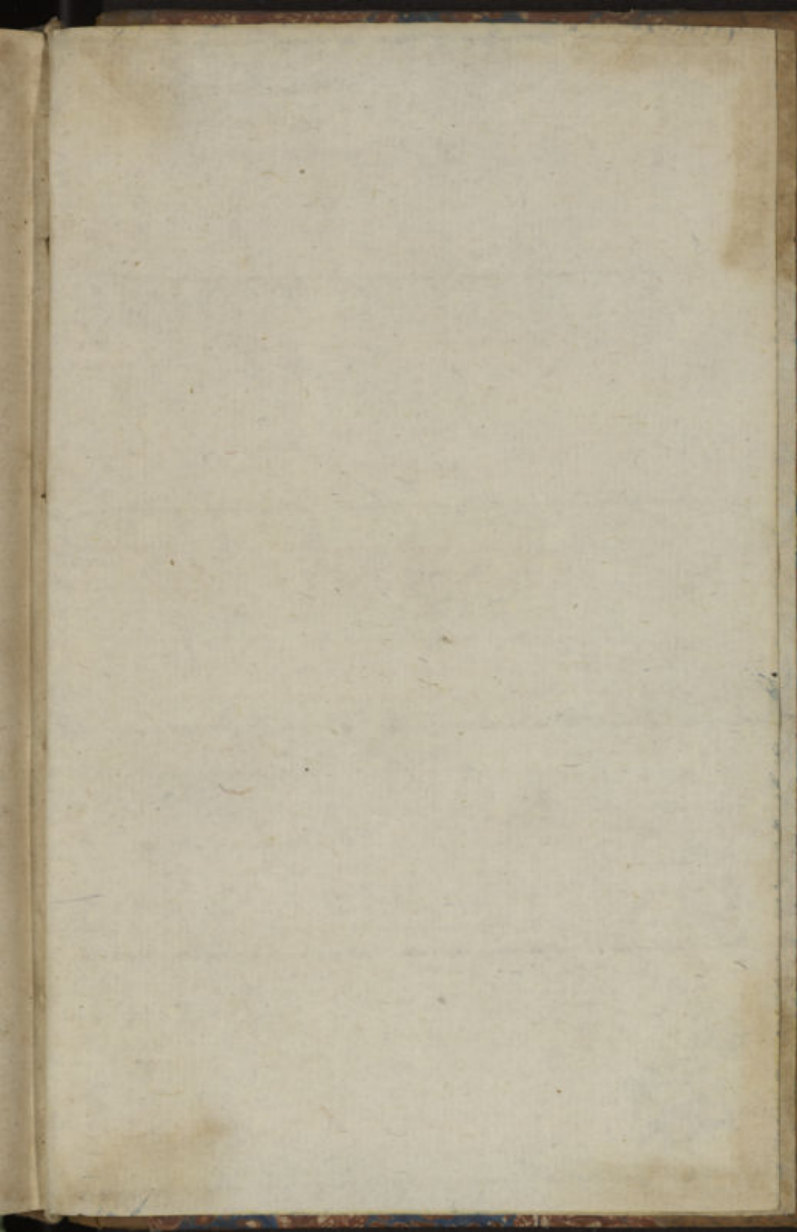
FINIS.

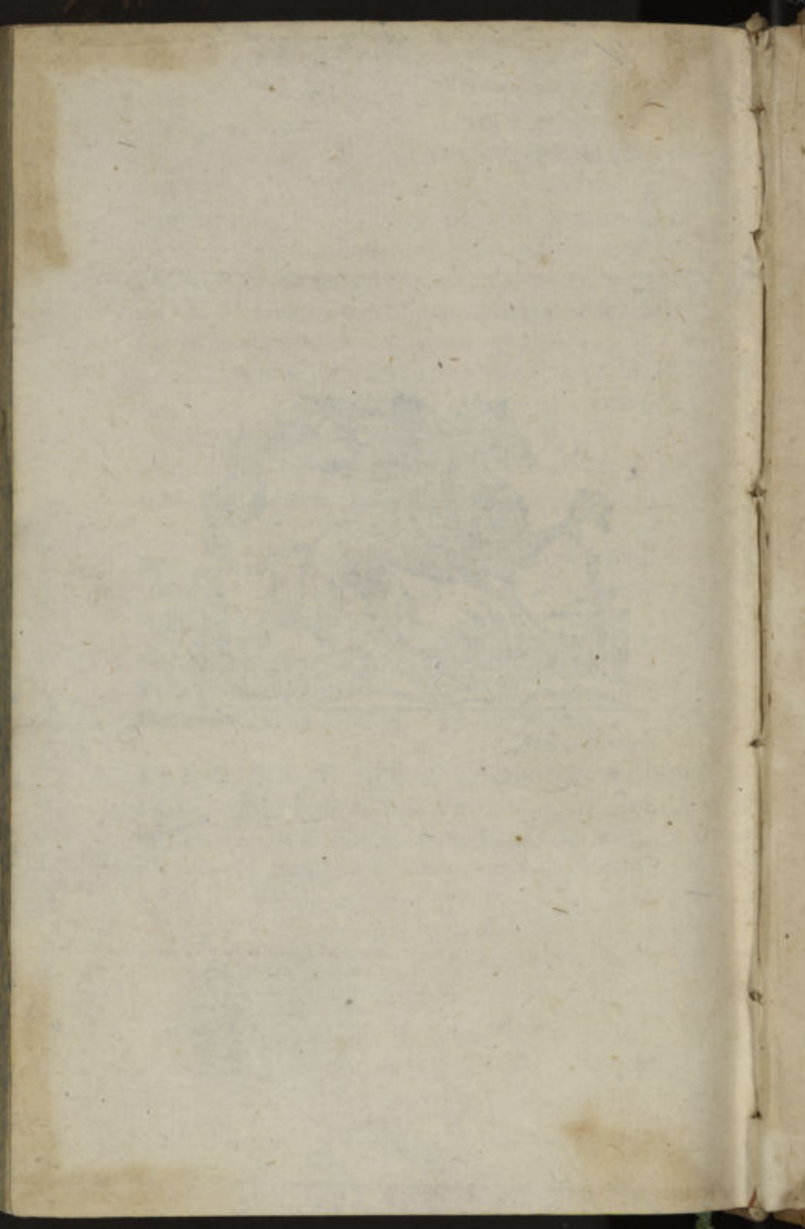
ALPHABETICVS
 T. 1.1
 T. 1.2
 T. 1.3
 T. 1.4
 T. 1.5
 T. 1.6
 T. 1.7
 T. 1.8
 T. 1.9
 T. 1.10
 T. 1.11
 T. 1.12
 T. 1.13
 T. 1.14
 T. 1.15
 T. 1.16
 T. 1.17
 T. 1.18
 T. 1.19
 T. 1.20

T. 1.21
 T. 1.22
 T. 1.23
 T. 1.24
 T. 1.25
 T. 1.26
 T. 1.27
 T. 1.28
 T. 1.29
 T. 1.30
 T. 1.31
 T. 1.32
 T. 1.33
 T. 1.34
 T. 1.35
 T. 1.36
 T. 1.37
 T. 1.38
 T. 1.39
 T. 1.40

ALPHABETICVS

MAG 02
552/6

